

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11900

DIALEKTOLOGISCHE PARALELN
UN BAMERKUNGEN

Noah Prilutski

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

הַפּוֹרְטֵי לְעַמּוּנוֹ

דִּינָה לְפִינְקֵסְטוֹבְלֵר

פֶּאָר אֶלְטֵרֶן

אַיך

פִּינְקֵסְטוֹבְלֵר

פִּינְקֵסְטוֹבְלֵר פֶּאָר אֶלְטֵרֶן

1921

נח פּרילוצקין.

ייִדישע דיאלעקטאָלוגישע פּארשונגען.

דריטער באַנד.

אָנלייבטשטאָט צווייטע העלפט פֿון צווייטען באַנד, נח
פּרילוצקיןס זאַמעלביכער פֿאַר ייִדישען
פּאָלקלור, פּאָלילאָגוע און קולטורגעשעכע
ט.ל.ו.

נח פרילוצקיס כתבים

באנר IX.

- ז"ו 213—425 געזעצט אין דרוקערע פון א. טרוימאניסער
• 326—843 אין דרוקערע פון א. האלבער
• 344—403 אין דרוקערע פון י. הענדלער.
פון 404 ביזן סוף אין דרוקערע פון ברודער הויצוקעזשט.

די ארעקטורלוגישע

פאר ארעלען

אין באמערקונגען

עטיידען וועגען ירושען ווקאלום.

Copyright by Ph. Geliebter
232 Linden str.
N. Y. — Brooklyn.

Drukarnia Br. Wójcikiewicz, Warszawa
Kramy Nalewkowskie. Telefon 265-82.

ייִדישע דיאלעקטאלאגיע.

דיאלעקטאלאגיע פאר אלעלען און באמערקונגען.

פון נח פרידלענד.

ערשטער נאָטיק.

דעם אוניווערסאלישען דופטאָנג וי (oi) אין דעם שווער טראַנסקריפֿ-ציע (eu —), וואָס איז אַנגענומען אין דער ליטעראַרישער אַרטיקל אַפּיע, אַנטשפּרעכען אין דער פּאָנאָטיק פון די לעבעדיקע ייִדישע דיאלעקטען פאַרשידענע לויטגרוּפּעס (1).

ווי פּוילישע מונדארטען. — אין וואַרשע (2) און אין דער גובערניע

(1) אין דעם נאָטיק ווערט בכּוּר גערעכט פון באַמאָנטע וויקאַלען. —
(2) נישטאָ קיין שטאַדט אין פּוילען און אין רוסלאַנד, וואָס זאָל נישט האָבען אירע פאַרטערע אין וואַרשע. אין דער פּוילישער קרוינשטאַדט ווערען גערעכט די פאַרשידענע סטע ייִדישע דיאלעקטען, וואָס ווירקען אלע מער אודער ווייניקער אָף די אויגענטליך-וואַרשעווער מונדארט. דער פּוילישע דערפון איז געווען, אַז אין וואַרשע האָט אין משך פון די לעצטע הונדערט יאָר זיך אויסגעאַרבעט אַ ניערע מונדארט, אַלס דורשניט פון אלע פּוילישע מונדארטען פון איין זייט און אַז אויניקע דרום-רוסלאַנדישע פון דער אַנדערער זייט. די ניערע וואַרשעווער מונדארט, וואָס איז אין וואַרשע גופא אפּשר שוין פאַרשפּרעטער פון דער אַלטער, פאַרדינט אַ ספּעציעלע באַהאַנדלונג. דאָ, אין דעם נאָטיק, וו אױך אין די וועטערדוקע, ווען זאָרע פון וואַרשע ווער דיאלעקט, מיין איך: דעם אַלס וואַרשע ווער, יענעם, וועלכען עס רעדען די וואַרשעווער יידען, וואָס קענען פון זיך זאָגען: „אונזערע אבות אבותינו יענען געבוירען געווען אין וואַרשע“. — די אויגענשאַפטען פון דער ניערער וואַרשעווער מונדארט באַהאַנדעל איך, וו נױטיק, און אַנטשפּרעכען אין טעקסט גופא. —

[אין גער, גרעזוסק, פרושקאו, פיאסעטשני, יעזיאָרני, סקערניע-
וויץ, מאַגילנ: צי: 2]; און ליובלין און אין דער גובערניע [אין ראדין,
גארוואָלין, ריקי: 3, יודזשעוו, מאַזשיץ: 4]; און קאַפּשעוונ: צע: 5).
מאַגנישעווי (ראַד. ג.); און ברעזין (פּעטריק. ג.), טאַמאַ-
שאַוו (ברעזיןער א.) און צו. וו., — האַבען מיר אַקעגען דעם ליטע-
ראַרישען זי:

א. — אַ לאַנגען § (6), וואָס ווערט אויסגעשפּראַכען ווער אויסגע-
צויגען במעט ווי אַ טאַפּעלמער וואַקאַל.
אלוא: באַן, טאַב, מאַל, טאַז, יאַך, האַז, פאַק,
פאַק, טאַנט, האַט, שרעף, מאַז, קאַל, קראַט, פאַל,
פאַל, ברעזין, פאַ, מאַ, זאַ, גידאַרן, באַ, טראַרן,
טראַ, באַרן, אַ, אַ, אַרעס: 6).

ב. — זי (oi).
אזוי: בוים, אויג, טויב, רויך, שטויב, לויפן, קויפן,
טויגן; — אויער, גויט, שטרוי, ברויט, קרוין, רויט, טויט, הויך,
גרויס, פאַרשויך, שטויסן, שוין, אַזוי; — אויוון, הויז: 10, הויף,
הויל, אויס, בויגן, בוידים, קויל: 11, וויל, טויער, פויגל,
לויבם, וווינע, גופלויגן, גוצויגן, אויב. —

אַנטערקונג I. — לעבען דעם § קומט-אויס צו הערען [אין וואַר-
שע און דער אומגעגענד (פרושקאו, פיאסעטשני, יעזיאָרני, סקער-
ניעוויץ)] אַ דלפּטאַנג § (ou) [אַ לאַנגער § מיט אַ קורצען, אומאַנט-
וויקעלטען, ווער שוואַך הערבאַרישען ו: באַך, טאַיב, מאַל,

(1) גמינע יעווורנא, חארש. א. — (2) גויצער א. — (3) גארוואלין. א. —
(4) ד. ה. אוואנגורוד, פילעווער א. — (5) ציומער א. — (6) קוושעניצ. א. — (7) און דו
לעצטע דרע וואקאבלען און אין דו ענליכע הערען זיך אמרעטליכסטען צוויי באווענדערע
§ (דער ערשטער — אַ לאַנגער, דער צווייטער — אַ קורצער) וואַ גויט שוין אַרען אין
שפיל אויך דער פאַרשוונדענער ר. לויט סוף-יוורנא. — (8) לויט עראַרניש אויב.
געלויבט: בויך, טויב (פויגעל), מויל, טווי, וויך, הויז (בנין), פויק, פויקען,
טויענט, הויט, שרויף, קויל (1) קונגעל; (2) שויסמאטעריאל, קרויט, פויל, פוילען,
ברויכען, פויער, מויער, וויער, געדויערן, בויטען, טרויערן, טרויען, באַרויערן,
אויך, אויס, אַרויס. — (9) וואָס הערט נישט. — (10) העלפט פון דו פלירער. —
(11) צום היינען (уголь).

יאָך ... אָך, אָיס, אַראַיס. — די אויסשפראַך טרעפט זיך נישט אָפט, און בלויז באַ פּערזאָנען, וואָס געברויכען אַלס נאָרם אָס, — און דאַרף, פּיליכט, באַטראַכט ווערען אַלס איינפלוס פון דער נייערער וואַרשעווער אויסשפראַך, אָדער, אפשר, גאָר אַלס איבערגאַנגספאַרט פון דעם זייער לאַנגען אָ צו דעם אַנטוויקעלטען דיפּטאַנג אָ (du). — אין סאַכאַטשעוו און קערנאַזיץ (וואַרש. ג.) איז דער זייער דיפּטאַנג שוין אַנטוויקעלטער, גאָר נאָהענט צו אַ נאַרמאַלען קור-ציען ו, און דער דיפּטאַנג אָ האָט, ווי עס זייט אויס — ס'קען דער-וויל אַרויסגעזאָגט ווערען נאָר אַלס השערה, דען די אויסשעפּעוודי-קע באַאָבאַכטונגען זענען נאָך נישט געמאַכט געוואָרען, — לגמרי פאַר-טרעטען דעם לאַנגען, ווי אַ טאַפּעלטער וואַקאַל אויסגעשפּראַכענעם אָ. — די דערשיינונג ווערט באַגעגענט אויך אין זוויליין (ראַד. ג.). אין קאַזמירעק (הינטער קאַליש), אין טראַשין (קיעלצ. ג.), אַנדזשיעוו. א.) איז שוין דער אָ נישטאַ. זיין אַרט פאַרטרעט דער דיפּטאַנג אָ (אַ לאַנגער אָ) מיט אַ פּאַלקאַם אַנטוויקעלטען קורצען ו. — אַלזאָ, דאַרט הערט מען: באַך, טאַוב, מאָול ... אָך (און אָכטי), אָוס, אַראַוס.

אין גאַמבין (וואַרש. ג.), גאַסטינינער א.) און זיין אַ סך אַנ-דערע ערטער, ווי ס'וועט אַרויסוויזען אַ גענויערע פּאַרשונג האַבען מיר דעם לאַנגען כמעט פאַרטאַפּעלטען אָ נישט, נאָר, אַנשטאַט אַיס, דעם דיפּטאַנג אָ (לאַנגער אָ) מיט קורצען צ: — באַעך, טאַעב, מאַעל ... אָעך, אָעס, אַראַעס.

פון אַ ייד אויס פּלאַצקער קאַנט האָב איך זאָגאר געהערט די פּאַרם: אַראַעס.

אין מאָזשין הערשט דער אָ; בלויז אין אייניקע ווערטער ווערט דער צווייטער אָ פאַרהעלט אין י (למשל: מאָל, האַזי). — אַנמעקונג II. — לעבען דער פּאַרם געדאַרן ווערט געברויכט די פּאַרם: געדרין י [הינטער וואַרשע (אין פּיאַסעטשני, יעזיאַרני), אין גאַרוואַלין, ריקן]. אַנמעקונג III. — דעם זי הערט מען אין גאַנץ פּוילען.

(1) הערשאַוו: 105: גערויען אין געווען.

ו: דרום-רום לענד'ישע טונדארטען. — I זייער פארפאסטען באגע-
גענען מיר שוין און ברעק' (לעמזער ג, לעסטראווער א.),
אין סאקאלאוו (גענו, שיעדלעצער, יעצט — ליובלינג ג). דערט
מוז דער ליטעראטורשער זי זאבערגעבען:

א. — או (ou) דער o מעסוק-לאנג, דער u — קורין).
למשל: באַן, טאַב, מאָל, טאַז, יאָך, האָז, פּאָק,
פּאָק, טאַזנט, האָט, שרעף, מאָז, קאַל, קאַז, פּאָל,
פּאָל, ברעכן, פּאָר, מאָר, זאָר, גידאָרען, באָרען,
טרעווען, טרעווען, באדאָרען, צוים, צאָרען.

ב. — וי (oi).
צום ביישפּיל: בוים, אויג, טויב, רויך, שטייב, לויפן.
קויפן, טויגן; — אויער, נויט, שטרוי, ברויט, קרוין, רויט, טויט,
הויך, גרויס, פּרשוין, שטויסן, שוין, אזוי; — איוון, הויז, הויף,
הויל, אויבס, בויען, בוידום, קויל, וויל, טויער, פּויגל, לויבס,
ווינען, בויערן, גופלויגן, גוצויען, אויב; — אויך.

II. — אין קרעמעניץ (וואָלינג ג), אין בערדי-
טשעוו (קיעוו ג) מוז דער ליטעראטורשער זי אויסדרוקען:

א. — או (פאר אַ מיטהילבער) [דער o מעסוק-לאנג, דער u — קורין];
או (פאר ע) [ow].
למשל: באַן, טאַב, מאָל, טאַז, יאָך, האָז, פּאָק,
פּאָק, טאַזנט, האָט, שרעף, מאָז, קאַל, קאַז, פּאָל,
פּאָל, ברעכן; — פּאָר, מאָר, זאָר, גידאָרען,
באָרען, טרעווען, באדאָרען.

1) און, ווייזט-אויס, אין לעסטראווען נופא. — 2) און, ווי עס שטימט, אין
גרויס-ביאלא; (גענו, שיעדלעצער, יעצט בעלמער ג), און לעמאז (דרום-צו פון
ביאלא). — 3) אין ברעק, אין לעמאז (אויך אין ביאלא): אויס, ארויס. —
4) לויט פּרעזענט דעם אָוו (יידו-רוסישער ווערטער-בוך, ו' 116, 142, 116,
93, 69, 17, 105, 70, 51). — דוד הלוי הורוויץ (ספר המלים ושארנאני-
עברי. — יידו-לשון-קודשער ווערטער-בוך. — הוצאה שלשית. — ארעסא. —
1903) ביינזנט בלויז: זאָווער (לעבען זייער) און טראָווער, טראָווערדיג (לע-
בען טרויער, טרויעריג) ו': 47, 48, 53, 54.

גופליגן, גוציגן, אויב; — עווער, טעווער.
 אנטערקונג V. — אקעגען דעם ליטערארישען אויך וואלט, הייסט
 עס, געדארפט זיין אויך; געברויכט מען, אָבער, אין אַסטראָע די
 פאָרם ע 17 (פאראלעל: ע 18).

אנטערקונג VI. — צווישען אנדערע ערטער, איז די אַסטראָע
 מונדארט פארשפרייט, ווי עס שינט, אויך אין שטאַטעל טשער-
 נאָכטו (וואָלין), וווּ כ'האָב געהערט: ברויט (צום עסן); עווער.
 אין פאָלקלאָריסטישע מיטילוגען אויס שפּאַלי (קיצוו. ג.)
 [פון ה' יעקב אַפּטוויקער] באַגעגן איך: אויגן, טויגן, טויט,
 אַזוי², — און: שען, עך³. — אויך די שטאַדט גיט, ווייט-
 אויס, אַרײַן און קרייז פון דער מונדארט, וועלכע איך באַצײכען פּראָ-
 וויאָריש מיטן נאָמען „אַסטראָע“⁴, — אַף זיכער דאָס צו זאָגען קען
 מען נאָך נישט, מחמת ס'איז אַפֿן סמך פון די עטליכע ווערטער
 שווער צו דרינגען: צו איז דאָס אויסגאָם⁵, צו כלל?

IV. — אין דערדאָזיקער גרופע האָבען מיר אַקעגען דעם
 ליטעראַרישען וי:

א. — ו [u] — וואָס איז, ווי ס'שיינט⁶, קורין].

אישפּילען: 1) ד"ר ש. ווי ס'געבט ערג אויס יעליס אַוועט-
 גראַד (כערסאָג. ג.), באַשרייבענדיק די ייִדישע חתונה אין דרום-
 רוסלאַנד, רעדט פון דער גילדענער יוד⁷; 2) פון פּרוּוואַטע פּאַלק-
 לאָריסטישע מיטילוגען אויס האָליסקאו⁸ (פּאַדאָל. ג.) נעם איך
 צוויי: בוך, זוף, טובם, פּוקער, פּוקן⁹.

(1) דער כ ווער הארט. — (2) אויגען, פּויען, פּויע, אַווי. — (3) שוין, אויך.
 — (4) אנטפּרען א באַשטומטע און ענדגולטיקע קלאַסיפּיקאַציע פון די ייִדישע מונדאר-
 טען, מיט א געהערקער נומערקלאַטור צו איר, וועט מעגליך זיין ערשט, ווען ס'וועט
 מעסטנעשטעלט ווערען ווער צאל, און אימליכע פון ווי וועט אויסגעפּורשט ווערען ווי
 ס'דארף צו זיין. — (5) ווי דער יי אין קרעמעניץ. בערדישע ווי אויבען
 וי 217. — (6) פּערזענליך הוב און נישט געהאט די געלעגנהייט דיראָזיקע מונדארט
 צו באַבאָכטען, און פון שרופּטליכע מיטילוגען איז ס'כה דעם פּרט אומגעליך צו איר.
 פּוילען. — (7) „מיט“ 1905 וי 70. — (8) „Голосковъ“ m. — (9) ייד, פּויד, ווייף,
 פּויען, פּוקער, פּוקען.

ב. — זי אָרעך יי .

וועלכער פון די ביידיע דופטאנגען, קען איך נאָך נישט זאָגען.
אין די דערמאנטע פאלקלאר־טוישע מיטלונגען אויס האָל־סֶקָוּוּ,
האָב איך ביידיע: (1 טויג, אויב־ער¹), איין (2) גרויס, שויען,
און אוי. — די דערשינונג דארף ערשט נאָכגעפארשט ווערען אפן
אָרט .

די לויטווישע מונדארטען. — I. — מיר וועלען אָנהייבען פון דער
פֿינסקער (מלנסק. ג.) מונדארט. אקעגען דעם ליטערארישען
זי ווייזט זי :

א. — זי (פאר א מימהילכער); אָו (פאר ע).

ווייטט עס: בויך, טויב, מויל, טויו, יויך, הויו, פויק, פויקן,
טויונט, הויט, שרויף, מויו, קויל, קלויו, קרויט, פויל, פוילן,
ברויכן, אויס, ארויס; — מאָווער, זאָווער, טראָווערדיק, געטראָווען.

ב. — זי (ע) — מיט קורצען ע אַלס ערשטער וואָקאל.

בוים, אויג, טויב, רויך, שטויב, לויפן, קויפן, טויגן; —
אויבער, נויט, שטרוי, ברויט, קרוין, רויט, טויט, הויך, גרויס,
פארשנין, שטייט, שנין, אַווי; — אויוון, הויו, הויף, הויל, אויבס,
בויען, ביידיס, קויל, וויל, טויער, פויגל, לויבס, וויינען, בויערן,
געפלייגן, געצויגן, אויב, אויך .

II. — מיט דער פֿינסקער מונדארט שטימט אין דער דער-

שינונג טויוויו די האָמלער (מאַליוו. ג.), ווי עס כאַראַקטעריזירט
זי גערז'ס²). — אויך דאָרט האָבען מיר :

א. — זי (oi).

טויב, מויל, טויו, הויו, פויק, טויוצענד, הויט, מויו, קויל.
מויער, קלויו, רוימען, אויס³ .

¹ טויג, אויבער (= אויב) .

² „Die juedisch-deutsche Sprache“. Eine grammatisch-lexikalische Untersuchung ihres deutschen Grundbestandes. — Von Jacob Gerzon. — Frankfurt am Main. — 1902. —

© I. 1. 25 .

ב. — א לאנגען ע [e] (וואס ווערט אמאל אויסגעשריבען מיט א לעכטן
 .[נאָסקלאַנג אײ])

בעס, עג, שטעב, לעפּען, טעגלעך, אַך (²) ; — ברעט, קרען,
 רעט, טעט, העך, גרעס, פארשען, שטעסען, שען, עער (²) ; —
 צווען, העף, עבס, בעגען, בעדעם, קעל, וועל, טעער, פעגלעל,
 לעבען, וועגען, בערען, געפלעגען, געצעגען (³).

אנטערקונג VII. — טעער (⁴) און טעער (⁴) האבען פאראלעלע פּאַר-
 מען : עווער (⁵) און טעווער (⁶) . —

III. — אין שקל אָוו, אמטשויסלעוו (⁷), כּוּס לַע-
 וועך (⁸) (מאָליוו. ג.) און, וואַרשינליך, אין זייער אומגעגענד, האָבען
 נאָר אַקעגען דעם ליטעראַרישען זי :

א. — זי [uj] [פאַר מוּטהילכער], ז [u] [פאַר ע].
 אוי: בויך, טויב, מויל, טויז, יויך, היז, פויק, פויקן,
 טויזנט, הייט, שרויף, מויז, קויל, קרויט, פויל, פוילן, ברויכן,
 זויס, אַרויס ; — מוער, זוער, גינדערן, גיטווערן (⁹) . —

ב. — זי [ei] [מיט קורצען ע, אַלס ערשטער וואָקאַל].
 בעס, אייג, טייב, רייך, שטייב, ליפּן, קיפּן, טייגן ; —
 אוער, נייט, שטריי, ברויט, קרין, רייט, טייט, הייך, גרויס,
 פארשנין, שטויסן, שוין, אַזוי ; — איוון, הייז, הייף, הייל, אויבס,
 בייגן, ביידיס, קויל, וויל, טייער, פּהגל, לויבס, וויגען, ביינערן,
 געפלינגן, געצויגן, אייב, אייך (אייכעט) .

(¹) c. I. 21 — (²) c. I. 25 — (³) c. I. 22 — ליטעראַריש: בויס,
 אויב, שטייב, לויפּען טויגען, אייך: ברויט, קרוין, רויט, טויט, הייך, נרויס,
 פארשנין, שטויסען, שוין, אויער: אויווען, הייף, אויבס, בויגען, בוירעס, קויל,
 וויל, פויגעל, לויבען, ווינגען, בוייער, געפלינגען, געצויגען. — (⁴) דער ערשטער
 אָ אַ לאַנגער (ר. ה. עפּטער: עי—:). — (⁵) c. I. 25 — (⁶) c. I. 22 — (האָר-
 קאָוו: אויער (29), צווער (224)). — (⁷) מראָם אַפּין מיטעלסטען טיפּ. — רוסיש:
 Мстиславль — (⁸) אמטישוסלעוו. א. — (⁹) פּווער (פּויער) אַזוי אין יענעם נעגענד
 גוישט באַקאַנט. אין זײַסלאַווין זאָגט מען: שטאַדט גוי (мѣщанинъ),
 דורפּגוי (крестънинъ). — גיטרווערן — גיטרווערן (довѣрять). — די
 ווערטער טרווערס, באַדערן ווייסט מען אין יענעם קאַנט גוישט.

אָנשערקונג VIII. — דער װ אין זי איז קורץ און אַביסעל אומ-
דיטליך. אין דער אויסשפראך הערט זיך עפעס צווישען u און o
טאקן נאָהענטער צו o, נאָר דאָך u. ס׳וואָלט זיך לאָזען דעם לויט
אויסדריקען מיט אַ קורצען דיפטאָנג ou, אין וועלכען דער o, זײַגט-
דיק קורץ און נישט פול, איז פאַרט דיטליכער ווי דער u.
דער װ אין מוצר אין צו. וו. איז קורץ, אָבער פול, אויס-
דריקליך.

אָנשערקונג IX. — זי אונזער, אין כּיסלאַוויץ, פאַראַלעלע
פּאַרס: עווער.

אָנשערקונג X. — אין „אם-אורקוועל“ III (1893) זײַן 311—313,
338—340, איז אָפּגעדרוקט אַ נאָטיץ פון ראובן בן מרדכי בריינין:
„דער דלות“, — געשריבען אָף ייִדיש; אין דײַטשישער טראַנסקריפּציע,
נאָר מיט דיאַלעקטאַלאָגישער אויסלייגונג, — לויט אַלע סימנים, אין
דער מונדארט פון אויטאַרס געבורטשטאָט — ליאַד? (מאָליווער ג.). —
אויך דאָרט האָבען מיר אַקעגען דעם ליטעראַרישען זי:

א. — זי (u): — מויער, טוינט, ויס (אויסבריינגער, אויסקומען,
קומט נישט אויס), ויף (אויפגעהאָדעוועט).

ב. — זי (ej): — אינגן; — טייט, גרויסער, שיים, אַווי; — היילע,
גיווונט, פון אייבן, געהייבן; — איך, אויכעט.

אין דעם נאָטיץ קומט אויך פאַר די פאַרם bo: jeh, — זי
ס׳טוינט, אַלס פּראָבע גענויער איבערצוגעבען די אויסשפראך פון
דעם מאָליווער זי.

IV. — אין קאַידאַן (קאַוונער ג.) [און אין אַנדערע
ערטער פון דערדאָזיקער גובערניע (דאַרפען ערשט אָנגעוויזען ווערען
נאָך דער אָנזאַמלונג פון געהערדיקען מאַטעריאַל)] פאַרטרעט דער לי-
טעראַרישער זי:

א. — אָו (ou); די הײַפּטבאַטיטוינט אין דײַפּטאָנג האַט דער o)
באָרן, טאַוב, מאָל, טאַוו, יאַוד, דײַ, פּאַיק, פּאַיקן
טאַוונט, האָוט, שראָף, מאָוו, קאָול, קראָוט, פּאַל, פּאַלין.

(1) ליטעראַריש: — אינגן, טייט, גרויסער, שיים, אַווי, היילע, נעווינט,
פון אייבן, געהייבן, איך.

בראָכן, פּאָוער, מאָוער, זאָוער, גינדאָוערן, באָוען, טראָוערן, טראָוען, באַדאָוערן.

אָנטערקונג XI. — אָבער: אויס, אַרויס, —

ב. — וו ווע; דער ע קורץ און נוט פור, מוט א טענדענץ צו פארטונקעלונג ביו נוט-פולען [א].

ד. ה: ביים, אייג ... און און. וו (וו אין דער פּינסקער מונדראַט). —

נמיטעלהויכדייטש. — ווען מיר ווענדען זיך צו דער מיטעל-הויכדייטשער שפראך, וועלכע דארף תמיד, ווען מאַרשט יידיש, צוגעצויגען ווערען צו פארגלייכונג, זען מיר:

A. — די דערשיינונגען א אין די באַטראַכטע פּוילישע, דרום-רוסלענ-דישע און ליטווישע מונדארטען צנטשפּרעכען דעם מיטעלהויכ-דייטשישען לאנגען u (פאר א וואַקאל — ūw).

וו, צום ביישפּיל: pake, has, jache, tas, mal, tabe, bach, (אייר) klase, kale, mas, schrahe, hat, tasent, paken, sar, mare, (bare, אייר) bar, brachen, valen, val, krat, (sawer) trawen, trare, bauwen, daren.

B. — די דערשיינונגען ב אין דוועלביקע יידישע מונדארטען שטייען אַקעגען דעם o, ou און o² אין מיטעלהויכדייטש.

למשל: stoup, roach, toabe, (אייר) ouge, boam, (אייר) stouab, toagen, koafen, loafen, nôt, (ôr, אייר) ôre —; persône, grôz, hôch, tôr, rôr, (אייר) krône, brôt, strô, oven —; sô!, (schôn, אייר) schône, stôzen, (persôn, אייר) wol, kol, bodem, boge, (obz, אייר) obez, hol, hof, hose

⁽¹⁾ גענימען אויס: „Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch“ von Matthias Lexer. — Neunte Auflage. Leipzig. 1908. — זײַ 30, 274, 169, 276, 117, 110, 190, 277, 111, 220, 171, 136, 129, 135, 358, 30, 31 (32), 171, 258, 39, 32, 274. — אייר: süßen. (c. l. 255. — וויפּען). — o: מוטן דעכעל — לאַנג, אָהן אַ שום סימן — קורץ.

אין מיטעלהויכדייטש זיינען מיר: (ouch, ôch, och) [דערשיי-
נונג 13] —

דאָס פּוילישע געשטאַלט פון דעם וואָרט גייט, אַלזאָ, אַרויס
פון דער סכּעמע. לויט דער סכּעמע נאָך וואָלט אין פּוילישען דאַרפֿען
זײַן: אויף.

נישט ווילענדיק, וואָרפט זיך אין די אויגען די אַנאַלאָגיע צווי-
שען דעם פּוילישען אָף (אַנשטאַט דעם טעאַרעטויש ריכטיקען אוי-
ף) און דעם „אַסטערע“ עך (אַנשטאַט דעם טעאַרעטויש ריכטיקען
אויף). אין פּוילישען, וואָלט אויסקומען, איז אָפּגעפּאַלען דער אוי,
אין אַכטרע — דער אוי. דער אָף און עך, זאָל עס הייסען, זע-
נען די אין געברויך פאַרניינפאַכיקטע רעשטען פון אַנדערע פאַרמען,
וואָס האָבען אַפּשר טאַקו קיינמאַל נישט עקזיסטירט, — לאָזען זיך, אָפּער,
טעאַרעטויש דענקען. נעמען מיר אָן די השערה, איז שוין דעם
אָף נישט צו רעכענען אין דער דערשיינונג אָ, נאָר (נאָך דער
טעאַרעטויש ריכטיקער פאַרם: אויף) אין דער דערשיינונג ב, ווי
די סכּעמע פאַרלאָנגט ווירקליך. —

אַקאָגען דעם ליטעראַרושען אויף, אין אַלע זיינע פּונק-
ציעס, געפּונען מיר:

- (1) אין די פּוילישע מונדאַרטען:
 (a) פּרעפּוזיציונאַל: אָף (דער) אָף קורק; לאַנג — נאָר ווען
 באַטאַנט): „אָף דעם טיש... אָפּין וואָגען... אָפּס טויט“ (2) [וואָרשע
 און אומגעגענד; לייבלין און אומגעגענד; פּעטריקאָוו. ג.]; —
 (b) פּורזולבוק און אַדווערבאַל: אָף (א) אָף (אין שניעלען
 רעדען אָפּט: אָף); „אָפּפּהייבם, שטיי-אָף“ [אין וואָרשע, לייבלין,
 פּעטריק, ראָדימ. ג.ג (אין וואָרשע און לייבלין גופּא — זעל-
 טען)]; — (ב) אויף: „אויפּהייבם“, הייב־אויף“ [אין גאַנצען געביט פון

(1) לעקסען 181, 183. — (2) דער אָף לאַנג: „דיליגנס טאַם שלאַכט: מ'דאַף
 ניש' אונטערן וואָגן, נאָע אָפּפּן וואָגן!“ — (3) אין וואָרשע און לייבלין
 ווערט אויסגעשפּרעכען נישט: אויפּהייבם, נאָר: אויפּהייבם (דער הויכטון — אָף
 אויף, און אָף „היי“ — דער טיפּטון, וואָס איז און קראַפט פּענט גלויב צום הויכטון;
 דערפון קומט אַרויס, אז די צוויי זילבען קענען נישט אויסגעשפּרעכען ווערען צונויפּגע-
 נוסען און ווערען אַרויסגעקעט פּונאַנדערעמענדערהייט). — דאָס ברויטע יידישע פּונ-
 סט

די פוילישע מונדארטען; אין ווארשע אין ליובלין אלס גארם⁽¹⁾.
(2) אין די דרום-רוסלענדישע מונדארטען:

(a) פּרעפּוּוּציונאַל: אָף (א—קירץ); —(6) פּוּרוּלבוּק און אַדוּעַרבוּאַל: אַוּף און אָף (ביידע גלייכבאַרעכטוקט, נאָר די ערש-טע פּאַרם פּאַפּולערושער; ווען אָף אין הויכבאַטאַנטער זילב, אַז אָ מעסיק-לאנג). — [סאַקאַלאָו, קרעמעניץ, בערדיטשעוו]. —
(3) אין די ליטווישע מונדארטען:

(a) פּרעפּוּוּציונאַל: אָף: „אַפּן קאַפּ... אָף נאַט... אַפּן לעב... אַפּן אל-מער“... (א—קירץ). [אין האַמעל⁽²⁾; אין כּיסלאַוווּץ, אין ליאַדוּ⁽³⁾], אין קאַידאַן. (6) פּוּרוּלבוּק און אַדוּעַרבוּאַל: אַוּף (דער ו— קירץ): „אָפּשריבּס... שרייבּ-אַף“ [האַמעל⁽²⁾; כּיסלאַוווּץ⁽¹⁾], קאַידאַן; אַוּף [ליאַדוּ⁽³⁾]. —

אַנטפּרעקונג XIV. — אין סלוצק (מלנסק. ג.): אַוּף, אָף⁽⁵⁾ [ביידע פּרעפּוּוּציונאַל]. —
אין ראָהאַטשעוו⁽⁶⁾ (מאַליוו. ג.): אָף, אָף (פּרעפּ.), אַוּף (פּוּרוּלבוּק, אַדוּעַר).

אין טעטערין (מאַל. ג.): אָף [פּרעפּ.].⁽⁷⁾
אין קאַוּוּוּ⁽⁸⁾, פּלוּנגיאַן⁽⁹⁾, קאַוּוּוּ. ג.): אָף, אָף. — אין סלאָבאָדקע⁽¹⁰⁾ (קאַוּוּוּ. ג.): אָף. — [פּרעפּ.].
אין סטאַוּוּשקוּ (לאַמז. ג.) [דאַס שטעטעל געפּינט זיך אין דעם טייל פון דער גוב, וווּ ס'הערשט שוין דער ליטווישער דיאַ-לעקט]: — אָף (פּרעפּ.), אַוּף (פּוּרוּלבוּק, אַדוּעַר). —

ליקום אין פּוילען שרייבט טאַקי שטענדיק די פּוּרוּלבוּק באַזונדער און דאַס צענטוורט (אודער הופּטוורט) באַזונדער (די אָף אינגער קיך, נישט ריכטיקע שרייבונג אַנטשפּרעכט פּוּלוקם דער לעבעדיקער אויסשפּראך).

⁽¹⁾ אין מוּזשין נאָר אָף⁽²⁾. — גערוּוּ 25. —
⁽²⁾ אויך: „שרייב-אָפּיט“. — „מיט“. 1912 (יודישע פּוּלסקלעדיקער אָס רוסס-לאַנד. — פון ראַכבינער ס. בעלין, אורקומסק), 125 — 128. — „c. 132 — 134. — „מיט“. 1913, 12 און פּ"ס, 134 א. פּ"ס. — „c. 1906 (מערלעך ונר שווענקע“, און אַמפּרעקאַ אָס דעם בונדע רוססישער יודען אָפּגעצייכענט פון לעו וויעניער) 69. — „c. 74. — „c. 71 — 72. — אין פּלוּנגיאַן אָף פּאַרפּוּוּטער, ווּ אָף. — „c. 73.

מיטעלהויכדייטשיש: (ouf, ðf).

הויסט עס:

(1) נאָך דער סכעמע:

(a) דער פוילישער § § §, דער ליאדווער אויף [אקעגען

מה"ד]; —

(6) דער סלוצקעד אויף [אקעגען מה"ד ou]. —

(2) אויסער דער סכעמע: דער § § מיט קורצען § אין

פוילען [שטייענדיק אין אומבאטאנטער זילב, גייט ער סי-ווי גישט אריין אין קרייז פון אונזער טעמע!]; דער פוילישער אויף [אומנאטורליך, מחמת שטייט פטור אין באטאנטער זילב]; די דרום-רוסלענדישע (באטאנטע!) § § און אויף; דער ליטווישער אויף [רעגלעטיק וואלט זיין: אויף (פינסק, האַמאַל), אויף (סיסלאוויץ), § אויף (קאיראן)]. —

אין דער ליטעראַטור האָבען מיר צוויי אלעגינסקלינגען-

דיקע ווערטער: (1) רוימען [פליסטערן; ווערט, געוויינטליך, גע- ברויכט נאָר מיט דער פאָרזילב איינ- (איינרוימען א סוד אפן אויער)];

(2) רוימען [רײניגען (רוימען די שטוב)].

אַנטיקוונט XV. — לופשיץ (39, 203, 11) האָט פאַר בייַדע וואָ-

קאבלען איין געשטאלט: ראָמען [אַפראָמען, §פראָמען (убрать

убирать); איינרעמען (нашептывать)]. — דאָס-אייגענע הורוויץ

(21, 18): אויסרעמען (פנה), איינרעמען (לחוש). — דרייזין (753,

816) פונאנדערטיילט: אויפראָמען (убирать), איינרוימען

(шептать). — האַרקאווי (312, 315, 57): ראָמען, רוימען (רײני- גען), איינרוימען (פליסטערן). —

אין די מונדארטען:

(1) אין די פוילישע: ראָמע (אין בייַדע טייטשען) [לויט סכע-

מע, אקעגען מה"ד rumen² (רײניגען א. א. ווי) אין rumen¹, runen² (שפול רעדן, פליסטערן)].

(2) אין קרעמעניץ-בערניטשעוו: ראָמין (אין בייַדע טייטשען; ווי

(*) לעקסער 285. — (2) לעקסער 203.

בא לופשיצען) [שטערט דו סכעמע !]

3) אין די ליטווישע מונדארטען: רוימען [אין האַמעל (גרי-
ואן 25); וויזט-אויס אין בידע טייטשען] [לויט סכעמע, אקעגען דעם
מה"ד ū]; — ראמען [אין כוילאווין («צוראמען, אריינראמען»)], —
דער טראפ אף דער פארוולב; אין קאידאן, אין סקודל (גראדני. ג.
און א.) — [אין בידע טייטשען] — [אויסער דער סכעמע; אפילו נישט
אקעגען דעם מה"ד rāmen !].

דאס ליטערארישע קוים דריקט-אויס: דאס פוילישע
קאָם, דאָס דרום-רוסלאַנדישע און גאליצישע קאָם (ס) — מעסיק-
לאַנג, דאָס ליטווישע קאָם (א) — קורץ).

מה"ד kûm, kûme (5).

אין דער סכעמע איז נאָר קאָם. — קאָם און קאָם לאַזען
זיך, דאָגעגען, פארגלייכען מיט kam, kôm, kâm פון די איצטי-
קע דייטשישע מונדארטען (6).

אין דער ליטעראטור — שויב. — אין די פוילישע מונד-
ארטען — שאָב; אין דער קרעמעניץ-בערדיטשעווער — שאָב; און
אמטשילעוו — שויב. —

אין די אלע מונדארטען פאלקאמענע אנאלאגיע מיט דער דער-
שיינונג א, און ס'וואַלט זיך דאכטען, אז אקעגען שטייט א מה"ד ū.

(1) לויט סכעמע וולט דארטען זיין: ראָומען אידער רוימען (ראָמען) אקעגען
מה"ד rāmen, rūmen (רוינגען); ראָומען אידער רוימען אקעגען מה"ד ūmen, ū.
rounen (פּלומטען). — דאָס אָפּטראַטען פון דער סכעמע לויט זיך, אפשר, דערקלערען
דערמיט, וואָס בידע ווערטער ווערען אין דרום-רוסלאַנד געברויכט דאָס רוב מיט
א פּורזולב, אָף וועלכער עס פאלט דער הייכטן, אזוי אז דער שטאמווקאל
קומט-אויס און לעבענטונקער זילבע (דערבט דארף מען וויסען, אז אין קרע-
מעניץ-בערדיטשעו, למשל, איז דער טופטון פאטיטיטע-הויק-שוואכער, ווי אין פויל-
ישען, דערהויפט ווען אים קומט-אויס צו פאלען גלייך נאָכן הייכטן; דערובער איז
אין קרעם-בערד. אויך דער צווייפנס פון פּורזולב מיט צעטוורט אידער הויפטוורט:
פּולקאמען. — (2) צוראמען די שטוב; אריינראמען א סוד. — (3) לופשיץ 182; היר-
וויץ 82 (לעבן קוים); דרויון 119; קאם (אָן ניקוד). — (4) האַראָווי 294;
קאָם און קוים. — געוויזן 25; קאָם (אויס הומעל). — (5) לעקסער 136. — (6) גרי-
ין 128.

נאָר ס'איז, אָבער, נישט מער, ווי אויסער לוכע ענליכקייט, וואָ-
רום אין מה"ד געפינען מיר גאָר די פאַרם ('schibe). דער וואָקאָל-
בעל פאלט, אַלואָ, אַרויס פון אונזער טעמע. —
די ליטעראַרישע מויד האָט אַקעגען זיך: אין די פוי-
לישע מונדארטען — מאָסט; אין כּיסלאַוויץ — מויד; אין אייניקע
ליטווישע געגענדען — מאד; אין קרעמעניץ-בערדיטשעוו — מויד².
אַנמעקונג XVI: אין די יידישע מונדארטען פון ביימען, מירען,
אונגארן: מאד³.

מה"ד: meit, mait, magt, maget⁴.
ווי מיר זייען, גייט דער וואָקאָבל אינגאַנצען נישט אַרײַן אין
רעמעל פון דעמדאָויקען נאָטיץ.
מאד⁵ שטייט אַקעגען (maget⁶, magt⁶), ווי נאָכט, האַל-
טען, טאַנצען, גאַסט⁷ — אַקעגען מה"ד (tan, halten, naht, gast, zen⁷).
מאָסט און מויד פון איין זייט, מויד פון דער אנדערער —
שטעלען-פאַר אַ ביישפּיל פון אַנאַלאָגיע-בילדונגען⁸. —
די ליטעראַרישע בלוי, גרוי האָבען אַקעגען זיך:
אין די פוילישע מונדארטען און אין דער בראַק-סאַקסלע-
זער — בלאָאָ, גראָאָ; אין די דרום-רוסלענדישע (קרעמען-
ניץ-בערדיטשעווער און „סטערער“) — בלאָוו⁹, גראָוו¹⁰, אין די
ליטווישע — בלאָוויי, גראָוו (אין פּונסקער), בלאָ, גראָ¹²
(אין כּיסלאַוויץ).

¹ לעקסער 214. — ² ליפשיץ 117—מאָיד; דרייזון 116, האַרקאוו 196—
מויד. — ³ דער אַרקוועל" 120 I, 174. — ⁴ לעקסער 153. — ⁵ אַ — קירין.
⁶ a — קירין. — ⁷ לעקסער 173, 90, 264, 60, a — קירין. — ווי אייך גער-
זון 20. — ⁸ טעירעניש וולט אין אלע דיאלעקטען, אויסער אייניקע דרום-רוסלענ-
דישע, דארפן זיין מאַד; אין געוויסע דרום-רוסלענדישע, ווידער: מאָד (לייטן טיט
פון טאַנצען, האַלטן, גאַסט). — ⁹ ליפשיץ 59; דרייזון (Полный русско-
новоеврейский словарь ... 87, 672; דרייזון 28: בלאָה און בלאָוו. —
¹⁰ ליפשיץ 72; דרייזון 729, 731; דרייזון 35—36: גראָה, גראָוו, גרוי. —
¹¹ אייך אין דער הוימלער (לעבען בלוי), ווי גערון 24. — ¹² האַרקאוו 84 —
85: בלאָוו, בלוי; 110: גראָה, גרוי. — גערון 23: גראָ (לאַנג) און הומעל.

די אלע געשטאלטען באציען זיך צו די מה"ד (י) blá (געניטיוו) —
 (bláwes) , (grá²) (געניטיוו — gráwes) , ווי די פויליש-דרום-
 רוסישע נדיש-גאלויזישע: יאר, נאָט, האָר, אָוונט, מאָל, נאָדל,
 נאָך, שטאַל, פּאַר, קראָם, שאַף (י) און אַז. וו., און די לויטווי-
 שע: יאַר, נאָט, האָר, אָוונט, מאָל, נאָדל, נאָך, שטאַל, פּאַר,
 קראָם, שאַף (י) , און אַז. וו., צו די מיטעלהויכדייט שישע:
 ,krám , pâr , stâl , nâch , nâdel , mâl , âbent , hâr , nât , âr
 schâf (י) און אַז. וו. .
 אַנטערקונג XVII. — אין דרום-מירען — בלעוּב (י) .

אויס די גאלויזישע און בוקווינער מונדארטען. — וועגען די
 יידישע מונדארטען אויסער רוסלאַנד און רוסיש-פוילען קען
 איך שוין נישט רעדען פון אייגענער באַאָבאַכטונג. ס'בלייבט נאָר זיך
 צו באַנוצען מיט דעם קנאַפען ביסעל פּאַלקלאַרויסטישען מאַטעריאַל,
 וואָס איז אין פּאַרשידענע צייטען פּאַרעפּענטליכט געוואָרען אין אַם
 אור-קוועלל", "דער אורקוועלל", "מיטטיילונגען צור יידישען פּאַלקס-
 קינדע", — אין דיאַלעקטאַל אַגישער טראַנסקריפּציע (אַף
 וועלכע מ'קען זיך, אָפּטער, צום באַדויערן, נישט תמיד פאַרלאָזן). —
 אין אַ ליד אויס גאלויזישע (זייען מיר אַקעגען דעם לייטע-
 ראַרשיען זי):

א. — אָו (ou) [אָנמאָפּרעכט דעם מה"ד [u]: — מאָל, פּאַל, אָוס
 (פּרעפּונוציאָנאַל: אָוס דער קאַרט"; אַדווערביאַל: „גלעט זעך
 אָוס", אַראָוס) „אַראָוספירן", אָוף (פּרעפּונוציאָנאַל), אָוף (י) .

ב. — וי (oj): — הויקער (י) .
 ענליך אין שפּריכווערטער (י) און אין אַ מעשהלע אויס מזרח-
 גאלויזישע .

(¹) לעקסער 25. — (²) לעקסער 84. — (³) דער אַ איבעראַל לאַנג .
 (⁴) דער אַ—איבעראַל לאַנג. — (⁵) לעקסער 116, 174, 91, 1, 154, 173, 172,
 244, 184, 132, 209. — (⁶) אַם אורקוועלל IV 43. — (⁷) „מיטטיילונגען", 1910, 151—
 152. — (⁸) דער וואָבאַל שטערט די סעקענע. רעגעלמעסיק וואָלט דארפֿען זיין:
 אַיך. — (⁹) מה"ד hocker (לעקסער 103). — (¹⁰) דער אורקוועלל I (1897)
 273—122 I. c., 27.

- א.** — אָו (ou) : — מאַוו, אָוס („אָווועפּען“, „מעַלק-אָוס“), אַראָוס (אדווערביאל: „נעמט-אַראָוס“, אָוץ ¹).
- ב.** — וי (oi) : — קויפן, — טויד, גרויס, שטויסט, שוין, ווֹאַזוי, — בוידים, לויבן, געפּלויגן, געשטויגן ² .
- אנדערש אין פּאַלקסמעשיות אויס סטאַניס לוי (גאַליציאַנער) ³ —
- א.** — אַו (?) (au) : — מאַול, יאַוך, פאַיל, צוּס („אַוס דער יאַוך“, „אַוסגעבראַכענע“, „אַראָוס-אַראָוס“, „אַראָוסגעפּלויגען“).
- ב.** — וי (oi) : — אויג, לויפּען, קויפּען, — גרויס, שטויס, שוין, אַזוי, — הויזען, געפּלויגען, אָנגעוויבּען ⁴ .
- אויך אין אַ יידיש ווּנגליד אויס גאַליציאַנער ⁵ —
- א.** — אַו (?) : — אַוס („הער מאַן ליד אַוס“, אַוסער .
- ב.** — וי (oi) : — אויגאַלאַך, — טויד, גרויס, שוין, אַזוינס, — בוידים .
- אַנטערקונג XVIII. — אַקעגען דעם ליטעראַרושען אויף : — אָף (מיט קורצען אָ) [אַף ים בוידים, „אַפּגעווערט“ ⁶ , „אַף פּלייש“ ⁷ , „אַף דאַן אָרט“ ⁸] .
- אין פּאַלקסמעשהלעך ⁹ אויס בוקאַוו? נע קאַנסטאַטירען מיר אַקעגען דעם ליטעראַרושען וי :
- א.** — אַו (?) : — באַוך, קלאַויבּען ¹⁰ , לאַווען ¹¹ , קאַופּדייט ¹² , אַראָוס („אַראָוסגענאַמען“, דאַראָוס, אַוץ ¹² , אַוכעט ¹²) .
- ב.** — וי (oi) : — גרויס, שוין, אַזוי, — אויוון, בוידעם, געוויינט, גענעוויבּען .
- אַנטערקונג XIX. — אַף („אַפּן אויוון“). אָף („אַפּמאַכען“, מאַכטס מיר אָף“).

¹ ווי אַנט. 8 אונטערן טעקסט אף ו' 230. — ² אַקעגען מה"ד 0, 0. — ³ מיטגעטיילט פון מאַקס ווייס בערג (I. c. 345-346). — ⁴ דו סכעמע אויס. געהאַלטען, נאָר דער אַזו איז מיר פאַרדעכטוק. — ⁵ מיטגעטיילט מיט דער מעלודיע פון מ. ווראַק (I. c. 239-242). — ⁶ I. c. 279-273. — ⁷ I. c. 345-346. — ⁸ I. c. 242-239. — ⁹ „מאַסע פּין דעם באַבושקולעך“ (I. c. 13-14), „הער ליץ“ (I. c. 344), „דו זשאַבע פאַר אַ לילקע“ (I. c. 345). — ¹⁰ מה"ד (לעקסער 127 klûben. — ¹¹ מה"ד (לעקסער 153 lûzen. — ¹² נייט-ארויס פון דער סכעמע .

ואון ביומערן, מוורערן, אונגארן און סלואקען. — אין די יידיש-
שע פאלקלאָריסטישע קליינזאמלונגען, וואָס זענען פאַרעפּענטליכט
געוואָרען אויס ביומערן¹, לאָזען זיך באַמערקן:

א. — או (au) [אַקענגען מה"ד u]:

האָז, מאָז, פּאַזל, בראַך, אַז (ס'גוואָטערשאַפט און אַז),
„אַזלייגען“, עראַז, העראַז (עראַ שטעקט-העראַז), אָף (שטעקט-
העראַז).²

ב. —

(1) א (a, — וון כ'שינוי, לאַנגער) [אַקענגען מה"ד u]:

אַגען, לאַפט, קאַטט, אָף (אַף דף פּיס), אַך.³

(2) זי (oj) [אַקענגען מה"ד o און o]:

ברויט, טוידטען, גרויסע, שוי⁴, עזוי, — אויבערדעק, הויקער.

אויס מוורערן⁵:

א. — אָ: — בראַכט, באַזט, אַז (אַז אַר פּענדל), „טרענקען-
אַז“, ענאַז (גוי'כ'נאַז), עראַז (עראַזספּינדען), אָף
(אַזפּעוואַקסן). —

ב. —

(1) אָ: — דאַרבאַט, לאַף, קאַפּען, ציף⁶ (אַף ע נאַרען).

אַך⁶.

(2) זי: — גרויס, — הויף, ווינט.

דיזעלבוכע סכעמע געפינען מיר אין דער זאמלונג פון

¹ „יידישע שפּריכווערטער און רעדענסארטען“, געזאַמלט פון י. עהרליך
(אויס ביומערן), „דער אורקוועלל“ I 175—172; „דע מאַסישע פון דלזח“ (אויס
ביומערן), פון יעקב עהרליך, c 80—81. — ² אויגען, לויט, קויפט,
אויף, אויך. — ³ שוין. — ⁴ „יידישע שפּריכווערטער און רעדענסארטען“ (אויס
מוורען), פון Benno (אויס ברוין Brünn), „דער אורקוועלל“ I 272—271;
„יידיש פּוילקלוד“ (מוורען), מיטגעטוילט פון עדוואַרד קולקע, „זאמלונג פּוילקלוד“
VI, 97; „יידיש וויגלוד“ (אויס דרום-מוורען), מיטגעטוילט פון עדוואַרד קולקע,
c. I. 43. — ⁵ קולקע (c. I. 97) ברוינט: אָף (אַף ראַקעוויץ). —
⁶ רונדבוים, לויף, קויפּען, אויף, אויך.

24 יידישע שפּריכווערטער אויס פּרעסבורגער קאָמיטאַט (אין אוי-
בערונגארן) ¹ :

א : — בראַכט ; — ב : — 1) אַגען, אַף („אַף אַ מאָרגען גאַס“),
2) גרויס ² . —

גארן (ס ל אָ ו אַ קיני) ³ : —

א. — דאָראַוס, אַראַויסצוגיין . —

ב. — 1) אַגען, לאַפּען, קאַפּען, טאַג, אַך, אַף [דער אַ — איבעראַל
לאַנג] ;

2) טויט, גרויס, שוין, עזוי ; — פּויגעל, לויבאַן .

אָנמאַקונג XX. — אויסנאַם : עב (מיט לאַנגען אַ) [— אויב] .

דערמאַנט קרעמאַנין-בערדיטשעווער אויב ווי אויבן ז' 1217 . —

אָנמאַקונג XXI. — אין מה"ד גופא האָט עקוויסירט לעבאַן ou

אַ פּאַראַלעלער : â : boum ⁴ , bâm ⁴ ; — ⁵ stroum, ⁶ strâm .

¹ „דער אורקוועלל“ I 40—50, — ² אין „דער אורקוועלל“ I 119—121

זענען אָנגעדרוקט 30 יידישע שפּריכווערטער „אויס מירען, ביימאַן און אונגאַרן“,
געזאַמעלט פון באַקאַנטען דייטש-יידישען געלערטען און שרופּטשטעלער ערוואַרד קול-
קאַ, וואָס האָט די לעצטע פּאַר יאָר פאַר'ן טויט זיך פאַרוינטערעכטערט מיט יידישען
פּולקלור און אַרויסגעווינען אַ שאַרף אויער פאַר די פּויגעטשע אַייגענזומליכקייטען פון
די יידישע מונדארטען און די דערמאַנטע געגענדען . — אין דער קלוינער קאַלעקציע
געפונען מיר דוועלביקע דערשיינונגען :

א. [נעמסטע. אַס, אַו פּהעבאַן] ; ב. 1) אַאך ; 2) ברויט, גרויסע, שוי

[— שוין], אַ זוי, — וויינט, אייבערהכט, זייהלע [— זיילען ; מה"ד sol — לעבאַן

(238) .

מיר באַגעגענען דורט זוגאַר יוי „אַס וועלט אַ זוי פּערווהר יוי זוי, וויע אַס
גוט איז“ [אקעגן מה"ד (לעקסער 117) jō (אין דער טייטש jadoch, für wahr).
לעבאַן אַרף (אַלס פּורזולב) — אַרף (פּרעפּוז.) ווי ס'שטייט, מיט לאַנגען [o ;
לעבאַן אַויס (ארווערב) — אַויס (פּרעפּוז.) ווי ס'שטייט, מיט לאַנגען [o ; — דער אַרף
אין דער אַויס — גורם אין די פּוי ל'ש אַ מונדארטען (ווי אויבן ז' 214), —

ענדליך, וויען מיר דורט די פּורם bō (עב) ווי אויבן אָנמאַקונג XX. —

³ „לעדער אַויס דער סלוואַקט“, אָנפּגעצייכעט פון ראַב. ד"ר י. טאַל : כ"ט, וויען.
„מיט“, 1906, 58—62, — ⁴ לעקסער 10, — ⁵ דורטען 252, — ⁶ דורטען 250 .

אין דער היינטיקער הויז דעלבערגער דייטשישער מונדארט (1)
הערען מיר: Age (אויגען); אין ווי בשטאדט (2) (בא היידעל-
בערג): kâf (קויף), â (אויך).

ועוגאם. — נאך מאטעריאל אף די טעמע איז מיר צוגעקומען שוין
נאך דעם, ווי דער נאטיץ איז געווען אויסגעזעצט, איך ברוינג
אים דא: דאס שטערט אפילו דעם אויסערליכען סדר פון עטיוד,
אבער דאס אלגעמיינע בילד פון דער דערשיינונג קומט-אויס אונ-
טערעסאנטער.

ווענגער און (געווען שיערלעך, יעצט לומער ג.) אף יידיש:
ווענגער און, ווענגער און! (דער טרופ אף דער ערשטער זילב) גייט
אויס-אלגעמיין אריין אין קרייז פון דער מונדארט, וואס הערשט אין
סאקאלאון (אף יידיש: סאקאלאון) און דער אומגעגאנד — און
שטעלט-פאר דעם פארפאסטען פון די דרום-רוסלענדישע מונד-
ארטען. אבער אף דעם געביט פון דער דערשיינונג, מיט וועלכער
מיר באשעפטיקען זיך אף דעם זרט, אונטערשייט זיך די ווענגער-
ר און דער מונדארט פון דער סאקאלאוןער.

מיר האבען אין ווענגער און אקגען דעם ליטערארישען זי:
א. — און (דער און) — קורץ, אבער אפען, מיט א נטייה אין דער זיט
פון א; דער ו — געשראכען און זייער קורץ, שוואך-הערבאר);
און (פאר ר); אל (פאר ק). — [אקגען מה"ד ũ].

אוי: באוואך (3), טאוב, טאוען (4), יאואך, אוען, טאונט,
אועט (4), שאוף, מאוען, קאועט, פאוא, מאוא, זאוא, גיזאוערן,
באוען, טראוערן, טראוען, באדאוערן, אום (אדווערב. אועט), אראום
(אדווערב. אראועט); — מאאל, קאאל, פאאל, פאאלן (5); — פאלק,
פאלקן (6).

(1) „דער אורקוועלל“ 190 I. — „אם אורקוועלל“ VI 97. — דעם א
רופט-ארויס די כ. — דעם א רופען-ארויס די ז, ט, ס (אין אועט זכ). —
(2) וויקונג פון דער גרונטפויילישער מונדארט (דער ווארשעווער). — (3) וויקונג
פון דער סטאוו: סער מונדארט (ווי וויטער). — ליט: פויק, פויקן. —
איך פולק, די פולקסט, ער פולקט א. א. וו.].

אָנמעקונג XXII. — אַנדערע ווענגראָווער זאָגען דעם ו אין אָו
כמעט נישט אַרויס, דערפאַר קומט דער אָ באַ זיי אויס לענגער.
„אויך רעדן מאַ אַפּיסל אָף וואַרשוואַ אַרט“, — האָט מיר דערקלערט
אויך פון זיי, — „און יענע (רעדן שוין אין ראַסי אַראַן“. — דער-
זעלביקער (אַ עלטערער מענטש, אַ געבוירענער ווענגראָווער) זאָגט
אויך: מאַעל, קאַעל, פאַעל. — דער אַ פאַר כ (אין באַיאַך יֵב)
איז באַ אים זייער אָפען, שטרעבענדיק צו ע.

אָנמעקונג XXIII. — בר אָו כן — ווערט אין ווענגראָו נישט באַ-
נוצט און איז דאָרט בלויז באַקאַנט, אַלס „וואַרשעווער וואַרט“.
אויסער גידיאָוערן עקזיסטירען אין ווענגראָו די פאַרמען: גיד?רן
און גידירן. — —

ב. — זי (oj). — [ווי אין בראַק-סאַקאַלאָו]. —
בוים, אויך², טויב, רויאָך, לויפן, קויפן, טויגן; — אויך,
נויט, שטרוי, ברויט, קרוין, רויט, טויט, אויאַך, גרויס, פאַשוין,
שטויסן, שוין, אַזוי; — אויוון, אויון, אויף, אויל³, אויבס, בויגן,
בוידיס, קויל, וויל, טויא, פויגל, לויבס, וווינען, גיפלויגן,
גיציגן, אויב. —

אָנמעקונג XXIV. — שטויב — איז אין ווענגראָו אומבאַקאַנט.
מ'זאָגט דאָרט: קאַרוזש (פּויליש: kurz). — אויך זאָגט מען דאָרט
נישט בוייערן (ווי ס'וועלט דארפן זיין נאָ סכעמע), נאָר: באַוערן (אַ
באַזאט אַ לאַך) — ער בוייעט אַ לוך). —

אָנמעקונג XXV. — אין ווענגראָו — אייבא⁴ (אין קאַרטען), איי-
באַשטפּבל, אייבאַשטאַ (ווי אויבן 1, 217, אָנמעקונג IV). —
אָנמעקונג XXVI. — אין ווענגראָו: אָך, אָכויט (אַ קורצער, נאָר
בולטער אָ) [אַנאלוגיע צום אויסערער אַך]; — אַף (פרעפּוז), אַיף (פורולבוק);

¹ ד. ה. די, וואָס זענען דעטליכער אַרויס דעם ו. — ² אויג. — ³ הויף,
הויל. — דאָס לעצטע וואַרט נור אין אויסדריק: „אַ אוילא יינג“ (ד. ה. אַ ליידיגווער). —
⁴ אין פּוילישן איז אייבאָ (אייבא, אייבא) — די דאַמע; אינטאַ (אייבא, אינטא) —
דער קאַוואַלער. — אין ווענגראָו, פאַרקערט: אייבא — אַ קאוואַלער, אייבא-
טא — אַ דאַמע. אַ „צוואַציק“ צו אַ „פערציק“ (און „זעקסונגעציק“ און „ענליכע
שפּילען) מאַכען דורט, הייסט עס; אַ אייבא (ד. ה. אייבאעל, אַ וואַלעטא).
כײַט אַ סך.

אדורעב), ¹; — רָטְמִין ²; — קָטְם; — שָׁוֹב (פּערצאל: שָׁוֹבִים); — מַוִּיד; — בַּלָּט, גַּרְטָט ³.

אָנשטערקונג XXVII. — אין ווענגרשױ מאַכט מען חוזק פון אַ סאַקאלאָווער: „ער האָט גיגעסן ריז מיט יויך אין פלייש אויך.“ — זאָס שפּעט מען אָפּ פון דער סאַקאלאָווער אויסשפּראַך פון די ווער-טער יויך און אויך. ווי מיר האָבען אויבען (ו' 216) געזען, רעט מען אין סאַקאלאָו דאָס וואָרט אויך אַרױס טאַקן צוויי, ווי דאָס שטעכױערטעל פּערצױכעט, אָפּער יויך זאָגט מען דאָרט נישט, מ'זאָגט: יִוִּך. — פּינױאָנעט זשע וואָקסט פּאָרט דאָס שטעכױערטעל? — און דער צענטער: אָדער ס'איז אַ מיספּאַרשטענדעניש; אָדער אין סאַ-קאַלױ עקזיסטירען פּאַראַלעל צוויי: אויסשפּראַכען (אַפּאַגען מה'ד ה) און טייל פון דער בעפעלקערונג זאָגט יִוִּך, און דער אַנדערער — יויך (אַ ענליכע דערשיינונג ווייזט אינו סטאַוויסק); אָדער, ענד-ליך, אין סאַקאַלױ וועט אַמטל עקזיסטירט די אויסשפּראַך יי (בוך, מויל, יויך, א. ט. וו.), וואָס איז אַרױסגעשטופּט געוואָרען (שוין לגמרי, אָדער נאָך נישט אינגאַנצען) פון דער אויסשפּראַך יִוִּך. די זאך דארף גאָר נאָכגעפּאַרשט ווערען. —

— און סטאַוויסק ⁴ (לאַמז. ג.) לוגט און נעכט פון ליטווי-שען דיאלעקטן עקזיסטירען (א העכסט אינטערעסאַנטע דערשיינונג) צוויי מונדארטען: בונגע צו אינאָדער טעמע בולדט איינע אַ גרופּע V און קרייז פון די ליטווישע מונדארטען, — און די צווייטע און אַנאַלאָגיש, מקצען זאָגען אידענטוש, מיט דער גרופּע I (ווי פּונדענדערגייען זיך אין דער ליניע אַ, זון טרעפען זיך אין דער ליניע ב). אַלואַ, אַקעגען דעם ליטעראַרושען יי, האָט דאָסדאָווקע שטעטעל:

א. — אָל (ol; דער o — קורין); אָ (o) אפּאַר ל; יי (פאַר ע) [o]; o — קורין, j — זייער שוואַך אַנטוואַקעלט, קוים הערפּאַר].

¹ „אפּין טוש ... אפּוּבּים ... שפּוּנג-אויף“ ... — ² „רָטְמִין די שטאַב ... אַנרָטְמִין אַ טיר.“ — ³ אַ פּאַסקעל אויבערן אית באַשט, אַ דער וואָס אַ און לאַנג. — ⁴ Отавнск, קולנ. א. וואָ ירוש: סטאַוויסק (בא די אַנטווי-גער פון שטעטעל גופּא); סטאַווישק (בא די קווינער וכ').

אָנעמערקונג XXXI.—אין ביידיע מונדארטען: אָף (פּרעפּ.), אױף (פּרעפּ.)
 (פּרעפּ.)—ר אַמ עױן (אין ביידיע טיטשען).—ק אַם.—מױד.—ב לױ, ג רױ.—
 און פּ אַ ל אַ צ ק (וויטעבסק. ג.) ווערט גערעט אַ מינד-
 ארט, וועלכע קען, וואָס שײך אונזער טעמע, גערעכענט ווערען
 אלס VI-טע גרופּע אין קרייז פון די ליטווישע מונדארטען. מיר האָ-
 בען דאָרט אַקעגען ליטעראַרישען זיי:

א. — וו (ou) [פאר קאָנסאָנאַנט]; ו (קורצער u) [פאר ען]; זיי
 (oj) [פאר ז, ס, ט].

למשל: בווך, טוב, מויל, ייך, פּוּק, פּוּקן, סרוף, קויל,
 פּויל (י), פּוילן; פּוּצ, מוּצ, זשוּצ, בוּצן; — טוּזש, טוּזשט,
 הויט, מליזש, קרויט, אויס, אַרויס.

אָנעמערקונג XXXII.—וועגען דעם ou: ס'איז אייגענטליך אַ קור-
 צער ו, פאר וועלכען עס הערט זיך ווי אַנ-אָ-פּאַרקלאַנג; אָדער,
 אַנדערש פּאַרמולירט: ס'איז אַ זייער פּאַרשלאַסענער אָ, וואָס איז
 פּאַרטונקעלט געוואָרען ביז ו, פאר וועלכען עס שפּירט זיך, אלס
 „סימן הגוע“, אַ שוואַכער אָ-פּאַרקלאַנג.

אָנעמערקונג XXXIII.—די וואַקאַבלען: ב רױכּן, גײדױערן,
 טרױערן, אָבער אין דער פּאַלקספּראַך זענען אין פּ אַ ל אַ צ ק באַקאַנט פּון
 צייטונגען, אָבער אין דער פּאַלקספּראַך זענען זיי נישטאַ. אָנשטאַט
 געײדױערן זאָגט מען: געױערן.—אויך הױז איז דאָרט אומ-
 באַקאַנט; מ'זאָגט: אַ הױל צעױנע שױב.—

ב. — וי (ej).
 ביים, אייג, טייב, רייך, שטייב, לייפן, קייפן, טייגן; —
 אייער, נייט, שטריי, ברייט, קרייז, רייט, טייט, הייך, גרייס,
 פארשניז, שטיסן, שניין, צוויי; — אייוון, הייזן, הייף, הייל, אייבס,
 בייגן, קויל, ווייל, טייער, פייגל, לייבס, וויינען, ביייערן, גיפלייגן,
 גיזייגן, אייב, אייך.

אָנעמערקונג XXXIV.—אָנשטאַט בױדױם געבױכט מען אין
 פּאַלאַצק: באַרג (אָף פּויליש אויך אַווי: góra).—אין דױנסק
 (וויטעבסק. ג.): בױדױם (י).

(1) „אונראַמען די שטייב“. „איינראַמען אַ סוד“.—(2) „פּוילער, פּוילערקע“.—
 (3) אין פּויליש: האַליצק; דער בריק; דער באַלקען; — אין דױנסק:
 לאַק (האַרקאױ 185: ליצק); פּאַדלאַגע (טרום אָף מיטעלסטער זױב, זױ אין
 פּוילישען); סופּיט (טרום אָף סוף-זױב).

אַנמערקונג XXXV. — אין פּאָלעצק: אַף (פרעס), אַוף (uff) (פורו, ארום); — קאַם; — סוב; — מאַד (אלס זייעלזאָרע): „אַ פּוילע מאַד“. — ראַמען — אומבאַקאַנט (מיזאָנט דורט: „צוקלייבם די שטוב“). — אין דווינסק: „אופראַמען די שטוב“.

דריטנעלזען שורות. — צום וואַסעל אַזויך:
 אַנאַלאָגיע צום § 71¹ פון די נײַלישע מונדאַרטען געפונען מיר אין דעם² *ook* פון דער היינטיקער דייטשישער מונדאַרט אין ברעמען³, — און אין דעם⁴ *ôk* פון דער דייטשישער מונדאַרט אין גראַפשאַפט רופּין. — אַנאַלאָגיע צום ווענגרעאָווער § 7⁵ זייען מיר אין דעם⁶ *och* פון דער אַלטער אַטער אַרע (דייטשישער מונד-אַרט; אַזויך אין ברעמען עקזיסטירט די פּאַרם⁷ *ok* (לעבען *ook*). — צום וואַסעל אַזויך: —

ליפּשוין 25, 31, ברוינגט: אַזויך (אַפּשיקענדיק צו § 9⁸), וואָס איז באַ אים דער עיקר; — הירוויץ (זעלעכער הוט, אגב אָנגעזיזען, נאָר קיין חוש גישט און פּילאָזאָפּיע ענינים) 18: אַזויך [דאָס איינגעזען דרויזן 284, 457]; — האַרקאווי 29, 73: אַזויך און אַף [ביסקאָ 33, 73 חורט-איבער ניוך האַר-קאווי]. —

פאַראַלעל צום § 7 פון מיטן קורצען § (אויבען ו' 225) האַבען מיר אין דעם אַדווערביאַלען *op* פון אייניקע היינטיקע דייטשישע מונד-אַרטען.

אַקעגען דעם ליטווישען אַוף (דער ו—קריז) לאָזט זיך פאַרציי-כענען דער¹⁰ *uff* פון דער מיטעלשליעזישער¹¹ און פון דער ליפּרעכטער אַדער¹² (גראַפשאַפט הוהנשמיין) דייטשישע מונד-אַרטען. —

¹ אויבען ו' 214. — ² „אַם אַנר-קיעל“ VI 116. — ³ ליגט אין געבויט פון נידערזעקסן דעלעקט. — ⁴ *l. c.* 90. — ⁵ אויבען ו' 235. — ⁶ *l. c.* V 17 — 18. — ⁷ אַ דורף אין ווינקרייז. — ⁸ *l. c.* 65. — ⁹ פרעס, פּורו, און אַרום. — ¹⁰ פרעס, אַרום. — ¹¹ „אַם אַנר-קיעל“ III 21. — ¹² דער אַנר-קיעל I 113.

טאבעלע I' .

o, ô	ou	(ûw) û	מיטעלהויכדייטש
וי		וי, וי, וי, וי	פולישע מונרארטען
וי		וי; וי; וי; וי	דרום-רוסלענדישע:
"		וי	Ia (ווענגרווער)
"		וי	I (ברוק-סוקולווער)
"		וי (וי)	II (קרעמ-בערדיטש)
וי (עו)		וי (וי)	III ("אויסער")
וי (?) אדער וי (?)		וי	IV
			ליטווישע:
וי		וי (וי)	I (פונקער)
וי (עו)		וי	II (הומלער)
וי		וי (וי)	III (שקלווער)
"		וי	IV (קאריאנער)
"		וי; וי; וי	V (סטאוויסקער) (א)
"		וי	(ב)
"		וי; וי	VI (פוליווער)
וי		וי	גאליציע I
"		וי (א)	גאליציע II און בוקאווינע
וי	וי	וי	ביימען, מירען, אונגערן, סלאוואקיי.

אָנמערקונגען: I) און צוויי האלבע לבנות — די פֿורמען פֿאַר וויקאַל; און
 עקסע קלאַסערן — די פֿאַראַלעלישע פֿורמען. — 2) פֿאַר ל. — 3) פֿאַר ק. —
 4) וויל דער וו די אויסדרוקען אַ ווער אופֿענעם וו? —

אָקעגן די מה"ד: — א קורצע: e, ö, (ä = e¹), (ö = i — ב) לטג
 גע: ae³, oe⁴, ö. —
 ,gēben ,⁵ gēl ,wērt ,gēlt , (stērn לעבן) stērne ,jērd: זון
 nē- ,zēhen ,ge-lēger ,phlēgen ,vrēgen ,rēgen ,vlēder-wisch
 ge-wel- ,zwelf ,leffel , (mess לעבן) messe ,phert — ;⁶ men
 — ;⁸ (rem לעבן) reme ,schemen ,⁷ sehpfen ,swern ,be
 elter (קומפארט. צו alt) ere-lich , (צו arc) gertelin⁹ , (דעמיונט. צו
 — ; (glas (טריקט. צו) gleserin¹⁰), (stat פון) stetel , (garte
 körner (מעצאעל צו) korn) köpfel , (דעמיונט. צו) köpf , (röckel
 (דעמיונט. צו) knöpfel¹¹) (roe
 nae- , (swaer לעבן) swaere ,kaese ,klaeren ,spaete : מין
 hent (לעבן) (nâhent) jaeric , (פון) (jâr) schaefel (דעמיונט. פון) (schâf)
 aetemen (לעבן) (âtemen) slaefen ,¹³ groe- ,roere , hoeren — ;
 høcher¹⁵ (קומפארט. צו) (hôhe) mēr — ; (vil (קומפארט. צו)
 êrst [סופערלאט. צו] (êr — פרויער , אמאל) êr-lich ,¹⁶ lēren-
 — .¹⁷ meister

II. — לאנג איז דער ע אין די ווערטער: — לעדיג; — קעט , לעב¹⁸ ,
 געזעל , געל¹⁹ , לעבן , העבן²⁰ , העווען²¹ , דערצעלען ; —
 צענדעל²² ; — עלבערט ; — דרען , גען , זען²³ ; — שען²⁴ , בען²⁵ ,

¹ אומלויט פון קורצען g. — ² אומלויט פון קורצען o. — ³ אומלויט פון
 â. — ⁴ אומלויט פון ö. — ⁵ געשלוסענער ö. — ⁶ אומפער ö. — ⁷ געשלוסענער.
 גער e. — ⁸ אומפער e (פאר m). — ⁹ e = געשלוסענעם ä. — ¹⁰ אומפער
 ä (פון געשלוסענעם a). — ¹¹ געשלוסענער ö (פון געשלוסענעם o). —
¹² לעקסער 49, 248, 86, 376, 65, 80, 345, 194, 353, 187, 65, 398, 175; —
 186, 161, 143, 411, 79, 261, 212, 213, 196; — 42, 49, 71 (60), 248
 — (245), 82; — 130, 200, 128. — ¹³ אומפער ae. — ¹⁴ z דא = ווייכער s.
¹⁵ אומפער oe. — ¹⁶ געשלוסענער און אומפער ê (פאר r). — ¹⁷ לעקסער 239,
 125, 120, 259, 172, 116, 209, 9, 231; — 105, 201, 85, 104; — 160, 54,
 52, 145. — ¹⁸ קעניג פון די הייה. — ¹⁹ מאן. — ²⁰ העבן דעם מיטש, למשל.
²¹ дръжати. — ²² דעמיונט. צו צען. — ²³ לויט. אומגעלוינט: דרעהן , געהען ,
 געהען. — ²⁴ הויש. — ²⁵ צוריק.

דערדעָוֶען¹, רעַטליך², פּרעַליך; — עָבִיג, עָדער, וועַטאָג, געָן, שטעָן, שנעָן³.

אַקעָען די מה"ד: — א קורצע: e, e, e, e (ä=) e, e; — א לאנגע: ae, oe, e.

ווי: (lidic, lödic לעבן) ketene — (לעבן) (keten), hebe⁵ (אין) hefe, heben, legen, (אין) ele, esel, lebe, (אין) zendelin⁷ — (אין) er-zellen) er-zeln⁶, (heve — zandel — רעמונט. צו zant⁸) — (öl-ber⁹).

אין: draejen (אין) draen, drachen, draegen, naejen (אין) naen, naegen, naewen, neigen, neien, saejen (לעבן) boese, (אין) schoene — (אין) saen, saehen, saewen, roetee, loesen, (אין) bõse, êwie — (אין) proe-lich¹¹), (אין) stên (לעבן) (stân), (אין) gên, wêtae, (êr) snê¹³.

אָנמעַקונג I. — רעַדען (מה"ד reden); אָבעַר: „אין רעד, דו רעדסט, ער רעדט“ (קורצער ע, וויל אין געשלאסענער זילבע!). רעווימע. — פאר די דייטשישע מונדארטען, אויסער די הויכאלעמאנשישע, ווי אויך פאר דער ניהוילדייטשישער שריפטשפראך, גילט דער כלל, אז קורצער וואקאל אין אפגענער זילב ווערט אויסגעצויגען. מה"ד =stabe, bote, lige, lebe, sage. Stäbe, Bõte, liege, lêbe, sâge. דאס הויכאלעמאנשישע האט דעם קורצען וואקאל פון דער אפגענער זילב לויטגעווענליך איינגעהאלטען¹⁵.

¹ באפרען. — ² רויטליך. — ³ פּרעליך... עהדער, וועהטאג, געהן, שמעהן, שנען. — ⁴ אופענער. — ⁵ אופענער. — ⁶ געשלוסענער. — ⁷ געשלוסענער. — ⁸ געשלוסענער. — ⁹ לעקסער 143; — 142, 122, 142, 57, 42, 143, 92, 57; — 399; — 181. — ¹⁰ אופענער. — ¹¹ אופענער. — ¹² אופענער. — 355, 201, 150, 27, 217; — 206, 174, 36, לעקסער 174, 181. — ¹³ לעקסער 174, 181. — ¹⁴ די רייז אין דאס פון הויכאלעמאנשישער „Geschichte der deutschen Sprache“. — Von Otto Behagel. Dritte Auflage. Strassburg. 1911. — s. 122 —

דאָס ליטווישע יידיש, וווּ מיר האָבען געקענט זיין אפילו פון די אויבענגעבראכטע קאָרגע ביישפּילען, שטייט אין דער הינזיכט, אזויצוזאָגען, געפֿעס ווי צווישען דעם הויכאלעמאַנשען און די אי-בעריקע דייטשישע מונדארטען. פון איין זייט, גייט עס נאָך נאָכין כלל: ווייזט אין אָפּגעזען זילב לאַנגען ע [אַקעגען מה"ד קורצע (i) און (y) e]. פון דער אנדערער זייט, גייט עס נישט אויס דעם וועג ביי צום סוף, באַגנוגט זיך מיט אַ קליינעם קרייז וואַקאַבלען, איבערלאָזענדיק אין אַ באַטייטעוודיק גרעסערן קרייז קורצען ע אין אָפּגעזען זילב [באַזונדערס פיל אַקעגען מה"ד e; אַקעגען e (דאָכט זיך, באַזונדערס פאַר m); אַקעגען e (פון געשלאָסענעם a)]. נאָך מער: זאָגאַר אַקעגען מה"ד לאַנגע וואַקאַבלען אין אָפּגעזען זילב (i) e; ae; oe; r, אין אָפּגעזען, ווי אין געשלאָסענער זילב] ווייזט ליטוויש קורצען ע אין אָפּגעזען זילב.

אין פֿינסק (פּינסק, ג.), אין וויטעבסק, אין פֿאָ-
לאָצק (וויטעבסק, ג.), אין סקֿדל (גרוני, ג.), אין סטאַוויסק (לוימ.)
ג.) — ווי אין הָמָעל:

I. — קורצער ע [און דעם איינגענעם קרייז, ווי אין דער הומלער מונדארט].
אַמערקאָני II. — אין סטאַוויסק: פּלעדערוש, צוועליף, ראָם (נישט רעם), גערטנדל, יאָרעדיק (נישט יער'יק), אינישלעפּערן; — קרָם (נישט געוועלב), שעפּס (נישט שפּף). — אין וויטעבסק: צע הען (10) ודער ה הערט זיך דייטליך]. —

II. — לאַנגער ע [אָפּער דופּמאַנגורט אין אַנטוויקעלמען עי (e)]
(אין דעם איינגענעם קרייז, ווי אין הומלער).
החם עס: ליידיק; — קניט, לייב, אייזל, אמל, לויגן, הויבם, הוויז, דערצוילן; — ציינדל; — איילבערט; — דריין, גיין, זיין; — שוין, בייז, דערלייזן, רייטלעך, פּריילעך; — אייביק, אמדער, וויטעב, גיין, שטיין, שניי. —
אַמערקאָני III. — אין סטאַוויסק: רעדן (נישט ריידין) I. —

(1) ווייזר ווייניק ביישפּילען. — (2) אַם-מערסטען ביישפּילען. — (3) אין סטאַ-
וויסק: אייבם, אוויין. — (4) אין פּינסק, אין סטאַוויסק: רייטלעך, פּריילעך.

דו! סױלױשע סונדארטען]. — פאַר זױ גילט, אים אַלגעמיין, דער
 אייגענער פּלל, װאָס פאַר דו דיטשישע מונדארטען (אויסער
 דו היכאַלעמאַנישע) און פאַר דער נױהויכדיטשישער שרױפטשפראַך, —
 מיט אייניקע װיכטיקע אויסנאַמען, װאָס האָבען מערסטענטױלס טיפּע
 היסטאָרישע װאַרצלען.

I. — ע און געשאַסענער זילב — קורץ.
 ביישפּילען: געלט, פּעלד (völt), שנעל (sněl), געצעלט (ge-
 zölt), פּעל (völ), העל (höl), פּעך (pěch), װעלט (wölt),
 שעלטן (schälten) (¹); — מעש, געװעלב, בעט (bette, bet), העמד
 (hemde) (²); — קעלט (kalte, kelte), עלטש (³) (עלשא, עלטש), קרעל
 (koral), װענט (מיצ צו want), הענט (מיצ צו hant), קעלבו (⁴)
 (kelbeln, kelbey) (קעלבאָ, קעלבע) (מיצ צו [kalp] (⁵).

II. — און אַפּענער זילב — עי (ej), אי (aj) [אלוי: דער ע אויסנע-
 צויגען און דיפּטאָנגירט]:

==== א) עי — אין דעם קרייז, װאָו אין ליטע קורצער ע (אויסגע-
 שלאַסען אויס אים דעם קלענערן קרייז, אין װעלכען אויך אין פּויל-
 לען קורצער ע).

אוי: שטעירן, פּלעידעוויש (³), רעיגן, פּרעיגן, פּלעיגן, גי-
 לעיג (⁴), צעיגע (⁵), לעידע (⁶) (leder), לעיבס (leben) (⁷), פּעירן (⁸)
 (bërle, përlc), בעיזום (bësem), בעיטן (bëten) (¹); — שװעירן,
 שעיימע (¹) (²) (ieder) — שטעיט (⁴), גל'עיוש (³), גל'עיוש (⁵); —
 יעיריק, קלעירן, שעייפּעלי, אַנשלעייפּן (⁶); — לעירש (⁸), העירן (¹⁰). —
 ==== ב) אי — כמעט אויסשליסליך אין דעם קרייז, װוּ אין ליטע
 ע (אָדער עי).

ליידיק (¹); — אייו (⁴), לייגן, הייבס, הייוון, פּאַצנילן (²); — דרייוון,
 ניין, זיין (⁶); — דעלייוון, פּריילאָך (לאַך, לעך) (¹⁰); — אייביק, אינדע (⁸),
 װייטיק, שניי (¹¹).

¹ אַקעגען מה'ד e. ² אַקעגען מה'ד e. ³ — § — װאַרשעווער פּורם,
 אַ — לייבליגער, — לייװוסער [=ליטעראַרישען עָר]. ⁴ — װאַרשעווער אַנשאַפּאַט
 ל. ⁵ אַקעגען מה'ד e. ⁶ — און קלאַסערן לעבען דו װיקאַבלען — דו
 מיטעל הויטשע פּורם. — דו מה'ד װערטער — לעקסער ו'ז 236, 314, 280,
 80, 314, 95, 11, 373, 213, 21, 96, 121, 130, 368, 90, 121, 118. ⁷ — צייל
 הורט: 10. (און לייבלן: צו 11). ⁸ — שעיימען. ⁹ — מה'ד ae. ¹⁰ — מה'ד oe.
 דו מה'ד װערטער אויס לעקסער ו'ז 143, 142, 17, 19, 21, 111. ¹¹ — מה'ד e.

אויסנאמען. — A: אין נעשלאסענער זילב — עי (אמאל ע)
 אָדער אי:

1) פאר ר (אין קונסונאנטווער פונקציע). דער ר קען זיין אליין
 אָדער מיט א צאָג-פארשלוסלויט (ר, ט), צי מיט ל (אלס קונסונאנט,
 אַלואַ נישט אין איינזילביקע ווערטער). דער ר פארשווינט דערביי:
 a) אין איינזילביקע ווערטער אָדער אין הוילכאָטאַנטער זילב סוף-
 ווערט ווערט דער ר וואַקאַלירט, און אין דער זילב שטעלט זיך
 אָפּ — עיאָ (חארשע), עיאָ (ליבליון), עיעָ (ליוויטש); 6) אין דער
 ערשטער זילב פון צווייזילביקע ווערטער אָדער אין אַ וואַסער ניט
 און אַביי ניט לעצטער, זילב פון מערזילביקע פאלט דער ר גלאַט
 אַדוים, און אין דער זילב שטעלט זיך אָפּ אַ לאַנגער ע, וואָס ווערט
 אויסגעשפראַכען כמעט פארטאַפּעלט.

למשל: בעיאָ (בעיא, בעיע), טרעיאָ (טרעיא, טרעיע), מעיאָ (מעיא,
 מעיע), רעיאָ (רעיא, רעיע), שעיאָ (שעיא, שעיע), שוועיאָ (שוועיא,
 שוועיע), עיאָ (עיא, עיע), דעיאָ (רעיא, דעיע), וועיאָ (וועיא, וועיע) —
 פעיאָט (פעיאט, פעיעט), עיאָט (עיאט, עיעט), וועיאָט (וועיאט, וועיעט),
 שוועיאָט (שוועיאט, שוועיעט) שטעיאָט (שטעיאט, שטעיעט), קעיאָט (קעיאט,
 קעיעט), פאָקעיאָט (פאָקעיאט, פאָקעיעט) — ;
 און: געעטו (געעטל), געעטאלי (3), געעטנאָ (4) געעטנא, געעטנע,
 בעעדו (בעעדל), בעעדאלי (5), קעעטו (קעעטל), קעעטאלי (6), פעעדו
 (פעעדל), פעעדאלי (7), שוועעדו (שוועעדל), שוועעדאלי (8) — געעלדך

1) פונקט פארקערט, ווי מיר הובען געזיין, ווערט דער ר אין ליטוויש:
 ש ען יידיש: דורט פארקערצט ער וונאר דעם מהיד ע אין אום ענער זילב: —
 2) בער (היה: איינגע-נאָמען): טרער: בער (морковь: קומפאר. צו פיל):
 רער: שער: שווער (הויפטוורט): אדיקט. אימפערט. פון ציה: ער (ОНЬ):
 דער (ארטןקעל: פרוורט): ווער (פרינומען: אימפערט. צו זיין): — פער:
 ער: ווערט (היה: ציה): שווערד (меч) און שווערם (3) פערזון פערז.
 אינדיק. פון שווערען): שטערם (פון ציה שטערען): קערם (3) פ' פ' פ' פ' פ' פ' פ' פ' פ'
 קערען): פארקערט. — 3) דעמיג. צו גאַטן. — 4) אין חארשע, ל — און לויב-
 לין. — 4) נערטער. — 5) דעמיג. צו באַט, באַעם (באָרד). — 6) דעמיג. צו
 קאַט, קאַעט (קאַרט). — 7) דעמיג. צו פערד. (איינגעטליך, און אין פוילען פאר-
 שפרייטער, אלס דעמיגוויט צו פערד, דאָס ווערט קאַשקאל). — 8) דעמיג. צו שווערד.

(געלאך, געלעך), שוועלעך (שוועלעך, שוועלעך) ⁽¹⁾
 אמיל: עילעשט ⁽²⁾ (עיאשט, עיעשט) ; געעשטן ⁽³⁾, בעעשטו ⁽⁴⁾
 (בעעשטל), בעעשטאל. — [ד. ה. זאגאר ווען צווישען ר און ט — א
 מחיצה (דא—דער צישלויט זש) !].

אנטערקונג IV. — פאר דער ענדונג לייך (לעך, לאך, לעך) הויבן
 פון, איינגעליך, נישט קיין ריינעם לע, נאר גילעך — ער דעם ר קיימ-קיים
 צו הערען; ער און דא אויפצוהאנגען ווי א סונאנטשער שאמען). און אנדערע פא-
 לען ווערט דער לע אויסגעשוואכען, אמאל — אלס לע; אמאל — אלס לעי. [j,
 דעם j קיים-קיים צו הערען, — דערביי, אף וויפיל עס לוזט זיך קונסטאטירען
 זיין עקוויסענץ לעבען דעם לע, און ער גילעך סונאנטש, ווי קונסטאנטש;
 אמאל — אלס לעי, לעא, לעע.

אנטערקונג V. — עירנסט (אחמת דער נ און דא זילבענבולדערענדקער
 לויט). — —

ענליך און דער דייטשישער שפראך: דער כלל וועגען פאר-
 בליבען פון קורצען וואקאל און געשלאסענער זילב און נישט גילטיק,
 ווען דער קאנסאנאנט, וואס נאך דעם וואקאל, און ר. פאר r
 ווארט אויס ווערט און ניהוילדייט דער וואקאל שטענדיק אויסגעצוי-

גען: empôr, ihr, wêr, gewahr ⁽⁵⁾ ...
 „וואקלונגען צווישען אלטער קורצקייט און נייער לענג, קי-
 מען-פאר און ניהוילדייטש — און בוי יעצט און דו דערשטונג נוך נישט דער-
 קלערט געווען ווי ס'דארף צו זיין — פאר דער פארבינדונג פון ר מיט דעם-
 טאל: Fart לעבען Schwert, Fârt לעבען Schwêrt ⁽⁶⁾ ...

2) פאר נג, נק.
 טווי: עינג ⁽⁷⁾, עינג ⁽⁸⁾ (א, ע) ⁽⁸⁾, געיינגט ⁽⁹⁾, געיינג ⁽¹⁰⁾, לעינג,
 לעינגס ⁽¹¹⁾, לעינג ⁽¹²⁾ (א, ע) ⁽¹²⁾, לעינגסט ⁽¹³⁾ (א, ע) ⁽¹³⁾, העינגע' (העינגע) ⁽¹⁴⁾.

⁽¹⁾ ערליך, שערליך. — ⁽²⁾ ערשט. — ⁽³⁾ גערשמען. — ⁽⁴⁾ בערשמל. — ⁽⁵⁾ בע-
 האנהעל. c. 133 I. c. — ⁽⁶⁾ 123-124 I. c. — ⁽⁷⁾ מהרד enge (לעקסער 43). —
⁽⁸⁾ קומפאר. צו ענג. — ⁽⁹⁾ פארטיציפ. — ⁽¹⁰⁾ מ"צ צו גאנג (מהרד ganc — 59). —
⁽¹¹⁾ פויליש-יודישער אדווערב מיט דער פיינטש: אמאל. — ⁽¹²⁾ קומפאר. צו לאנג. —
⁽¹³⁾ סופערלאט. — ⁽¹⁴⁾ אינגווינאווי. (hengcn, 97).

הענינג (א. ע. ¹), הענינגל ², ברענינגע ³, סברענינגע (א. ע.), טענינגל ⁴, עינגל'אנד ⁵, סטענינג ⁶, עינק, עינקע (א. ע.), בעינק ⁷, בעינקל ⁸, שעניק ⁹, שעניקל ¹⁰, שעניקע (א. ע.), שעניקע' (שעניקי), גידעניקע' (גידעניקי), קרעניק, קרעניקע, קרעניקע' (קרעניקי), שוועניקע' (שוועניקי), לעניקע' (לעניקי), בעניקע' (בעניקי), בעניקשאפט, טרעניקע' (טרעניקי) ¹¹, קוועניקלין. —

===== (3) פאר דער פארבינדונג פון נ מיט ד אָדער ט.

(א) ווען דער דענטאלע באלאנגט נישט צום לויטבאשטאנד פון שטאמווארט און קומט-צו בלויז אלס סופיקס און ארויסגע-פירטע ווערטער אָדער אלס חלק פון א צווייטע צוגעזעצטע ווארט [א תנאי דערצו: נאך דעם וואקאל פון דער הויכבאשטאנדער זילב אין דעם אנטשפראכענדיקען מיטעלהיכדייטשישען שטאמווארט זאל נישט גיין קיין טאפעלטער קאנסאנאנט]; (ב) ווען פאר דער פאר-בינדונג איז אין מה"ד געווען א לאנגער וואקאל.

אלו: (א) פינדו ¹² (פינדל), הינדו (הינדל), שפינדו, צינדו און צינדו ¹³ (אין ליובלין אין פורם: צינדל) — אלס דעמיני-וו. צו פאָע (פאָע, פאָען, פאָען), האָע (האָע, האָען, האָען), שפאָע (שפאָע, שפאָען, שפאָען), צאָע (צאָע, צאָען, צאָען), — אָקענע מה"ד venci (לעבן

¹ אָה וואָס מ'הענגט-אָה. — ² צוויי (טרויבען, למשל) — hengel. — ³ 79. — ⁴ 29, bringen, bröngen, brengen, stengel. — ⁵ אין פולקסלידער: עינגל'אנד (engel - lant, 43). — ⁶ פויליש: wstęga. — ⁷ מ"צ צו באַנק (banc, 10). — ⁸ דעמיניווי. — אין ווילין: בעינקל' — א שטול (Cтыль). — ⁹ א געשעפט, ווו מ'פארקויפט ברוםסן (א ביר-שעניק — ווו מ'פארקויפט ביר) (schenk, schenke, 213). מ"צ פון שאַנק (אלמער, שאַנק) (schanke, schranke, 210, 219). — ¹⁰ דעמיני. אין ביידיע טייטשען. — ¹¹ swen-, krenken, krenke, ge-denken, schenken (1271, 16, 145). — ¹² פינדל הייסט אויך די פינגר פון דער צווייטער שורה אין שוך (מה"ד vendel, vendelin, vent, vende, — לעקסער 315). — ¹³ אין ווארטשע אונטערשוויט מען: „דאָס קינד הוט א צינדו (א צינדל)“ אובער — א צינדו קינד (קינדל).

— (zenlin, spaenelin) spaenel, henel, (venelin) zenlin (אייר zendel) —
 זי van (von, vane), (han) hane, (han) zan, spân, (אייר zant) .¹
 אויך: ציינטש (א. י. ע.) (נומ. אירר. צו ציינטש) [מהרד zēhende,

·² [zēnde, zēhente

און: — ציינטש (ציינטש = ציינטש-הילף) [זעהן zēhen-teil, יעד

·³ [zehntel

איבער: קענדו (קענדל), סענדו (סענדל) — דעטינגט. צו קאן, פאן
 (מהמת מהרד kande, kannel) kande-, kennelin (רעטינג. קענדל)

([wanne, (in

·⁴ [krone, (nâhet, nachent, hent) — קריינדו (קריינדל) [רעטינגט. צו קרייין] (מהרד kroenlin,
 דעטינגט. צו krône), ניינטש (א. י. ע.) (קומפאר. צו ניינטש, מהרד nâ-

·⁵ [nâhet, nachent, hent

אָנמערקונג VI. — קריינדו קען, אייגענטליך, פארעכענט ווערן אויך צו

רער שורה א. — צו רער שורה ב, ווידער, — שפיינדו און ציינטש (א. י. ע.)

אָנמערקונג VII. — אין איבערזעצן ווען מיר פאר נד, נט — קריינדו

ע: — בענדש (א. י. ע.)⁶, בענדו (בענדל)⁶, רענדו (רענדל)⁷,

הענדלש (א. י. ע.)⁸, ווענדל⁹, מענדו (מענדל)¹⁰, לענדש (א. י. ע.)¹¹,

לענדן, שטענדיק¹², הענטו (הענטל)¹³, ווענטו (ווענטל)¹⁴, מענטו

(מענטל)¹⁵, קענטוק. — נעמען: מענדו (מענדל), גענדו (גענדל),

יענטו.

¹ די מהרד ווערטער-לעקסער — לעקסער 315, 97, 239, 309, 311, 90, 239, 397 —
² ל. 398 —³ 119, 367 —⁴ לעקסער 135, 173 —⁵ מיצ צו באנד (אין עק-
 וועמפלאר פון א בוך; א סטענע; א קומבינאציע פון א סטענע, מהרד bant (10) —
⁶ דעטינגט. צו באנד (מהרד bendelin, bendel, — 16 —⁷ פון ראנד (מהרד
 rant, — 192 —⁸ ?) לעקסער 96: hendeler (90 — handeln) —⁹ אילוי
 ווער (נומטינג. א., ווארש. ג.) דעטינגט. צו וואנט (מהרד want) —¹⁰ 15 שמוק
 (געוויינטליך — 15 איינער). מהרד mantel, mandel (155) —¹¹ מיצ צו
 לאנד (lant, — 140) —¹² be-stendec (29) —¹³ hendelin (רעטינג. צו
 hant — 96 —¹⁴ ווארש. פורם פון דעטינגט. צו וואנט. —¹⁵ mantellin,
 mentelin (רעטינגט. צו mandel, mantel (שאנטו, מענטל) לעקסער 156 —
 . (156

4) ווען אין מה"ד איז די זילב געווען אָפּען (a) מערסטענטוילס אדאנק דעם שלום-e, וואָס פּאַלט-אַפּ אין ייִדישען (ווי אויך אין אייניקע דיטשישע¹) מונדארטן: כמעט אין אַלע הויפטווערטער²; באַם צייט-וואָרט³ (1-טע פּערזון, איינצאל פּרעזענטים; 2-טע פּ. , א"צ אימפּעראַט); באַם אַדיעקטיוו, א. א. וי.; 6) אַדאַנק דעם e (וואָס ווערט אין ייִדיש , ווי אויך אין ניההילכדייטש, סינקאַפּירט) אין געשלאָסענער ענדזילב אַדער אין געבּענטענענער זילב (למשל, באַם צייט וואָרט — אין 2-טער פּ. א"צ אין 3-טער פּ. א"צ פּרעז.; אין 2-טער פּ. מ"צ אימפּער.; באַם אַדיעקט, באַם הויפטוואָרט, א. א. וי.).

ווי : a) קעיל (kēle), רעם (reme), זעג (sage, sege), קעז (kaese), היל (höle), ליב (lēwe, lēbe), איל (ele), איל (elle), איל (olei, oli, ole, öle), קיט (keten, ketene); — יאָך (אין לויבלן — יאָך) לעיב (-e), לעיב! (-e); — יאָך (יאָך) צייל (-e), צייל! (-e); — שפּעט (spæte), ביז (boese), שיין (schoen, schoene); — דעם (dem, deme) — דאט. סינג. פּרונט. רעסונסט. (9) 6) די לעיבסט (-est, -es), עטע לעיבט (-ent, -et), א' (10) לעיבט (-et), לעיבט! (-ent, -et); — די ציילסט (-est, -es), ע' (11) ציילט (-ent, et), א' ציילט (-et), ציילט (-ent, -et); — שצירלאַך (לאַך, יאָך) [מהיר schede-lich] (12).

¹ ווי הענגען דעם בעהאנהעל c, l ווי 169—170. — e איז אָפּגעפּאַ- לען (נאָך הויטוויזן): אין נידערדיטשישען דיאלעקט (לעבן ברודן-ברעג און אין אלטמארק), אין מעקלענבורג און פּוּמערן, אין צפּון-בראַנדענ- בורג; אין פּרענקישען, אין דרום-פּרונטען, אין אַלעמאַנישען און באַרישען און א. א. וי. — גערזן 28, 44. — 36, 28 l. c. — 4) לעק- סער 223. — 5) פּאָס (локоть). — 6) לאטעניש oleum. — 7) אין מה"ד נוסח שוין פּאַרשעלע פּורמען: hōl; rēm; kēl (לעקסער 104) ol, öl (ווי אויך: בעהאנהעל § 200). — 8) אודער אפּשר הויבן מיר דאָ אויסגלייטונג לויט אַנאַלאָגיע (נאָך לעיבם, ציילן) ווי היטער פּונקט 6 (ו' 251). — 9) פּרום. דער ה. גולסהער, דער נייכעלונגע נוט... ו' 16. — 10) ער. — 11) עטע (= איר). — 12) לעקסער 212 (נה"ד schädlich).

וועג (נאָכ'ן גענומען וועג'ס), שטעג (נאָכ'ן גענום. שטעג'ס) —
 (5) ווען אין מה"ד איז אין דער זילב געווען אַ לאנגער וואָ-
 קאל (על פי רוב œ, œ, ê).

במשפּילען: שנין (סאָנען) — געין* (מה"ד gēn
 gēn) — גיין, שטיין (gân, stân) (אין stân) ווי
 אויבן ו' 243) —

אָנמערקונג VIII. — גיין, שטיין קענען, אמער, באַטראַכט ווערען
 אויך סאָנען גיין, שטיין (מה"ד stehen, gehen) —

(6) לויט אַנאָלאָגיע קומט-פאַר אויסגלייכונג צווישען פאַר-
 שידענע פאַרמען פון איין פאַראַדגמע אָדער צווישען ווערטער מיט
 שותפותדיקער שטאַמוילב.

אוי: געיל — נאָך געילע (י), געילאָ (א, אַ); געילבלאָך
 (לאַך, לעך) — נאָך געיל; בעיטלין, בעיטלאָ (א, אַ), בעיט-
 לאָרין — נאָך בעיטן אדער נאָך בעיטל* — (י)
 (7) גיוועין — פון גיוועין* —

(8) אין די ווערטער: מעיל (מה"ד mēl); געיסט (nēst,
 nist) מעיסט* (ל) [mēstel] — [פאַרוואָס, קען אַך געיסט
 דערקלערען].

B. — און אָפּענער זילב — קורצער ע:

(1) פאַר כ, כּ, פ, צ, ק, ש, וואָס אַנטשפּרעכען די מה"ד ch
 sch, ck, (tz=) z pf

wēges (גענום. צו wēg, wēc), ל. 371 — stēges (גענום. צו
 stēg, stēc) ל. 246 — ספעציעל פּוילישע פּורם (פּאָר דער טיטש dare)
 אין דרום-רוסלאַנד (ליפּשיץ 67: גלפּן. — לעקסער 60. — הייז: בעיטל-
 ברויט; 2 פ. איצ אומפּער: בעיטל! — אויך וועג, שמעג (נאָך
 וועגס, שטעגס). — ענליך און מה"ד: Wēg (אַנשטאַט דעם טעורעמיש רוסיש-
 קען Weg) נאָך Wēges ווי בעהנהעל, l. c. 1122. — מה"ד gewesen
 (נולדווער 22). — "וואַלצמייסטל". — לעקסער 159, 175, 161. — בלויע
 אין לייבלין און יענע געגענדען, וווּ פאַר כ קומט צ. — אין וואַרשע און
 פּודערע פּוילישע געגענדען (גענויער וועגן דעם און אַ בעוונדער נאָמען) קומט אַין
 באַטראַכט זילב פאַר כ — אַ (לאַכו, דאָס 15 ו' 51).

אויז: בעכא (פּ) [becher] ; לעכא (פּ) [מיצ צו לוך (loch)].
 לעכל [דעמיני. (löchelin, löchel)] ; דעכא (פּ) [מיצ צו דאך (dach)].
 דעכל (dechelin, dechel) ; פעכא (פּ) [מיצ צו פאך (vach)] ;
 ברעכן (brächen), שטעכן (stëchen) ; רעכענען (rechenen) ;
 [rechen] קעכן (köchinne) ; העכא (פּ) [קומפאר. צו הויך], זעכא (פּ)
 (sicher) ; — (2)

עפּו (ל) [epfel, apfel] ; קעפּו (ל) [קעפּאלו kö-, köpfel]
 [pfelin] ; קנעפּו (ל) [knöpfel] ; טעפּו (ל) [טעפּאלו] [דעמיני.
 צו יאן] [topf] ; טעפּע (א, פּ) [töpfer] ; צעפּו (ל) [צעפּאלו] [דעמיני. צו
 [zoph, zopf] ; קרעפּו (ל) [krapfe, krepfel, krepfelin] — דעמיני. צו
 שעפּס (sehpfen) ; — (3)

טעצו (ל) [דעמיני. צו טאץ (tatze) — אין אדער באטומונג]] ; קליצע-
 צו (א, פּ) [מיצ צו kloz (געניטוו klotzes)] ; קליצעו (ל) [דעמיני.] ;
 פלעצעו (א, פּ) [מיצ צו (-tzes) plaz, [platz] ; פלעצו (ל) [דעמיני.] ;
 קרעצו (ל) [(-tzes) kraz, kretzel] ; העצן (hetzen) ; זעצן (se-
 (tzen) ; פעצן (4) (vetzen) ; שעצן (schatz, schaz) ; — (5)

בעקא (א, פּ) [beckel] ; בעקל' [דעמיני. צו באק (beckelin)] ;
 ברעקל' [דעמיני. צום שורש ברוק] [brockel] ; העקא (א, פּ) [hecker]
 העקל' [דעמיני. צו האקע (heckel, heckelin)] ; בעקן (becke)
 (becken) ; פלעקן [מיצ צו פלעק (vlēcke, vlēc)] ; פלעקא (א, פּ)
 (phloeke, phloe) ; פלעקל' [דעמיני.] ; שטעקן (stecke)
 (stecken) ; שטעקל' (steckel, steckelin) ; קליעקן (klecken)
 (krecken) ; לעקן (lëcken) ; לעקא (א, פּ) [lëcker] ; וועקן
 (wecken) ; וועקא (א, פּ) [wecker] ; שרעקן (schrëcken) ; — (6)
 דרעשן (drëschen) ; העשן (hëschen) ; לעשן (leschen)

(1) אין פּוילישען ייִדיש : — פּוילישע (אין א שאַנק ; דער הויפט אין א גע-
 וועלד). — (2) לעקסער 11, 149, 33, 310, 28, 246, 193, 129, 227. — (3) לעק-
 סער 8, 130, 128, 268, 407, 133, (132), 212. — (4) אין פּוילישען ייִדיש :
 פעט מאַצען, פלעקען, שמוצקען. — (5) לעקסער 265, 127, 188, 133, 100, 226,
 340, 211. — (6) לעקסער 12, 29, 93, 12, 345, 187, 246, 126, 132, 142,
 219, 371.

וועטן (wescherinne), טעשו (ל) [teschel], פלעשו (י) [ple-
 vleschel, schelín (דעטינג. צו vlesche, vlesche).
 פאר א קאנסאָנאָנט, וואָס איז אין מה"ד אין דעם אייגענעם
 וואָרט געווען פארטאָפּעלט.

וועטן (א, א) [wëtter²], וועטערן (°) — שטעלן (stellen,
 stallen), קוועלן (quellen⁴), גיפעלן (ge-vallen⁵), קגעלן (°)
 (knellen), טעלן (א, א) [teller], שגעלן (א, א) [קומפּאָר. צו
 שגעל (snél; snelle — געניט. — snelles)]; העלן (א, א) [קומפּאָר.
 צו העל (hél — אובער געניט. — hèles)]; קעמען (א) (kemma,
 kemmen), קעמו (ל) [דעטינג. צו קעם (kam — געניט. kammes;
 kamme, kambe, kamp)], קליעמען (א) (klemmen), לעמאלן-
 (ל) [דעטינג. צו אלעם (vlamme⁶)] — ברענען (א) (brennen), טרענען
 (א) (trennen), קענען (א) (kennen) — מעסען (א, א) (mezzaere,
 mezzzer¹⁰), פעסען (א, א) [מיצ צו פאס (vaz, געניט. — vazhes)],
 שלעסען (א, א) [מיצ צו שלום (sloz, געניט. — slozhes)], בעסען (א, א)
 [bezzzer¹¹]; שטעפּען (stèppen¹²) — לעפּען (ל) [heffel],
 שעפּען (ל) [scheffel] טרעפּען (treffen), עפּענען (א) (offen, offenen)
 (uffen, uffenen)¹³.

פאר א קאנסאָנאָנט, וואָס איז אין ניי הויכדייטש אין
 דעם אייגענעם וואָרט פארטאָפּעלט (און מה"ד דוקא געווען איינער
 אליין!) —

בלעטן (א, א) [מיצ צו בלאט (blat, מה"ד Blatt)],

¹ לעקסער 36, 99, 145, 376, 204, 345. — ² לעקסער 377. —
³ א וואָרט ווער וורט: „מיטן אַרויסגוטראַסקוט, אַ ס'סוועטשט אַוועק“.
⁴ אובער קוועלן (פּענינגען) — quelln (לעקסער 191). — ⁵ אובער פעלן —
 ge-vaelen (לעקסער 76). — ⁶ ווענען דעם וואָסגעל ווי: גערון 112. —
⁷ לעקסער 247, 191, 76, 265, 236, 95. — ⁸ לעקסער 121, 119, 126, 144,
 344. — ⁹ לעקסער 29, 271, 127. — ¹⁰ 2 — וואָסגעל 8. — ¹¹ לעקסער 162,
 313, 233, 23. — ¹² לעקסער 247. — ¹³ אין פרושקווי (וואָרט. ג.) וואָרט
 מען: אַלפּינר (צוה); דאָס פענעט און אַלפּן. — ¹⁴ לעקסער 143, 212,
 181, 271.

בלעטל (ל) [רעטינג, (מה'ד blätelîn, blätel ; נה'ד blättchen) ;
 געטט § (א, א) (א. א) [מ'יצ צו גוט (מה'ד got, נה'ד Gott) ; פּעטט § (א, א),
 (א) (מה'ד veter, veter² ; נה'ד (vetter³) ; — קעמערן (ל) —
 (מה'ד Käm-, Kämmerlein ; איבער נה'ד kamerlîn, kemerlîn⁵) ;
 [merchen⁶], זעמו (ל) (מה'ד (sömele, simel, simle) ;
 נה'ד [semmel⁸] ; — גרעסס § (א, א) [קומפאר. צו גרויס (מה'ד
 gross, grôz⁹) ; נה'ד [grösser⁹] ; — שלעפּס (מה'ד slêpen ! ;
 (schleppen)¹⁰].
 — גרעב § (א, א) (א. א) [קומפ. צו גרוב (מה'ד grob, grop ;
 נה'ד grob, קומפ. [gröber]) ; שענ § (א, א) (א. א) [קומפ. צו שנין
 (מה'ד schoen ; נה'ד [schön]) ; קלעב § (א, א) (א. א) [קומפ. צו קליין
 (מה'ד klein ; נה'ד klein, קומפאר. [kleiner]) ; נעמע § (א, א) [מה'ד
 nehmen ! ; רעדן § (א, א) (מה'ד reden, נה'ד [reden]) ;
 רעד § (א, א) (א. א) [מה'ד reder, redaere ; נה'ד [redner] ; יעד §
 (א, א) (א. א) [מה'ד jener, jener ; נה'ד [jener]¹⁷].

אָנמעקונג IX. — קיין דערקלערונג צו דער גרופע קען און נישט אָנ-
 וויזן . —

נישט צו דער טעמע אמילו, לוזט ווך בלויז אָנמעקונגן, אז אדאנק דעם
 אָפּוויכען פון כלל ווערען אָפּגעשוויט ווערטער מיט פאַרשידענער צעטייל, וואָס אָנ-

(¹) פּאָמערס ברודער. — אובער פּעריטעסס (א. א, א) — מ'יצ פון פּאָטט §
 (א, א) (א. א) — פּאָמערס ברודער ; פּלימעניק (ברודערס זון) ; געשוועסטערקינד אָפּ-
 מערס (בומערס) ברודערס (שוועסטערס) זון. — (²) געשוועסטערקינד. — (³) לעקסער
 25, 26, 83, 340 ; מיטנדר 217, 218, 536, 1381. — (⁴) לעקסער 121. —
 (⁵) לעקסער 687. — (⁶) לעקסער 225. — (⁷) לעקסער 1148. — (⁸) לעקסער 85, 546. —
 (⁹) לעקסער 232, 1094. — (¹⁰) לעקסער 1094. — (¹¹) אובער גרעביב § (א, א) (א. א) וואָס
 נאָכט. — (¹²) אובער שינג § (א, א) (א. א) — פּלעקטורטע פּורם פון שנין אָלמשל ; א.
 שנינו (א, א) (א. א) [מ'יצ פון נאָמ (א. א) — אובער קלייב § (א, א) (א. א) — פּלעקט. פּורם. — (¹³) אובער
 גע'מע (מ'יצ פון נאָמ (א. א) — אובער רינד (přeh, přeh) [מה'ד, נה'ד
 [redo]. — (¹⁴) ווער פאַרשרייב און פּוילען. „יאך (יעך) ב'י ניש' קא שטארק (א, א),
 (א. א) רעדו (א, א) (א. א) — אובער רעיד § (א, א) (א. א) [מ'יצ צו רע'עט (רע'ום) (רע'ום)]. —
 (¹⁵) לעקסער 85, 217, 126, 175, 193, 117. — מיטנדר 545, 1112, 721, 905,
 1010, 1011, 675.

דערש וולט ווייך פונעמיש בילד געווען איינס און דאָסוועלביקע. (ווי די זאָגט.
אונטערן טעקסט).

5) לויט אַנאַלאָגיע: — קרעלן — נאָך קרעל (י).
6) צעלעף (יף), צוועלעף (יף) [מה'ד (י) einlif אין cilif, zwelif (אין) Kzweif, cilif].

אָנמערקונג X. — אודער די פאון דאָ, האַלב חוקאלי, אודער דער
ץ (י) פון דער ענדוולב אין אַטווינגערופענער svarabhakti-חוקאל. נאָך, טווי
צו טווי, דער צע אָנהייב-וורט שטייט אין אַום ענער זילב אין און דורך קורץ.

II דרום-רוסלענדר. גרופען. — פאַר קרעמעניץ (וולונ) גילט
דעראייגענער כלל מיט דיוועלביקע אויסנעמען, וווּ פאַר די
פּוילישע מונדארטען. איין וויכטיגער חילוק: אַקעגען דעם פּויליש-
שען צי (אין אויבאָנגעצייכענטען קרייז) ווייזט די קרעמעניצער
מונדארט — עי. — הייסט עס:

I. — אין געשראָסענער זילב — קורץ. — (בנישפּילען) — אָף וי 245.
אָנמערקונג XI. — אין קרעמעניץ: צען (צוילוורט) 10).

II. — אין אָפּענער זילב — עי (j).
טווי: שטעירן, פּלעידאָוויש (י); לעידיק, גיזל (י) ...

אָנמערקונג XII. — אין קרעמעניץ: קצילי (לויפטיג 199: קצילע).
אויסנאָמען. A: אין געשראָסענער זילב — עי (אמאל עי).
1) פאַר ר, רד, רמ, רל (גענויער וועגען דעם — אָף וי 246).

1) אויבען וי 245. — לעגען koral הוט אַקוויטורט אַנאַלטיערע פּורם
korallo (ל. 130), פון מיטעל-לאַטענישען corallus (סיקען דאָ, דעריבער, גע-
נומען ווערען אין אַטא מיר פ' 2 אָף וי 253). — (י) וועגען חוקאל פון דער ענדוולב:
אין וואַרשע — גוכער צע, אין ליובלין — נאָעמער צו? (רוסיש И, פּויליש
y). — (י) גולטהער I. c. 17. — (י) בלויז: אַקעגען דער לויטער. פּלעקסני-
צער — אַ (עלמא, קעלבא וי), און אלס דעמוניוויסוויקס — ל (קעלבא וי), —
ווי אין ליובלין. — (י) א. א. ה. (אויבען וי 245). — (י) לויט שנין אונטערשטייט
שמרענע צווישען קורצען צע אין צי, אויסלינגענדיק: געלמ, פּעלד א. א. ה.
(ווי 70, 164 א. א. ה.), און — פּלעידער חויש, פּלעגיגן, לעידינג,
גיזל א. א. ה. (ווי 139, 115, 163 א. א. ה.).

(a) דער ר ווערט דערבני וואַקאליוורט און אַ (בעיא, טרעיא ... ; סעיאט, עיאט¹ ...) ; (6) דער ר פאלט-ארויס און אין דער זילב ווען מיר ע (מיט טענדענץ צו פארטופעלונג), אָדער עיר (דעם j און דעם r קוים צו הערען), צי עא, עיא [געעטל (געירטל, געאטל, געיאטל)¹] ... ; עעלאך (עירלאך, עאלאך, עאלאך)¹ ... ; (B) דער ר פארבלייבט (פאר זילבענבולדענדוקען N), נאָר ווערט ארויסגעקערט ווער אידעל, ווי דער ריינסטער ר-לויט² (דער אויגערופענער „צונג-ר“) [בעירן, טרעירן, שוועירן ... וב/].

וונאר : עיאטש, געעשטן (געירשטן, געאשטן, געיאשטן)³ ... [צווישען ר און ט — מחיצה : ש].

===== (2) פאר נג, נק. — ועינג⁴, עינגא⁵ ... ; בעינק, בעינקל⁵) ...
 ===== (3) פאר נד, נט און געוויסע פאלען (גענויער וועגען דעם אף ו' 248) :
 טווי : פעינדל, שפעינדל⁶, צעפינדל⁷, קרעפינדל⁸.

אָנמעקונג XIII. — אויבער : צענטא, צענטל (פון צען)⁹.
 אָנמעקונג XIV. — אין קרעמענין : געיוונטא-קומא. צו נאָוונט¹⁰.
 ===== (4) ווען אין מה"ד איז דן זילב געווען אָפּען. — אנעויער וועגען דעם אף ו' 250. —

(a) רעים, ועיג¹¹, קעיו¹², לעיב¹³, עיל¹⁴, א. א. ה. ; — עך לעיב, לעיב — עך צייל, צייל ! — ; שפעיס¹⁵, בעיו¹⁶, שעין¹⁷ ; — דעיס ; — (6) דן לעיבט, איר לעיבט, לעיבט ! — דן צעילט, איר צעילט, צעילט ! — ; שערלאך¹⁷ ; — וועיג¹⁸, שמעיג. —

===== (5) ווען אין מה"ד איז אין דער זילב געווען אַ לאנגער וואַ-קאל ושעין, געין, שמעיין.

===== (6) לויט אַנאַלאָגיע [נעיל, געילבלאך¹⁹ ; בעיאלין, בעיאטל¹⁹]. —
 ===== (7-8) גוועין, מעיל²⁰, געיסט²¹, מעיסטל²⁰. —

¹ א. א. ה. (י' 246). — ² דער כלל באציט זיך אויך אף דן פוילישע מונדארטען. — א. א. ה. (י' 247). — ³ לופשיין 139 : עינג. — א. א. ה. (י' 248). — ל-ץ 61 : בעינקל. — ⁴ ל-ץ 219. — ⁵ ל-ץ 179. — ⁶ ל-ץ 202. — ⁷ ל-ץ 180 : צען, צענט, צענטל. — ⁸ ל-ץ 128. — ⁹ ל-ץ 96. — ¹⁰ ל-ץ 199. — ¹¹ ל-ץ 114. — ¹² ל-ץ 139, 138. — ¹³ ל-ץ 219. — ¹⁴ ל-ץ 61. — ¹⁵ ל-ץ 217. — ¹⁶ ל-ץ 92. — ¹⁷ ל-ץ 70. — ¹⁸ ל-ץ 125. — ¹⁹ ל-ץ 133. — ²⁰

B. — אין אָפּענער זולב — קורצער ע.

- (1) [ווי אין די פוילישע מונדארמען: (אויבען ז"ו 252—253)]⁽¹⁾.
- (2) [ווי אין די פוילישע מונד. (אויבען ז' 253)].
- (3) [ווי אין די פויל. מונד. (אויב' ז"ו 253—254)].
- (4) [ווי אין די פויל. מ"ט ז' 254].
- (5) [ווי אין די פויל. מ"ט ז' 255].
- (6) **עליף, צוועלף** [ווי אויבען ז' 255]. —

אין בערדיטשעוו (קוביע, ג.), אין וואַכנאָווקן
 וקוביע, ג., בערדיטש. א., אין ווענגערלאַווע (לזמ. ג.) — ווי אין
 קרעמעניץ.

אָנמערקונג XV. — פאר וואַכנאָווקן און אויסנאָם: אין געשלוסענע
 נאָר זולב פאר ר (און רד, רט, רשט) — טאָמאָ צי, איבער דעם י (j) קיים
 צו הערען⁽²⁾, און דער ר פארבלעבט. ס'איז דערפֿע אַנ'אומהינגער" ר (דער
 אַווינגערופענער גומענעקל-ר-לויט), וואָס ווערט אַווי געבורכעלט, אַז עס הערט
 ויך (דערהויפּט פאר ד. ט, שט) במעט א כ. — אַווי: בעיר, טרעיר,
 שעיר ... פּעיד, פּעיד, שוועיכט ... פּעידל, קוועידל⁽³⁾, פּעידל,
 שוועידל ... עכשא, פּעידשטל ...
 פאר רל אין דער ע מעכטלאַז, דער י הערט ויך, קען מען זענען
 אונטערנען גויט, — און דער ר אין גויט אַווי זשאַרק געבורכעלט: — ערליכר,
 שווערליך.

אין וואַכנאָווקע: עירונט (— ערנט); — אָנעכל ודעמיני צו אָן
 (האָן), ?נדל ודעמיני צו הָן (— האָן); — גיסט ודעקענען מהיר
 (mist⁽⁴⁾): — גאַסטן (— גאַרטן), און טעטש פון אורט, ווי ס'וואַקסט גריני-
 וואַרק (רוסיש: или-орос) ודער דעמיניט: גערטל — אומבאקאנט.

אָנמערקונג XVI. — אין ווענגערלאַווע, אונטער'ן איינזלום פון דעם
 באַקענטען לויט ו'שען געבויט (אין לזמ. ג.), הוט ויך אויבגעארבעט בא א געווי-
 סען טויל פון דער באַפעלקערונג (פון ייגערען דור) א בולטע אויסשראַך פון ר-
 גויט. בא דערדאָנקער גרופע אין דער ע אין געשלוסענער זולב פאר ר-קורץ.

⁽¹⁾ פלווי, און קרעמעניץ: פּעכא — верь; — וועשני (ליפשיץ 93:
 וועשניע). — העשן — און אומבאקאנט. — ⁽²⁾ אין דער ע — געשלאָסען, מיט א
 נטיה צו דעם לויט, וואָס אין צווישען ע (רוסיש ב) און ? (רוסיש в), — באַקענער
 צו י. — ⁽³⁾ דעמיני. (וויניק געבוריכט, אפילו צו קאַרט. — ⁽⁴⁾ זי אויבען ז' 251.

אלו, הערען מיר בא אירע פארברעטער: בער⁽¹⁾, שער, טרער...
 אערד, ערד, ווערט...

III דרום-רוסלענד. גרופען. — זי אונטערשייט זיך פון דער ערש-
 טער דערמיט, וואס זי האט⁽²⁾ (1), אנטשטאט דעם קרעמאניצער
 עי, אין יענעם קרייז, אין וועלכען אויך די פוילישע מונדארטן
 האבען עי⁽²⁾.

אקגעזען דעם פוילישען איי⁽³⁾ (וואס אנטשפּרעכט דעם ליטווישען
 ע און עי) האט אויך די צווייטע דרום-רוסלענדישע גרופע עי.
 איר פארפאסטען געפינען מיר אין ווענגער און ווענגער-
 ווי — אין דער אויסשפראך פון דער מונדארט, מיט וועלכער מיר וועלען זיך דא
 באשעפטיגען) און אין לי⁽⁴⁾ (א דורף 5 ווערט פון ווענגערנאמען).

די הערשענדיקע ווענגערנאמען מונדארט באלאנגט (בנוגע צו
 דער טעמע פון אונזער עטיוו, און איבערהויפט) צו דער ערשטער דרום-
 רוסלענד. גרופע (ווי איבען ז' 257). נאך לעבען איר עקוויטורט אין
 ווענגערנאמען א צווייטע מונדארט, פון וועלכער מיר וועלען דאָרע-
 דען. זי איז, לויט אלע סימנים, עלטער פון דער הערשענדיקער,
 איז אבער פון איר שוין שטארק ארויסגעשטופט געוואָרען. „פארגרייזט
 אפ'ן הירוק“⁽⁵⁾ רעדען יעצט און ווענגערנאמען, זאגט מען, כמעט אויס-
 שליסליך 60-70 יערליכע זקנים, — אויך נישט אלע, נאך, גאָר די פאר-
 פרייטע, די פארבאוויטע, — ווי ס'האט זיך פאר מיר אויסגעדרוקט
 א דארטקער סופר; ער האט נאך צוגעגעבען: „די פארציטישע“, —
 ווייזט אויס, די טיפסטע וואַרצלען פון יידישען ישוב אין ווענגערנאמען.
 די סביבה (פוקלזוו, שיעדלען וכו') רעדט מערסטענטלעך מיט דער
 מונדארט, וואס שטימט (בנוגע צום לאנגען ע) מיט דער ערשטער דרום-
 רוסלענדישער גרופע. דורך האַנדעלספארקער און שידוכים איז זי
 אריינגעדרינגען קיין ווענגער און האלט אין פארפליצען דאָס
 אייגענארטיקע שפראכאיינזעל. צוזאמען מיט דער פּרעמדער מונדארט
 האט זיך דאָרט איינגעוואַרצעלט דאָס פּיטיקע שטעכעווערטעל זאָבנר.

⁽¹⁾ ber (רוסיש: беръ). — ⁽²⁾ ווי איבען ז' 245. — ⁽³⁾ דער אייבערויך פון

⁽⁴⁾ סוקולאווער

דעם אַרטיקלן לשון. עטליכע-און-דריטקיעריקע ווענגרעווער דערציי-
לען. אז זינט זיי געדענקען זיך — אלוואַ מער אלס 20 יאָר שוין —
ווערט אין דער שטאָרט אָפגעשפּעט פון דעם „אָריונג“ און פון דעם
„קלד“. ווי רעט מען עס אָבער „אַנדערש, ווי די גאַנצע וועלט“ —
האַפּען די ווענגרעווער פון די יונגערע דורות באַוויסטזוניק אָנגעהוי-
בן אָפּצוגעוויינגן זיך פון דער מונדארט, וואָס איז פאַרמאָסט גע-
וואָרען פון די לצנים.

אין דער גאַנצאַר אָפּע פון ירושלים שפּראַכגעבויט איז ווען-
גרעו-ל? ו אַ העכסט אינטערעסאַנטער מאָמענט. די דערשיינונג
זייען מיר אין דער געשיכטע פון אַטליכען לשון. צוויי שכנותיקע
מונדארטען קעמפּען צווישען זיך. בוסלעכוויס זיגט איינע, און צו-
זאַמען מיט דעם, רוקען זיך איבער די דיאַלעקטאַלאַגישע גרענעצען.
דאָס געשייט אינטער דער ווירקונג פון פאַרשידענע סבות, צווישען
וועלכע, לעפּען די סאַציאַל-עקאָנאָמישע, פאַרנעמען נישט דאָס לעצ-
טע אַרט אויך די קולטורעלע-פּסיכאָלאָגישע. דערצו דאַרף אָנ-
געמאַקט ווערען: דער קאַמפּ איז נישט קיין גרינגער, דויערט זייער-
זייער לאַנג, דען די מונדארט, וואָס ווערט באַזונגט, גיט זיך נישט
צוויי גיך אינטער און פאַרטיידיגט איר עקזיסטענץ, אויב מ'מעג זיך
צוויי אויסדריקען, מיט איינערנעם עקשנות. —

הכלל, אין ווענגרעו-ל? ו אין אָפּענער וילב:

==== (א) (ווי געוואָנט, אָקענען פּילישען עי):

שטערן, פּלידערוויש, ריגן, פּריגן, פּליגן, גילגור, לילד,
לעבם, פּירל, בלזום, בלטן, שווערן, שטעמן, שטעטל, גלזור,
גלזורן, קלזרן, אַנשליפּן, אַרין (.) —
ניר בעשולען: בלמן, ווילגאלי, קלזרן, אַריונג, גיפּרילגליק,
ווילמענע, זלין, פּינר, גרזבר, רילד, קילר, אַטיומן (.) ; — זיליק,
אַינעך (.)

עיר: פּרינץ (פּריץ), מאַחאַתלנותטו (פּהתנת). — אויך גלבים.

1. ד: סדש פון די ווערסער ווי סף ו' 245 III א.ו. — (2) ליטעראַריש אויס-
לויט: נעמען (מ"צ צו נאָמען), ווענטלי, קערן, הערונג, נירמאליק, וועמען,
זעהן, פּענער (מ"צ צו פּאָן), גרעבער (דער, וואָס גראַבט), רעדער (מ"צ צו רעד),
קילד, אָטעמען (אין ליטע עט עט ען). — (3) איינען-נעמען: זילוי, העגלר.

אָנמערקונג XVII. — אין וועגנרוז: נאָר אַנטליכר (יילדער — נישט געברויכט); — שעפּטאַלי (שפּאַלי — אומבאַקאַנט); — מעיטר (לירער — אומבאַקאַנט); — ייריק — אומבאַקאַנט.

==== (ב) עי (ווי געוואָנט, אַקעגן פּוילישען אַי) ולידוק, עיול, לעינ (1) — — — זאָלס אַויסנאַם, קומען? אין עי אַזוי און געשלאַסענער זאָלס:

==== (1) פאַר ר, רר, רט, רל, רשט (אַקעגן פּוילישען און קרעמעניץ בערווישענער עי) — שטאַנדוק? —
 סווי: בלר, טרלר, רלר, שלר, שוולר, אַר, דלר, וולר; — פּירד, אַרד, וולרט, שוולרד, קלרט, פּאַקלרט; — גלרטל, גלרטע-נער (2), בלרדל, קלרטל, פּירדל, שוולרדל; — אַר, אַך; — אַרשט, אַרשטר, גלרטען (3).

אָנמערקונג XVIII. — וואָר שרפּ (רוסיש: серп); — סלפּ (sierp) — אַזוי אַרנסט (נ—וולדענבולדענדוק).

אָנמערקונג XIX. — אויבּער; מעיר (אַנשטאַט דעם טעורעמיש רובּאָקאָן מיר), בערשטל (טעורעמיש רובּאָק וולט געווען בירשטל).

==== (2) פאַר נר, נט, וואָן געוויסע פּאַלען (גענויער — אַף ו' 248).
 ווי: פּירדל, שפּירדל, בלנרט; — צענינדל, קרענינדל.

אָנמערקונג XX. — דער? פאַר נד עטוואָס קורצליך, מוט אַ נטיה צו!
 ! (מ'וולט געקענט וואָנען: נאָנט צום דעמיושען קורצען (ii)).

אָנמערקונג XXI. — אויבּער צענטר, צענטל, צענר.

אָנמערקונג XXII. — אין וועגנרוז: צינדל ורעמינג. צו אָן (— האָן).

אָנמערקונג XXIII. — אַנדל ורעמינג. צו היץ (היץ).

==== (3) ווען און מה"ד און וולב געווען אָפּאָן ווי אויבּען ו' 250.
 צום בעשול: a) קלל, רלם, זלג, קלז, — לעיב, עיל, קאַיט; — אַך ללעב, ללעב! — אַך צעיל, צעיל! — שפּיט, בעיז, שאַן; — דלם;

(6) דלל ללעסט, אַלעמין (ללעסט, אַלר (ללעסט, ללעסט) — דלל

(1) ווי אויבּען ו' 345. — (2) מ'צ צו גאַרטן. — (3) די טעמיש פון די ווער-טער — אויבּען אַף ו' 246—247. — (4) דעם פּויל. זאַטן, דעם קרעמינגער און ליטווישען אַר. — (5) ער.

צײַלסט, אַפֿטן צײַלסט, אַרץ צײַלסט, צײַלסט 1 — ; ווױג (אױך אױגטרויִגנט).

ענטערקונג XXIII. — עײַדלעך און שטײַג — אױבאַקאַנט.

1) יוֹצֵן און מוֹדֵד אױן דער זילב געווען אַ לאַנגער וואָ- קאַל ושײַן, געײן, שטעײן. —

5) לױט אַנאַלעגנע: גלל, גלבלעך; בלילין, בלילר, בלילט- לערן. —

6) גײַן.

7) מלל, מלסטל.

ענטערקונג XXIV. — נלסט און וועגנרוז אױבאַקאַנט; מױגט דורט:

גײַצודו. —

ענטערקונג XXV. — פאר נג, נק הוט וועגנרוז: קור צען ע! —

בלו: נק, צנגר; גענקט, גענק, לענק א. א. ו. א.).

ענטערקונג XXVI. — רעדן — אױבאַקאַנט. מױגעברױכט עלין: וואָגן.

אױבער דעלט וויכט מען: א ירוני אױט נאָון מאַיס רעײט. — 2)

און די וואָלענער שטעדט: ר ווונע, אַלעווסק (אױו.

רוש. א.), ליובאַר (נוווגראד-וולניסק, א.), טשערנאָו (שױט, ושוײַט,

א.); און כאַבונע (קעני. ג.), און אַנדערע ערטער, — אױס צלגע-

מען, ווי און ווױנגער ווי.)

טימנים פון דער אױבערכאַראַקטערוזערטער דערשיינונג

געפונען מיר און די אױנמאַל שוין דערמאַנטע 6) ירושען פאלקלאַניס-

טשע קלענקעטן זײַט בױמען.

1) ווי אױבען זײַ 247—248. — און פוילען, און קרעמעניץ שטעט-

דוק צי. — 2) מאַטעריאַלען וועגען די וועגערווער מנוזארשען הױב אױך געשעבט באַ

די הײ. מ. ריזמאַן, מ. גוטנולד, מ. עמערט, ה. מײַדווינג און

באַזערגיש פול באַ דעם 74-יערוקען סופר רײ אהרן גרונבערג, וואָס רעט זיך

אַלען „מוסײַ חירוק“, קען גוט און הוט ליב זײַן „מאַטע-לשון“, ווי ער הוט זיך אױס-

געדריקט. — 3) ווי דעם צװײטען באַנד פון טינע „ירושען פולקלאַניס" זײ 170. —

4) c. 17. — 5) פאַרגרױט פון צירי אפּין חירוק רעט אױך שלום-עליכט

(געבוירען אין פּערציאסלאוו, פולטאַוו. ג.), ווי די באַזערג פון זײַנע פּוילישע-

גען הױבען אפּשר באַמערקט. ער זאָגט: ווױג, שוויר, שטילט (ױג, שווער,

שטעדט). — 6) אױבען זײ 232

אין דער „מעשה פון דלות“ (דער אורקוועלל“ I 50): װױגױלען, געװױזן, שױם (= װעגלעך, געװעזן, שױם).

אין יודישען קינדערליד (דער אורקוועלל“ I 50): מױגױלען (דעמאָנ- צו מאַגן) .

פאַראַלעלען אין אַ דײַטשױשער מונדאַרט אויס בױן-

מױן: rüher, büse, hürte, mühr sühr (== rüher, büse, sehr, mehr, hürte, böse פון דער נה״ד שרױפט שפראַך).

די װערטער אין דער געבראַכטער שרױבונג טרעפּען זיך אין פאַלקסמעשהלעך, דער העקסענריטט⁽¹⁾ אויס גײט עט ל⁽²⁾.

III דרום-רוסלענד. גרופען. — זײ האָט קורצען ? (ענליך צום רוי- טישען מ, צום פּוילישען y) צקעגען דעם לאנגען ? (= רוסישען מ, פּוילישען i) פון דער צווייטער דרום-רוסלענדישער גרופען.

אַנמעקונג XXVII. — ס׳איז נישט דער קורצער און אופענער, דער שארפער ? , װאָס און אַװעלכע װערטער⁽³⁾, װױ: מיט, דרויט, קינד, בלונד. דער ? , פון װעלכען סױ רעדען, באלאנגט צו דער קאטעגאָריע פון צווישענליי- טען, — און נישט זכער: דאָ מער-װיניק דעמליך — כמעט אַ נאָנער ? , דאָ האלב-צווייטען, דאָ נאָר צושווימען. מױקען דעם װאָסל כעראַקטעריזירען, כױ- לעבט, אלס קורצען און װער געשלוסענעם װ. אין געלט, פּעלד און דער װער קדין, אױבער אױפּען און דערװער שאַף, דעמליך, == דעם רוסישען פ. דער װער געשלוסענער קורצער װ דערװינט זיך צו ? אָף אױפּויל, און נוסט זיך כמעט מיט אים צוויף. אױבער בלויז כמעט. ס׳איז זײן נישט קיין װ, נאָר אונטער דעם ? שפּוּרט דאָס גענומען אױער די אורשפּרונגלעכע מינפארם פון דעם װאָסל.

באַזונדערס נישט זכער און דער ? פאר ר. הגם דער ר-לויט טרעם נאָך אים אָף און אױסדרוקליך קונסאָנאַנטישער פונקציע, נאָר דער סאָנאַנטישער עלע- מינט פון ו-לויט, זײן ערשטער גליד, װאָס לויט זיך אופאַסען אלס װ, אַסאָני- לירט, דערנונגט צו זיך דעם ו-לויט, אױז און פאר ר הערט זיך שױן אַ װאָסל צווישען װ און ? , װוּ אונדערמיטען צווישען די צװײ קורצע און אופענע לויט.

(1) פאַרעפּענטליכט פון ה' ס. דעם לער און „אם אור-קוועלל“ III 31 — 32. (2) און די אונזער פּערג. — (3) אין פּוילישער, און קרעקעניץ-פּערדוּשט. אױסשפראַך.

טען, — באַם עלטערן דור — גאַנצער צו י, באַם יונגערן — צו י, און אין אייגענלעך וואַפּלען -- כמעט בולטער י.

אין אָסטריע (וולין), אין סטעפּאַנצו (קאָנאָ, ג, קאָנאָ, א.)¹ שטורן, פלידרוויש, ריגן, פריגן, פליגן, לידר, ליבם, פירל, ביזום, ביטן, שוורן, שומין, שטוטל, גלזר, גלזרן, לירער.² אין אוסטריע: שופל (מ'צ שופל: ד), איינשליפן, אירן.³ אין סטעפּאַנצו: יריק⁴, קלירן⁵, שופילו (מ'צ שופלא: ד), פאַרשליפן, היין.

אין בירע קערער: נימין, וויגילי, קירן⁶, ווימני, רודר, קילר זכ.

אַנטיקרוני: XXVIII. — אין סטעפּאַנצו: אין ריגן, פריגן, אלזו — צווישן ר און ג, הערט זיך, ווי יי (ij), ד. ה. וו דער י וולט געברענגן געזערן און א קירען דופטונג⁷.

אַנטיקרוני: XXIX. — אין אוסטריע: יער, יערד (אַנטשטאט דער טעורקיש-רוסישקער פורם: יידר). — אין סטעפּאַנצו, אַלס נורם: אוטלאַכר.

==== פיר, טריר, שיר, שוויר⁸, איר, דיר, וויר⁹; — פירד, זאָרד, ווירט, שוורד, שטורט, קירט, פאַרקירט (און סטעפּאַנצו), פאַרקירט (און אוסטריע); — גירטנדל¹⁰ (און אוסטריע; אין סטעפּאַנצו: גאַרטנדל), בירדל, קירטל, פירל¹¹, שוורנדל; — אירליד¹² (און אוסטריע; אין סטעפּאַנצו:

¹ דער וואַפּלע: געלענער (און אַנטשפּרעכענדוקער אויסשפראך) — אומ- באַקאַנט דורש. מ'געברויכט בלויז: בעטגוואנט. — ² אין אוסטריע: יאָרן- דיק. — ³ נעטער: טראַפּטן. קלירן — אין טיטיש: געבען געפּעס און זינען, פרויקטורען געפּעס. טראַפּטן — cogitare. — אין אוסטריע — כמעט אויסשליסליך טראַפּטן. — ⁴ אין אוסטריע — פאַראַלעלע פורם: קירן. — ⁵ דו אויסשפראך און, ווערשטליך, פאַרשפּאַנען געזערן פון אַנדער שפּאַרט. — ⁶ דער וואַפּלע רער — אומבאַקאַנט. — ⁷ דו לעצטע דרש הייבט זאָבליך אין סטעפּאַנצו. — ⁸ אורט, ווי ס'וואַקט גרוינארט. — טאַד — זאַטלונג פון אויבסגאַנער. — ⁹ נאָ אַ זינג פירדל זינגט מען אין דרום-רוסלאַנד געוויינטליך: לַצְשִׁיקל. — ¹⁰ און אוסטריע: אַרליך — פורם: גירטליך — פּיין (честный).

אורלאך). שוורליך (לאך); — אירשטר, גורשטן (אין סטעף; אין אוסטריע; ג'רשטן 1) — .

אָנמערקונג XXX. — דער 1, ווי געזאגט (ווי אויבען אָמט. XXVII), צווישן 1 און 2, בא דער ינגער נאָנמער (בא אוינזקע גאר נאָנט) צו 2. — אין די פרויטונג צור, דער, ווי, אין אויסטרע (בא א גרויסען טייל פון דער באפעלקערונג), פּעסטער 2.

אין אויסטרע, אין סטעפאנע: מָר, מָרָר, באַרשטל 2, — מוט פּעסטער 2.

== פּינדל, שפינדל, ניוונטר 3 [אין אוסטריע; אין סטעף: ניוונטר 1].
אָנמערקונג XXXI. — אין אויסטרע; אָנשטוקל 3; אין סטעף: היינזכל 3.

== רים, זוג, קיז 1; ליב, ליבסט, ליבט; — שפוט; — דים; — וויג 3.

אָנמערקונג XXXII. — אין אויסטרע פאראלעלע פורמען: קעיו, ד. י. ג.

== גול, גולבלאך, און סטעף; אין אויסטרע: גלל, גלבלאך 3 (באם גל-טערן דיר); גלל, געילבלאך (באם יונגען); ביטלן, בוטלר 10, בוטלרין. גיוון; — מיל, נוסט, מיטל 11. —

אָנמערקונג XXXIII. — פאר גג, נק — עי (דער 2 קורץ און קיים-קיים געשולמען, מוט א נטיה צו 1 דער 1 — דעאלק).

ב ט ש פ ו ל ען — אף זין 247 — 248. — בליו: קרעניק (אין קראניק) און אויסטרע וויניק געברויכט; נורם — שלא פק: נט ושל אף — קרוטשמין (אין קרענינין — קרעניטשמן) — באקאנטער ווי שעניק. —

1) ערנסט - אומבאקאנט. מ'זאגט: ס'ערייזונג. — 2) ווי אויבען, אָמט. XIX (אף ז' 260). — 3) קומפאר. צו נָוונט. — 4) קומפ. צו נָוונט. דער, ווי הערט זך אמאל יו (דערעט קיים-קיים), אמאל אינגענען נישט. — 5) דעסני. צו אָן. — 6) דעמ. צו האָן. — 7) דער וויקאבעל קעל (אין אנטשפראך) אומבאקאנט. — 8) שטעג (אין אנטשפראך) אומבאק. — מ'זאגט: סטעש. קע (ליפשיץ 135). — 9) קָרן, ג'רשטן, גלל, וויז-אויס, פארבלונדעט פון רויזני (וואָס ליגט כּהבל געלויבע און דריטק ווערמט פון אויסטרע). — 10) אף א קרנסט (אף א יוד; אַרומאן). — 11) אין אויסטרע וואָן ט — דערביקר או. פּענע וולב) — אין סטעף. מיטטל ווער זעלען געברויכט.

לעגנאן — אומבאקאנט אין אוסטריע און סטעפאניע. —
 אומערקונג XXXIV. — אין אומערקונג און די 3-טע דערמאל. גרופע
 אומבאקאנטע ענליך צו די ערשטע ציון. — הייסט עס:
 געלט, פעלד... צען¹, ושעל; געצעלט²; געוועלב —
 אומבאקאנט; מינערויכט: גיך; בודקו (אין אוסטריע), בינדל³ (אין סטעפאניע);
 קליטל; —

לעידוק, עוול, ... שנעיו — צענדל⁴, קרענדל; —
 לעיב, עיל⁵, קעט, בעיו, שעין; — געיון, שטעיון⁶. —
 אומערקונג XXXV. — אין אוסטריע, אין סטעפאניע: גיבס. —
 אומערקונג XXXVI. — אין אוסטריע: רעידן, רעיד; אין סטעפאניע:
 טאצו: רעידן (אנד רעיד, די רעדסט, איר רעט), רעיד.
 אין אוסטריע: קרעלן; אין סטעפאניע: קארעלן (טרופ אף ע⁷). —

אין שפאלד (קאנע. ג.) — ווי און אסטריע און סטעפאניע.

פאניץ

[אויס א פרוואסע מיטוילונג⁸: שטורן, לובס, ביטן, שלופריק, איר, וור, וורט, אירשטן, גיוון, מיג, גומיבלטן, אבקיגן]. —

בא א יוד אויס באסליוו⁹ (קאנע. א, קאנע. ג.) האב
 אן געהערט: שפנימ, פרויגן, גוויין, — אליא: מיט א קירצען
 דיפטאנג יי [ij] (= רוס. ии, פויל. [y])

בא א יוד אויס קארין (קוול. א, ווילי. ג.) הייב אן געהערט:
 פרויען, מיט א קירצען דיפטאנג יע [ie] (= רוס. ие).
 פאראלגעמינגערן די צופעלוקע באאבאכטונגען קען מען נאך
 נישט, צוליב לעת-עתה קען מאנגעל אין געהערקען מאטעריאל.

¹ ווי אויבען ו' 255. — ² נאך אין חדר פון רבין הערט מען דאס וורט. —
³ „די צוגעקער הובען אומגעשטעלט א ביטל“. — ⁴ אין סטעפאניע פארעלע פורם:
 צאנדל. — ⁵ עיל, אלס מאס, אין סטעפאניע, אומבאקאנט. — העיל — אויך אומבאקאנט אין בודקע שטעט. אין אוסטריע געברויכט מען: קילר; אין סטעפאניע —
 גרעב. — ⁶ אויך די ו' 252—254 באציען וך אף די 3-טע גרופע ד.ר. מ"מ. —
⁷ מאטעריאלען פון די שטעט הוב אן גענומען פון פארערענע פערזונען, — צוויי-
 שטען ווי פון די ה"ה היים לוסע, יעקב גווסער, יונה וויטשנין און אנד. —
⁸ פון ה' יעקב אשטויקער. — ⁹ Богуславъ

דער העברעישער צו. — אין די לשון-קודשונקע ווערטער, וואָס זע-
נען אַרױנגעגאַנגען אין דער ייִדישער שפּראַך, און בכלל און
דער „עברי“, גױט דער ע [דער קורצער (סגול), וו דער לאַנגער (צירח)],
פון הויכצאָנטער וואָב, אונגאַנצען נאָך דעם גורל פון ייִדישען ע
מױט אלע זײַנע קוואַנטאַטױוע און קוואַליטאַטױוע פאַרענדערונגען
לױט די באַזונדערע מונדאַרטן.

דער פּאָלענדיקער כלל לאָט זיך אױפּשטעלען פאַר דעמדעז-
קען פאַריינזעטן ע פון דער העברעישער פּאָנעטיק:

A. — אין נעשלאָסענער זױב האָבען אלע ייִדישע מונדאַר-
טען, פאַר די העברעישע וואַקאַבלען, קורצען ע אַקעגען
סגול און אַקעגען צירח (וועלכער ווערט, הױכט עס, פאַרקורצט בױ אַ סגול).

וו צום בױשפּיל: מערלויך, מערלויך, מסעכטו; — געט, מעס, נעט,
לעץ, בעזן (פּרזױן) טרעק, טעקט; — גט, טת, גט, לין פּיהרדין. —

B. — אין אַפּענער זױב האָבען אונזערע מונדאַרטען אַקעגען דעם
סגול מױסן צירח:

==== (1) די לױטױשען:

(a) קורצען ע (אקעגען סגול).

אױ: בענעד, דערער, קנעסעס, עוון-טאָו, פּערע-טראַס, קור-
נרה, קעטע אַקראַמב, פּראַמאַס.

(b) די פּאָטאַנטורט און ען (אקעגען סגול, אַקעגען צירח).

וו: פּאָיגער, קעצױר, מעצילעך; — מעקטיס, שפּעדיס, לעצױס
(קערי, קערי, קערי; — טעריס, טעריס, טעריס).

אַנטעקױנג XXXVII. — קעילי (קלי) — אַנטעקױנג צו קעיליס (קליס).

אַנטעקױנג XXXVIII. — ווען דער סגול בלעכט און אױפּנער וואָב,

און ווען ער ווערט אױפּגעצױגען און צי, און מיר פּרלױפּיק ניד נישט גענוג
קלאַר, אױז וו ס'איז לעח עתה נישט קלאַר, פאַרוואָס היבען מיר און די ליטױ-
שע דיאלעקטען און הענגן, פּרעגן (און אױפּנער וואָב) — קורצען ע, און

צענדעלע, לעיב, אױבער (און נעשלאָסענער וואָב), — צי. —

==== (2) די פּוילישע:

(a) צי (אקעגען סגול) —

(1) און די שמעטס, וואָס זענען דערמאנט אױבען טף זי 244, וו אױך אין
הולקוונשקו (מוואַלק, ג) און לױסױע.

- בעניגוד, מעיליץ (לאך, לעך), וואַנדי (טרום אף עי), סעניגל.
 (6) עי (אקענען צירח) —
 מעיסום, שעידום, לאַציזם, אַיצו (און ווארשע, און קאָלו-
 שין (ווארש. ג.) אונגעטלך; מנאציז, מונאציז, צאיראיי.
 אנטערקונג XXXIX. — אלס אויסנאם: מאַיליץ (לאך, לעך) (8),
 קאיווץ (א, ע), פּאָיגאָ (א, ע) (אקענען סגול). — ווי מיר וויקן, הובען
 די פּוילישע מונדארטען עי אקענען סגול דורט, וווּ די לוסווישע הובען עי
 אקענען סגול. — עיליץ פּאראלעלען הובען מיר קונסטאטורט אויבען, ז' 1245. —
 (3) דו גרשטע דרום-רוסלעבדישע גרופע:
 עי (אקענען סגול און אקענען צירח) —
 בעניגוד, אַיוו-טאַוו, פּערו-אַדאַם, שעיריץ (1), מעילאך, קאיווץ
 (ה), מעיסום, שעידום, לעיצום.
 (4) דו צווייטע דרום-רוסלעבדישע גרופע:
 (a) ? (אקענען סגול).
 און הענגעדיש: געוויזן, מצאטונסטו (6), טוויו, קנאָס-יוסרעל,
 אַרוו-שאַבוס, נאָמיש, שפּיז (7), און אויסזען (8): פּאַרעץ, מילעך (9).
 אנטערקונג XL. — אלס אויסנאם און ווענגערוו: פּאָיגל, קאיווץ,
 מעילאך, שעיריץ — (אקענען סגול). — וווּ אויבען אַנט. XXXIX.
 (6) עי (אקענען צירח) —: מעיסום, שעידום, לעיצום וכו'.
 (5) דו דריטע דרום-רוסלעבדישע גרופע:
 (a) ? (אקענען סגול) —
 סגול, מצאטונסטו, דוליס, קנאָס-ישראל, דומא (10), פּויריץ.
 (6) עי (אקענען צירח): — מעיסום, שעידום, לעיצום.

1. הנה. — ענה. — (2) און סמטש: קיסר. — מעיליץ (לאך, לעך) — און
 דער בערי, און דאָוויקן; מאַיליץ (לאך, לעך) — און אנטערקונג רעדען. — (3) קאיווץ —
 (5) נאָר און דו הערשער, וואָס וועגן ארטן און די לעבעדיקע ירושע שפּראַך. און דאָס
 ווענען — נישט. — (6) וווּ אויבען ז' 250. — אַבטי, קנאָס-ישראל, קאָריב-שפּיז, קאָס,
 אַבטי. — (7) Ишомръ (וולג. ג. ושומאר. א.) — וווּ ה' מנחם קנאָס גולט
 מיר מוט, גערענקט ער פון ווען קנדהיט, אז ווען ווערע, א 73 יערוקער זקן, פּלעקט
 אין דאָוויקען אויסלענען סגול און אויפגען וואָס אויסזען אַרעכען וווּ אַ חירוק. —
 יעצט און די אויסשפּראַך פּאַרבלען נאָר און די העברעישע וואָסבלען, וואָס ווענען
 צווייפּענדיקען מוט דער אלטענליכער ירושער שפּראַך. און דער עברי און דער
 הירוק אַנשטאַט סגול און אויפ. וואָס ווען אַפּגע-טארבען. — (10) דלית, דמע.

אונג-קום-ען בשעת'ן זעצען. — אין די מונדארטען (נוען-ארטן אין
 נעבט פון ליטווישען דיאלעקט) פון די שטעדט וואָל-קלָווֹ-שקו
 (טויטליק, ג. טשער'ל-קלָווֹ (מולוח, ג.) לָמֹז-זע — ווי אין פּוֹבֶסק א.
 ט. א. (ווי אויבן ז'ו 241—244).

ענטפערונג XLI. — אין ווילקווישקו, אין טשערקווי, אין
 לומזע: פאר גג, נק — צי: ענג, בעיקל א, א. ו. י.

אין ווילקווישקו: ג'ך (נוען), שניָל (פארען); בעדל²;
 שלטן³; קרָם⁴; קאַרעל⁵ (טרום אף אַ); צאָן (10); בעזשום;
 יעדערער; שעפסטל⁶; אינשליפערן⁷; גאַרטל, קערטל, בערד
 [דעמיה צו גאַרטן ז], קאַרט, באָרד⁸; סאַן⁹ — פּענר — פּענדל,
 אָן¹⁰ — ענר — ענדל, צאָן¹¹ — צענר — צענדל, שפּאַן¹² — שפּענר —
 שפּענדל, נאַנט¹³ — בענטר¹⁴; גאַרגל¹⁵; ראַט¹⁶; שעדלאַך¹⁷;
 גווערן¹⁸; עסט¹⁹; זאַלצמעסטל; נעמן (אין בירע טייטשקו²⁰); רעידן
 (אין רעיד, די רעדט, ער רעט), רעיד (ה'ו) ²¹.

אין טשערקווי: קרָם¹; קאַרעל²; צעהען (10) [דער
 די נישט צעהען פון לענג, נאָר אמתער הילכוקער (הנס שוואַלדן-נעקער-
 מער) ספּראַנט], צעהענער; סעפט, סעפעלו; פּאַרוואָגן³;
 פּלאַק⁴], הָן⁵ — הענדל, ספּאַן⁶ — ספּענדל; נאַהענט — נעווענטי
 [די הערט נך בולט (הנס וויבליך), אלס ספּראַנט]; גווערן, גווערן;
 נעסט; טאַנצקו¹⁵ (טרום — אף מיטגלסטער וולב).

¹ ווי אויבן ז'ו 247—248. — אין ווילקווישקו: סטעינג, לעינגען,
 קויעינגלען — אומבאקאנט; אין טשערקווי און לומזע: לעינגען — אומבא-
 קאנט. — ² נישט געזעלט, — ³ אויך אין לומזע. — ⁴ נישט געוועזען.
⁵ קרעלן. — ⁶ ווי די וואקאבלען אף ז' 245. — פלעדערניש — אומבא-
 קאנט. — ⁷ Огородъ. — ⁸ קרעין. — ⁹ קרענדל — אומבאקאנט.
¹⁰ קעיל (אויך און טשערקווי). — ¹¹ נעסט. — ¹² אויך אין טשע-
 ריקווי. — אַעיל, אלס מאַס, — אומבאקאנט. — ¹³ נישט אעניש לעפן.
 העל, פלעדערניש, יערק — אומבאקאנט. — ¹⁴ נישט סאַן [דאָס וורט
 איז דורט לבחרי אומבאקאנט. אינטערעסאנט איז, אז אין דעם שטעטל און אויך
 אומבאקאנט דער מנהג צו מאַען פאר קינדער אף שמחת-התורה פּענדל-עך]. —
¹⁵ פון פּוילישען solniczka.

אין לויט: גלך און שנעל¹; געוועלעב²; באַד, באַדל³, קקעלבל⁴; פלעדערש; גילעגר; יעדערער (אלס סובסטאנטיוו), יעדער (אלס פאשטומונג); ירוק; גערטנדל; פּאָן⁵ — פּאָנדל, פּאָן⁶ — פּאָנדל, שפּאָן⁷ — שפּאָנדל, צאָן⁸ — צעין — צענדל; נאָנט — גענטר; שלונג⁹; רעמל; וועגעלע — שטענעלע¹⁰; גניטוד; רעדן — רעיד.

אין ריוואַל (לויט ג. מאַקוואַ. א. ה. הערשט אַנאָמאָפּער — געגסטמאָדערט, וואָס שטייט אָף דער גרעניץ פון די פּוילישע, ליטווישע און דרום-רוסלענדישע מונדארטען. לויט די הילפטטישע, נאָך וועלכע מ'הילט אַלע ייִדישע מונדארטען (און רוסלאַנד) און די צע-געווינענע דריי גענעראַל-גרוּפּעס, דאַרף די ריוואַלער מונדארט, אָבער, פאַרעכענט ווערען צו די דרום-רוסלענדישע. בנוגע צו דער טעמע פון דעם נאָטיץ, באַלאַנגט זי צו דער ערשטער ד-רוסל. גרופּע (זו אויפן זי 255—257).

צו דערדאָזיקער גרופּע געהערט אויך, און דער הויכעסט, די מונדארט פון קרוואַוויר⁹ (פּויל. ג. באַלשער א. ה.).

אַנמערקונג XLII. — אין ריוואַל, אין קרוואַוויר (זו הויכע עס אין נישט דער מהלך, וואָס פונאַנדערמיילט די צוויי שטעטלעך) באַגעגענען מיר די פּוילישע-רוסישע גרעניצן, וואָס שטעלט פּוילישע אַנאָנימאָס אַקצענט דעם ביל, וועלכער וועט פאַר דער ערשטער ד-רוסל. גרופּע; און די מונדארטען פון ררוואַק צוויי שטעטלעך ליידט דער נישט פאַר זיך קיין לאַנגען צ (און קיין צי, אלס זיין דיפּטאָגראַפּעטישע געשטאַלט). צו און איפּענער וועב, צו און געשליסענער, הובען ריוואַל און קרוואַוויר פאַר ר — קורצען צ (אוי וו אין די ליטווישע מונדארטען) (הויכע עס: שטערן, פּערל¹⁰), שווערן,

¹ דאָס ערשטע עפּטער, זי דאָס צווייטע. — געצעלט — ווייניק באַקאַנט. —
² וועלמען געברענגט. — ³ אלס נאָם. יעדער מאַנאָן, מעגער זיין זי גרויס מעגער פאַר פאַרעמען אַנאָני געמויערט הוי, הויכע באַד. — ⁴ דער אָנהייב ק — לאַנג (זו פאַרמופּעלט). — ⁵ פּאָן — פּאָרן און עטוואָס געשלוסען. — ⁶ קעל. —
⁷ נאָר צו אַטען, אלס רעדענסאַרטיגער אויסדרוק. — ⁸ רוסיש: Романъ. —
⁹ רוס. Крѣвое Озеро. — ¹⁰ אין ריוואַל: אַ פּאָסט פּערל — געלובענער שווערלעך פּערל.

קלערן¹ . לרער, בער² , טרער³ , שער, שווער, ער, דער, ווער, פער⁴ ,
 גרם⁵ , ווערט, שווערד⁶ , שטערט, קערט, ערשטער, ערנסט, א. א. וו.
 אַנטערקונג XLIII. — אין רושטן: אין צי (אין פלעידערונש,
 רעין, פרייגן א. א. וו.) דער צ—קויז. ס'איז אלעס קורצער דאסונג. —
 אַנטערקונג XLIV. — אין רושטן: פּעלט⁷; בינדל⁸; ;
 קרעם⁹; גילעגער; יאָרק; שעפּסל; ערכן¹⁰; גאַרטן¹¹—גאַרטנדל—
 גערטענער; עינק¹²; אַנדל; נאַנט—נענטער; גאַרגל¹³, גרײַב¹⁴,
 גווען און גווען, גניאָד¹⁵, זעלנעיסטל; רעדן—רעיד. —
 און קרונוור: גיך¹⁶; באַדל¹⁷; קלעט; גילגור¹⁸;
 יעידור; גלעיוונער; אַרנק¹⁹, דורצעילן; אויסלעיוור; פּרעי-
 לוך; מערור; רעיוור²⁰ (דער ה—דעטליכער פּראַנט); סאַד—סעידל²¹,
 גערטן²² — גערטנדל²³; קאַרט²⁴ — קווערטל²⁵; טרענקן²⁶;

¹ אין רושטן = טראכטן; אין קרונוור נאָר אין מענשיכער פּאַטי-
 טונג: אין דו קאמערען פון איינער אַרבעטן „קלערערס“, וואָס „קלערן“ דו איינער,
 ד. ה. פּרובירען. אויס ווער קוואליטעט און סארטן ווי ניד דעם. — ² אין קרונוור:
 בבער (דער ב לענג, ווי פּאַרטעלעט און ווער שווער צום אַרױכערען). — ³ אין
 קרונוור פּאַרשפּרױטער; טרערן (אלס סינגולאַר). — ⁴ אין רושטן:
 קאַרט. — ⁵ אין קרונוור: האַרד. — ⁶ אין רושטן: שווער. — ⁷ פּעלט
 דעטליכען ט צום סוף. — ⁸ געצעלט — באַקאַנט נאָר פון דער (אין קרעטענין —
 אויך). — ⁹ לענגן געוועל. — אין קרעטענין קראָם פּאַרשפּרױטער פון גע-
 וועל. — אין קרעטענין נאָך פּאַרשפּרױטער, כּוואַנט דורט: אַ שווער קראָם,
 איבער „א קלױט מױט צעלנוק“, „א קלױטל מױט עכנוואַרק“, „א קרעטל מױט שניט-
 כוורה“, „א כלאַד מױט מױל“, — ¹⁰ ערן (== הערן — זעלען. — ¹¹ פון גרונ-
 וואַרק. — כּוואַד, סעידל (פון אויבכנווער). — אויך אין קרעטענין אַזוי). —
¹² == ענג. — אלעיוונג — אומבאַקאַנט אין רושטן (אויך אין קרעטענין). —
¹³ קעיל (אין קרעטענין געברױכט סען דאָס וואַרט קעילו אויסשליסליך רעדעני-
 דן אַזוי (הון), — ¹⁴ == הױל. — ¹⁵ == נעכט. — ¹⁶ == שנעל. — ¹⁷ געצעלט
 געקאַנט נאָר פון דער (אין קרעטענין—אויך). — ¹⁸ דער? אין דער זעלב. — מױט אַ
 גמיה צו קורצען צי. — ¹⁹ == יאָרק, יערנק. — ²⁰ == עקבער (600). —
²¹ מױט פּרױכענכנווער. — ²² מױט גרונוואַרק. — ²³ דער אַ — קויזן, דער ר—
 געווערעלט. — ²⁴ אין גרונט מױטען: a) קאַרט צום שפּילען; b) קוואַרט
 (באַס). — ²⁵ עקטור. — אלעיוונג — אומבאַקאַנט.

פאָן (1) — פּעַינדל, אָן (1) — אָנוכל, צאָן (1) — צעַינדול; דער שלֵבֵג (2);
לאָך (— הויל); העיל (3); סטעשקי (4); געַיין, שטעַיין, זעַיין;
רעַידן (איך רעד, דו רעדסט, ער רעט, סײַ רעדן, איר רעט, ווי רעדן) —
רעַיד (ה'יו) . —

און אַשֵׁשֵׁ מַעַר (דער טרופ אף דער ערשטער וולב) — ווי אין
וויִבֵגערֵס ווי ווי אויבען ו'ו 259—261 . —

אויסנאָמֵן: (1) מַעַר, אַר, דַר, וועַר, דעַם (מיט קורצען
(2) פאר נג, נק — עי . — (3) רעַידן .
און אישומער הערט מען: שפּאַל, קרֵטשמו, גרֵט (וועש), גרֵן,
אַפּטרֵטן, זלֵיק .

מיסטל און דורט אַ טאָס: 4 מיסטל זענען אין קורץ. אַ טיש-כלי אף
זאלץ הייסט: זעַלצערל .

און אישומער: קלוינער גאַרטן, קלוינע קאַרט, קלוינע
געפּאָן (קוין אנדער דעמיני נישטאָ); נַוונטער (קומפאר. צו נאָהנט),
האַבן (דעמיני צו הַאָן); שפּאַן באַטעט דעם אינסעקט паукъ, שפּאַנער
(מ'ז און אויגעאל) — אַפּפּאַלעכין פון הילין, שפּאַנדל, עפּאַנדל (דעמיני). —
און אישומער: גַך, בּידל, קלײט, פּיסט, גאַרגל, ראַם (דעַי-
טוי: ראַמקו, אַר (3), סטעשקי (4), קובלאַ (5) (טרוף אף 6). קאַרעַלן .
לאַשיק פארשפּרײטער ווי פּירדל .

העל, שטירן (צײה мѣшати) — אומבאַקאנט

און ווישקאַוו (וואַרשױ, פּולטוסק, א.) — ליגט ווי אף דער
גרעניץ פון דעם פּוילישען, ליטווישען און דרום-רוסלענדישען געביטען —
הערשט אַיאַבערגאַנגסמונדאַרט, וואָס איז רייך אין פאַרשידענע דזאַלען-
טאַלאַגישע אייגענאַרטקייטען. אויך בנוגע צו דער טעמע פון אונזער
נאַטוין פאַרנעמט זי אַ באַזונדער אַרט, נישט לאַזענדיק זיך פאַסען אין
די רעמען פון איינער פון די איבענבאַשריבענע מונדאַרטענגרופעס, און
פאַרשטעלענדיק אַן אויסערצודענטליכען אינטערעס פּויר דער ייִדישער
דזאַלעקטאַלאָגיע .

(1) אַ — קורץ. (2) — קעיל. (3) — בויטעל. — עיל, אלט מאַס, אומ-
באַקאנט. (4) אויך און קרעמעניץ פארשפּרײטער אלס שטעַיין. — ושעַיד .
ליך — אומבאַקאנט. — אַנשטאַט די ווענרווהר: שנקל, געצעלט, געוועלפ .
לעידיק, קיל, רים, אַטץ. — (5) — געסט . —

דער ווישקאווער a ווערט אויסגעשפראַכען אזוי: אלס אַנהויב פון דעם וואָקאל פאַרנעמט דאָס אויער - e, אלס אויסלאָז - a. ס'איז דער אָפּגענוסטער פון אַלע ע-לויטען אין די יידישע מונדארטען. גאָר אַמאָפענסטען, קלינגענדיק כמעט לגמרי ווי a, איז ער אין דער גרופּע ביישפּילען, וועלכע איך האָב באַצייכענט מיט דער ציפּער 1. אין לאַידיק, אַיזל א. א. וו. הערט זיך שׁיר נישט דער וואַרשעווער aj. אין די ביישפּילען אונטער דער ציפּער 2 איז דער אַ אויך גאָר אָפּען, נאָר אַף אַ האָר ווייטער פון a, ווי אין דער גרופּע 1. אונטער דער ציפּער 3 זענען געבראַכט די ווערטער, אין וועלכע דער אַ (סערסטענטיילס פאַר נד) איז קוים-קוים געשלאָסענער. אין די ווערטער פון דער פּערדער גרופּע איז ער (פאַר זיך און טל) נאָך געשלאָסענער (ס'הערט זיך אַ דייטליכער e, און דער a-נאָכקלאַנג איז שוין גאָר שוואַך). אָבער אַלץ נאָך וויער אָפּען. — אין די ווערטער: נעיר, קעילי, ניוועין, ניוועין, איז דער ע פּאָלקאָס געשלאָסען, אָבער לאַנג.

פאַר ר האָט די ווישקאווער מונדארט, אין אָפּענער זילב ווי אין געשלאָסענער, קורצען ע. — אזוי: שטערן, פּערל, שווערן, יעריק, קלערן, לערער, ערן, בער, טרער, מערער, רער, שערל, שווער, ער, דער, ווער, פּערד, ערט, גערטל, ערלעך, ערשטער, בערשטל א. א. וו.

דער ווישקאווער קורצער ע איז לענגליכער פון ליטווישען און עטוואָס אָפּענער נאָך פון אים. — פאַר ר איז ער קוים-קוים ווייליך, נישט אזוי שאַרף און נישט אזוי טיף, — מ'וואָלט קענען זאָגען: נאָך אַביסעל אויסגעצויגענער. למשל, דער ע אין פּערד הויבט זיך אָן ווייכער, לענגער, ווי דער ע אין פּעלד.

פאַר נג, נק האָט די ווישקאווער מונדארט עי (דער ע — קורץ און טיף). — אזוי: עינק, עינגין א. א. וו. — אָנמערקונג. — אין ווישקאווען: ענדל ורעמונט. נג אין (האַן); — שעפט; — גניאודי. — אַכּן (הירכן) מער געברויכט, אלס ערן (הערן). —

(¹) דער וואָקאל געברויכט נאָר אין אייכרוק: „די לײַנקי קעילי“. — אלס זורם: גאַרנל. — (²) גענויער: ליגט ווי צווישען קורץ און לאַנג. — (³) לעינגסט און לעיקען — אומבאקאנט. — (⁴) נישט שאַף. — (⁵) נישט נעסט. —

120 לאַגן. -- אין דער טאטירע: דער עולם הרהונוק אָדער דער פּוּי-
 ליטשעו פּר מינן, פון מאָנו ד'לוגאַטט (אויס אלס קאנפּאנא-
 מינ¹), באַנגענען מיר אַזעלכע ווערטער:
 גוויזון² (==געווען), פּאָקענורונער³, גורשטען⁴, פּאָמו-
 לע⁵, געדרוקט⁶, גוירום⁷, גווינעמ⁸, בוטלער⁹, לובער¹⁰,
 וויג¹⁰, פּלונ¹¹ (==פּלע), קלובען¹² (==זעכען), בוטען¹³,
 גופרונעמ¹⁴, שטוטל¹⁵, גורען¹⁶, גולע¹⁷, פּויער¹⁸, פּלורער¹⁹,
 מווי¹⁹, אויבער געקרוכע²⁰, הוקלעך²¹, לובער²² (==זעכער),
 און ווער: עימא²³ (==שטיק).
 ט'קיימאן-פּאָר אויך: אקונ²⁴ (==אָקען), ברומעס²⁵ (==ברעמאָן),
 ברוגער²⁶, פּאָקענורונער²⁷.

דאָ האָט זיך, קענטיק, אַדורכגעריסען די מונדארט פון טהערס
 געבורטסשטעטע מיט איר ו אַפּגען דאָס עי פון די מילישע מונד-
 אַרען (זו און דער ו דאָ לאַגן, צו קורץ, און בלוי פּאָן בוטעל, געטלעך,
 שווער צו אַרמילען).

געפירט XLVI. דער ו און אקונ²⁴ וכו' דרוקט דאָ אויס נישט קיין
 ו (זיכט: y), נאָר ו און דאָס בוטעל טרעפּען זיך אויך: בלוונד,
 בלוונד, געש, אונדעסען, פּאָקונורונער, נובער, לונג, מו-
 טען, קושקע, קונר, קונדערשע, דוקע²⁸ וכו'. (==בלונד, בלונ-
 דעניש, אונדעסן, פּאָקענורונער, גלייך, לונג, מוטען, קושקע, קונר, קונדערשע,
 דוקע).

און ד'לונג טש'ס בוטעל און דער ו אָנשטעט ו בלוי אַנ'אוימנעס.
 פּאָרען, אויבער, דרוקערשע, וואָס פּאָרענען, טאָ אויבערדוקען דאָס ו-לונג, --

¹ (זיכט: y) 1875 -- 2) אָר ווי 14, 18, 30, 32, 33, 36, 40, 97, 98, 2)
 באַל, 101, 103 -- 3) אָר ווי 81 (2) באַל, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

דעם אות ו מאַסעניוים, אַרױסלױענדוק בױַער, װאָס װײַצען פאַרפּלױצט מױב אױל-
 כּע נױשט רױכטוק געברױכטע מלאפּױם. — אױט, למשל, אױן ססר קהל
 הסידיים עם ספרי אנשי שם, איבערגעדרוקט „אין לעמבערג,
 בשנת תרע"א לפיכ ברפוס של הרר דוד באלאבאן ז"ל", זױט דו אױרטו-
 גראַפיק אױו אױס: „װעל ער הש גױסט אױ דױא הייר פּױן רמבױן אױו רױכטױג בױו
 װאױן ער אױו אבשלפּױן גױרױן װענדױג אױף דעם שױפּױל אױו דעם שױפּױל אױו
 אױסױן צו דעם באַרש אױן װ אױו אױס אױף דר גבּױשױה אױן דער אױענגױר שױטשױט
 פּױן װאױן ער אױו גױרױן אױו דעם שױפּױל גבּױן אױף דר גבּױשױה אױו װו אױף
 דעם געם װעל דר שױפּױר הש גבּױשױן אױן הש נױט אַף גױסױן דעם קױװױל
 מױס דעם שױט זענען װער פּױל מענישען צו זאסן גלפּױן זעהן װו אױשױפּױל
 רױכט װך אױף דױא ערר װו אפּױל פּױן בױטױן אױו אפּױשױט זאט דרױן אױו
 מלאַשױט..."

אױסבעקעױנג. — אױן דו אױבערקױנגען אױנטערן מעקסט, אף דו זױ 242 אױן 243
 דױט זױך אױענגעױבעט א פּאַרדױסוקע גישױגעױיקױט אױן דער מערױטלױנגע. אױ-
 שטאַט: „געשױסענער װ", „געשױסענער װ... ä... װ" (א. א. װ: „אױפענער װ",
 „אױפענער װ... ä... װ. א. א. װ", — דאָרף דױרט כּסדר זױן: „װ) e, ä, א. א. א.
 (װ) אױן געשױסענער זױל ב"; „װ) e, ä... אױן אױסענער זױל ב". —
 אױך אף זױ 244, אױן שױקסט, שױרה 10 פּױן אױפען, דאָרף, אַנשטאַט: „פּױן געשױ-
 סענעם a", — זױן: „פּױן a אױן געשױסענער זױל ב". —

(¹) װל דאָ אױך אַנגעױערקט װערען (צו דו זױ 242, 243 אױן זױטער): װ
 גױט דױרט אױבער דעם אַלשען אױברעקטאָנישען e (װו זױל מ אױס I, c. זױ 230);
 e — דעם עלטערן אױטלױט פּױן a אדערשױנט מעכט צױשען 8-טען אױן 9-טען יאָרהױנדערט
 (װל מ אױס, זױ 249), ä — דעם יױנגערען אױטלױט פּױן a. —

נה פרילאזקויס זאמעלבויער .

טאבעלע III.

אין אומגעגער זילב		אין געשלוסענ- נער זילב		אין די ליטווישע מונדארטען
עֵי (עֵ)		עֵי		
עֵי		עֵי		אין די פוילישע מונדארטען
	עֵי [עֵי ?]		ע	אין די דרום-רוסלענדישע I
	?			II " " " "
עֵי	?			III " " " "

טאבעלע IV.

אין אומגעגער זילב		אין געשלוסענער זילב		אין לשון-קודש
צורה	סגול	צורה	סגול	
עֵי	עֵ און עֵי ⁽¹⁾		ע	אין די ליטווישע מונדארטען
עֵי	עֵי און עֵי ⁽¹⁾			אין די פוילישע מונדארטען
	עֵי			אין די דרום-רוסלענדישע I
	עֵ און עֵי ⁽¹⁾		ע	II " " " "
	?			III " " " "
עֵי	?			

(¹) עֵ און עֵ שום צוועק — קורץ . — (²) למשל, אין קרונווואר . —
 (³) אלס „אויסגעם“ . — (⁴) אלס „אויסגעם“ (פאראלעליש צום ליטווישען „אויסגעם“).

דריטער נאָטיץ

אָקעגן דעם מה"ד קורצען a פון הילכבאטאָנטער זילב האָט אויטליכע יודישע מונדארט צוויי און מער פארשידענע וואָקאלען (נא). מירליך, אויך אין הויפטאָנקער זילב).

דער אונטערשיד צווישען דיִדאָזיקע וואָקאלען (אוינווייניק און איט-ליכער מונדארט) איז אַ קוואַליטאַטִווער (אמאל אויך—אַ קוואַליטאַטִווער¹).

אין צוויי הויפטדערשיינונגען קען מען גרופירען די וואָקאלען, וואָס שטייען אין אויטליכער יודישער מונדארט אָקעגן דעם מה"ד a. מיר וועלען זיי אַרופֿען: A און B.

עס עקזיסטירט, אין דער הינוכט, אין אונזערע מונדארטען אַ פעסטער פאַראַלעליזם: די A אין אלע בילדען איין געבויט, די B — אַ צווייטע. די גרעניץ צווישען די צוויי געבויטען קען כאַראַקטעריזירט ווערען אלס אונטערשיד צווישען געשלאָסענער און אָפֿענער זילב. די געשלאָסענע זילב געהערט דער דערשיינונג A; אין דער אָפֿענער — הערשט די דערשיינונג B. — ס'איז, הייסט עס, כמעט אינגאנצען די-אייגענע גרעניץ, ווי צווישען קורצען ע און לאַנגען (אָדער זינע פאַרטעטער) אין די יודישע מונדארטען (אויסער די לויטווישע²).

אזוויי די גרעניץ צווישען ע און ע (אויך זינע פאַרטעטער) איז גיט קען גלייכע, אזוי גיט אויך די גרעניץ צווישען A און B ווי אַ זוגזאָג: A פאַרכאַפט אַ שטיק געבויט פון דער אָפֿענער זילב, B — פון דער געשלאָסענער.

די געזעצמעסיקייט פון די דערשיינונגען לייזט, אָבער, דער-פון ווייניק, מחמת אויך די „אויסנעמען“ לאָזען זיך פאַסען אין גע-וויסע כללים, און האָבען זייער דערקלערונג אין דעם עבר פון דער שפראַך, אין טיפֿע אלגעמיינע פראָצעסען אין דער אַנטוויקלונג פון איר פֿאַנעטיק.

¹ ר. ה. אין דער טונסארב. — אין ענין קורץ און לאַנג. —

² זיי איבען זיי 245—255 און וויטער.

די ליטווישע מונדארמען. — זיי האבען אקגען דעם מה"ד a :

(A) אין געשראמענער זילב — a (אקריצען a) ;

(B) אין אפענער זילב — a (אקריצען o (אויפגעט, שארפען)).

צום ביישפיל¹⁾ : נאכט, גאסט, האלטן, טאנצן²⁾, האנט, וואנט, קאלב, קאלט³⁾, באנד, מאנטל⁴⁾, אלט⁵⁾, לאנד⁶⁾, בלאט⁷⁾, ארבעט, מארק, גול, שטארק, קאסטן, פאסטן, שאנד, באר (געלט), דער, קציר, וואלד, גאט, נאט, גלאט, באלד, אנדער⁸⁾ א. א. ו. .

אין נעמען, האבער, פאדעם, וואגן, נאגן, קלעגן, זאגן, טרעגן, זאגן, שלעגן, העבט, זעצט, שטן, טערן, מאגן, דערמאגען, שפערן, מלעדן, שידן, גרעבט, מליגער, שידעכע, זעלן, שנעבל, לעדן⁹⁾, קעזער, פאטער, טעטער, טעחל¹⁰⁾, א. א. ו. . —

אלס אויסנאם, האבען די ליטווישע מונדארמען קורצען "a" אין אפענער זילב : a פאר b, פאר g, פאר k, פאר ש, וואס אומשפראען

¹⁾ די ביישפילען זענען געבראכט אין דער ליטווערארישער אינסלעוונג, וויל זיי געהערן דעם גאנצען ליטווישען דיאלעקט. — ²⁾ די מה"ד ווקאבלען — אויבען זי 229. — ³⁾ די מה"ד ווערטער — אויבען זי 245. — ⁴⁾ די מה"ד ווערטער — אויבען זי 249. — ⁵⁾ דאס מה"ד ווירט — אויב זי 242. — ⁶⁾ מה"ד ווירט — אויב זי 248. — ⁷⁾ מה"ד ווירט — אויב זי 253. — ⁸⁾ מה"ד areweis, arwis, arwiz, bar, schande, vasten, kasto, stare, galle, (markt) market, balt, glat, naz, gazze, walt, (kerge) karge, (derre) darre, ander, ולעקסער 8, 156, 59, 245, 120, 312, 210, 11, 33, 122, 365, 60, 174, 82, 10, 5. — ⁹⁾ ה"ו: פאנמטער פארשטעלונג (ctabeh) צ"ו: ארולאנגן משה (לארד נעמען ליפשיץ זי 111). — ¹⁰⁾ מה"ד (nam) name, (haber) haber, (vaden) vaden, (arn) arm, haben, slagen, jagen, tragen, sagen, klagen, nagen, wagen, (varen) varn, (schete) schate, (n) m, (graben, schaden, vlade, sparn, manen, (magen) mage, (zalen) zaln, (schate, schat, schal) schale, (meger) mager, tavele, Tater, vater, (katere) kater, (laden) lade, snabel, (taveI) ולעקסער זיי 174, 88, 310, 364, 173, 125, 205, 270, 115, 231, 88, 8, 211, 312, 153, 155, 239, 344, 200, 13, 153, 209, 225, 235, 139, 120, 312, 265. —

די מה"ד sch, ek, z, pf, eh (b — פאר א קאָנסאָנאָנט , וואָס אין און דעם אַנטשפּרעכענדיקען מה"ד וואָרט געווען לאַנג ¹), אָדער וואָס אין און דעם אַנטשפּרעכענדיקען מה"ד וואָרט לאַנג (הגם אין מה"ד אין ער געווען קורץ) ; — c) און צווייזיל בוקע ווערטער , וואָס זענען אַנטשטאַמען פון מוטער־הויכ־דיַטשִׁשע אַיינזיל בוקע דורך דעם , וואָס פון די צוויי שלוס־קאָנסאָנאָמען האָט זיך געבילדעט אַ זינט (דער לעצטער שלוס־קאָנסאָנט אין געווען וולבענבילדענדיק, אידער צווישען די מוטן שלוס־קאָנסאָנטען האָט זיך אַנטוויקלט אַנטוויקערענדיק sarabhakti-וואָרט). — אַזוי : a) לַבֵּל, מאַכֵּן ², צאַפֵּס ³, פּלאַצן, שאַצן ⁴, קראַצן ⁵, באַקן, האַקן, קנעקן, נעקעט ⁶, וואַשן, נאַשן ⁷ ; — b) פּאַלן ⁸, קאַמפּן ⁹, וואַסער, נאַסער ¹⁰, שאַפּן ¹¹, דאַרן ¹², האַרן, שערן, שפּאַרן ¹³, קוואַטער, קוואַטער־רין ¹⁴ ; — c) וואַרעם ¹⁵, ליאַרעם ¹⁶, קאַלעך ¹⁷, גאַרן ¹⁸ . —

¹ גראַפִּיש אַויסגערורקט : פ א ר ט ו ט ע ל ט . — ² מה"ד machen, lachen
 ולעקסער 139, 153. — ³ מה"ד zapfen (zefpen), ולעקן 1397. — ⁴ טעק-
 טרען . — ש ע צ ין = טעטען . — ⁵ מה"ד (platzen) blatzen, schatzen,
 kratzen (kretzen), ולעקסער 25, 211, 132. — ⁶ מה"ד hacken, bachen,
 knacken, nacket, ולעקס' 10, 88, 128, 173. — ⁷ מה"ד waschen
 (weschen), naschen (neschen), ולעקס' 369, 174. — ⁸ מה"ד vallen
 ולעקס' 1311. — ⁹ מ"צ צי kamme (אויבען ו' 253). — ¹⁰ wazzer, nazzer
 ולעקס' 363, 174. — ¹¹ schaffen (לעקס' 209). — ¹² שין darre . —
¹³ harren (וואַרטען), sparren, scharren, ולעקס' 92, 211, 129. —
¹⁴ מה"ד ge-vater, ge-vatere = gevatterin, gevatter (לעקס'
 77). — ¹⁵ מה"ד warme, warm (לעקס' 368). דער m אין דאָ גישט וולבעני-
 בילדענדיק, נאָר שטייט אין קונסונאַט־שער רולע . — און ייִדישען וואַרעם וולט מען
 קענען אָנעמען : a) דער מ אין ווֹלֵבֵעֵנבֵילדֵעֵנדיק, אין דער צ, אַויגענטליך ,
 איבערן (הוט דאָ גראַפִּיש ש ע נאַטור) ; b) דער צ אין אַ סוואַראַבֵּהאַקטיוואַל,
 דער מ, אַלזו, קונסונאַט־ש . — נאָר חמת די ייִדישע שפּראַך וויסט גישט פון קיין וולבעני-
 בילדענדיקען מ, אין אפּשר ריבטוקער זיך אַפּצושטעלען אָדער צווייטער מיינונג. — ¹⁶ מה"ד
 Ierman ; פּראַנציוזיש : alarme . — אין ליאַרעם — דער מ קונסונאַט־שער, דער צ —
 סוואַראַבֵּהאַקטיוואַל . — ¹⁷ מה"ד kale (לעק' 118). — גישט און אַלע לויטווישע מויד-
 אַרטען הוט דער וויקטבל דאָס געשטאַלט, אין 5 סלאַוויִן, למשל, זאָגט מען : קאַלך . — ¹⁸ מיט
 וולבענבילדענדיקען n (מה"ד garn (לעק' 60), מיט סונויאַט־שען שלום n) . —
 ג א ר נ (גישט אַיבֵּקערֵאל באַקאַנט) = פּאָדעם

אָנערקונג I. -- ווי סױר ווױסן, קען מען די דריי אָנעווױזענע גרופעס
 „אויסנאָמען“ פאַראַלגעטוינערן און אױן פּורמעל: קורצער a שטױט אין אָפּע-
 בער זױלב דאַן, ווען אין מה״ר איז די זױלב געווען געשלאָסען.
 יעצט איז זי טאַקן אױפֿען, אױבער דער נױסט פון דער יודישער שפּראַך נערוויקט
 דעם אלטען צושפּאַנער און פּאַסט וועטער אױף די זױלב אַלס געשלאָסענע (1).

טױפּערע און געױערע פּורשונגען אַסױן געבױט פון דער יודישער פּונקט
 וועלען אפּשר נױך ברױנגען צו דער אױבערצענונג, אױ דאָ הױכען מױר פאַר וױך נױשט
 בלױז פּונקט זען קונטערױטונג, נאָר אױ געױסטע יודישע קונטערױטונגען דערפֿען
 אױסגעױלט ווערען פון דער אַלגעמױנער שױרה און קױאנטאַטױווער הױזױכט,
 דױט-זױלוב דער ספּעציעלשער פּראַגע מכה ווער לענג, וואָס אױ אַנדערש, וױ
 בױ די אױבערױקע קונטערױטונגען: וועגען די אױבערױקע, ווערער, וועט פּולױכט פּעסט-
 געשטעלט ווערען, אױ און געױסטע סױמאציעס וועגען ווי לענגער ווי געױנטלױך,
 הױם די יודישע אױסלױנג האָט פּאַרווערפֿען דעם געברױך פון טױפּעלקונטערױטונגען, --
 און דערױט וועט גאָר אַנאָנדער לױכט פּאַלען אױך אָף די אױבערױקע אױס-
 נאַמען, ווי אױך אָף אַנדערע דערשױנגען פון יודישען וועקאַלױס. --

אַקענטן-ױסע, זױען מױר אין די ליטױווישע מונדאַרטען קורצען
 אַלס אױסנעם, און געשראַסענער זױלב: a פאַר ג, פּ, ר
 און פאַר די צאַנזױיטען (אױסער דעם אַפּרױקאַט צ) [אַלע וואָרט-אױס-זױן
 אױנטױלבוקע ווערטער; דערבױ בתנאי, אױ אנטשערעכענדוקען מױד
 (אַדער וואָנאַר נה״ד) וואָקאַבעל וועגען די דערמאַנטע שלױסלױטען
 קורצען]; -- (b פאַר רד, רט, רױ; -- c) און א זױלב, וואָס אױ
 אין אנטשערעכענדוקען מה״ד וואָרט געױען אָפּען; (d נאָך אַנאַ-
 לאַגע [און אױספיר פאַר מען (מיט געשלאָסענער זױלב) אַקענטען דער
 הױפּט פּאַרם (מיט אױפֿענער זױלב) פון דער-אױגענער פאַראַדיגמען]. --
 ווי למשל: a) טאַג, צאַל, שמאַל, טאַר, גאַר, ראָד, שטאַט, גלאָז,
 גאַז, דאַס, וואָס, צאַן, אָן, האָן, פּאַן (b) באַרד, קאַרט, גאַרטן, .

(1) דאָס לױט וױך וואָגען אױך וועגען די אױסנאַמען Б און צױווען טױזן (אױבען
 אָף די זױ 251 -- 255). (2) ד. ה. נױשט פאַרטױפּעלט. (3) מה״ד zal, tac
 (za'e), tar, smal, (פּרױענס צו turren), (gar, (gare) rat, glas, stat, 396,
 vane, hane, (ane) an, zan, waʔ, daʔ, nase, 263, 276, 284, 192, 60, 245, 82, 174, 34, 374, 397, 5, 97, 1315. -- אױבער
 פּאַן [מה״ד wanne, kanne, (ווי אױבען ו' 249)], מאַן [מה״ד man --

באַרוועס¹ (c — פֿפּ-, הָבּ, באַד²). — d איך יאָג — דו יאָקסט — ער יאָקט — איר יאָקט (פרעז׳), יאָג — יאָקט (אויספערשט׳), א יאָג (ה״וו) — באַך יאָגן, וכ׳. —

אַנטערקונג II. — אין וולקווישקא, אין פוילן נקצ: **בראַפּן** — לויט סעקסע [נה״ד; branntwein; מה״ד gebranter win]; אין לומזש: **בראַפּן** — אויסער סעקסע⁴.

אַנטערקונג III. — אין שטארק באמונטע אויסזופען ווערט דער אַ אויסגע- צויגען צו אַ, און וואר ביו אַ און אַאַ... — מ׳זאגט: „באָר“⁵, אובער: „באָראָרעניו“ — „באָראָר אויבער!“ (ווען מ׳וויל אוימענען, וואָס אין ווער אויפ- געווינט, אודער פארעקשנט, באַוויגען, אודער אויבערדען מוט נומע ווערטער און מוט פאטיליערשער צעטליכקייט). — „גוואלמ“⁶, אובער: „גוואלמגישרונ!“ — „גוואלמאלט!“ — וואר: „גוואלמאלמ...לט!“ (ווען מ׳רופט צו הילף⁷). — אַנטערקונג IV. — דו סעקסע אַ — אַ אַקענען מה״ד a באלאנגט צו דו פונדא- מענטאלע דערשטונגען פון גאנצען ליטווישען דיאלעקט, פורשטעלענדוק אויגעס פון דו קארוינאלישסטע קענעוועכעס זינגען, וואָס אונטערשווען אום פון דו אויבערדען יידישע דיאלעקטן. אליין וואָס אין געוואנט אין דעם נאָטיק ביו אינט, גולט אליו, פאר אלע ליטווישע מונדארטען. פילעכט ווייזען אויבנקע פון זיי אפן געבנט פון אויבער טעמע געוויסע אפונעכונגען מכה אויבערלענע וואקאלען, דארף דאָס ערשט נאָכפארשט ווערען. איך פערוענליך הוב געהאט דו מעגליכקייט אַ- געבויסטען צו באובאכטען, וואָס שייך צום אינהאלט פון דעם עשיר, דו מונד- ארטען פון דו שערט טשעריוקוו, כוסלאוויץ, סקידל, וולקווישקא, לומזש⁸.

mannes (לעק׳ 156), פאל [מה״ד val — valles (לעק׳ 310)], זאט [מה״ד sat (לעק׳ 208), נאָר נה״ד satt].

¹ מה״ד bar-vuoz, garte, karte, bart, און לעק׳ 11, 120, 111. — אויבער: באַר (קעגען כלל) ווי אויבען ו׳ [278]. — ² מה״ד abe (ap, ab) habe (פארמעגען) און לעק׳ 1, 88, 110. — און פון דו פרוערדוקע ביישפיל: לען: זאַל, גאַר, גאַן, האָן, פאַן. — ³ לעקסער 386. — ⁴ גערון (ו׳ 33) ברוינט אויס הומעל: **בראַנפען** (אין צווייטעל, דו פורם וול זיין ריכטיק. דו ליטווישע מונדארטען הובען אין דער ערשטער זילב פון דעם וואקאל נישט קונט- נאנטויען נאזאל, נאָר טיפישען נאזאלירטען וואקאל). — ⁵ מה״ד narre (לעקסער 174). — ⁶ מה״ד ge-walt (לעקסער 78). — ⁷ זיי אויך גערונ ו׳ 21. — ⁸ ווען גען דער הומלער מונדארט זיי גערונ 20. —

אָנטערקונג V. — אין איינזען ליטווישע מונדארטען ווערט דער קורצער
 a סאר נג, נק געברענגט און א קורצען דופטונג אַ (aj).
 אין וויטעבסק, פּאָלאַצק (וויטעבסק. ג.) און ראָהאַטשעוו (י), ליאָדו (י),
 טיטלאַוויץ, טשערניקאָוו (אלע מולות. ג.); און ראַקאָוו (טונסק. ג.), און פּאָ-
 לאַנקע (וואַרשיווקער א. טונסק. ג.); און קורלאַנד (י) הערען מיר: אַינגסט,
 לאַינג, דערלאַינגן, גאַינג (אויפערנאיינג, נגאַינגן, דערנאיינגן, בוגאַינגן,
 אוועקנאיינגן, באַינג, דאַינק (נדאַינק, דאַינקן), טראַינקען (= גיטראַינקן)
 א. א. ה.

אייך: יאַינקוו (י) (און טשערניקוו), יאַינקוו (און פּוילונקע), יאַינקל
 (און פּוילונקע, און פּוילונקע).

אָנטערקונג VI. — הענען אַ און דער פּוילונקער מונדארט דארף אַנטעמערקט ווען
 רען, ווער און קורצער, אויבער לענגער (י) פון אלגעמיין ליטווישען קורצען אַ.
 פּיקע הענען אים זאָגן: ער און דער לענגסטער פון אלע קורצע אַ.
 אדער, אנדערש אויסגערעדט: ס'אז אַ אַ, וואָס האָט שוין אויפגעהערט צו זיין
 קורץ און און נור גישט געווערן לאנג.

אָנטערקונג VII. — דער לשון-קודשדיקער קורצער a (דער
 פתח) פארבלייבט אין די ליטווישע מונדארטען אָהן ענדערונג. — אלס
 אויסנאָם: באַלעבאָס (= פעליצפּויל) (י).

אָנטערקונג VIII. — דער סלאַווישער a פארבלייבט אין די ליט-
 ווישע מונדארטען אָהן ענדערונג. בלויז אין די אלט-אינגערערע אַרטע
 לגמרי פאַריווישטע וואַקאַבלען גיט ער אַמאַל אויבער און קורצען o. —
 אזוי: סאָד. — (רוסיש: сад; פּויליש: sad). —

דער מיינונג פון מונדארטען. — אין די דערשיינונגען, וואָס אַנטפּרעכען דעם
 מה"ד קורצען a, שטימען זיי אינגאַנצען מיט די ליטווישע מה"ד-
 אַרטען, וויצענדיק: A) קורצען אַ, און B) קורצען אַ, און די-
 זעלביקע גרענעצען, ווי אויבען (עפ"י זיי 278—281) אָנגעצוימענט.

(1) ווי „מיט". 1912, 125—133; 1913, 19—21. — (2) „אם אוי-קועלל"
 III 339. — (3) „מיט". 1910, 143. — (4) = יעקב. — (5) אופען, אויבער גישט
 אזוי שאַרף. — (6) ווי „אנדש ווערער-בוך" ... פון דער היים ספּוילאָס און יחואש
 (ש. בלומנאָרטען). — ניוירוק. — 1935.

אַנטערקונג XV. — וואָרט: מאַרק; אַבער: אַרביס

(B) § (ii). — אוי: נאַמק, אַבער, מאָרם, א. א. ו. i).

דער ווינגער אָווער קורצער a איז קוים-קוים לענגער פון
ליטווישען. ער ליגט אזוי ווי צווישען דעם פּוילישען און
ליטווישען קורצען a. ער איז דייטליך, פול, קלאָר, ווערט אַרויס-
גערעט נישט-געכאַפט.

דער ווינגער אָווער a איז לענגער פון קרעמענצער
לאנגען a, נאָר קורצער פון פּוילישען. ער איז ווער ברונט, אַבער
הערט זיך אַלס איינצעלנער וואַקאַל, נישט ווי דער פּוילישער a,
וואָס ווערט אויסגעשפּראַכען aa.

דאָסעלביקע לאָזט זיך זאָגען פון ווינגער אָווער a, וואָס
שטייט גאָר נאָנט צום קרעמענצער, און איז קורצער פון
פּוילישען.

אַנטערקונג XVI. — און ווינגער: בראָמפּן i) — דערמאַנן (מיט קורצען

a; מערקט זיך דאָס וואָרט זען מיט ii).

אַנטערקונג XVII. — דער העצער: שער קורצער a בלייבט און דער ווינג-
ער ווערט סונדערט אָהן ענדערונג. — אַלס אויסנאַם: באַלבאַס.

אַנטערקונג XVIII. — אין דער ווינגער ווערט סונדערט און אַסעלעטען איליי-
סטרום דאָס, וואָס איז אַרייַנגעקומען אייביג אָף 280 און דער אַנטערקונג i) —

די סונדערט פּאָזיצ דייטליך אויסגערודיקטע לאנגע קונסטנאַמען. דורש
הערט איר: גאַל טאַקי מיט אַ לאנגען l, אזוי אז לויט דעם שטייגער, וואָס און
אַנגענומען און דער דייטשער שפּראַך, וואָלט מען קענען דאָס ווערט אויסלינגען:
גאַלל. אויך וואָסער נאַסער וואָלטען און ווענגער ווער געשטאַל גערטרעט:
געשריבען ווערען: וואָסער, נאַסער, אודער, לויט אַנאַלוגיע מיט וואָסען:
וואָסער נאַסער.

ווייטער, אונטערשוידען די ווינגער ווערט דייטליך צווישען די אַפּרוקאטען צ
(מס) און טצ. זיי זאָגען נישט: פּלאַצן, קראַצן, שאַצן, — נאָר: פּלאַטצן,
קראַטצן, שאַטצן. וועגען מיט אַרש רעדען (מיטן ליטעראַרענען צ) הוט דער

i) ווי אָף 278 און אָף 280. — נאָר אין ווענגער: טאַק (יום), באַט
(מרתף). — ii) וועגען דער אויסשפּראַך פון אָמ — און איינעם פון די ווייטערודיקע
זומיען.

אויך: וואָרען (1) — מחמת, וועל, היות).
 אָנבערקונג XIX. — אויסנאָם: דאַמפּאַנט.

אָנבערקונג XX. — הערען שווערער: שאַטעס, דאַלעס, קאללע, בעלער, בעלער, שטריק, גענוקט, דאַרשונען (2) א. א. ו. — אלס אויסנאָם: באַלבעסע.
 אָנבערקונג XXI. — סלאַחווערען: יאָטקעלען, פאַרמאַרקט, משולאָענע, שטעט (3), שראַפּט, א. א. ו. —

אין די פּאָלקאַרויסטוישע מאַטעריעלען אויס בוי מען (4).
 (A) אַנטן, אלס, מאַרקט, שטאַרק, וואַנדעלעט (5), אַנדערן, האַלבער, וואַרטעט (6), גאָס, גאַנץ, וואַנד, קאַפּען, שוואַרצע (7), גאַנצעס, יאָג, פּאַנג (8), שטאַלען (9), לאַלעך, יאָג, מאַכן, טען, פּאַנג, פּאַנג, פּאַנג, וואַט, גאַנצעס, א. א. ו. —
 אין: גאַר (1).

(B) וואַנד, פּאַרקלעך, וואַנד, טראַקען, שלען, האַנג, אַרומער, גאַל, בעלעך.
 נען, שטעט, דאַס, האַס, פּאַ (10), אַצוואַנגע, בערע, פּאַרפּאַסיג, וואַט (11).
 און: וואָרעם (== מחמת); -- וואַר: מאַ (== מאַן) —
 אָנבערקונג XXII. — באַפּאַנגע (לויט ספּעטעו). —

אָנבערקונג XXIII. — הערען שווערער: באַסענען, מאַועל, קאללע, קאַרע (12) א. א. ו. — סלאַחווערען: טאַט (אויך טאַטע) ו. —
 אין די פּאָלקאַרויסטוישע מאַטעריעלען אויס סלאַוואַקען (13):
 (A) נאָט, געהעלע, האַנד, אלס, לעגער, שטאַנד (14), וואַנג, פּאַנג, גאַס

(1) פּאַרלעך, מוין נהיך warum. — (2) שטעט, דאַט, בלע, פּאַך, בלע. פּאַקעט, נב'עט, דרשינען. — (3) בעקאָט אויך אין די דעטשינען סלאַוואַקען (ווי געוון 101). — (4) דער אַרקעלע I 80, 82—83. — (5) מהיך handeln (לעך) 90. — (6) מהיך half, warten (לעך) 89, 369. — (7) מהיך swarz (לעך) 260. — (8) מהיך vanc, passen (לעך) 185, 311. — (9) מהיך smalz (לעך) 234. — (10) == אַן. — (11) דער אַרקעלע I 172—175, וואַרען ווי היך, אלס דרוקפּעלעך, אַדער פּאַרמאַן פּאַרמאַן: וואַט, וואַנג (אונגעוואַנט). — (12) אַן. — (13) חתונה, מול, בלע, קרוש. — (14) מוין. 1906, 59—62. — (15) מהיך stant (לעך) 245. —

ביאָן, וואַכֵן¹), צאָפּפֿען, קאָננען (ה"ו), געוואַלט, פֿיין דאַננען²), אַללעס צינזאַממען³).

(B) קלאָן, וואַן, געוואַגן (= וואַן), טראָן, שלאָן, האָבן, בענדראָבן,

דערלאָבן⁴), טאָג, נאָר, גלאָ, דאָס וואָס, אָנגעגראַכענט. — ⁵

אַנמערקונג XXIV. — ברֶאַנעף (אויסער סכעמע:) . —

אַנמערקונג XXV. — הערער: שער: סאך, מאמעש, מאשקע⁶).

מ. א. וו.

אַנמערקונג XXVI. — סלאווישע ווערטער: מאמם (מאמע), טאַט (= פאטער).

דו פוילישע סונדארטען. — אין ווארשע האָבען מיר אַקעגען
מה"ד a:

(A) â (אין דעם קרייז, ווו אין ליטווישען דיאלעקט אַ אויסער
דער קלוינער גרופע, וואָס היט אַאַ); אַאַ (aa) [פאַר ר (אין אויסגעזען וולב אודער
וורת-אויס) אַקעגען מה"ד [rr].

אוי: נאַכט, גאַסט, האַלטן, טאַנצן, האַנט, וואַנט, קאַלב, קאַלט,
באַנד, מאַנטו, אַלט, לאַנד, בלאַט, אַרבּעס, מאַרק, גאַל, שטאַרק,
קאַסטן, פאַסטן, שאַנד, קאַרג, וואַלד, גאַס, נאַס, גלאַט, באַלד, אַנדאָ,
לאַכן, מאַכן, צאַפּס, פלאַצן, שאַצן, קראַצן, באַקן, האַקן, קנאַקן, נאַקעט,
וואַשן, נאַשן, פאַלן, קאַמע, וואַסאָ, נאַסאָ, שאַפן, קוואַטאַ, קוואַטערן.
וואַריס, ליאַריס⁷, קאַלפֿן, גאַרן

(מה"ד wachen (לעק' 363). — ¹ מה"ד danne, danna (לעק' 402). —
33. — ² מה"ד ze-samen, ze-samne, ze-samene (לעק' 52) = דערקוויקען. — ³ אַלס דרוקסוואַלערס, אודער
⁴ מה"ד er-laben (לעק' 52) = דערקוויקען. — ⁵ אַלס דרוקסוואַלערס, אודער
פאַרטראַגען פון מירען: נאָר, האָבן (אינמיטן) אוימוואַל, אַקעגען, האָבן, אַלס
נורם, גאַר, אָנמערקטן, פאַנג-אָן. — ⁶ סך, ממש, מושקה. — ⁷ אין בייזע ווער-
שער? — סוואַרטהאַקטוואַקאַל. —

און: באַא, דאַא (אויכער דאַאַן), באַאַ (ב'צ: באַראַאַניום), גיבאַאַן
 (גיבאַאַסט מוך אַע (= באַרסט מוך אַע), האַאַרן (וואַרמן), שאַאַרן, שפאַאַרן.
 B) אַאַ (uu) [און דאַעס קרייז, וווּ די ליטווישע מונדארטן
 האַבן 18].

הייסט אַס: באַאַאַ, האַאַבאַ, פאַאַדיס, וואַאַגן, באַאַגן, קלעאַאַן,
 וואַאַגן, טראַאַגן, יאַאַגן, שלאַאַגן, האַאַבאַס, אַאַריס, שאַאַטן, פאַאַרן,
 מאַאַגן, שפאַאַרן, פלאַאַדן, שאַאַרן (ה'ו), שאַאַדינע (צ'ו²), גראַאַבאַס,
 מאַאַגאַ, שאַאַל³, צאַאַלן, שוּאַאַבאַ, לאַאַדן, קאַאַטאַ, פאַאַטאַ, טאַאַטאַ,
 טאַאַווז; — טאַאַג צאַאַל, שמוּאַאַל, טאַאַ, גאַאַ, ראַאַט, שטאַאַט, גליאַאַט,
 באַאַט, דאַאַט, וואַאַ (און וואַאַט), צאַאַ, אַאַ, האַאַ, פאַאַ⁴, באַאַט⁵, קאַאַט
 (פ'צ קאַאַט), גאַאַטן, אַאַפּ-, האַאַב, באַאַט⁶, יאַאַ, יאַאַג, די יאַאַקסט.
 א. א. ו.

איך: וואַאַרן (= מהמת).

==== דער וואַאַליזם פון פּוֹליש-ייִדישען דיאַלאַקט צייכענט זיך אויס
 מיט ווייניק קוואַנטאַטיווע פאַרהעלטענישען, וואָס זענען גער אַנדערע,
 וווּ באַ אַלע אַפּפּראַקע דיאַלאַקטן פון אַוואַרד שפּראַך. די וואַאַליזן
 פון אַטליכער פּוֹליש-ייִדישער מונדאַרט⁷ זענען אַלע ברייטער, געצוי-
 גענער, פּוֹלער און שוואַכער, וווּ די וואַאַליזן פון אַנדערע אַוואַרע
 מונדאַרטן, — און דאַס און אַפּפּראַ פון די וויכטיקסטע קאַנצעליענט
 פון פּוֹליש-ייִדישען דיאַלאַקט.

דער פּוֹלישער "אַ" שטייט אַקעגן פּוֹלישען "אַאַ", וווּ דער
 קרעמעניצער "אַ" אַקעגן קרעמעניצער "אַאַ". אינווייניק און זיין דיאַ-
 לאַקט, איז דער פּוֹלישער "אַ" דער קורצער וואַאַל, דער "אַאַ" —
 דער לאַנגער. אַפּפּראַ און פאַרגלייך מיט די a-לויטען און די אַפּפּראַ-
 ריקע ייִדישע מונדאַרטן, און דער פּוֹלישער קורצער a (דער "אַ") נישט
 בלויז דער לאַנגסטער פון אַלע קורצע a, נאָר וואַאַר גלייך דעם
 קרעמעניצער לאַנגען a (מ'קען זאַגען, נאָך פּוֹלער און גאַנצליכער פון
 זאָס); דער פּוֹלישער לאַנגער a, וואַאַר (דער "אַאַ"), איז אַב-
 ספּעקטעלעך גרעסער, ווי דער קורצער a, וואַאַר (דער "אַ").

¹ באַ די דריי וואַאַליזן שלום-ר נאָך לאַנגען וואַאַל פאַרשוואַנדען. — שאַאַרן
 בריינגען. — ² skorupa (און אַפּפּראַ פון פּוֹלישער) кора (פון בוימער). —
³ צאַאַ אַפּפּראַ האַאַ פאַר-וואַר זעלען. — ⁴ באַרד. — ⁵ באַר. — ⁶ באַר. — ⁷ באַרד-
 לוי, און הויכע באַטונטער וויכע. —

אויבערלענג, גלייך דעם פארטאפעלטען קרעמענוצער לאנגען a. —
 אויך דער פוילישער ה' אויב איבערלענג. נאָר באַ אים איז
 די פארטאפעלונג נישט אזוי פאָלקאמען, ווי באַם לאנגען a. אין נאָ-
 אַמע, האָב אַ, איז דער צווייטער „אַ“ קוים-קוים שוואַכער פון ערש-
 טען. פאר די ליקווידע, און פאר די דענטאלע (אויכער מ, ש, צ) ווערט
 דער צווייטער „אַ“ זאָגאר אָפגעשוואַכט בוי ע ווער ע איז רעדוצירט און
 עטוואָס נעשלוסען, אין פארשוידענע סונדארטען סער אידער ווייניקער דערנענטערונג
 זיך צו [1].

[אויך דער קורצער ע (אין נעלט, פעלד, א. א. ה.) איז און די פוילישע
 סונדארטען לענגער, ווי אין אלע איבערווע יודישע סונדארטען (גענויער באראק-
 טערוועט: נישט אזוי שאַרף, ברױטער און, דערױכער, עטוואָס סער
 נעשלוסען). —

אלץ, וואָס אויבען וועגן דער וואַרשעווער מונדארט
 געזאָגט, גילט אים אלגעמיין פאר אלע כמעט מונדארטען פון פויליש-
 יודישען דיאלעקט: פאר וואַרשעווער גובערניע, פאר פּלאָצקער,
 פעטריקאָווער, קאַלישער, קיעלצער, ראָדעמער, ליוב-
 לינער. די גענויע געאָגראַפישע גרענעצען דארפֿען ערשט פֿעסטגע-
 שטעלט ווערען דורך ווייטערע פֿארשוונגען.

דאָ און דאָרט קענען נאָטורליך, עקזיסטירען פארשידענע ניו-
 אַנסען, ווי אויך אָפּוויכונגען מכה איינצעלנע וואָקאַלען. אויך דאָס
 דארף נאָך געפֿאָרשט ווערען. —

===== אין וויערושען (קאליש, ג, ווילני, א.), למשל:

(A) — ווי אין וואַרשע, ראָדעם, ליובלין, סאַכאַטשעוו, סקערניץ-
 וויץ, א. א. ה.: „אַ“ (כאַט, גאַט...), „אַאַ“ (באַאר, דאַאר, נאַאר...); —
 אָבער, אין: וואַרעם, ליאַרעם, קאַלעך, גאַרן, — דער a קוים-
 קוים שאַרפֿער, ווי געוויינטליך; (1)

(B) — אויך ווי אין וואַרשע, ראָדעם, ליובלין א. א. ה.: ה', —
 אָבער די פארטאפעלונג פון וואָקאַל עטוואָס ווייניקער קלאָר. פאר ג²)
 ווערט-אויס ווערט זיך שוין קיין פארטאפעלונג כמעט לגמרי נישט;

(1) אין וויערושען: אײַצ—קאַם, מײַצ—קעם;—וואַסער, נאַסס, פּלאַטען,
 שאַטען, קראַטען; — שאַלן — скорупа — (2) אין: טאַג, קלאָג, יאַג.

פאר נ וואָרט-אויס, פארקערט, כמעט זייער דייטליך¹, — ווי אויך פאר רמ, נאָך וועלכען עס גיט נאָך אַ זילב². פאר ל, ר, ז, ס וואָרט-אויס ווערט דער װ דיפּטאָנגירט אין אָ: ם³; פאר ד, ט, רר, רמ, — אין אָע רער ע געשלאָסן⁴.

אין ווישעגראָד (פּלוצק נ. און א.)

(A) — ווי אין וואַרשע א. ש. וו.: „אָ“ (נאַט, גאַסט...) ; „אַ“ (באַר, דאַר, נאַר...);

(B) — ווי אן וויגרושאָוו: „אַָ“ (דו פארטופעלונג שוואכער, ווי אין וואַרשע). — פאר ק⁵ וואָרט-אויס — די פארטופעלונג גאר נישט קלאָר; פאר ר וואָרט-אויס — אַמקלאָרטען⁶. — פאר דעם ליקוויד ם און פאר ד: דענטאלע ד, ט, ז, ם ז, נ⁸, ווי אויך פאר רר, רמ⁹, וואָרט-אויס. ווערט דער װ דיפּטאָנגירט אין „אָע“ (דער אָ ווער ברויט און פול; דער ע דערווערט און געשלאָסן, צווישן ם און ן). — ¹⁰

אַמקערקונג XXVII. — אין וואַרשע, און ליובלין, און ווישעגראָד: באַָפּן; אין וויגרושוו: באַָמפּן; אין שיעניצע¹¹ (וואַרש. ג., נאוואָמינסק. א.ו.); באַָפּן — (אלץ אויסער סכעמע). —

אַמקערקונג XXVIII. — אין וואַרשע, און ליובלין: באַָרוויס (אויסער סכעמע); און אילוו, אויסמלין: באַָרוויס ריכטיק — אַקענען באַָר (געלט), אויכער אום אלגעמיין טעקעניש נישט ריכטיק; אין ווישעגראָד: באַָרוועס¹²; אין וויגרושוו: באַָרפּיס (לייט סכעמע). —

¹ צאָן, האָן וכ'. — ² קאַָרטן, גאַָרטן. — ³ צאָל, שמאָל, טאָל, גאָר, גלאָס, נאָם (דער שלום-קיים-קיים שטימהאפטיק), דאָס, וואָס. — ⁴ ראַעט, באַעט, עט וַעט, באַערט, קאַערט. — ⁵ טאַָק (טאָג) א. ש. וו. — ⁶ טאַָר. — ⁷ צאָעל, שמאָעל, באַעט, ראַעט, שטאַעט, גלאַעו, נאַעו, דאַעס, וואַעס. — ⁸ דער שלום פארשוונט דערביי, נאָאָלירענדיק דעם ווקאל פאר וך: צאַָע, אָָע, האָָע, פאַָע. — ⁹ באַָערד, קאַָערט. — ¹⁰ אין ווישעגראָד: סאַָטן (שאַטן, ТЫНЬ) — שאַָרן (היח) — שאַטן (צ״ח); — שאַָלן — skorlyna (פון ניס, למשל) אַקורד (מיט קורצען ן) — kora (פון ביים) — אַַקאָם (דער א — שאַַער, ווי אום אלגעמיין און פּוילען, ד. ה. קורצער) — מַַקעם; — קאַָריק (קאַר), שטאַָריק (שטאַרק), אַַרבעס; — וואַַסער, נאַַס, קראַַטצן, פּלאַַטצן, שאַַטצן, קאַַטץ (אלו, דייטליכע לאנגע קונסטנאמען). — ¹¹ דורט וויינען 3 — 4 מנייב יידען. — ¹² דער ע געשלאָסן. —

אָנטערקונג XXIX. — און וואַרשע, און ליובלין: דאַמאַנאַן און וואַסערבוך:

דירמאַן = .

אָנטערקונג XXX. — דער העברעישער קורצער a בלעבט און פּוילישען דײַט־
לעקט אָהן ענדערונג; נאָר, צוגעפאַסט צו די אויבענבאַראַקטערירטע קוואַנטאַטיווע
פאַרהעלטענישען און די פּויליש־יודישע מונדארטען, ווערט ער אויסגעשפּאַצן ברויט
(ā). — אַלס אויסנאַם: בײַאַָיס (וואַרשע), פּוילבאַָיס (טומבון, וואַרש. ג.), פּאַלבאַָיס
(וואַסערבוך).

אָנטערקונג XXXI. — דאַטאַיינענע לאָזט נאָך ווערן פון סלעווישען a. —
אַלס אויסנאַם: ספּאַט, ספּאַט¹ (און נאָנין פּוילישען: טאַפּאַטשק²) (וואַרשע). —
אָנטערקונג XXXII. — און די נעמען פון שטעט און דאָס פּוילישע
יודיש פּמעט שטענדיק אָאָ אַקעגן a פון הײַטבאַַטאַנטער וילב.

די יודישע אַנטוויקלונג פון Kalisz רופּען ווערן שטאַרט: קאַפּאַליש, און אַווי
רופּען וו אַלע פּוילישע יודען. — Radom טײַכט בײַ זײַנע יודען און און נאָנין פּויליש
לען: קאַפּאַליש. — Kazimierz און באַקאַנט נײַט נאָר און ליובלינער ג., נאָר
אַפּן נאָנענע נעבנט פון פּויליש־יודישען דיאַלעקט, אַלס קאַפּאַליש⁴). — Przasnysz
קלונגט ופּ יודיש, און דער שטאַרט נאָמ, און אַווי (און וואַרשע, פּוילנאָק, צוקענאָוו,
מאַקוואַ, א. א. וו.). פּראַזאַנשניץ. — Warka טרײַט און יודישען פּוילישען דעם
נאָמען וואַפּאַרקי, Karczew — קאַפּאַרטשױו, Łask — לאַאַסק, Kraśnik⁶
קראַאַשניץ, Jandów — יאַנאַווי; Kraków און Praga¹⁰ — קראַאַקאָ, פּראַאַג.
אַלס אויסנאַם פון כלל: ראַאַווי¹¹) (Rawa).

די ווישקווער מונדארט. — די אַפּאַדאַנאַסמאָדאַרט, מיט A לעבט
זי נאָך און אַ גאַנצער מאָס אָן אָן די פּוילישע מונדארטען, מיט R —
אַן דער קראַעמאַנעווער. — אַווי:
(A) 1; 2; אַאָ (פאַר ר (און אַפּענער וילב, און אַפּענער ווערטער),
אַקעגן מה"ר rr אירער אַקעגן מה"ד געשלאַסענער וילב; 3) אַאָ (פאַר
ר (וויש. אַווי), אויך אַקעגן מה"ר [rr].

1) סאַד. — 2) רוסיש: тачка, פּויליש: taczka. — 3) פּויליש. אַ
4) אַווינעלליך: קאַאַמאַ, קאַאַמאַ, קאַאַמאַ (לויט די מונדארטען נאָך). —
5) פּויליש. ג., — 6) וואַרש. ג., גרוי. א. — 7) וואַרש. ג. באַ אַווינאָק. — 8) פּאַש.
רוק. ג., — 9) ליובלין. ג., יאַנאַווי, א. — 10) די הײַטבאַַטאַנטער פון טשעכאָווע.
11) פּאַראָווי. ג.

- (1) נאָכט, גאָכט, אַלט, מאַנען, א. א. ה. ווי אף ו' 1288¹ ;
 (2) באַטראַפֿט (געלט), דאַטראַן, שצאַרן, שפאַרן וואַריום, ליאַריום² ;
 (3) דאַר, נאַר ;
 (B) אַ (== דעם קרעמעניצער אַ) :

נאַמין, אַבער, וואַגן, נאַגן, א. א. ה. ווי אייבען ו' 1289³ .
 אַנטערקונג XXXIII. — און ווישקוו : ברע־מפּן ; — דער־מאַנין (מיט קורצען
 ; באַלבאָס . (a)

דורום־רוס לענד־ישע מונדארטען . III. — און קרעמעניץ האַפּען
 מיר אַקעניען מה"ד קורצען a ;
 (A) 1 אַ (קורצען a) , 2 אַ [פאַר ר (און איפּענער וילב אודער וורט־אויס),
 אַקעניען מה"ד [r] , 3 אַ (קורצען, אופּענעם o) [און איינצעלנע ווערטער
 (פאַר נ אודער נמו). — אזוי :

- (1) נאָכט, גאָכט, אַלט, מאַנען, א. א. ה. ווי אייבען ו' 1288⁴ ; —
 (2) באַ, דאַ, נאַ, נאַרן, אַרן (= 1) וואַרטן, 2 אַניוון, שאַרן, שפאַרן ;
 (3) וואַנט, גיוואַנט⁵ (= טור, cyrno, גישטאָנין, פינדאָנין, פינ-
 ; וואַנין⁶)

¹ און ווישקוו : גאַסס, נאַסס (מיט לאַנגע קונסונאנטען), אובער ;
 פלאַטסן, קראַטסן (דער אפּרוקאט צ — קורץ) ; — קעמין (מיצ), אובער קאַאם
 ; (א"צ) ; לאַנק, באַנק, זאַט, מאַן, פאַן, פאַל . — קאלעך — אומבאַקאנט ;
 מיזאַנט ; וואַפּני ; — אויך גאַרן — אומבאַקאנט . —² (ווייל געשלוסענע וילב) . — (הארן (= וואַרטן) — און ווישקוו אומבאַקאנט) . —
³ און ווישקוו : סאַטן (= שאַטן, Tбнъ ; שאַרן (ה"ו) און שאַטן (צ"ו) ; שאַל
 (עון א נוס), שאַלאַכץ (עון א סך ניס) ; טאַק (דער א קוים־קוים שאַרפּער) ; מיטאַר ;
 ראַט, שטאַט, באַט, באַרד, קאַרט (דער א נישט געברענען) ; באַרווס . —⁴ די
 קרעמעניצער מונדארט וויינט נישט פון קוין לאַנגע קונסונאנטען . —⁵ מה"ד ge-want
 (לעק' 78) . —⁶ מה"ד wannen (לעק' 367) . —

(B) \bar{a} (\hat{u}) (אוי: נאָמן, אַבאַ, פּאַדום א.א.וו. ווי אויבן ו' 289) (1) —
 דער קרעמעניצער "א" אוי באטיטעוודיק שארפער פון פּוֹל-
 לי'שען קורצען a (וואס איז גליך דעם קרעמעניצער לאנגען a), אָבער ברוי-
 טער פון ליטווישען, ווי אויך פון דעם ריזשען-א?שעמערער
 קורצען a.

דער קרעמעניצער לאנגער a איז, ווי געזאגט, קוואנטיטא-
 טיוו גלייך דעם פּוֹל לי'שען קורצען. אָבער אין "באָ" "דאָ" א.א.וו.
 איז דער a קענטיק, אין זייער קענטיק — ברויטער פון פּוֹל לי'שען קר-
 צען a. אָף אזוי פארלינגערונג פון a אין די ווערטער ווירקט דער
 אָפּפאל פון שלוס-ר.

דער קרעמעניצער \hat{u} איז אַ איינצעלנער וואָקאל. פאַר
 ר, רר, רמ, וואָרט-אויס, ווערט ער דיפטאָנגירט, אַדאָנק דער וואָקאל-
 זונג פון ר, — אוי: טאַא, גאַא, באַאד, קאַאט ווינאַר: גאַאטן ו. אויך
 פאַר די דענטאַלע מ, מ, נ, וואָרט דער \hat{u} דיפטאָנגירט, — אוי:
 שטאַמ, ראָד, באָד, דאָיס, האָי (אין: וואָיס), גלאָי, נאָי, צאָי,
 אַי (== היין, פּאַינ?). —

אָמערקונג XXXIV. — אין קרעמענין: ברעָמפן: — דאַמאַנין.

אָמערקונג XXXV. — דער העברעישער קורצער a פארבלעבט אין קרעמענין
 און ענדערונג. אין אויבעלנע ווערטער גייט ער איבער אין קורצען o (פאַר דענטאַל).

(1) אין קרעמענין: שפּאַדן (הייז) און שפּאַטן (צײַט); באַרוויס. — (2) מ'דאַרף וואַסן, ווי
 אין אלע ייִדישע סוגדארטען, וואָס דיפטאָנירען די לאנגע וואָקאלען (אין הויכפּאַסטע
 זילב), עקוויטירען לעבעניגער פּורטען מיט דיפטאָנירען און מיט אינפּאַסע שטעמ-
 וואָקאלען. — אין וואַרשע: צאַעל, שמאַעל, גאַעו, וואָעס, לעבען: צפּל,
 שמאַל, נאָו, וואָס (דער אַל אַיבאַרלעניג, און אין אויסשפּראַך פּאַרמאַעלס). — אין
 קרעמענין, לעבען די אויבענגעבראַכטע, אויך שטאַט, ראָד א.א.וו. — די פּורטען
 מיט דיפטאָנירען ווירן אין עטפּאַט?שער אויסשפּראַך: אין לאנגוואַסן, שפּאַר-
 טרעקולירען רעָרען: צום סוף פון זאַץ. — דער אַטפּאַכער וואָקאל דערשיינט אין
 שניעלען רעָרען: אין שוואַב-באַטוונען טייל פון זאַץ. פון דער לונגער באַטוונג
 הענגט אָפּ, צו ווערט אויסגעשפּראַכען: "מ'טאַע ניש" (אין וואַרשע), "מ'טאַאַ נישט"
 (אין קרעמענין), צו: "מ'טאַ נישט" (אין בייִדע שטעט) (אין ערשטען פּאַל שטאַרקער
 באַטוונג דאָס צייַט וואָרט, אין צווייטען — דער אַדווערב).

למשל: אַוואָרן. — און אייניקע ווערטער נויט ער איבער און ו: באַלבאַיס ,
 באַלבאַסטן; טאַניס (פּעניט); אַדאַ (אַד). —
 אַנטיקויגנ XXXVI. דער סלאווישער a אין קרעטעניץ און ענדערונג. אלס
 איינסים: סאַד (sad), — באַבן (הייבאם) (אויבער — באַבן) (גרויסמוטער,
 — Kbabusha.

וירוס-רוס לענד. מיט. IV. — און קרוואַטן, אַקעגען מה"ד a:
 (A) א (אויבער a) אפאר ג, ב, ק, ר (און געשלוסענער זלוב, יט, נק);
 (2) א (â) אפאר ר (און אויפגעזען זלוב — אַקעגען מה"ד געשלוסענער) 3; א (אויבער,
 אויבער o) [אין דו איבעריקע פּאַלען]. — אוי:
 (1) קראַנג, לאַגר; נאַכט, ללאַכן, מאַכן; באַקן, אַקן, קנאַקן; באַר,
 דאַר, מאַרק, שטאַרק, אַרביס, אַרן (= וואַרן), שאַרן, שפּאַרן;
 וואַשן, נאַשן, נאַשר, באַנק, דאַנק, א. א. וו.;
 (2) וואַרם, לליאַרם נמ — זילבענבילדערדיק, מיט ? אלס סונאנטישער טייל;
 (3) גאַסט, אַלטן (האַלטן), טאַנגן, אַנט (האַנט), וואַנט קאַלב, קאַלט,
 באַנד, מאַנטל, אַלט, ללאַנד, בלאַט, גאַל, קאַסטן, פּאַסטן, שאַנד, וואַלד,
 גאַס, נאַס, גלאַט, באַלד, אַנד, צאַפּט, קאַץ, טאַץ, שאַץ, קאַצן, פּאַלן,
 קאַם, וואַסר, נאַסר, שאַפּן, קוואַטער, קוואַטירן, קוואַטערשאַפּט, קאַלד,
 ללאַנג.

(B) א (â) [אין דעם-אויגענעם קרייז, ווי אין קרעטעניץ].
 דער קרוואַטן זייער קורצער a איז שאַפּער עטוואַס פון
 קרעטעניצער, נאַנטער צום ליטווישען.
 דער קרוואַטן זייער ו און קוואַנטאַטיוו אַבסעל נישט זיכער,

(ליפּשין 51. — *) דו קרוואַטער מונדארט ווייסט פון לאַנגע קונסונאַנטען
 [נישט בלויז וורט-אין און וורט-אויס, נאר אויך אַנהייב-וורט (ווי, למשל, אויבען ו'
 270, 2-טע אַנטיקויגנ. אונטערן טעקסט)]. — *) זייער זעלען, און מערסטענטילס נאָ-
 פון א און געברויכט. עפּטער — דער דעמיונאטיוו: קעמל. — *) אויך: טאַפּט,
 אַנדל (האַנדל), אַנדלשאַפּט (אויך: בר'דרשאַפּט — אַלוי, אין דעם סופּוס, שאַפּט
 [אין אומבאַזונטער, העכסטענס — מיטזוניקער, זילב] — קורצער [o]. — פּלאַצן
 און וואַסר אין קרוואַטן אומבאַקאַנט; אַנישטאַטן ערשטע וואַסעל געברויכט. מען
 דאָס רוישיגע ללאַפּן (מיט יידישער פּאַקסע). —

קורצען § אין דער דערשיינונג A האָבען אַ סך דרום-רוסלענדישע מינדארטען, וואָס אונטערשיידען זיך געוויס צווישען זיך מײַר אָדער ווייניגער אַפֿן גענוט פון דער דערשיינונג B, ווי אויך און איינצעלקייטען און קרייז פון דער דערשיינונג A גומא, — בולדעז, אָפּער, האָבענדיק אלס קאָנצייטען דעמדאָוקען o, אַ גרויסע זעלבסט-שטאַנדיקע גרופּע אין די גרענעצען פון דרום-רוסלענדישען דיאַלעקט. — אין בערדויטשען, וואַכנאָוקע; אין טשודנאָו (1), קראַסנאָוילי (חולב. ג.), און דער o, ווי אין קרויאָוואַר, זאַפען, גלייך דעם דייטששען o אין Ropf.

אין אַדעס און אַר נאָך אַפּאָנער, דערנינט זיך צו a. ס'איז קען מען זאָגען, דער צווישענלייט צווישען a און יאָנעם דייטששען o, וואָס אונטערשפּרעכט דעם o אין אַנגלישען Lord אָדער scorn און אין פראַנצויזשען "encore", לויט Brücke (2) דעפּינירט אים (3).

אין אַנדערע פּונקטען פון דעם געביט איז דער o אויסדרוקליך דיפּטאָנורט:

- 1) אין שפּאַלי (האַבען מיר § a) (קורצער דיפּטאָנג מיט אויסגעשפּראַכענעט אַיבערגעוויכט פון צווייטען טייל);
- 2) אין סאָר § קו (בעאַראַמקע) — § a) (קורצער דיפּטאָנג מיט אַיבערגעוויכט פון ערשטען טייל);

(1) זשומאָרער א. א. — (2) אין ציטור נאָך גוטמאַטאָן. c. I. 89. — (3) אין פּלוק, און שווער צו זאָגען: צו און עס §, צו און עס §. — ס'איז טאָק §, אַובער דאָס אויער הערט און דעם אויך §. אַלענפּאַלס, קען דיפּטאָנג און עס דורך נישט. — בולדליך, ווילט דער אַקוסטישער איינדרוק פון דעם אַרעסער קורצען o זיך לוינען פּורשטעלען און צוויי קונצענטרישע רינגען: דער איינזווייניגסטער און אַ דער דרויסענדיקער — §. קורץ, ס'איז אַ לויט און דער שטרעכונג פון § צו אַ, אַפֿן ווען פון ערשטען צום צווייטען, נאָר נאָך נאָנטער צו §, ווי צו אַ. — (4) ה' יעקב א פּמ ייקער שרעכט מיר פון דורשען: „בא אונז זאָגט מען: גאָס, נאָס, גלאַסט, בלאַסט א. א. וו. — דער § איז נישט אזוי קלוינענדיק, ווי דער ליטווישער §, און עטוואָס ווייכער פּונם רוסישען o. ווען צום טעמפּקייט פּונם ליצעטען וועלען מיר צו לוינען אַ קו-באַמערקבארען קלאַנג אַ, דאן באַקומען מיר אונזער §. מאַטעמאַטיש ווילט אַך ויך אזוי אויסגערירקט: גיין צענטל פּונם רוסישען o דעם שפּאַליך §.“

3) אין באַסליוו — $\text{ss} \text{ (ao)}$ [קורצער דופטאנג מיט גלייכע גלודערן]. —

=== צו דער דרום-רוסלענדישער ss -גרופע געזערען אויך: באַלטע, אולאַנאָוו, האַליסקאָוו (פּוּלויק); יעליסאוועט גראַד (פּערסונ. ג.); קאַזשעניוו, פּאַלעשטי (באַסאַראַביע), א. א. וו., נאָר צו וועלכער אַנטערגרופּע (צו דער ss -אַנטערגרופּע, צו דער ss -אַנטערגרופּע א. א. וו.) אַנט-ליכע פּון דידאַקס שטאַרט דאַרף פאַרעכענט ווערען, וועט מצו קאַ-נען זאָגען נאָך גענויערע אויספאַרשונגען. —

o אַקעגען מה'ד a (אין דער דערשיינונג A) זייען מיר אויך אין דער דייטשישער עכרען.

„פון אלטנודער דייטשישען a פאר It, Id אוו אין מי-טעלנודער דייטש געווערן o: holden (= halten), salt (= Salz)“ .

אין די היינטיקע נידערדייטשישע מונדארטען זייען מיר דעם o: אין ברעמען¹⁾, אין ליפצק אין דער אומגעגענד²⁾, אין שלעזווין-ג-האַלשטיין³⁾.

אויך אין די היינטיקע הויכדייטשישע מונדארטען באַגעגן-נען מיר קורצען o אַנשטאַט קורצען a, אין דערבי אין אַ ברייטערען אומפאנג. אַווי, למשל: אין קעלן (געקעט צו דער אומגעגענד רופּו-אַרשיער מונדארט)⁴⁾, אין נוישטאַדטל (אין די איזערבערג)⁵⁾, אין ss פּענער געגענד (א שוועב'ש שפראכאנוועל אין אונגאַרן)⁶⁾. —

¹⁾ בערענהעל c. 139 I — ²⁾ „אם אור-קועלל“ VI 116 — 118: 244-243 I (Alt ==) olen, (alten ==) a. א. וו. ³⁾ „דער אור-קועלל“ I 244-243: Koffe (= נה'ד Kaffe) ollen, (aiten ==) immerdor (= נה'ד immerdar). ⁴⁾ „אם אור-קועלל“ VI 32: holt (= alt). ⁵⁾ אם אור-קועלל V 238: Strosse וטה'ד strâze (לעק' 251), איבער נה'ד Strasse, log (= lag), trof (traff), a. א. וו. ⁶⁾ אם אור-קועלל III 31-32: Kommer (וואַסער), schworz (שוואַרץ), ueberrol (אויבערל), ollerle (אלערלי), donn (= dann), follend (= fallend), stomm (שטאַם), hortcs (האַרטס) a. א. וו. ⁷⁾ אם אור-קועלל V 230: Lond (לאנד), hobn (פּרעזענס) = haben, sproch (= sprach), Wold (וואַלד) a. א. וו. —

אין-אייניקע דייטשישע מונדארטען טרעפֿען מיר זאָגאר אַ קורצען
 דיִפֿטאָנג *oa* אָנשטאַט *a*. למשל, אין מיטער שלעזע (1).
 אויך די מונדארטען פון דער פּוילישער שפראך האָ-
 בען *o* אָנשטאַט *a* (אין הויכבאָטינער זילב, אין אויך אין אונטערבאָטינער). די
 נויילשע פּילאָלאָגען רופֿען דעם *o* — „A Pochylone“.
 מיי: *(mam) mom*, *(wstań) wstań*, *(pan) pon*,
(rola) rolo, *(wołam) wołom* (א. א. ה. 2).

[צונאָבן]. — צו דער אָנטיקרונג XI אָף ו' 283 — 284):
 אויך די דייטשישע מונדארט אין נוישטאַדט (2) (אין די אונטער-
 בערג) האָט קורצען *o* אָקאָגען מה"ד קורצען *a* (אין דער דערשינגונג *B*)
 (און די ליטווישע און מורושישע ירושע מונדארטען (4)).
 — צו ו' 284: אין ריושאַן — ציי: *ס'שאַט* (5).
 — צו ו' 292—298: אין נאָווי-דוואָר (הארש. ג. און א.), אין
 וולאָדאָווי (כעלמער ג.), *ס'שאַט* (5); — אין מאַקאָווי (לובו. ג.): *שאַדן* (צ'וו). —
 אין דעם פּאָלקסבויכעל: „דאָס ליד פון ראַבאָניק“ (6), גע-
 דרוקט אין פּוילישען דיאלעקט, וואָרפען ויך דורך: „גראָעד“ (7), *שאַעט* (8) וכ'.
 צו די נעמען פון שטעט: פּאַראָרסאָוו [Parysów, לויבליג. ג.,
 גארווליג. א.]. —
 — צו דער דרום-רוסל. אָ-גרופע געהערען אויך: ראַכמי-
 סטר? ווקו (שעגורני. א.); קאַרסטינישעוו (ראַדומישל. א.); זווענ? -
 גאַרדקו; קאַמטינקו (שעגורני. א.) אַלע 4 — קוצוו. גא. —

(1) „אם אורקוועלל“ III 20 -- 21: *stal* ומה"ד *stalles* —
 (לעק' 244) = שמאל זכ' (2) — ווי: „Wisła“ 1888 ו' 369 — (3) „אם אור-
 קוועלל“ III 31 — 32: *Nose* (ליטוויש: נויז); *Gabel* (גופל) [מה"ד *gabel*;
 (לעק' 58); *grode* (גרוז) ומה"ד *ge-rade* (לעק' 69) גלייך (ארווערב);
ormen, *dos*; *wos*; *doss* (4) — אין דער מיטעלשלאַעזישער
 דייטשישער מונדארט „אם אור-קוועלל“ III 20 — 21): *Voater* (ליטוויש: פויטער),
doas (דאס), *doass* (רוס), *gab-* (איפ-) א. א. ווי. (5) 3 פּערי. סינג. פּרען. —
 (6) „דאָס ליד פון ראַבאָניק מיט אלע נאָמען וואָס קען האָט אין וואַרשאַ אונט
 נידערשע ספּאָרט בעת ווען דאָס פּאָנאָלישע האָבן גערוינערט: — אונגענוטה
 ב' דעם פּאָליגעראַט (— נאָרוויק ווירד פּאַרבעהאלטען“... (7) ו' 24. — (8) ו' 25.

טאבלע V (1).

אין קעשלוסענער וולב		מה"ד
אין אופגענער וולב		
קורצער א		
אָ	אַ	ליטווישע און מונדארטען
אָ	אַ	דרום-רוסלענד. מונדארטען I
אָ	אַ, אַ ⁽²⁾	דרום-רוסלענד. מ"מ II אויך גאליצישע, בנימישע און. סלאָוואַקישע מ"מ
אָ	אַ, אַ ⁽²⁾	פּוילישע מונדארטען
אָ	אַ, אַ ⁽²⁾ , אָ ⁽³⁾	דרום-רוסלענד. מ"מ III
אָ	אַ, אָ ⁽⁴⁾	דרום-רוסלענד. מ"מ IV

(1) די ווקאבלען מיט דעם פאסוקעל אויבען לאנג, און אום-קורץ. —
 (2) פאר ר, און געוויסע פאלען. — (3) אין איינצעלנע ווקאבלען (פאר דענטאלען). —
 (4) פאר ג, כ, ק, ר, ש. —

פּאָרדער נאָמיץ.

אַקעגן די מה"ד *iu* און *io* האָבן די ייִדישע מונדארטען: **איינקע** — אין וואָקאל, אַנדערע צווייטערע וואָקאלען.

אַנמערקונג 1. — דער מה"ד *iu* שמעלט פֿור: *i* פֿורטן צונג פֿון אַלטהויבֿ דיטשישען *iu*: 2) אַמלויט פֿון מה"ד *iu*. — דעם צווייטען *iu* באַגעגענען מיר, אַלוי (צווישען אַנדערע נאָמען), און מה"ד פֿליראל און דעם נומער פֿון די הויפֿט־ווערטער מיט דעם שמעטהויכטל *iu* 1).

דער *io* איז אַ רומאַנישער סופֿוקס, וואָס איז צוזאַמען מיט אַנצוואַנציק פֿאַר פֿרעמדע ווערטער אַרומגעדרונגען און די מה"ד שפּראַך און האָט נאָך דערנאָך אַזוי אַזוי גענוצט, אַז מ׳האָט אים אָנגעהויבֿען צושמעלען אַזוי צו דיטשישע ווערטער, דער הויפֿט צו די, וואָס געדינגען נאָך מיט *er*. אַזויארום איז אַנצוואַנציק אַ נעצער סופֿוקס *er*. אים אַלגעמיין האָט, אַזער, די מה"ד שפּראַך געהאַט וועגן ווערטער מיט דעם סופֿוקס 2).

ווער לויט ווישער דאָס קטן. — אַלע זיינע מונדארטען האָבן אַקעגן די זרע אָנגעוויזענע מה"ד וואָקאלען אַזוי דיפֿטאָנג *ai* (a) — מיט קורצען a). — אזוי:

- 1) הויפֿט־ווערטער: אַזי, אַזין, ווערב, צאָיט, לאַילעך, דראַיער; צענטווערטער: וואַזין, בלאַיבם, ראַיבם, שוואַיגן, שאַינען; אַרעקט, און צו ווערב: גלאַך, רעך, פֿראַי; צויל־ווערטער: דראַי, דראַיצן, דראַיסיק; פֿיר־ווערטער: מאַי, דאַן, זאַין 3);
- 2) ה״ח: פֿראַינט, לאַיט, פֿאַיער, טאַיוול, באַיטעלע; צ״ח: לאַיכטן; אַרעקט, און אַרווערב: טאַיער, טאַיטש, נאַי, טראַי, פֿאַיכט, האַינט; צ״ל־ווערטער: נאַיין, נאַינצן, נאַינציק 4). — און נאָך: באַיכער, מאַילעך, טאַיז,

1) זיי אייביגן זי 222. — Deutsche W. Wilmanns. Grammatik... Zweite Abteilung: Wortbildung. Zweite wip, isen, is מה"ד 3) — Auflage, Strassburg, 1899. — s. 381. bliben, wisen, drier, (lilach, lilachen) lin-lachen, zit, (wib) (ge-liche, ge-lich) glich, schinen, swigen, riben, (be-liben) din, min, (dri zie) dri zœ, dri-zêhen, dri, ri, (ri-h) riche sin וועקער 114, 114, 358, 405, 148, 36, 390, 15, 196, 262, 216, 65. 197, 354, 36, 37, 37, 163, 34, 1229. — 4) מה"ד vriunt, liute, viur

האיווער, מאיז, (מיצ פון נומינא, וואָס הובען אין מה"ד װ אין דער הויכפאטונשער וולב, באַיכל, טאיבל, מאַילעכל, טאזול, יאַיכל, האַזול, פאַיקל, העיטל, שראַיפל, מאַזול, קלאַזול (דעמינוטיוו פון דיאייגענע נומינא).

(3 פישטראַי).

אַנטפּרעקונג II. — דעם מה"ד װ, ווי סױר הובען אויבען (אף די זײַ 219—222 אין ווקאלען: אין דער פּױנסקער — לי און אָרױ; אין דער הױמלער — לי; אין שקלוו א. א. וו. — לי און רױ; אין קאיראן — אָרױ; אין סטאווויסק — אָל, אָל, און לי; אין פּױלוצק — וו, ר און לי. — דער דעמינוטיוו פון די נומינא, וואָס הובען אין מה"דטשינשען געשטאלט װ, ווינט אין אַלע ליטווישע מונדארטען אַי (אויסנאמען מכה אייגענע ווקאלען זענען, נאטורליך, נישט אויסגעשלוסען), ביינענדוק, אַזױ, צוריק צו אהרות די פארשדענע מונדארטען פון ליטווישען דיאלעקט, וואָס פונאנדערגען ויך אין דער נורמאַלער פּױנס פון דױעלביסק ווערער. בױך (אין פּױנסק, אין הױמעל, בױך (אין שקלוו א. א. וו.), באַלך (אין קאיראן), בױך (אין פּױלוצק), באַלך (אין סטאווויסק); אויבער: באַיכל (אויבעראל אין ליטווישען דיאלעקט). — אויך דער פּױלוצק פון די נומינא, פון וועלכע סױז די רױד, ווינט אין ליטווישען דיאלעקט אַי, — אויבער נישט פון אַל. באַיכער, מאַיז, טאַיז א. א. וו. זענען אַפּױן געבױט פון דעם דיאלעקט אונטערשטע פּױנסק. אויבער אין אַנדערע נומינא הױט דער פּױלוצק אַפּ דעם שטאמווקאל פון סױנולאַר; אַזױ: טױבם (אין פּױנסק), טױבם (אין שקלוו), טאַרױבם (אין קאיראן), טױבם (אין פּױלוצק), טאַלױבם (אין

, (tiur) tiure, liuhten, biutel, (tivel, tivel, tievel) tiuvel, viuhite, (triwe, triuwe) triu, (niuwe) niu, (diutsch) tiutsch, niun-zic, niun-zöhen, niun, hiute, 149, 355, 344, 267, 25, 149, 267, 35, 178, 272, 344, 103, 177, 178, 178. —
 (1) מה"ד vischerie לעק' 343. — ווי געוואָנט, הױט די מה"ד שפּראַך ווייניק ווקאלען מיט דעם סופּיקס erie. אין דער נױהייכרױטשינשער שרױפטשפּראַך אין די זאַל פון די ווערטער מיט דעמדאָוקען סופּיקס (אין זױן נױערען געשטאַלט), פּאַרקערט, ווער גרױס. — דער סופּיקס erie ליגט אויך אין נרנגט פון דער ענדונג עראַי אין אַזעלכע ווערטער, ווי: שױסטעראַי, שױנדעראַי (באַצױגען אַ פּאַך), בעקעראַי, פּאַרבּעראַי (באַצױגען אַ אױנדוסטרויעלען אַנשטאַלט, דאַס אױרט, ווי אַ געױסע פּאַכאַרבעט ווערט אױסגעפּױרט). — אין ליטווישען דיאלעקט זענען די נומינא אַף עראַי שטענדיק ל שױ. נקבּה. —

סטאָוויסק). צו קיין פילקומען אהדות קערען די ליטווישע מונדארטען און דעם פלויראל נישט אום. גענויער וועגען דעם אָף אַניאָדער ארט. —

אָנמעקונג III. — די נה'דעטשישע שריפטשפראך היט אָקעגען מה'ד i און ei—ie (געלויקנט: /aj/, אָקעגען eu—iu (געלויקנט: /oj/). — אין די געגענווער-טונק דעטשישע מונדארטען און דאָס פארהעלטעניש אוי: (i) דער i און u וועגען דיפטינגירט (אין ei און eu) — אין מיוועלפרענקווען אין רוינפרענקווען, אין מורח-פרענקווען, אין דרוםפרענקווען, אין אויבערואקסווען, אין שוועבישען; (2) אין נידערפרענקווען, רוינארנישען, טרוינגישען און אין א טייל פון די אלעמאנישע מ"מ וועגען דער i און u דיפטינגירט נאָר וורט-אין פאר ווקאל און וורט-אויס; (3) דער נידערדעטשישער דיאלעקט און דאָס דרום-געבויט פון די אלעמאנישע מ"מ וועגען גע-בליבען ער היים בא די אלטע i און iu). —

אָנמעקונג IV. — אָקעגען מה'ד schib' הובען די ליטווישע מ"מ אוי-סער סכעמע: שויב (הומעל, פינסק, סטאָוויסק II, סקול, פולונקע), סויב (אמ'טישילעוו), שאַויב (לומזע, ווילקווישק), סויב (פולזק, טשעריקוו), שויב (וויטעבסק) שאַלב (סטאָוויסק I). — דער דעמאָניסטיוו פון די אלע געשטאלטען און איינגער-שאַיבל (סאַיבל) ווויט סכעמען.

דרום-רוסלענדישע מונדארטען. I. 1. — אין ריזשאַן (מאָוון א.), ברעק (אוסטרוו. א.) [ביידע לומז. ג.]; אין סאַקעלעווע (ליובלינג. ג.); אין סאַסטראַע, לאַווצק, אין טאַרטשין (לויצק. א.), אַ'שאַמער (נישט-מיר. א.), בערעזדוו (ניווגראדוולינג. א.), סלאַוויט? (וואסלאוו. א.) [אלע 6 ווילינג. ג.]; אין סטעפאָנצ? (קאָנעוו. א., קיעוו. ג.) — ווי אין די ליט-ווישע מונדארטען: אַ (aj) אָקעגען אלע דרטי אויבענדערמאָנטע מה'ד וואָקאלען.

די קוואַנטטיטעט פון דעם aj איז אין די ליטווישע און אין די אויבענדערמאָנטע דרום-רוסלענדישע מונדארטען פאַרשידען. אין אייניקע ליטווישע מונדארטען איז דער גאַנצער דיפּטאָנג זייער שאַרף, — קורץ, הייסט עס. און אַנדערע (און לאַמזע למשל) איז דער a קורץ, אַבער דער דיפּטאָנג, אַלס אַזעלכער, קוים-קוים ברויטער. —

(¹) בערהאָעל I. c. 146 — 147.

אַנמערקונג VI.—אין רוזשאַן: שאַלפּ — שאַלפּס (אויסער סכעמען); און
לונק: שאָוב — שאָובס (אויסער סכעמען) — שאַיבל (לויט סכעמען); און מורשען:
שויב — שויבס (אויסער סכעמען) — שאַיבל (לויט סכעמען).¹ —

(ר: בױמושע, מױרושע, סלוואַקישע און אונגאַרושע מיט). — אויך
זײַ שטױמען אָף דעם געבױט פֿון אונזער טעמע מיט דן לױט ווישע
מונדארטען.

און די אויבען שוין דערמאָנטע פּאָלקלאָרוסטישע מאַטעריאַלען
טרעפֿען מיר:

אויס בױמען²: — ווייב, בלאַבט, גלאַך, פראַי, דראַי, מאַי³,
מאַיגע, זאָי⁴, וויינע, לאַיש, פּאָיער, נאַיע, טאַי, באַיבולע, יאַיבולע, האַוועל, זאַיט,
ראַיטער, בראַי, גאַיער, לאַיהען, שראַיט, וואַיטער, וואַיל⁵, ענאַי⁶.
— באַי⁷.

אויס מײַרען⁸: — וואַיבער, פראַי, פראַיטעג⁹, מאַי¹⁰, זאָי, באַיטעל,
האַיטל, גאַיגען, שראַיבען, שפּאַי¹¹, באַיסטע¹², טראַיבען, וואַיסטע,
אַינפאלען¹³, אַיזיק¹⁴.

אויס אויבער אונגאַרן¹⁵ (פּרעסבורגער קומטאָט): — אַיזיק¹⁶.

באַיבעלעך, צאַיגען¹⁷. —
אויס בױמען, מײַרען, אונגאַרן¹⁸: — מאַי¹⁹, זאָי²⁰,
וויינע, וואַיל, ענאַיגע, באַי²¹, אַהשנאַידען, לַיבאַלעכער²².

¹ אין אינשווער: טאַפּלע. — ² „דער אורקוועלל“ I 50, 80—81, 82—
83, 172—175. — ³ מיין. — ⁴ זײַן (ווערבוס; פּרונטען). — ⁵ מה״ד site
(schrion) schrin, lihen, gir, (br)ie bri, (rit)er ritaere, (sit)
(wil) wile, wit 385, 390, 219, 147, 81, 29, 199, 230. —
⁶ ענאַי = אראַי און אַה״ד her in, hin in (לעק׳ 1112). — ⁷ מה״ד bi (לעק׳
23). — ⁸ „דער אורקוועלל“ I 271—272; „אם אור-קוועלל“ VI 43, 97. —
⁹ מה״ד vri-fac (לעק׳ 355). — ¹⁰ מה״ד gige, schriben, spien,
(spiwen) (לעק׳ 81, 219, 242). — ¹¹ באַיטו און אַה״ד bižen (לעק׳ 25). —
¹² מה״ד in-val, wiž, triben (לעק׳ 271, 391, 114). — ¹³ איינענאַמען. —
¹⁴ „דער אורקוועלל“ I 49—50. — ¹⁵ מה״ד ziugon (לעק׳ 406). — ¹⁶ „דער אורקוועלל“
I 119—121. — ¹⁷ זאָי. — ¹⁸ באַי דעם. — ¹⁹ מה״ד lip, sniden (לעק׳ 237, 146).

אויס ס ל ו ו ז ק צ י) : — בלאיבען, שראיען, צינגלאר, ראר, מאין, וזין, פאיער, טאיער, האנט, אללעוואיל, באים, אינועהען, וואין, בלאי, פלאיסטיג (2).

[דרום-רוסלענד. מיט. II] — אין קרעמעניץ (וולין):

1) אקעגען i און iu ווארט=אין פאר וואקאל און ווארט=אויס, ווו אויף אקעגען דעם סופיקס fe, — אַי [âj] ; דער a מעסק-לאנג ; דער j נוט אנטוויקלט (סוף-וורט — ווארט שווער, געוויכטיק, ווו פארטופלט). — אוי: דראַיא (מטבע), דראַיי, פראַיי; פאַיא, טאַיא, נאַיי, טראַיי; פושאראַיי (3). אַנטערקונג VII. — און קרעמעניץ: אקעגען דער מה"ר פרעשוויצער hi — באַ (מיט קרעצן a), ווארשיינליך מהמת דעם וועל שטייט שאַנדוק און פוררויכטאונקער וולב. — [אויך און טורטשין, סלאוויש און אַנדערע קרעמער — באַ]: —

2) אקעגען i און iu ווארט=אין פאר קאַנסאַנאַנט—מעסק-לאנגער אַ (â) (4). — אוי: אַין, וואַב, צאַט, לאַלאַך, א. א. ו.

אַנטערקונג VIII. — אין און דערזעלבונקער שורש קען, אלוו, וווען דאָ דופאונג, דאָ מונטפונג, אַפּהענגיק דערפון, צו גייט נאָכן שטאַמוואקאל אַ זילב מיט וואקאלישען צו מיט קינסאנאטושען אַלויט. אוי, למשל: דראַיי, אינדראַיי, דראַיערלי, דראַיא, — און: דראַצן, דראַציטאַ, דראַסיק, דראַסיקסטאַ. —

3) אקעגען i און iu ווארט=אין פאר קאַנסאַנאַנט (אלס אויסנעם) לויט אַנאַלאַניע (בלויז אין ווערבו), — אַי. — אוי: דאָ שפּאַיסט, אַ שפּאַיט, אַאַ שפּאַיט (5), שפּאַיט (6) (נאָך: שפּאַיין (7), אַן שפּאַיי (8), שפּאַיי (9)); דאָ

(1) מיט. " 1906 58 — 62. — (2) מה"ר win, bli, vlizic (vlizic) vlizec [לעק' 386, 26, 346]. — (3) ניד: a) ש'סטאראַיי, שנאדאראַיי, סטאַלאַראַיי [פרופעסיעס (און קרעמעניץ שטאַנדוק—זאכליך געשלעכט); b) בעקעראַיי, פאַר-באַראַיי [אנשטאלטען (און קרעמעניץ—לשון נקבה)]. — (4) דער â איז שארפער פון פיליש-יודישען קרעצן a. — (5) 2 טע און 3 טע פערז. סינג. און 2 טע פערז. פליור, פערז. אינדראט. — (6) 2 טע פערז. פליור. אימפעראט. — (7) אינמיטש, און 1 טע און 3 טע פערז. פליור. פערז. — (8) 1 טע פערז. סינג. פערז. — (9) 2 טע פערז. סינג. אימפער. —

שראַַיט, אַ שראַַיט, אַיַא שראַַיט, שראַַיט! נאָך: שראַַיין, עך שראַַיין, שראַַיין!]. —

אַנמערקונג IX. — אין קרעמעניץ: באַכאַ, מאַלאַ, טאַן, אַזאַ, מאַו; אי-
בער: טאַובם, פּאַוקן, שראַַפּן, קליאַוין, קאַולן, פּאַוורן, מאַוורן; — וועטער:
באַכל, מאַלאַכל, טאַזל, אַזל, מאַזל, טאַבל, פּאַקל, שראַַפּל, קליאַזל,
קאַלאַכל, — אובער: פּאַזורל, מאַוורל. — וואַקעניץ מהר vltim (לעק' 317) —

אין קרעמעניץ: פּלאַם — פּלאַמין (מ'צ) — פּלעמל (רעסונג). —
אַנמערקונג X. — אין קרעמעניץ: שאַרב — שאַרבם (מ'צ) וואַיסער סכעמען
— שאַבל (רעסונג) (לויט סכעמען). —

אין שיערדל'עך (יעצט ליובלינג. ג.): אין סוויטורך (לודמערך
א.ה. ווילנג. ג.): אין בערדיטשעוו, וואַכנאַווק? (בערדיטש. א.), פּאַס-
ליוו (קאנעוו. א.), קאַראַסטישעוו (ראדומישל. א.), קאַמעניקו און
ראַכמיסטריווק? (טשיגורנג. א.), ליסאַנקו (וועניטורוד. א.) — ווי
אין קרעמעניץ.

דער שיערדלעצער a אין דעם קרינו איז שארפער נוך פון קרעמעניצער.
אין ווארשע טאכט מען היזק פון א שיערדלעצער: „א, אומ גייט נאכצן און נא-
ציק!" — ארויסרעדערדיק דעם a אין די ווערטער אזוי באשערדיק און שפּיציק ווי
גאר מעגליך]. —

אַנמערקונג XI. — אין בערדיטשעוו: שאַרב — שאַרבם — שאַבל!; —
אין קרינו אַזור — ווי אין קרעמעניץ, נאָך דער א
(עלם סונפוטונג און אין דיפּטונג א) — קורץ². —

וויינישקווער סונדערט. — זי האָט אַקעגען די דריי מהר'ד וואַקאַלען:
(1) וואַרט=אויס; וואַרט=אין פאר וואַקאַל; ; וואַרט=אין פאר קאַ-
טאַנאַנט, אַלס אויסנעם ווייט אַנאַלוגיע, נאָך די פּורמען מיט נאָך וויקאַל פּאר
דעמאָנקען קוּסונאַנט] — אַי (aj) ³; —

(¹) אין וואַסנווקו באַקאַנט נאָר: טאַפּליע. — (²) אין קרינוווי: טאַפּליי.
(³) וועגען דעם אַ — ווי אייביקן ווי 272 — 273.

(2) וואָרט-אין פאר קאָנסאָנאַנט — א (== דעם קרעסענצער א, אלו — מעסיקע לענג).
אָנסערקונג XII — אין ווישקווי: שאַפּ (מוט קורצען O) — שאַבם (מ"צ) — שאַבל (רעמינג). —

ווי פּוילישע מונדארטען. — פאר זיי אלע עקווסטרט אים עלגע-
מין אין פּויליש, וועלכען איך האָב די געלעגענהייט געהאט לויט
אויגענע באַאָבאַכטונגען פּוילישע שטעלען פאר די פּאָלענדיקע שטעט,
שטעטלעך און דערפער (1).

אין וואַרשע ווער גוב: וואַרש, פּיאָסעטשני, יעזעראָו, פּרושקאָוו,
טשויטן, יאַבלאָנאָ (אלע וואַרש. א.): גר'צין, וואַרקין, גער, טשערסק,
בלענדאָוו, מאָגיל'ג'צין, טאַרטשין (ניצ. א.): בלוין, גראָדזיסק, וויסקי-קו,
זשעראַרדאָוו (בלוינער א.): סאַכאַטשאָוו, אילאָווי, קאַמפּניאַט, סאָוויאַ-וואַלאַיאַ
(קאַמפּני. נב.) [סאַטשאָ. א.]: סקערניעוויץ, אַמשינאָוו (סקערני. א.): ראַדזימין,
יאַדאָוו, קאַמינע'טשויק (ראַדזימנער א.): קליין-מ'נסק (= נווומנסק),
שיעניצין, ליאַטאָוויטש, קאַליבועל' (מינסקער א.): קוטני, זשיכלין (קוטני. א.):
גאַסטנין, גאַמבין, קיערנאָדו, אַסמאָלין (גוסטני. א.): ליווויטש; פּילטיסק,
סראַצק (פּולט. א.): טשערוו'נסק, זאַקרויטשין (פּלונסק. א.):
אין פּוילישער ג.: פּלאַצק, ווישעגראַד (פּלוצק. א.): ריפּין, פּראַשניץ;
גל'נאָוויץ (ציעקאַנאָוו. א.):

אין ראַדזימנער ג.: ראַדום, פּשוטיק, ביאַל'בוסעג (ראַד. א.): צאַל'זומע,
זאוויכאַסט, קאַפּשווין'צין, טאַשווין, מאַליץ (ציוו. א.): קאָדזיעניץ, גל'ווישקאָוו,
רוטשיוואַל, זווילין, מאַגנישעוו (קויעני. א.): קינ'צק, שידל'טוויץ, פּשעו-
באָזש (קניצק. א.): אַפּט, אילואַניסק, אַסטראָוויץ (אפּט. א.):
אין קיעלצער ג.: קיעליק, בייטשין (1), דאַל'עשין (קיעלצ. א.): סטויפ-
ניץ, כּמיעל'ניק (סטויפני. א.): וולאַשטשאָוו, שטוקיניץ (וולישטש. א.):
יענדזשעניעוו, סענדזשעוו (יענדזש. א.): מיצ'קו; נאַשטשאָט (פּיגוש. א.):
אין פּעטרוקאווער ג.: פּעטרוקאָוו; לאַדזש; ראַאווי, קליין-ביאַלע,
נאַשטשעיל, טאַמאַשאָוו (ראַוו. א.): בערוז'ין, סטרוקאָוו, גל'אווי (בערוז-
א.): בענד'ין;
אין קאַלוישער ג.: קאַליש, וויערשעוו (וויני. א.):

(1) די נאָמען ווערען אויסגעליינט לויט דער אורטיקער אויסשריף. —
• Bodzentyn C

אין לויבליכער ג.: לויבלין, בעלזשין (לויבל. א.); ראדזין,
פארטשעוו (ראדזין. א.); ריקי, פאָריסָוו, לאַסקארשיוו (נארוואַלינ. א.); סטאַצק
(ליקעוו. א.); אָפּפּאַלי (פילעוו. א.);
אין פּעלמער ג.: זאַמישטש; גראַבאָוויץ (ריבשויה. א.); טישעוויץ,
קאָמאַרעוו (טומאַש. א.). —

די אַלע מונדארטען האָבען (אקעגן די מה'ד j, u, io):
i וואַרט-אין פאר קאַנסאַנאַנט און וואַרט-אויס — אַא (aa) אַנ-
איבערלעגנ, וואָס ווערט כמעט איבעראל אויסגעשפּריכט ווי אַ טויפּלעכער [a]. —
אוי, למשל, אין וואַרט: אַאס, אַאזן, וואַאב, צאַאט, לאַאַלך, וואַאזן,
בלאַאבס, ראַאבס, שוואַאגן, שאַאַנע'י, גלאַאַך, ראַאַך, דראַאַצן,
דראַאַסיק, מאַאַ, דאַאַ, זאַאַ, פראַאַנט, לאַאַט, טאַאַול, באַאַטאלי,
לאַאַכטן, טאַאַטש, פאַאַכט, האַאַנט, נאַאַ, נאַאַצן, נאַאַציק; — פראַאַ,
דראַאַ, נאַאַ, טראַאַ, פישעראַאַ, שנאַעראַאַ, שלסטעראַאַ, בעקעראַאַ; —
2) וואַרט-אין פאר וואַקאַל — אַי (aj) ווייך לאנגער a (כמעט אַי-אי-
בערלעגנ, וואָס דערנעבן אין אייניקע ערטער זעהר ביי פּאָליפּלעגן אין אויסשפּראַך)
מיט שוואַכען פּאָליאַטלען ספּראַנט[1]. — למשל, אין וואַרט: דראַאַ, דראַאַעראַאַ;
שפּאַאַ'ע, שראַאַ'ע'י, א. א. ו. ה. 2). —

==== דער אַי (aj) האָט זיך אַנטוויקעלט פון aa און באַלאַנגט צו
די יינגערע דערשיינונגען פון פּוילישען דיאַלעקט.
נישט איבעראל איז נאָך דער אַנטוויקלונגספּראַצעס שוין פאַר-
ענדיקט. וואָס לענגער דער a איז, דאָס שוואַכער הערט זיך דער j (אין
דאָס יינגער, הייסט עס, איז ער). דאָרט, וווּ דער j ווערט קרעפּטיקער, גע-
שײט דאָס אַפ'ן חשבון פון a, וואָס שרימפט זיך איין.
אין ווייערוו שאַוו, למשל, איז דער a, קען מען זאָגען, דייטליך
פאַרטאַפּעלט, און דער j הערט זיך קוים. — אוי: דראַאַ-עראַאַ, שראַאַ-י,ו,
שפּאַאַ'י,ו, א. א. ו. ה. —
אין ווישעגראַד איז דער j שוין שטאַרקער, און דער a — שמע-
לער עטוואָס. הייסט עס: צפּוואַיער, דראַיער, שראַיער, שראַיע'י.
שפּאַיע'י (2). (אויבער: דראַיערלאַ? (מחמת דעם שטאַרקען טיפּטון פון ענדוולב)). —
1) ווערבוס (אינפּיניט.). — 2) איבער: יאָך שפּאַאַ, שראַאַ; די שפּאַאַסט,
שראַאַסט; אַ שפּאַאַט, שראַאַט (קונוואַצ. פּרעו. אינדיק.). — 3) דער פּ פון דער
ענדוולב איז די אַלע ביישפּילען — ווייך געשלוסען. —

עגליך אין קאליש: שראַיִן, שפּאַיִן, א. א. וי. —
 אַקעגן די מה"ד וואָקאַבלען, וואָס האָבען in פאַר שלוס-
 re (וילגענדלרענדוקער r מיט דעם סונאנטושען עלעמענט נאָך זיך) אָדער
 wer, ווינזן די פּויליש-יודישע מונדארטען פאַראַלעלע געשטאַל-
 טען: מיט מאַנאַפּטאַנג, אָדער מיט דיפּטאַנג. — פאַרצן אויך אַ
 צווישענע שטאַלט: דיפּטאַנג מיט קרעפּטוקען ערשטען גליד אן
 זייער שוואַכען צוויטען. דאָס איז אַנ'אויבערגאַנגספּאַרם.
 קאַליש האָט איין געשטאַלט: פּאַר, פּאַר, פּאַר, האַר (י
 [מה"ד viur (אין viuer), tiur (אין tiure), iur (אין iauer), hiure
 (אין hiuwer)].

אין ווישע גראַד געברויכט דער אַלטער דור: פּאַר,
 מהאַר, אַר, האַר; דער יונגערער: פּאַרער, מאַרער, האַרער
 (בשפּילען פון אויבענדערמאָנטען צווישענע שטאַלט) ⁽²⁾. —
 אין וואַרשױ: מאַר ⁽³⁾ (מיט אַנטוויקלעטען דיפּטאָנג), און מאַר ⁽⁴⁾,
 מאַר ⁽⁵⁾; — פּאַר, פּאַרדוק; — מאַ ⁽⁶⁾ און וועלען ⁽⁷⁾; — האַר ⁽⁷⁾
 און האַרע (אויך: האַרע); — זיטמאַ ⁽⁸⁾. —
 אין גר? צו: פּאַ ⁽⁹⁾, אויבער: האַרע (האַרע).
 אין סאַטשעו: מאַר. — אין זאַקר? טש?ן: האַר. —
 אין סטריקעו: מאַר אין מאַרער.
 אין וויערושאַוו: מהאַרער, מהאַרער וואַל, אָנהויב דיפּטאָנג-
 רונג, אויבער: פּאַרער (פּאַרערמטען דיפּטאָנג-רונג). —

אין גער: פּאַר.
 אין ליובלין, אין זאַמישט, און פּעלזשין: פּאַר
 מאַר (פּאַרער), האַר, האַרע (האַר).
 אין פּאַלי: פּאַר, מאַר.
 אין פּאַרעסעו: האַר. — אין יענדזשעו: האַרער.
 —

(1) הייזער. — (2) אויך עלטערע ליט האָבען שוין אויבערזעטען די נייערע
 פּאַרען, געברויכען ווי, אויבער, נאָר ע'ס אַט'ש. אוי: „אוי, ס'אין אַ פּאַר
 האַנט!" (ד. ה.: „ס'אין הינט הייזער"); אויבער: „אוי, וו' אַ פּאַרע!" (ד.
 ה.: „אוי, ווי הייזער"). — (3) אומפּלעקטורטע פּאַר פון אַרעקט. ; אַרעקט. —
 (4) פּלעקטורטע פּאַר פון אַרעקט. (פּאַרעו: פּאַרעו פון אַרעקט געשעלעכטער). —
 (5) קומפּאַראַטיוו. — (6) ד. ה. אַר. — (7) האַר. — (8) מה"ד (stiuur) stiuere
 (stiuwer) [לעק' 1249]. — (9) פּאַר. —

==== אַקעגן מה"ד schibe : — אין קאָלִישׁ, וויערושעוו, ווישעגראָד, בערושין — שאַב (לויט סכעמע 1) — פּליוראַל : שאַבב. אַמקערונג XIII. — דעמינוטיוס : שאַבב — שאַבלעך (2) (מ"צ) [אין וויערושוו] ; — שאַבב — שאַבלעך, שאַבבאָל — שאַבבאָלעך (2), שאַבבֿע — שאַבבֿער (2) [אין ווישעגראָד] ; — שאַבבֿע — שאַבבֿער [אין קאָלִישׁ].

אין וואַרשׁי : שַׁבֿב (3) — שַׁבֿב (אויסער סכעמע) ; — דעמיניטיוס : שאַבב — שאַבבֿעך, שאַבבֿעך — שאַבבֿעך (לויט סכעמע) .
==== אַקעגן מה"ד bi-אָפֿן גאַנצען געביט פון פּוילישען דיאַלעקט : באַ [מיט קורצען a (מהמת שניט תמיד אין גוריהיכטונקער וולב)] ; אָבער : דאַבאַ (4) (הויכטון אָפֿ דעם ענדוואַל) .

==== צו דעם פּליוראַל און דעמיניטיוס פון די וואַקאַבלעך מיט הַ אין מה"ד :

אין וואַרשׁי : דעמינוטיוס : באַאָב, טאַאָב, מאַאָלכו, טאַאָוו, יאַאָכו, האַאָוו, פאַאָקו, האַאָטו, שראַאָפו, מאַאָוו, קאַאָלכו, פאַאָוו, מאַאָרו ;

פּליוראַל (5) : באַאָכֿ, מאַאָלֿ, טאַאָס, האַאָאָ, מאַאָס, — אויבער : טאַאָבב, פאַאָקו, שראַאָפֿן, קאַאָלֿ, פאַאָרֿ, מאַאָרֿ, פאַאָסטֿ, פּלאַאָמע. — אין וויערושעוו : באַאָך (6) — באַאָכֿ (מ"צ) — באַאָכל (6) ; טאַאָב — טאַאָבב — טאַאָבל ; דאַס מאַאָל — מאַאָלער — מאַאָלעכל ; טאַאָוס (10) — טאַאָס — טאַאָזל ; יאַאָאָך — יאַאָכל ; האַאָויס — האַאָזער — האַאָזל ; פאַאָל (11) — פאַאָלֿ — פאַאָלֿק ; האַאָויט — האַאָטל ; שראַאָוו (12) —

(1) לשון-נקבה. — אָ — געשלוסען (מיט נטיה צו ?) . — אָ אין דעם אָפֿ (299) שוין דערמאנטען „ליד פון ראַבאָניק" : שאַבבין (ו' 25), שאַבבין (ו' 14) . — (4) מה"ד dā bi (לעק' 33) . — אָ (5) דער סינגוליאַר — אויבען ז' 214 . — אָ (6) פּוילישע מינונים : פאַאָטֿ — פאַאָטֿ (מ"צ) . — אָ (7) מה"ד vust (לעק' 363) . — (8) אין וויערושוו, אַקעגן מה"ד הַ — אָ (אויבערלאַנגער דימיניטיוס) : דער אָ בעסוק לאַנג (מער ווי פּוילישע קורץ) און אויפֿען, מיט אַ שוואַכער נטיה צו a ; דער אָ — פּוילישע קורץ (ווי אויבען ז' 289) . — ווי אויבען ז' 215 . — אָ (9) דער ל הורט-אויס אויבערלאַנגער, ווי אָפֿ שוועל פון וואַקאַלֿזירונג . — אָ (10) וורט-אויס נישט אינגאנצען שוועל, ווי אָפֿ שוועל פון ווערען שטימהאַפּטיק . — אָ (11) אויסנאָם אָנשטאַם פאַאָק . — אָ (12) גווינט .

שרטון פן — שראפאל ; מאָרוס — מאַאס — מאַאזל ; קאָויל — קאָוילן
 — קאָאלעכל ; פאָויר (1) — פאָוירן — פאָארל ; פאָויסט — פאָווסטן —
 פאָווסטל ; די פאָאָום — פאָוומן (2) — פלאַאמל .
 און קאָל : ש : דע באָאָעך (3) — באַאָכער (4) — באַאָכטיע (5) ; די טאָוב
 — טאָובם (6) — טאָאָביע (7) ; דאָס מאָועל (8) — מאַאָער — מאַאָלטיע ;
 די טאָועס — טאָאָס — טאָאָטיע (9) ; האָועס (10) — האַאָער — האַאָטיע (11) ;
 די פאָוק — פאָוקן — פאָאָקטיע ; די האָועט — האַאָטיע ; די שראָוף —
 שראָופן — שראָאָטיע (12) ; די מאָועס (13) — מאַאָס — מאַאָטיע ; די
 קאָועל (14) — קאָוילן — קאָאָלטיע ; פאָוער (15) — פאָווערן ; פאָווסט —
 פאָווסטן ; די פאָאָום (16) — פאָוומן (17) — פלאַאמלטיע .
 און ווישע גראָד : באָאָעך (18) — באַאָכער (19) — באַאָכל (20) (דעמינג).

(1) פעמינגום : פאָאָטי . — (2) אין דעם אַבאָאָן שפאצירט די פארמען, וואָס
 איינער סכעמען . — (3) דער כ-וועלארלויט (נאָר נישט צו שטארק געבאָרעכעלט) .
 (4) דער ר וורט-אויס און אומבאָשונטער וולב — קויס, קויס שוואַכער אַרטיקולירט און
 עטוואָס געבאָרעכעלט (דער אוינגערופענער „צפּל-ר“) . — (5) די דעמינגוואַ און קאָליש
 — זאָללן געשליכט . — (6) שפאצירט אין דעם אַבאָאָן די אויסערנאָרטיקע
 פארמען . — (7) דער פּליוראל פון די דעמינגוואַ ווערט געבאָרעכט וויך צוגעבן
 אַר צו דער ענדלעכ . — (8) דער קאָלישער צ און ענדלעכ שטענדיק שטארק גע-
 שליסן . — (9) פאר דעם j (j) גערויש, וואָס קען פאָרנומען ווערן נאָר באַ שטאר-
 קער אַ שטראָנג פון געהער (דער לעצטער שפור פון כ, וואָס איז איבערגעגאָנגען אין
 שטויטהאָפּטען ספּיראָנט j) . — (10) און קאָליש באַטוט דער נומען אַ אַ הילצערן,
 אַ אַ שטוינערן הייז . — דער נומען מויער אומבאָקאָנט . דער שורש געברויכט נאָר
 און ווערבוּם : מאָוירן . — (11) פאר דעם j אַ שטארקער גערויש, וואָס לוזט ווי שוין
 אויסגען אַלס ווער-ווער שוואַכער כ-לויט . — דער פּליוראל, אַלס אויסגעם :
 שראָאָפּען . — (12) אַ גרויסע מויו : די ראָט . — (13) יעדער אויסלויזל (און אומבאָ-
 טונטער זעלב) און קאָליש קויס-קויס צושוועמען, ווי אַף שוועל פון וואָלונדונג . —
 (14) פעמינג : פאָאָטי . — (15) אויך גלייבן — גלייבן . — (16) אַקענען מה'ד און
 און קאָליש, ווי מיר ווייזן : אָו : איבערלאָנגער דיפּטונג ; דער o (מער אַלס פּיילזשע
 קרייז) עטוואָס קראַפטטיקער פון u (נאר מ — דער u כמעט ווי נישט געהערט) . —
 (17) אַקענען מה'ד און אָו (איבערלאָנגער דיפּטונג מיט גלייכגעוויכטיקע גלדער (דער
 o — פּיילזשע קרייז, געשלוסען ; דער u — פּיילזשע קרייז) . — (18) דער וואָאל און דער
 ענדונג צו געשלוסען מיט נישט צו ! . — (19) דער דעמינגוואַ מיטוּ ספּיראָנט ל הוט

געבויט פון פוילישען דיאלעקט; נאָר די איבערלענג aa וואָרט-אויס האַט אַ טענדענץ צו דיפטאָנגירונג. אין דראַ, פראַ, מראַ, א. א. וו. הערט זיך אין דער קראַסנאָסטאווער מונדארט סוף-וואָרט וווּ אַנעם-בריאַן פון j. —

אויך אין לענט שני (ליובלינ, ג., ליובאוועוו, א.) — וווּ אין אַלע פוילישע מונדארטען; נאָר וואָרט-אויס עקזוסטירט שוין דאָרטען אַ נאָרמאל אַנטוויקעלטער דיפטאָנג aj (פוילישע קורץ מיט קרעפט:קען פאַלאַטעלען ספיראַנט). אזוי: דרֶאָי, פּרֶאָי, א. א. וו. — אַנמערקונג XV. — אין לענט שני — אין פּורם: פּאַיאַ טאַיאַ, א. א. וו.

דרום-רום לענד, מ"ט III] — אין די וועגער און ער מונדארטען [אין דער ווינגער און ער, וווּ אין דער ווענגער און ער] — וווּ אין לענט שני. אַנמערקונג XVI. — אין וועגער — אַי איך פאַר קונסאָנאַנט, ווערט

אין (אין וועג, לויט אַנאַלוגיע): שרֶאָי, שרֶאָיסט, שרֶאָיט, וכ'.

די פּוקווינער מונדארט. — אין די פּאַלקאַריסטישע קלוינקוויטען אויס דעם קאַנט²: פּראַטיג, באַטען, בלאַבען, אַנגעפאַלען, שנאָר³, וואָן, זאַנץ, אראַן.

אלוו: וואָרט-אין פאַר קאַנסאָנאַנט — לאַנגער מאָנאָפּטאָנג⁴. — [ווי זענען די פּאַרהעלטענישען ווערט-אין פאַר ווקאַל און ווערט-אויס, און פון די בעשפּילען נישט צו ווין]. —

¹ ד. ה. אין דער 9-מונדארט און אין דער 11-מונדארט. — ² „דער אור-קוועלל“ I 13-14, 344, 345. — ³ = שנירט (3 פּערז. סינג. פּרעז.). — ⁴ צו און דאָס איינפאַכע לענג צו אַיבערלענג, און, נאָטירליך, אומגעליך צו אורטיי-לען. נאָר זיכער פון אלץ און עס איינפאַכע לענג (פּוקווינער באַרירט זיך מיטן געבויט פון די דרום-רום לענד, מ.מ.). —

מונדארטן שטימען, וואָס שייך צו דער מעכע פון אונזער נאָטן, מיט די דרום-רום לענדלישע (II), אנדערע — מיט די פּוילישע . —

צו לאָגן . — דער דעמינוטיוו-סופּיקס כע, וועלכען מיר האָבען אויבען (אָף זײַ 312—313) געזויגען אין די מונדארטען פון קאַליש און ווישע-גרעך, ווערט גאַנץ אָפט באַגעגענט אין מערב-טייל פון פּויליש-יידיש-שען געביט. מיר הערען אים אין צפון-זייט — אין מלאָווי, למשל; און זאָגאר גאַנץ נאָנט פון וואַרשע. די גענליע גרענעצען פון זיין פאַרשפּרייטונג דארפֿען ערשט פּעסטיגעשטעלט ווערען (1).

אויך די פראַנקפורטער (אם מײַן) יידישע מונדארט, ווי זי שפּיגעלט זיך אָפּ אין אברהם טענדלאָוס שפּריכווערטערזאַמלונג (2), פאַרמאָגט דעם כע-סופּיקס. אַזוי, טרעפֿען מיר דאָרט: *Unthätche* (3), *Seeferche* (4), *Tippelche* (5), *Nägelche* (6), *Riegelche* (7), *Siebenche* (8), *Chasserche*, *Toomerche* (11), *Gelche* (10), *Warte-Weilche* (9), *Blätche* (16), *Jüangelche* (15), *Hôregche* (14), *Stätche* (13), *Füsseche* (12).

א. ש. ווי —

ווי ד״ר א. לאַנדוי ווייזט אָן אין זיין אויסגעצייכענטען עטיוד: דער דעמינוטיוו פון דער גאַליציש-יידישער מונדארט (17), — קומט-פאַר אין דער רעדעליימער אויסגאַבע פון „מעשה בײַך“ (1753) די פאַרם: *Lemche*, פּליוראַל — *Lemcher*; אין ספר „שמחת הנפש“

(6) אין מישיניצע (נייט שײַן אַרען אין געבויט פון ליטווישען דיאלעקט), וואָס ליגט נישט ווייט פון מלאָווי, צו מורה צו, — און אין וויערשוו (דרום-צו פון קאַליש) אין דער סופּיקס אומבאַקאַנט. — (2) *Sprichwörter und Redensarten deutsch-jüdischer Vorzeit.*—Frankfurt am Main. —1860. — (1) דעם פלאַטעטישען *Undächt* (1) (25). — (4) ספּרל (1) (50). — (5) פּלע-קעלע, שפּרעקעלע (1) (26, 158). — (6) צו נאָגעל (1) (26). — (7) צו ריגעל (1) (73). — (8) דאָס זויבעטל אין קאַרמען (1) (77). — (9) „וואַרט אַ ווײַל“ (1) (86). — (10) דעמיני. פון נאָמען געלע און פון געלט (1) (88). — (11) דעמיני. צו טאַמער (1) (95). — (12) הוירל, ספּרל (1) (102). — (13) שטעטל (1) (127). — (14) דעמיני. צו העכער. הרוג (1) (165). — (15) יינגעל (1) (167). — (16) בלעטל (1) (189). — (17) „Deutsche Mundarten“. Herausgegeben von Dr. Johann Wilibald Nagl. — B. I, H. I, s. 46 ff. (Wien 1896). —

(ולצבאד, 1798) — די פאָרמען: קרעמכע און גרענכע; אין בלוטצם
תנ"ך-אויבערזעצונג: קינאִינכער (ס'צ.) —

די מיטעלנדיערדיטישע שריפטשפראך האָט געהאט די
דעמינוטיווענדונגען kin- אין ken-; די מיטעלדיטישע (שױן פון
11-טען יאָרהונדערט אָן) — chin- אין chen- (נאָך גוטראַל — len-). —
די נה"ד שריפטשפראך האָט: lein- און cden- (דער לעצטער אַם-
פארשפּרױטסטען אין פּוילן). chen- קומט געוויינטליך נאָך איינזעלנע
שטאַמען און נאָך אָפּלייטונגען אַף el- אין er- (נאָך גוטראַלע ספּראַכען
קאָן די ענדונג chen- נישט שטיין!).

אין די היינטיקע דייטשישע מונדארטען ווען מיר:
אין נידערדייטש, אין רױנפּרענקיש — די ענדונג ken-

(ס'צ kes-) וו געבולדעטע זאָגען-אָרױס: chen- (cher-);
אין נידעררייניש, אין פראַנקפורט, אין אויבער-
העסען און נידערהעסען, אין וועסערע, אין טירונ-
גיש-הענעבערגישען — che-; אין נאַסאַו — chen- (אין
דער קינגערשפראך: che-); אין שפּעסאַרט, רען, באַם מיטעל-
רײן — jō²).

אין דער רױנפּאַלץ, אין נאַסאַו און אין טירונגען ווערט
(לעבען che-) בױגעגענט אויך elche- (באָוונדערס נאָך גוטראַלען אויסלױט)². —
דער פּליוראַל פון די דעמינוטיוואַ אױ: אין אויבערהע-
סען, אין נאַסאַו, אין נידערריינישען, אין פראַנקפורט: er-;
אין אויבערזאַקסניש און אין עלטערען שלעזיש — ichen-². —
דער כּ אין די יידישע מונדארטען, וואָס וויסען דעם סו-
פיקס, באַלאַנגט צו די רײן-פּאַלאַטאַלע לױטען און ווערט אויסגעשפּראַ-
כען ווייך, שטרעבענדיק אויבערצוגיין אין שטוימהאַפּטיקען ספּראַכע.
אין ווישעגראַד, למשל, זענען אין דער היינזכט די פּאַר-
העלטענישען אַזעלכע:

1) נאָך וואָקאַל הערט זיך ch, וויבאָל אין אויסלױט; — אױ:

טאַטניכע, מאַמיכע, יכאַלניכע³;

2) כּ, וויבאָל אין אויסקלאַנג, הערט זיך אויך:

א) נאָך ר (ביישפּילען אויבען אַף 313);

¹ ווילמאַנב, c. II 320—323. — ² א. לאַנדוי, I. c. — ³ צו חלה.

(ב) נאך : ל' : שפּאָגל'כע , — דער כ ווינט דערביי ארויס די טענדענץ איבערצוגיין אין שטילזען פאלאטאלען עקספלוזיוולויט ק (פרוגרעסיווע אסימילאציע-ווערקונג פון ג ?) ;

(ג) נאך די דענטאלע עקספלוזיוולויטען ט און ד (דער ד ווערט דערביי פארשארפט ביי ט) : — רעִיטכֶּע, בעִיטכֶּע¹, הענטכֶּע, ווענטכֶּע, הונטכֶּע, דוטכֶּע² ;

(ד) נאך דעם שטילזען דענטאלען ספיראנט ס : — פּעסכֶּע³ ;

(ה) נאך דעם דענטאלען נאזאל נ : מאַנכֶּע⁴, זינכֶּע, שפינכֶּע . — ווען די דעמאָנאָסטרס הוט אַז אַנדער שטאַמוואָקאַל ווי די נורמאַלע פֿורם (אַקעגן מַהִיר אומלויט פֿון שטאַם-a), דערשײנט צווישן נ און כ אַט ; אויז העִינטכֶּע, שפּעִינטכֶּע⁵ ; —

(ו) נאך דעם בילאביאלען נאזאל מ : קעמכֶּע⁶ ;

(ז) נאך דעם שטומהאפטען פאלאטאלען עקספלוזיוולויט ג : צווישן דעם ג און כ דערשײנט דערביי ל', און דער כ ווינט-ארויס א טענדענץ וך צו דערנוואַפֿן : צו ק (ווי אויך דעם פֿונקט ב). ווי למשל : אינגל'כֶּע ;

(8) דער כ גייט האַלב איבער אין י ; עס הערט זיך, אַלזו, אַ צווישענלויט, וואָס הײבט זיך אָן אַלס ch און לוזט זיך אויס אַלס j . איר באַצײכען דעם לויט אַזוי : j . — ער דערשײנט :

(א) נאך ק : גליקלֶע, דער ch-טייל קרעפטיקער פון j-טייל (ווייל נאך עקספלוזיוולויט ?) ;

(ב) נאך כ (1) : באַאַכֶּע, דער ch-טייל שוואַכער פון j-טייל (מחמת נאך ספיראנט ?) ;

(ג) נאך די ליפּענלויטען פ און וו ; — אויז : רעִיוֹכֶּע⁷, שיפֶּע, דער j-טייל שטאַרקער פון ch-טייל (מחמת נאך ספיראנטען ?) ;

(ד) נאך דעם שטילזען בילאביאלען פ : קעפֶּע, טעפֶּע, דער ch-טייל געוועכטיקער פון j-טייל (מחמת נאך עקספלוזיוולויט ?) ;

(ה) נאך דעם אפּרוקאַט צ : — קעצֶע, טעצֶע, דער j-גלויב שטאַרקער פון כ-גלויב (מחמת נאך דעם ספיראנט ס ?) ;

(¹) צו ר אַ יט (ראָד), ב אַ יט (באָד). — (²) א וועקסער (מטבעה) = 3 קופין געס. — (³) צו פ א ס ס. — (⁴) צו ט א נ (און אויסלויט דעטליכער ווער לאנגער, שווער דער און קרעפטיקער ח. — (⁵) צו : האַע (האַן), שפּאָע (שפּאַן). — (⁶) צו : ק א ס. — (⁷) צו : ר אַ אַ פ (ר.ב.).

(1) נאָך ל (ביישפּילען — אויבען אָף די 313) ;

(4) נאָך ב הערט זיך אַ j, עטוואָס שווערליך, אינגעוהילט און אַ גערויש, וווּ אין אַ דין היטעל — רעשט פון דעם געוועזענעם כ, פון וועלכען דער י האָט זיך אַנטוויקעלט; דער ב ווערט דערביי פאַר-שארפט אין פ, וואָס איז, אָבער, קיים-קיים ווייכער פון דעם געוויינליכען שטימלווען עקספּלוזיוולויט; — אוי: קעלפּיִעִי (דעם גערויש איז נאָטירליך, אומגעליך איבערצוגעבען אין דרוק); —

(5) נאָך דעם שטימהאָפטען ספּיראַנט ז (וואָס ווערט דערביי פאַרשארפט און ס, וועלכער היט אָבער דורך נישט דו שאַרפּקייט פון דעם געוויינליכען שטימלווען ספּיראַנט) און נאָך שטימלווען ספּיראַנט ט (וואָרשיינליך, אַדאָנק דעם ch, וואָס איז אין אים פאַרשמולצע) הערט זיך: j מיט אַ שוואַכען פאַרגערויש (וועלכער דערמאָנט אָן דעם געוועזענעם שטימלווען פּאלאַטאַלען ספּיראַנט, וואָס איז געווען שטימהאָפּטען). — אוי: טאַאַסִי, מאַאַסִי, פּישִי, טאַשִי, פּלעשִי. —

==== אין קאַלִיש :

(1) צווישענלויט טִי — נאָך ד, וו, ר; — אוי: רעִידִיִעִי (2) יאַאַקוויִעִי (3) אָורִיִעִי (4); —

(2) צווישענלויט טִי (דאָס צווייטע גלויב שטאַרקער פון ערשטען) — נאָך ט, ב, מ, ק; — אוי: מעִיטִיִעִי (5), האַאַטִיִעִי; טאַאַבִיִעִי; באַימִיִעִי (6); פּאַאַקִיִעִי;

(3) טִי — נאָך ג, כ, ל, נ (נאָך דו פּאַלאַטאַלע קומט ניד צו אַ ל); — אוי: אַיגלִיִעִי (7), באַאַכלִיִעִי (8), מאַאַלִיִעִי (9), העִינִיִעִי (10);

(4) י מיט אַ שטאַרקען פאַרגערויש (שפור פון געוועזענעם ch) — נאָך ט; — אוי: טעשִיִעִי (11);

(1) צו קאַלִיש. — צו רִאָד (רִאָד). — צו יאַאַקוויִעִי (יעקב). — (4) ס'— אָוער (אויבער). — (5) צום ווילגארען מאַאַט. — (6) צו בִיִים. — (8) צו אויג (דער g אַ טענדענץ צו k). — דער ט דעוולשאַט פון פּרוֹגראַסיווער אַסימילאַציע (וורקונג פון ל) ? — (9) אויך דערשטונג פון אַסימילאַציע? — (10) צו האָאָן (אויך אַסימילאַציע (וורקונג פון ג) ?]. — (11) טאַש = קעשענ; דאָס לעצטע וורט אין קאַלִיש נישטאָ). —

5) י מיט א שוואכערען פורגערויש — נאך פ, צ ; — אזוי : טעפּיץ (1) ; טעפּיץ (2) ;

6) כמעט ריינער י — נאך ז (וואס ווערט פארשארפט צו א מילדען ס) אין

פ ; — אזוי : טאאסיץ, שראאפיץ . —

אין ס § מ פ א ל ו ו (קאליש. ג. קילער א.) :

1) ב, ווייכליך אין אויסלויט : — נאך וואקאלען ; נאך די לוקווידע

ל, ר ; נאך די נאזאלע מ, נ ; נאך די דענטאלע מ, ד (וואס ווערט פארשארפט

אין א מילדען ט) ; נאך די עקספלוזיווע גומענלויטען ק, ג (וואס ווערט פאר-

שארפט אין א מילדען ק) .

אזוי : טאאטיכע, מאאמוכע (2), כארוכע (4), באאבוכע (5), קלויס-

קײַע (6) ; — באאיגליכע, שפּײַגליכע (7), שלויסליכע, לעפּליכע, זעמליכע,

(1) צו ט ו פ . — (2) צו ש ט אָן (== שטארץ). דאָס ווירט באַטייט אין קאָ-

ליש : a) דעקעל צוב' א טיפּ (אין קרעמעניץ : פּאַקרוישק) ; b) מוויקאלישער אינ-

סטרומענט (קלעמערשע ט א ז אַ). מײַצ שטאַצן און שטאַרצן . דאָס ווירט

ט א ז אַ איז אין קאָליש אומבאקאנט ; די בלי, אָף וועלכער מ'דערלאנגט צום טיש געשיר,

הויכט דורטען : טאַבלעט (הויכטן אָף ענדוולב) [поднос] ; טה״ד (לעק 263)

tabulète אַפּאַרזיכונג (פון דעם פּלאַנעטענלויף) אָף אַ ברויט) (מיטעללאַטעניש

tabulata). — די בלי אונטער אַ גלאָז — פּאַדסטאַווקי (אין קרעמעניץ — שאַל)

[блюдце]. — (3) קינדערעמנוטיוו צו ט א ט אַ, ט א אַ מ אַ. — (4) צו ח ל ה . —

(5) ב אָ אַ ב אַ (בין פּוילישען baba, babka) — אַ פּוטערקובען, וועלכען מ' מאַכט גע.

ווינטליך אָף שבויעת ; ב אָ אַ ב אַ ע — שבויעתדיק פּוטערקובל. — (6) צו : די קלויסקי

(א) פּסח-קניידל ; b) גרובער לוקשן. פּויליש : kluska, klusek, klusek . —

גור דער לי אין דעם סופּולגער וואקאבל דערלויבט גיכער צו רעכענען, און דאָס ווירט

איז אין די דורטיקע מונדארט איבערגעגאנגען נישט פון פּוילישען, גור פון ד י ט ש י.

ש ען . מה״ד (לעק 127) klôz ; נה״ד kloss . — (7) צו באַאיגל, שפּײַגל (מוט

רוינעם גוט פּאַלאַטאליזירטען ל) ; אין דעמוניטיוו, צווישען ג און כ, ווערט דער ל מעסיק

פּאַלאַטאליזירט, — דערביי פּאַרלירט ער אין אַ געוויסער מאָס זיין זילבענבולדערענדוקען

כאַראַקטער, וואָרום עס שפּירט זיך פאַר אים דימליך אַ וואַקאַל (אמא, אַ שוואַכער).

אויך אין די פּוילישענדיקע 6 פּעשפּילען פּאַרלירט דער ל זיין זילבענבולדערענדוקען

כאַראַקטער. —

טִּיכֶעלֶכֶע, טרענדֶלֶכֶע⁽¹⁾, אַרביִ'כֶע; אויע־רֶכֶע, וואַסע־רֶכֶע⁽²⁾, לאַמטע־רֶכֶע⁽³⁾, שוֹלֶ'קֶע־רֶכֶע⁽⁴⁾; — פּלאָומֶכֶע⁽⁵⁾, קעמֶכֶע⁽⁶⁾, ברעִימֶכֶע⁽⁷⁾; טוינֶכֶע⁽⁸⁾, מעֶנכֶע, זינֶכֶע, העִינֶכֶע, שלאַיִנֶכֶע⁽⁹⁾; — העֶכטֶכֶע⁽¹⁰⁾, גרעִי־טֶע⁽¹¹⁾, פּרױטֶכֶע⁽¹²⁾, פּערפֿרֶלֶכטֶכֶע⁽¹³⁾, העֶנטֶכֶע, וועֶנטֶכֶע, היֶנטֶכֶע, דױטֶכֶע⁽¹⁴⁾, העֶמטֶכֶע⁽¹⁵⁾, מעִיטֶכֶע⁽¹⁶⁾, רעִיטֶכֶע⁽¹⁷⁾; — פּאַָקֶכֶע⁽¹⁸⁾, בעִינֶקֶע⁽¹⁹⁾, אַיקֶע⁽²⁰⁾, אַירױנֶקֶע⁽²¹⁾. —

(2) בִּ' (22) — נאָך ט; — למשל: פּישֶׁע, טעֶשֶׁע, פּלעֶשֶׁע⁽²³⁾; —

(3) ? (שוואַכער, ליכטער ספּראַך) — נאָך כ, ווי: באַאַכֶע⁽²⁴⁾,

רעִיטֶע־כֶע, רעֶשׁוֹדִישֶׁר־רעִיטֶע־כֶע⁽²⁵⁾. —

(1) טרענדל (הנחמה-דרוויל). און ווישענרוד: טרענדעלן (מ"צ טרענדע-
לעך), מה"ר (לעך 271): ir del, trendel — (2) ט ט ט ל, און סומפולני
טינד, אויבאקאנט, „וואַסער“ הוט דורט צוויי בייטשען: aqua (a, b) טינד.
א גרויס שטויקע וואַסער: יעֶז'ער, זאָדוואַסער — סודעוואַסער. — (3) לאַמ-
טעִיעֶר, און ווישענרוד: לאַמטעִיעֶר, לומטעִיעֶר, און קרעמגעניג: לאַמטעִיעֶרן (ליפ-
שנין 112). — (4) פ א פ א ל, אמאל (ועלשען) געברויכט מען דורט אויך: פּער-
פּעֶלֶכֶע. — (5) פּלאָום (דער ׀ פּוילישע קירן, אלוו — קרעמגעניגער לענג; דער ׀-
ווייניקער ווי פּוילישע קירן, שאַרפּער און ליכטער פּון ׀) — פּלאָומען (מ"צ). —
(6) צו ק א ס. — (7) צו ברעס. — (8) צו טין (א געוויינטליך ווירט און פּולקסמױל).
פ א ס — און כּוּספּולני געברויכט בלויז פּון סוהרים (א פּאָס נאָפּט, א פּאָס אַיל' וכ'). —
(9) צו מאַן, זײַן (filius), האַיִן (האַן), שלאַיִן (линь) — (10) צו העט (щыра).
— (11) צו גרעִיט (מ"צ: גרעִיטן): בײַן פּון א פּיש, פּון א העֶרניג. מה"ר (לעך,
84) grāt. — (12) עקווסטירט בלויז און דעמױנטױו. פּרױכטער. „דױנע מזהלעך.
טיג מיט אַעֶ אױסגעױלגעט גאַנץ דין און גופּרעִגלש אוף אַיל אודע שמאַלץ. מ'עסט
דאָס אױם פּרױס — אַ וואַכע, אַ מ'אָט אױסגעהױנגען המנען און פּאָס. — (13) „א פּאָיערל
— שפּרױנגט אױפֿן פּעֶלד זומע און אָונט“. — (14) אַ מטבע. — (15) אַ לעבל אַ
טרויקוט. [פּון העמד]. — (16) צו מאַעֶט. — (17) צו ראַעֶט (האַרד). — (18) צו
פּאַָקֶע — פּאַָקֶען (מ"צ). — (19) אַ קלױנע שׂבּוּל. [פּון באַגק]. — (20) צו
אױק (מיט מילדען ק) — אױגן (מ"צ). דו אױנטעֶליגענטערע וואַגען: אױקֶע. —
(21) באַקאַנט בלויז דער דעמױנטױו. „אױרױנג“ — נױשט געברױכט. — (22) זײַ אױבען
ד' 318 פ. 3. — (23) צו פּױש, טאַש „קעֶשעניג“ — אומבאקאַנט, פּלאַש. — (24) צו
באַַעֶר. — (25) ראש-הודש'רעִיטעֶכֶעל וואָו רופּט מען און סומפּולני דו קלױנע רעִיטעֶכֶעלעך. —

4 ? (קרעסצוקער, גור וויצער, האדבער ספיראנט, און וועלכען עס שפירט זיך, אז ער קומט פון דעם ch) — נאָך די לאַביאַלע פּ און ב (וואָס ווערט פאַרשארפט אין סילרען: פּ), פּ און וו (וואָס ווערט פאַרשארפט אין וויילען פּ); נאָך די דעג-טאַלע ספיראנטען ס און ז (וואָס ווערט פאַרשארפט אין סילרען ס) און נאָך דעם אַפּרוקאַט צ [פּאַר f און פּאַר z הערט זיך אַ ליכטער פּונדערויזש צו דעם j וועלכער איז, הייסט עס, גור הארטער, גור האָרוקער]; — אויז: קעפּיַע, טעפּיַע (1), קרעפּיַע (2), טאַאַפּיַע, שאַאַפּיַע, קעלעפּיַע (3); שויפּיַע, רעפּיַע (4); טינט-פּאַסיַע (5), קאַריסיַע (6), האַאַפּיַע, מאַאַפּיַע (7), גענטטיַע (8), קעצייַע, טעצייַע (9). —

אַנטער קונג. — דער פּליוראַל פּון די אלע דעסנונטיוואַ — מיט דער עני-דונג z (וועלכע ווערט כמעט לגמרי גנישט געהערט): קעמכער, טינכער, וכ' —
 און מאַקסוו (לומ. ג.) ווערען די דע מינוטיוואַ פּון נאַמינאַ געבילדעט מיט דעם שויפּיקס-ערש (10); — צ. ב.: אַן (האָן) — ענדל —
 ענדעל, אַן? (האָן) — ענדל — ענדעל.

(1) צו קיפּ, טופּ. — (2) קרעפל. — (3) צו טאַפּפּ — טאַפּפּ; שוּפּפּ — שוּפּפּ; קאַל, — (4) צו ראָאָף (רב). — (5) צו: „ראַם טינטפאַס“ (ט. ג. נ. ע. ר. — אומבאַקאַנט). — (6) קאַריס' (פּ 'karas', ר' karas). — (7) פּון הוּקס, מוּקס. — (8) צו גטרו. — (9) = טעצל (אונטער אַ גלעז). אַטען — Подносъ; שטאַרן (מ"צ: שטאַרען) — קלעמערנישע כּליל.

(10) אוינגעבליך, איז און ווער פיל יידישע מיט אַפּגערובען די גרעניץ צווישען דעסנונטיוואַ און אימנונטיוואַ. — אין איינזע שטערט (למשל, אין מאַקוו, קיליג, וו. טענדיר) הוט דאָס פּולק אָנגעוויירען פאַר דעם -ל דעם חוש אַלס פאַר דעסנונטיוואַ-פּיקס. דאָס נעמט זיך, און אַ געוויסער מאָס, דערפּון, וואָס עס זענען אין דער יידישער שפּראַך פאַראַן סובסטאַנטיוואַ, וואָס ענדוקען זיך מיט זילבישען -ל און זענען נישט דעסנונטיוואַ (שפּיגל, קיגל, פּליגל, נאָרל, פּונטל, זעמל, אויניקל, זכ'), אודער ווערען שוין נישט אויפגעפאַסט אַלס דעסנונטיוואַ [מ. יודל — двушка, „מ. יודעלע“ (אלי, -עלי, זכ'), — Двочка (מ. יודל) — ווערט און אַ פּך יידישע מיט גאָר אויפגעפאַסט, אַלס וועלגאַרוש ווערט, אַלס זודלוורט; און אַנדערע — אין דער באַשענונג: „דינסט מוידר“]. — „בעיניקל“ — אין קרעמניץ געברויכט נישט אַלס דעסנונטיוואַ פּון „באַנק“ (скамья), גור מיט דער זעלבסטשטענדיקער טיטש „שטול“ (студя); דער אימנונטיוואַ „בעיניקל“, ווערער, ווערט אויפגענומען אַלס דעסנונטיוואַ פּון „באַנק“ און פּון „בעיניקל“.]

נרמנאָ מיט אויסלויטן-קענען, נאטורליך, נישט בילדען דעמינו-
טיוואַ מיט דעם סופיקס =ל; פאר זיי איז פאראן דער סופיקס =אכל
[און ווישגורר (1), =ב על? (און קוליני), =אכן (נאליניצ?)] , =עכל (מאקוו),
א. א. ו. —

אלבער אין מאַקסוו:

(a) פון קאַלעס? : — לעבען קאאלעכו? — קאאלטי? (געשטער);

(b) פון מאַלעס? : לעבען מאַלעכו? — מאַלטי? (1).

פון מ?ל, שפ?ל, דאָגעגען, בלויו: מ?לעכו — מ?לעכלעך,
שפ?לעכו — שפ?לעכלעך.

דער סופיקס =טי? אין די צוויי דעמינוטיוואַ — וואַרשיינליך
פארטראָגען פון יענע געגענדען, ווו דעמינוטיוואַ ווערען געבילדעט
מיט דעם סופיקס =כע?.

אַנטערקונג XVIII. — צעל?, טי? — מאַקווער פורמען פאר-עלע,
טיע. — און מאַקוו ווערט איטלישע אומבאשונטער ענוואקאל (און העברעיִשע
ווערטער אויך) אויסגעשפּרעכען אלס o (איבערקורצער, רעדוצירטער וואַקאל, אויבער מיט

ווען איר לענגט פורע מאַקווער, לומיר אַנטאָפּען, איך צו וואַנען די פּאָר-
קלענגערונג פּורע פון א הייפשוורט, וועט איר, צום ערשטען, דערהערען פון אים
דעם אימינוטיוו. ערשט נאך איינפירליכע און לענגע דערקלערונגען פון איינער זינט.
וועט דער מיטשפּרעכער איך אַנרופּען דאָס געשטאלט מיט-ל (איך צוליב צו פון;
אליוו, באַ ויר, און ער נישט מסכים, דאָסרויַקע געשטאלט צו אַנערקענען אלס ריכטיקען
דעמינוטיוו). — אַ קול?נער הוט מיר אויסגעטייטשט: „שרוּוף — אַ גרויסע; אַ
קלוינע — שראַיפּעלי“ — „און שראַיפל“? — הוב איך אַ פּרעג געטון. —
דאָס איז אַ מיט צעלע שרוּוף, איז געווען דער ענטפּער. —

אין אַ טייל מ"ם זענען פאראן ווערטער, פאר וועלכע עס עקוויטירט בלויו דער
אימינוטיוו. און מאַקוו, צום ביישפּיל: באַלעך — באַאכעלעך, יאַלעך — יאַאכעלעך
(באאכעלעך, גיאאעלעך — אומבאקאנט!). [און קרעמעניץ, דאָגעגען: באַלך —
באַכל — באַכאלי, יאַלך — יאַכל — יאַכאלין]. —

(1) ווי אויפן ז' 313. — (2) מ?לאַכן, שפּלאַכן (א. לאַנרוי J. C. 48).
לויט שוץ ברענגט: שפּלעכען, ודריוון 160: שפּלאַכיל. — (3) צום שיקען. —
(4) זעלען געברויכט. דער בליגאל קאאלעכלעך — עפּטער שוין. — (5) מ"צ:
קאאלטייער. — (6) מ"צ: מאַאלעכלעך. — (7) מ"צ: מאַאלטייער. — (8) ווי אויפן
ז' 319 (קאַלשער ט). —

אומצוווייפלהאפטער קלאנגפארב) : — צ. ב. : באַמבּו (1), ראַננו (2), דראַננו (3), מודו (4), פּאַרוו (5), פאַטו (6), שוואַטו, אַזעלכו (7), נאַרו, קאַרו (8), מאַטו (9), מילכאַמו (10), מאַטו, נאַטו (11), מאַטו, נאַטו (12), שוואַרצו, דיקו, מאַטו, האַרשו, פּוּלְצִי (13). וכ' . —

ואַנמערקונגען. — אין גאַנצען פּערדען נאַטין אין די רייז, נאַטורליך, פון וואַקאַלען אין הויכבאַטאַנטער זילב. —
 צו די דרום-רוסלענדישע מינדאָרטען. וואָס זענען
 aj אַקעגען מה"ד i, u, io (ווי אויבען ו' 303), באַלאַנגען אויך די מ"מ
 פון קאַמראַטווי (14) (יומ. ג. אוסמרוו. א.), לאַשוין (כעלמ. ג. קונסט. א.),
 גרויס-ביאַלי (כעלמ. ג.).

אין צעטעל פון די פּוילישע שטעטט (אף ו"ו 308—309),
 וואָס זייערע מ"מ האַבען aa אַקעגען מה"ד i, u, io, דאַרפֿען אַרייני-
 געטרענגען ווערען :
 אין וואַרשענער ג. נאַדאַרושין (ברייט. א.), באַלימאָוו (פּויליש. א.),
 נאַשעלסק (פּויל. א.) :

אין פּויל. ג. ראַצווינזש, זשוראַמין (שעפּ. א.), באַדזאַנאָוו (פּויל. א.) ;
 אין ראַדעם. ג. וויזשניצווין, יעדלובסק, סטראַמניץ, סקאַרנישעוו,
 קווינו (15) (ראַד. א.) ; דרוילטש, סאַלעץ, טאַרלאָוו, קאַזאַנאָוו (רוזיש. א.), ראַ-
 דאַשוין (קונסט. א.) ;
 אין קעלצ. ג. נאַשטאַדט (מטויפּניצ. א.) ; וואַאַטליץ, זאַלשעץ (16) ,
 פּויליש. א.) :

אין פּערקו. ג. בושעשוניצין (נוווראָדומסק. א.) ;
 אין קאַדזש. ג. אַזוֹרקוֹוו, פּאַדעמבין (רענטשיצ. א.), סאַמפּאַלינו (קני-
 רעך. א.) :

(1) אין טופּערער טעיש : א) גרויסמאָר ; ב) קובעץ. — (2) לאַנגע (פּלעק-
 טירטע פּורם פון פּעטונוב ; פּלעקטער פּויליש פּויליש פון אַיע נעשעלעכער). — (3) דאַקאָ. —
 (4) מירע. — (5) נישט פּויליש, נישט מילכיק. — (6) מאַטע. — (7) שוואַטע, אַזעלכע. —
 (8) הילף, פּלח. — (9) מאַטע. — (10) מילקאָ. — (11) מינע, נאַטע. — (12) פּעשע, קאַר-
 קאַפּה. — (13) שוואַרצע, דיקע, טייערע, האַרשע, פּויליש. — (14) Komarów. —
 (15) Kłów. — (16) Działoszyce.

אין דעבלונג. ג.: גאַרױלֵן, טראַאַנוו (גאַרױל. א.): פּוֹלֵוּ, יוֹוֹ פּאַָו
 (פּוֹקוּ. א.): לִיקוּוּ; יאַנוו, קראַשׁנ'יק (יאַנעו. א.):
 אין דומט. ג.: מאַקָוּו.
 אין מאַקָוּו — ווי אין וואַרשעו).
 אויכער: שפּאַאַן, שראַאַן (אינפּוֹטוּו).
 און, אין סאַקוּו: פּאַאַר, טאַאַר, ציִשטאַאַר.
 טאַאַבֶּלֶטֶט, באַאַכער, טאַאַס, אַאַזער, מאַאַס (א. א. א. א.)

אין גאַישטעסל (פּעטרוק, ג. רשו. א.): טהאַַיע, טהאַַיערע. —
 אין פּוֹרֵוּ (דוּבֵל. ג.): טהאַַיע, טהאַַיער; פּאַַיע, האַאַיע,
 אין קערגווע: האַאַר.

אין דרוטש: שֶׁאַַב (א'מ'צ: שאַאַבס); דע'מ: שאַאַבס (א). — אין
 קו'ב נע (למחישע מ' אף פוידושען נעבוס): שֶׁאַַב (א'מ'צ: שֶׁאַַבס); דע'מ:
 שאַַבֶּלֶט (א). — אין גרויסבישע: שֶׁאַַב (א) [שֶׁאַַבס (א) — שאַַבל (א)]. —
 אין סקור: שֶׁאַַב (א).

אף ו' 316, און קאַפּיטעל „צוֹלֵאַב“, 4-טע שורה פון אַמֶהוּב, זענען די
 ווערטער „אין מלאווי, למשל“ — לגמרי אַבֶּרֶיק (אריבערגעשרייען אהער,
 על פי מלוח, פון אַבֶּרֶיק שטעלע). די לעזער זענען געבֶּעטן, דירווקע ווערטער
 אויסצומעקען.

אף ו' 317, שורה 6 פון אויבֶּען, דאַרף זיין: „-chen און -lein.“
 אף דרעווע־בוקער זעט און דער אויסדרוק „רױן-פּאַַלאַטאַלע“ געברויכט אין
 זיין: „אולטראַ-פּאַַלאַטאַלע“ (דער אוינגערופענער Ieh-ch).
 אף ו' 321, אָב' 3 אונטער'ן טעקסט, דאַרף זיין: „און קרעטעניץ: לאַמטעירן“;
 אין דער אָב' 12 אונטער'ן טעקסט: „פּרוֹטעקער“.

(¹) אַאַס, אַאַו, אַאַז ... א. א. א. א. פּראַאַט ... גאַאַן ... פּראַאַט
 (אויכער: פּראַאַער, דראַאַט, געטראַאַט (אויכער: געטראַאַער), שוואַטער,
 שוואַטערע ... — גוֹרֶאַאי (אדיקט) — אַאַוּגֶאַן נאָך גאַַערן).
 (²) נאָען: שראַאַער, (דו פּאַראַדיגמאַ פון פּרעזענט פון די צוויי ווערבען:
 „אין שפּאַאַ, שראַאַ; דין שפּאַאַט, שראַאַט; ציר שפּאַאַט, שראַאַט;
 אינגן שפּאַאַן, שראַאַן; איטץ שפּאַאַט, שראַאַט; זאי שפּאַאַן, שראַאַן“). —
 (³) דע'מ: פון טאַַאַ (מ'צ: נאַַאַבס). —
 (⁴) מ'צ צו באַאַך (ch-וועלאַיש), טאַַאַס, אַאַס (ד. ה. הוּו). —
 (⁵) אויכער סעקסע. — (⁶) זייט סעקסע. —

קליינע הוספות און אויסבעסערונגען

צו די „דאלעקטאלאגישע פאראלעלען און באמערקונגען“.

[צו זײַ 213—214]. — די ווארשעווער סונדארט (אין אנדערע פיליש-יידישע
 מיט) היבען אקעגען מה"ד הייכטונגען װ שטענדיק איבערלאזען 0.
 איסקר די בושפולען, וואס זענען געבראכט אף די זײַ 214, 223 — 225,
 227, 228, נוד אייניקע: גראָלען (2), — בראָלען (3), — גראָלעם (4),
 פֿראָלעם (5), שאָלעם (6), זאָלמען (7); — גראָלעם (8), — טראָלעם (9), קראָלעם (10). —

- (1) אויבען זײַ 213—325. —
- (2) ווערב. — מה"ד (זעק. 85): grüweln. —
- (3) אדיעקט. — (זעק. 30): brün. — אין ווארשע אויך: בראָנעמאָ
 (פֿאַרקטירטער אדיעקט סאסק) — בראָנעמע (פֿעם) [זיט קורצען 0, מהמת דער
 הייכטון און אף דער צווייטער זילב], אקעגען מה"ד (l. c.) brünet. —
- (4) אדיעקט און ארווערב. — זעק' 71: gerûm. —
- (5) נומען. — זעק' 347: vlûm. —
- (6) נומען. — מה"ד: schûm (זעק' 221). —
- (7) ווערב. — זעק' 256: sûmen. —
- (8) נומען. געוויינטליך אין פלוראל: גראָלעם (דעם' מיצ: גראָלעם
 177). — פֿרי-נה"ד (אין 15-מען יאָרהונדערט) קומפוזיטום: isgrupe (אין מיטש
 „Hagelkorn“). נה"ד: Graupe, שוועדיש: groepe, grjupe („שויט“), רוסיש:
 krupa. מירקענט, און דער וואקסעל שטאמט פֿון סלאווישען (ועי: Ety-
 mologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, von Friedrich Kluge
 e“... Strassburg, 1915. S. 178) —
- (9) נומען. — זעק' 273: trûbe. — [געוויינטליך אין קומפוזיטום: וואָאָנ-
 טראָלעם (מיצ): אפֿן צווייטען נידר שטארקער טיפֿטון — דערווער דער שטאמ-
 וואקסל ווערער נישט רערווערט]. —
- (10) ווערב. — זעק' 127: klûben (זיט דער טיטש: פֿלוקען, שטוקלעכ-
 זום אפֿטײַלען; רויבען, גנבענען; שטוקלעכזויס צוריסען). —

— וואָס (1), וואָס (2); — פֿאַר (3), — פֿאַר (4), שפּאַר (5), — פֿאַר (6), — פֿאַר (7), פֿאַר (8), פֿאַר (9), פֿאַר (10), פֿאַר (11); — פֿאַר (12).

אַנטערקונג. — הויבן מיר 00: פאר די סונדרלויטען (r), (n, m, l), גוטוראלע (ch, k), דענטאלע (ט, ד, ס, ש, ז), פֿאַר (f, b, p).

דער איבערלאנגער o קומט פֿאַר און פֿאַרפֿאַר, וואָס זענען פֿאַרפֿאַר און פֿאַרפֿאַר און אנטהאלטען איבערהויפט אסך דיאלעקטאלינגען מאטעריעל.

- (1) גומען: „וויסער“.
- (2) ווערב (זעי ז' 222, אָנמ' 1 אינטערן טעקסט).
- (3) אדורערב („לויט ווי יאך מיין!“); פֿאַרפֿאַר (לויט וואָס רעדן).

— lüt : 152. —
 (4) ווערב. — שפּאַרפֿאַר: plüdern (קלוגע 348).
 אין וואַרשע אויך: פֿאַרפֿאַר (גומען). ווען איינער רעדט אַסך פֿאַרפֿאַר אים: „וואָס, הוּסט אַס אַנאָנימאָ פֿאַרפֿאַר וואָס?“
 (5) ווערב. — „ס'שוידט מוֹך“ (= „ס'צומער“, „ס'פֿאַרפֿאַר מוֹך“). — פֿאַרפֿאַר 220 ברענגט: schüdern, איבער קלוגע 386 רעכענט, אָ דאָס נה"ד schaudern הויט נישט קיין מה"ד טאַטע, נור שטאַט פֿון נידערדייטשישען schuddern [מוטפֿאַרפֿאַר און נידערדייטשיש: schudden (אין טיטש „שוקלען, ציטערן“)]. מוטפֿאַרפֿאַר: schudder, ענגליש: schudder.

אין וואַרשע אויך הויפטווארט: שפּאַרפֿאַר (קלוגע 1. c. ברענגט, Schauder, נור אָהן עטמאָלוישער דערקלערונג).

- (6) גומען. — פֿאַרפֿאַר: vüst : 363. — (ז' גומען (פֿאַרפֿאַר: lüs : 152).
- (8) ווערב (פֿאַרפֿאַר: lüsen : 152).
- (9) ווערב. — פֿאַרפֿאַר: tüschen : 277 (מיט דער טיטש: „קאַטאָניקס טריבען; שפּאַרפֿאַר; גאַרען; באַשווינדלען; בייטען“).

(10) ווערב (= „פֿאַרפֿאַר“). — אין ביערוש-עסטרעישען דיאלעקט: plauschen (לויט קלוגע, 348, פֿאַרוואַנדט מיט plaudern). — [אויך: פֿאַרפֿאַר (גומען; מאַסק), פֿאַרפֿאַר (גומען; פֿאַרפֿאַר).

- (11) ווערב. — פֿאַרפֿאַר: rüschen . 204.
- (12) ווערב (פֿאַרפֿאַר ווערט געברויכט דער ווערבאָלע גומען: „הויך“). — מה"ד (ווערטען אפילו): hütchen ; נה"ד hauchen (קלוגע 194).

אויך, און „פֿין שטערן אדער קאטעט“ 1): „נעמען זיך אבייזא שפיהל פֿין דעם קאמעט וואס ער הייסט „ביזער-גא“ (ווייל דער שטערן-וועהר ביעלע האט עהם ענטדעקט) און וואס זיין ארום גיין ארום דער זון, דארט 2) ועקס יאהר“... (ו' 15): „דארך 3) דאס ווארט פֿין האטט זענען דא היטמל געווארן, אין דארך דעם האהר 4) פֿין זיין טויל אלע הערשאַרין“... (ו' 23) און „דיא געהיימניסע פֿין יענער וועלט 5): „...גראַמאַט עפיל. באַהאַנגען. פֿלאַמען“... 6) (ו' 101): „...אין האַלב קראַט-אָד 7) אויס-געוויפֿט“... (ו' 31): „...צווייטענס; וואָס האָב אַדך טיף געבֿראַכט 8) צו באַדי און דער היים“... (ו' 90): „...אין זעקס, וויא אַ קלײַנער קאַנדידאַט 9) זעך און דיא הענד“ (ו' 15): „...גראַפֿין 10) קרעפֿין“... (ו' 40): „...אין דאָס זײַנס קראַט“... 11) (ו' 88): „...וואָס מיט זעך און דֿראַפֿין 12) (ו' 14): „זעך הערט זיין דראַפֿין 13) (ו' 100).

1) „דער הרם דרבנו גרשון אדער די וועבערזשע קנוט-דערך“ 14): „...אין זשטל דיא זאך גירומט 15) אין דיא אירען“... (ו' 16): „דיא האַר שטעלן זיך באַפֿיר האַט גרוֹלע“... 16) (ו' 27): „...אונזער ביז דיא קערטע-לעך גפרעקן גראַפֿען 17) דיא ווילכט דיר צו טאל זיכט טרעקן אַבסיל קראַפֿען האַפֿט דיר אָהן גלייבט דרס טעלכאָד דעם באַד 18) קעקט זיכט אַראַפֿ שְׁלֵגֶן און

1) איבערגעט אים דעם פֿילזשען דורך גדי' בעלזא (ווארשע) 1857).

2) doort (= דויערט). — „דורך“ 3)

4) hooch („היך“).

5) פֿון גוסטאוו טאקמאן (ווארשע 1865).

6) צום גראם: „...מילן-קראמען“... (אזען: „פֿלומען“).

7) „יוד“ — אפֿ ו' 70, ווירער: „...גוט צו האבן אַבסיל זאעך“...

— הייסט עס, אין דעם ווילכעל דאנער שטאמווארט (וועגן דעם = לע = זען אויבן ו' 215).

אפֿ ו' 70 אויך: „...גאר מיט מינע אויסגעבארטע פֿינער, טיר צא קלאַפֿן

אין קאפֿד“... —

8) „געברוּכט“ — 9) „הוּלכט“ — 10) „וּלֵגֶן“ — 11) „קרױט“.

12) „אונדראַפֿן“ (אדווערב). אויך אפֿ ו' 15, 118.

13) „רוזשין“ — 14) ווארשע 1882.

15) „גרייט“ — 16) „גרייט“.

17) „גוּלֵגֶן“ — 18) „בױך“ — ו' 8: „דער בוך טוט דיר זיין“... —

לעפער יאָאָף 1) ... (ו' 7); „בְּרֵאשִׁית 2) שׁוֹן צו ווערן אַבסאָל גוט אין פֿרום“
 (ו' 12); „אַללע מינוט אַרום 3) גבאָרן מיט קלאַר אין וָללות“ (ו' 29).
 אין „דיא חברה קדושה סעודה“ 4); „נאָנט ר' שְׁבנאָ דו וואָלסט
 קאָפּן קאָפּ פֿלס מיט אַפּאַלצשע 5) יוֹף 1) ... נאָר דוא וואָלסט למענה“ אַרין טוען
 אין דיא יוֹף אַפּאָד פֿעֶרֶרֶקע“ (ו' 5); „קאַם 6) וואָס וויאָ שְׁלעפּן דיא פּוֹם“ ...
 (ו' 11); .. „באָדירק האָט יוֹ ויִך אַיִן בּוֹסיר פּאַר נאָמט 7) ביי דעם וואָסער“ ...
 אין „טִילֶה וְיִשְׂרָה פִּינ מַפְלֵת הַמֶּן“ 8); „עַר אַיִן קאַם 9) די געכט אַיִבער גיקוֹ-
 טען“ ... (ו' 13); „... אַיִן געם אַיִן עַהם 10) געביר גוואָרין אונ 11) בַּאָף 12) קאַלט“ ...
 (ו' 58); „גִּיּוֹא פִּינ“ 13) (ו' 24, 30); „... אין קט אַוּף 14) ווי אָן גוואָנט אַיִן
 שטועה“ ... (ו' 22); „... אונ האָבן אַלי דַּוּף גִּקְלֶעט“ ... (ו' 42); „ליגען אַוּם

1) „יוֹף“ — 2) „ברִּישִׁית“ — 3) „אַרִּים“.

4) „די חברה קדושה סעודה אָדער ר' אַרִּיה דער בעל מַנְגֵן דאָ ווערט
 דער ציילט פֿיל קריטיקע וואָרן, פֿין דיא פּאַר צייטיגע וועלט. אַיִך קומט דאָ פּאַר דיא
 ... : פֿין דיא פּאַר צייטיגע חברה קדושה וויאָ אַוּי וויאָ האָבן יוֹך גוֹה גוֹעוּן מיט
 ... : מיטע אַיִן מיט דיא לעבעדיגע. אַיִך ווערט דאָ דער ציילט פֿון אַיִן חברה קדושה
 גבאָ וואָס האָט גיבאָנט אַיִן סעודה פּאַר דיא חברה לויט. אַיִן מען האָט דיא סעודה
 אַוּעק גוֹנבֿט. אַיִן דעם גבאָ האָט מען אַיִן גוֹענט. — וואָר ש. א. ברפּוֹס ר' מאַיר
 יחיאָל האַלבער שטאַלע טיילע נומר 2. שנת תרמ"ג דפ"ק" (1863).
 גרויס 80. 40 זעען (דו ו' 39-40 פּאַרנעמט „דער יוֹד פּון פּאַרוואָרפענעם שְׁלוֹם
 וואָסער טֶך גער“).

און רוסישען טייל פֿון טיטע־בלאָט און אַלס „אַרויסגעבער און סתבר“ אָנ-
 געווען טיים גרונבערג.

5) אַיִך אין קרעמלין: סאַלטש (=פּאַרטש).

6) „קוֹם“ — 7) „וואָמט“.

8) פֿון ישראָל יחיאָל דואָבנער אַיִם אַוּס טרוועץ (קראַקע 1884).

9) „קוֹם“ (אַיִך ו' 38, 50).

10) פֿיליש-יודישער דאָטוּ און אַקוואַטוּ פֿון פּערוֹגנליכען פּרוֹגנאָסען

צײַער פּערוֹן (=אַוּם).

11) =אַיִן — 12) „בּוֹף“ — 13) „גִּוּוֹ פִּין“.

14) אַיִך אין „תרם דרבּוֹ גרשון“: „אַיִן עפּין אַוּף אַיִהם אַטוּל וויאָ

אַשלייען“ (ו' 5); „אַיִן וויאָ וועט יוֹך נאָך אַפּער אַשׁיטל אַיִף קעמֶן“ ... (ו' 17).

גשטרעקט (1) אויף דעם סך נאגין פרוילעד" (ו' 22); „וואס מאכסטו דראס (2) אויף
אואד" ... (ו' 14). — (3)

אין „טיראנישען מלמד" (4): „ווען מען הייבט אן פון וויא צוא פאך-
ציילען וויקע מעשים וויסערע צייטקלעך שטעלען זיך די האר קאפויער — עם גראלט (5)
זיך קעצט צו הערין" (ו' 53); „... לאו מען אויס גראמען (6) דאס שלעכטס פון
דיא (7) שטאט (ו' 49): „שא! זאגט ויא פלאדער (8) גישט היין נארישקייטין"
(ו' 18).

אין „פרנסה תנאה" (9): „עפינן טאה ליון (10) אויף גיפערנילשע קאה-
לין (11) (ו' 18); „... געקראמענע שוואכען. עפסיל פראמען" (12) ... (ו' 18);
„מיט דרייסיג יאהר צו ריק האט מען שוין געקלעבט א שיד צו סארין (13), נאר ווער

- (1) „אויסנושטרעקט". — (2) „דרויס" (דערויס). —
- (3) אף ו' 36: „... וועגט ביי סיר אונ האעם"; — אף ו' 11: „... אין האט
אן גימאכט א גרויס גראעש; אז דוקא דער מלך זי מאכין מיט דעם ווייב זאטאטש" ...
וועגען — אָעָע — ועי אויבען ו' 215]. —
- (4) פון אברהם גוסבוים (ווארשע 1885). — (5) „גרויסט". —
- (6) „רויסען" (אויך אף ו' 50). — אף ו' 73: „... מען האט וויא נאך גישט
אראס גיראמט פון דעם טיש" ... —
- (7) אין די פויליש-יידישע ס"ם ווערט דער באשטימטער ארטקלעך
פֿעמינינו אין סונגולאר, געוויינטלך, נישט דעקלענירט. — אויך אין דעם צוטרי-
טען בוך. וואס איז אָנגעשריבען געווערען פון א פוילישען יוד, אויף רמשר, אף
ו' 4: „ליקט נישט ווייט פון דיא פריישישע גרענעצן"; „אונ פאר דיא סיר גויען ארום
א פאר ווייטע ציגען"; „פון אונטער דיא הארפאנד האט אויס געוועהען עפעס בלאלעד";
„אליקום איז ארום גינאנגען אויבער דיא שטוב אהין און אהער" (און אויב בעטט אף
אנטלעבען וויטער; אף אסך — צו עטלעכע מאל). —
- (8) „פלוודער". — (9) פון בדהן שטואל רוינטרוב (ווארשע 1888). —
- (10) „מוידן" (מ"צ פון מויד). —
- (11) „קוידן" (א גערוכט — פון פלויש, געוויינטלך). — ו' 32: „... וואלט מען
איהם הייבן וואר מיט. קאהל גישאכטן" (קוידן) — פון א בוקס אויבער רע-
ווערער). —
- (12) „לייטען". —
- (13) אף ו' 60: „לששנים האבין דעמאלט גישט געהאט קאמעניצעס צו
פארין". (מ'וירן). —

ווייסט צו די טחשבה טובה וועט נאך נישט אפאר הינדערט יאהר גען אריין (1' 20');
 איהר מענט ווא אפילו איין מאכן אין זאריין (2' 26); ... נבילות ושריפות צו
 פֿרעסן אונד צו זאפן (3) ... (1' 52); „א פארונינג (4) אונד א טרעקער וויא קומט
 דר צו" (1' 52); „אויף ויין צורה איז צו דער קענין איין וויסמן טראער (5)
 — (1' 66).

[צו 1' 215]. — אָו = אקענען סהיד הויכטונקען א הובען אויך די מ"מ פון די
 שטעט: ווי ערושוו (קאלוש, ג, וולוינ, א), קאלוש, ווי שערוד
 (פולצק, ג, און א), — דערבע שטענד: ק.

אין ווי ערושוו (אויסער די בעשפילען, וואס זענען געבראכט אף זי
 311—312): באָוין, גיטראָוין; — באַדאָוין, דאָוין, טראָוין, — פֿאָויל; —
 פֿערוואָמ, — דאָמ (6), קאָום, — באַוין (7); — טראָוב (8), קלאָובם, —
 זאָפן; — באַוין; — קראָויט, — אָום, אראָום (9), — טאָוונט, —
 טאָוין (10), דאָוין (11).

אַנטערקונג. — אין ווי ערושוו: שטרום (12) (סאסקונום) — מיט קור-
 צען שטאמווקאל. מה"ד: strām, strām¹² (צ'עק' 250) strôm, stroum

1' 27: „עס פֿעג אפילו 4 וואכן גען אריין ...“ (גוידוירן). —
 2' ד. ה.: „וויין“ —
 3' ד. ה.: „וויין“ — 1' 33: „פֿרעקט אונד זאפט פאר יידישע
 פראצע“.

4' פֿאָלדנינג, — (5) „טרווער“ —
 6' אַאיראָום — (אסיר), אַפֿראָום — (די שטוב). — אין ביי דע דאָטונג
 קורץ, מחמת הויכטון אף פֿרוילב. —
 7' עֿשטער: „בראָנדער קאָלעער“ — נאיר פֿענט: „סארא קאָלעער
 א: דאָס? — ענטפערט אונד א ווי ערושווער: „ברוינג“ —
 8' אין וואַאִטראָוב און דער דאָטונג (וועל אין גאָהויכטונקער וולב)
 קורץ. — מי: טראָובם. —

9' אָוסנעם — נעם-אָום; אראָוסנעם — נעם-אראָום. —
 10' „טרווען געל" (אויך: וועקסען געל). —
 11' אומפֿראַשוו: דאָווש. —
 12' ... וואסער. — 13' ביי דע פֿורמען אין טיטש: Strömung, Strom;
 — Strahl, Lichtstreifen, Streifen; Richtung, Weg

(252' עק' 253) strüm; (253' עק' 253). וויל מען דאס וויקערשונער נאמען צוריקברענגן צום נה"ד Strom (?).

אין קאליש (אויסער די בעשפילען, וואס אף ו' 312): גוטראָוין; — יאָוער, גיראַווערן; באַדאַוּרן, טראָוּרן; טראָוּרן, טראָוּרן, טראָוּרן; דאַומאַנאַנגער, זאַומין, ראָוטן; טראָום, טראָום; זאַווער (מ"צ: זאַווערס); יאָוער; קראָיעט; אָום, אראָום; טאַונט, טאַושן, ראָושן.

אין ווישענראַד (אויסער די בעשפילען, וואס אף ו' 312-313): באָוער, פֿעטראָוער, זאַוער, ביידאַוּרן, גיראַוּרן, מאָוּרן, טראָוּרן, פֿאַיער, זאַיט, ראָומ, קאַום, בראַוּן; — בראַוּן, גישטראָווערן; טראָיב; קראָיב, זאַיב; אָום, אראָום; טאַונט, טאַושן, ראָושן, געראָועש.

(1) וויקערן u פֿון דער וויקערשונער פֿורם ווילט דאן גענוצטן דאָס, וואָס ב'ברענגט אין טעגל, דראַסעקטולוגישע פֿורשונגען" I 33.

- (2) אין: גיראַוּרן.
- (3) זעלען געברויכט. — (4) דער ע שטארק רעדוצירט אין געשליסען.
- (5) די שטוב [אאנראָומן] (א כ"ד).
- (6) אין טיך. — מה"ד Strüm!
- (7) „ברוּן קולעיר" (איד: „ברוּנוווי קולעיר").
- (8) אובער: „אף" | „אפֿין טיש"; „אפֿהיבס, העכאףין".
- (9) ע שטארק רעדוצירט אין געשליסען. — וויקער זעלען געברויכט. זעלען ברוּ (שין נקבה) — מה"ד brüje, גה"ד Brühe (קלוגע 71); דערפֿון דאָס יודישע ברויען (ווערב) — מה"ד [brüen, brüjeen].
- (10) „ארוםגעטען, ארוםגעייבם"; אובער: „נגעשטרום, געבאָום".

- (11) „א הוועם".
- (12) אין ווישענראַד ווערען געברויכט 2 אדיקטען אין טיטש פֿון נה"ד braun (a: braun) ברוםשווי: (העלערע פֿארב), (b) ברוּן (מינקעלערע). —
- (13) „ב' ברווערן". — (14) אין מ"צ: וואַטראָובם, און דעפֿינינג קורצליך, מחמת געבאָנטיגקייט.
- (15) „ארוםגעטען, ארוםגעווען"; אובער: „נגעשטרום, געבאָום".

אָנמערקונג. — און ווישענרוד: שטרומ (מוט קורצען u);
שטרומערדוק (2). — אין שלעכטאויסגעבאקען ברויט קומט פֿור אינווייניק,
ארום דאָמינ, אַהויזער, פּעכמליכער שטרעף, — רופט טען אים און ווישע-
גורד: „וואַסערשטרומ“ (3). —
— דו געגעגען פֿון אָלע און דער גומבינער מ' דארפֿען נאָך פֿעסטגע-
שטעלט ווערען (4).

דעם-ערה וול וועגען דעם דעפֿטונג אָנגעמערקט ווערען, אז ער קומט פֿור
נור אין גענדינג (5). ווערט דו וולב מוט אים איבערגעקוקט און אינגליט
ארטן, און מ'זעט דערבע נישט דורך דעם אומלויט, — גייט דער דעפֿטונג איבער
אין 1600.

==== דער אָלע = (עווענטועל אָלע) קומט פֿור אויך און אנדערע פּויליש-יודישע
מ"מ, אויבער נור פֿאר געוויסע לויטען און נור אין געוויסער שטעלונג.

אויספֿירליכער וועגען דעם — אין באַנד III פֿון מינע „ואמעלער“ —
==== דער ווערט „גורדן“ ווערט געברויכט אויך און: זשולדון, פּוילדון,
מאקווו, וויצרושוו; יאגיסטווו (7), מושניץ; בערדיטשעוו.
ער קומט פֿור אויך אין דרוקאכען. אזוי, למשל:

„דיא געהיימניסע פֿין יענער וועלט“ (ווארשע 1865) ו' 89:
„עס האט נישט לאנג געדינט“...

„מאנאטון פֿון יודישע לידער פֿאר דעם יודישען פֿאָלק“ (8) ו' 72:
„אונ גידינט סך הכל איין מיניט“...

„מגילת ישראל פֿון מפֿלת המן“ (קראקע 1884) ו' 43: „אונ רם
הט אז לאנג געדינט“... (9) —

(1) נומען: „לויפֿערדוק וואסער“. — (2) אדיקט. —
(3) אויך טה"ד היט דער ווקאבעל (אויסער אנדערע באטענונגען) דו טעמטש:
„Streifen“ (ועי אויבען ו' 331). —
(4) אויך הוב וועגען איר בלויז קנאפע שריפטליכע מיטלונגען, וועלכע
שעפען נישט אים דו טעמע. —
(5) ועי אויך אויבען ו' 328 אָנמ' 7 אונטער'ן טעקסט, און ו' 330 אָנמ' 3. —
(6) דאָסאיינגעגע גילט פֿאר'ן מוזשניצער אָלע = (דער = י = און דאָ-
געשלוסענער e). — Augustów (7) (סוואַליק, ג.). —
(8) פֿון ש. בערעשטין אים קאטוויץ-פּודולסק (ווארשע 1880). —
(9) ענליך אף ו' 47. —

[צו ו' 216]. — אין ברוק קומט דער אָו: פֿור אין ברויטע גרענעצען; אַנע-
 גויער בילד פֿון דער דערשינונג דארף, אובער, ערשט פֿעסטגעשטעלט ווערען. —
 ——— אין גרויס-ביאלע 1) דומינדט. אָו, — היט, אובער, א קונקורענט
 אין 0 פּוילישע קורן; אלוו, אפֿין דרום-רוסלענדישען מאַסשטאב, — ל א נ-
 גער ווקאט) — פֿאר r (טיילונג) 1, m, n.
 אוי: באַרען, געטראָרען 2), — מאָואַ 3), פֿאַואַ 4), זאָואַ, טראָו-
 אַרן 5); — פֿאַוק 6), — באַרד 7) יאָרד 8); — טאַוב 9) (פֿעמ'), קל.אַובם, —
 זאָואַ, שראָוף 10); — אָוט 11), קראָוט, — פֿאַוט, — טאַום 12), מאָום,
 מאָונט 13).
 אובער: געדאַרן 14), — מאָל, פֿאַל 15), פֿאַל 16),
 שטראָם 17), זאָמען, צוֹלמען (ד: שטוב), אינראַמען (א סיד), קאַם, —
 באַרן. —

- 1) זין אָנמ' 2 אונטערן טעקסט אף ו' 216. —
- 2) 3-טע פֿערן סונג' פֿרען: „געטראָעט“.
- 3) ווערט זעלבסטען געברויכט. עפֿטער: קאַמעניצע (פּויליש: Kamienica).
- 4) מ"צ: „פּוואַרן“; דעמ': „פּוואַרד“; פֿעמ': „פּוואַטע“.
- 5) פֿרען: „טרוואַ, טרוואַט, טרוואַט“.
- 6) מ"צ: פּוואַן [ווערב: פּוואַן]; — דעמ': פּוואַל.
- 7) מ"צ: בייַטאַ; דעמ': בייַטאַ.
- 8) דעמ': יאַיַל [אובערהויפט, עפֿטער דער נומען „ו.פּ.י. — „ג.ג. —
 ברויזן“] — אומבאַקאַנט; מ'וואַנט: „באַדאַרפֿן“.
- 9) מ"צ: טוובם; דעמ': טוובעלע.
- 10) מ"צ: שרוואַן; דעמ': שרעפל.
- 11) דעמ': אַיַטל (ד. ה.: „הייטל“).
- 12) „הויז“ — אומבאַקאַנט (מ'וואַנט: שטוב).
- 13) אובער: „אויס, ארויס“ [„אויסגעבום, ארויסגעמען — גיב-אויס,
 זעטאָרויס“]. — אָהן 0 פֿאַר r] — [דרויטע פֿערן סונג' פֿרען: „געדורט“]. —
- 14) צום שומען עפֿטער ס'רוישע „פּויליש“]. —
- 15) מ"צ: „פּוואַמען“; דעמ': „פּוואַמעלע“] און אומבאַשטענער וולב
 [צו פֿאַר הויכטון, צו גאָך אים] און אין גרויס-ביאלע פֿול און אפֿען.
 זיט באַשטימטער ע-טונפֿאַרב, אָהן שום גמיה צו [ן]. —
- 16) צ. ב. און טעך. — ווערב: „שטרומען“.

ר'אָמין (1), קאָם (2) [דער o דערנאנצט, אלוו, די סלעמע, נישט שטערט
ווי ווי אף ו' 228 אָנגעמערקט]. —

[עז ו' 217] — אין קרעמ ענין (אויב גענויער צו טראנסקריבירען): אויב א,
אויב אהנט א. א. וו.

מבחי "אויב" (קווינקעניג), ויל געבראכט ווערן אויך אדעמשיגע פורים
כונט o: (of³) (טלמאקאיש).

דער יאָ גיין "אויב" (4) הוט די פֿיליגעניקע דערקערונג: נה"ד (ober⁵)
ווערט באטראכט, אלס קומפארטיוו צום מה"ד אדווערב (obe) (ch); דער יודי
שער ej, אוו, אלוו, דעשיענט פֿון אהמרויט, וואָס איז בכלל פֿארקאמפֿע-
רישטש פֿאר'ן קומפארטיוו.

"וויב ערשט" איז סופערלאטיוו (7), — אין דער ej, הויכט עס,
אויך אומלויט פֿון פֿאנגען (80).

דער ej, אין "אויב" (9), ווידער, הוט אַנאָנדערע דערקערונג (9):
סיאז דערשיענט פֿון אויסגלייכונג אינווייניק אין אונן באשאפטער פֿארט-
דינטע: דער פֿארט צום פֿרעטערטן נעמט אויב דער דעם שטאמט ווי
קאל פֿון אינפֿנוויט.

די טעירעטיש-ריכטיקע פֿורם פֿאר קרעמ ענין ווערט געווען: גוויבם (10);
אויבער נאָך דעם אינפֿנוויטן גוויבם (11) — הוט וך אין דער דורטיקער מונדארט
אויסגעבילדעט: גוויבם.

אַנטערקונג. — י. י. לינגעקין, "דאָס חסידישע יונגעל" (וולגע
תרנ"ז), ו' 145: "...בו אויף איהר 18-טען יאהר האט נאָ אַנגע הייבן
געקומען פֿאָטעוועקעם..."

(1) ועי אייבען ו' 227. — (2) ועי אייבען ו' 228. — (3) אין of (קלינג 330). —
(4) ועל כּסמט שטענדיקער נימען (די דאמע אין קארטען): ערשט
גויז אין קומפֿוזשאַ.

(5) מה"ד: obere; אה"ד: obaro (קלינג 330). — (6) יודיש: "אויבן". —
(7) אה"ד: obaröst; מה"ד: oberest (קלינג l. c.). —
(8) דורך די דערקערונגען ווערט די באשערקונג אף ו' 217, דאָס "דער וו"

אין אַנאָנדערע צו דער "אומער" מונדארט — אַנאָנדערט. —

(9) אויך נישט די, וואָס אף ו' 217 אָנגעווען. —

(10) "געוויבן". — (11) "הויבן". —

„דער וויסנשאַפֿט־ליק“ 1) ו' 5: „ער האָט אים אָן גי'היי־בין“ צו נעמען און
זענען מיט ויך“.

א. מ. דוק, „מיקאל ברינדזע“ 3) ו' 5: „האָט שוין אָנגעהייבן קרעכען
צום האַבן“.

„דאָס גוטע קינד פון ווידניס הקב"ה“ (ווינטומר 1876): „האָט
מיין קלען אָן גי'הייבן ויך צו לאַזן קענען אופֿן שטאַט“ (ו' 17): „האָט
באָד אָן גי'הייבן צום ווינגען“ (ו' 28). —
ענדליך, אין סרעמעניץ: גינעמין 4).

אַבמערקונג. — אין דירף סטאַראַ-וועס (גמונע שטענצע, נווז-
מוסקער א, וואַרש. ג) הוב איך געהערט: „ראַז אַ פֿאַנגעמאָנע
מענטש“.

אין י. אַקסענבערג'ס „שטערענטויל“: „ר' שרמה בעשעלס האָט און
אנדערן בעדפֿער צו גינעמין“ (ו' 22): „האָט ... אַקסמאָן צו גינעמין
פֿילן פֿאַר אַפּראָקאָסטיק“ (ו' 56); „אַרויס גינעמין“ (ו' 117): „במ
מעגלראַסן גינעמין דאָס קינד“ (ו' 126).

באָלענצעקין I. c. 1: „וויך געזעהמען אַבדריקען“ (ו' 4): „מיר האָט
אַס פֿאַרט אָנגעהערט פֿייע האַרצען“ (ו' 62): „אונז וויאָ מיט אַדערקע-
געזעהמען קוק אויף מיר“ (ו' 113).

1) „... אין צוויי טייל. דאָס איז אַינע בעשרייבונג פון אַנעוויסען קלען
(שעליקעסער). אונז אזו אויך ווערט דאָ בעשרייבן נאָך צוויי אַנדערע ושובים וואָס
וואָרען שוין פֿון איין אַנדערן נאַטוניק. (אחת לאחת) ווינגען דאָ אַלץ אַנעלבע וואָס
וואָס פֿען קען ויך דאָריבער וואָס אָן לאַבן. אונז וואָס קען יעדען פֿענעשן לוסטיק
מאָכן: — ווילנאָ בדפּוס ר' אַבראַם יצחק דוואַרעץ. שנת תרמ"ו לפֿ"ק, 1867
(דערלויבט פֿון דער צענזור 1 מערץ א. סט.), 64 ו"ו, קל' 80. —

2) אויך אָף ו"ו 11, 18 א. א. וו. .

3) „דער בעפֿרייער אַרעסטאַנטקער ראַטניק (שטרעפֿלינג) מיכאַל ברינדזע
מאָט אַמ"ד, ווילנאָ. בדפּוס, האַמנה והאַחים ראַם. שנת תרל"ז לפֿ"ק
(1876): דערלויבט פֿון דער צענזור 3 פעברואַר א. סט.), 72 ו"ו, קל' 80. —

4) נאָכ'ן אינגענטוויז, געמ'ן [זוישן בלד, ווילט באַדאַרפֿט זיין]: „גי-
זימין“.

אין „ארייווע אין עולם התוהו" (1) ו' 20: „איך האב גאר ניש גיוויכט וויא ויאי האבין זיך דער געבוי" .

אין „מעשה שאור" (2) (ושווימור 1876) II 2: „ער האט גיגעמען דעם פֿעקעל" — II 3: „פע האט דעם פֿעקעל צו גיגעמען" .

אין „רבינו גרשון" (בוקארעסט 1878): „מעליחא האָט ציגענעמין" (ו' 50): „וויא פיעל ער האָט זיך שוין אַליין געגעמען" (ו' 56): „דער אטענער קינסטלער האָט זיך אינטערנגענעמין א וואָג צו מאַכען" (ו' 64) —

אין קרעמעניץ, אין שערדעץ: ניקלאָפּובם (3) .

אין קרעמעניץ: גילגן (4) .

אַנמערקונג: „ארייווע אין עולם התוהו" 11: „אַפֿן קראַפֿטן רעש ביו

(1) דער גאַנצער טיטעלבלאַט:

„ארייווע אין עולם התוהו אדער דיא נסיעה אוף יעניר וועלט
 „פון פיר דער טויזנטער פֿענמש, וואס גאט געצט אים אוף יענר וועלט אין
 עולם התוהו אונטער דעם אָכט פון דעם ספֿאָר דוקח מיט וויגע קיפֿותים .
 „גישריבן מיט פֿקערין אוף יעניר וועלט אין דעם לאַנד תוהו אין דער גיבערניגע
 קברות, אין דעם אינגל זיהנס, אין דער שטאט אַבדון, אין דעם דוואר שאול תחתיה
 אין נימער עניש, אונטער דיא גיפוינקיגיש פון אלע ביינע סלאָבים, אונטער דיאספֿרא-
 זיאסטיגע פון אמיליאן מיט זיבן הונדערט טויזנט מיט זיבן טויזנט זיבן הונדערט מיט
 זיבן אין זיגעניג רוחות
 „איך ה" מ" ב" ו" א

„בדפוס הרבני מוה' יצחק משה באקשט ניי. זיטאמיר, 1873
 (דערזויבט פֿון דער קיטווער צענוור 24 דעצעמבער א. סט.), 91 ו' 160 —
 דער גאַמען פֿון מחבר — אָנגעוויזן אין דעצעטן פֿערו פֿון דער „פּאָפּמג":
 „פֿרדכי אָפּטראַן אָרע" .

(2) 10 מעשות אין גראַמען. אָהן אַ שום ליטעראַרישען ווערט. אויבער די
 טראַנסקריפּציע אין דעם ביבליע און אונטערשטאנט, וואָרעם וו גיט-
 אויבער די וויכטיקסטע שטריכען פֿון דער מונדארט, וועלכע עס הוט גערעדט דער
 אַויטור (אודער דער זעצער צו בעדינגיה?). מיר וועלען זיך מיט דעם
 אוועקעל נוי ברעגען עטליכע ספֿע וויטער .

(3) גאַפֿן אינעם 'קרֿאָפּובם' (זויט'ן כּדל, ווילט דאָרפֿען זען: „גיקראַפֿים") .

(4) גאַפֿן אינעם 'גילגן' (זויט'ן כּדל, ווילט זען וווּ אין ענדערע מיט) :

„גילגן" .

איד געליגען? — דאס גוטע קינד פון זידיקס העכטקה" 11: "קלמן איז גילי-
גען אויף דער ערד". —

און די פויגל: שוידושע מ"מ (1): „גיברעיןקט" (2).

אנטערקונג. — „בן הסדר והגויר" (ושולקעוו 1771): „וויא לוא
וון איז אונטער גנאנגין אונג היין נעפיל וואר. האט אים דיא פארקט גברענגט
היין היין גמויך וואס ביא דען בארטין פון באך וואר" (ג"ה b); „אונג דער
[מלך] האט דען מארשליק אויך אויף גברענגט איכר זיין פר בארגני
זאבין" (ס"ו b).

„ספורי מעסיות פון רבינו נסים ב"ר יעקב" (ווארשע תקצ"ו):
„וויא האבין אלי זייערי יאהרין פארברענגט מיט תפלה" (ב); „וויא האבן
פרברענגט זייער לעבן מיט נאריכקייט" (ה" b).

„סיפורים סגפיינו נסים" (ווארשע 1892), ז' 7: „האט ער גי-
ברענגט" (3).

ג. מאקסאן c. l. 63: „מיט נאם האסט דיא פארברענגט (4) זיין
לעבן!"

„רבינו גרשון" ז' 43: „דיא גאנצע שטיעהל געברענגט אונגעווי-
קעלט אין טיכער" (5).

„ר' שמחה פלאטשע" (ווארשע 1881) ז' 7: „האט זיא דיא גידיקע
בלה זיין גיברענגט איינגעהילט אין ארויסען פארמיטל וויא איין אינדיק".
אויך קאסטום, „געשוכטע פון זעלבע עם ברוח" ... (ווארשע תרנ"ב).
II 16: „מען האט אים צו ריק גיברענגט פון דער עול".

(1) למשל, אין ווארשע, גרנצע, בלוונע, סולאטשעוו,
ווינאווא (ווארש. ג. ס"ב. א.), ווישעגרוך (דא אויך: „געבראכט"),
זריטש, אופאלע, א. א. וו. — [נאָפּן אינאָ] „ברענגען" (אין דן
אונגעגעגע מ"מ ווערט דער ווערב, נאטירליך, פארשידען איינגעשפראכען). —
(2) אין קרעמעניץ: גיבראכט (דן געווינגעלע פורם אין דער מודערנער
זעלשטערק).

(3) דן פורם — נורם אין דעם בילדעל (וען אויך ז"ו 8, 19, 27, 35, אי
א. וו.). —

(4) ענליך אף ז' 91. — אף ז' 138: „געבראכט" (אלס גראם צו אויפגע-
מאכט). —

(5) אף ז' 84: „געבראכט". —

י. ל. פריץ (דיא יודישע בובליאטעק" I 27): „איך האב איהר א הייס
קעכער ענגט זיך מעשה בוכער". —
אויספארליכער וועגן דער דערשטונג — אף אנהאנדער אורט (זי צו דער
פראגע: בעהאגה קל 241 55). —

[צו ו' 218—219]. — וועגן דער אויגערופענער „IV דרוטרנסל ענדישער
סונדארט ענגרופע" (1) קען איך דא ברענגען גענויערע ידיעות.
אקגען מה"ד היימלינקען ה' הוט קורצען ו' וואס 55 וווקער (קעגן-
ג, בערדטש. א.) סונדארט, אובער נור פאר ב, פ, ק, 5, — אוי: טוב (2),
שרוף (3), פוק, פוקן, בוך, יוד (4).
דו קרווינער (פודול, ג, בארטער א.) הוט (5) איך פאר מ; —
היינט עס: טוב (6), קלובס, טרובס, שרוף (7), זופר (8), פוק, פוקן, פוקר (8).

(1) אויבעראל, ווי איך באהיט אין דו 4 נומערן דעם בערמין, גרופע,
דארף מען דאס נישט פארשטון אין דעם זין, אז דו סונדארטען, וועלכע אין
פארעכען אין א „גרופע", בולדען אוועלכע אין דעם הנובלמען. זיי זענען א „גרופע"
נור בנוגע צו דער אויבער דערשטונג, וואס ווערט באהאנדעלט אין דעם
אודער יענעם נומערן; אין אלע אויבערקע הנובלמען קענען זיי געהערען (אין גע-
הערען ווירקליך) צו פארשידענע אנדערע „גרופעס". וועגן באשטימטע סונדאר-
טעגרופעס וועט קענען זען די רייד ערשט, ווען ס'וועט פֿעסטגעשטעלט ווערען
אנהאל געס וועל קלאסיפֿיקאציע פֿון די יודישע מ"ט, און דערין איז ניד-
נישט געקומען די צעט (קודם כל סווען אלע מ"ט גענוי אויסגעפֿורשט און בא-
שריבען ווערען — דעמאלט וועט מעגליך זען צוצוטראגען צו דער קלאסיפֿיקאציע). —

(2) ד. ה.: טויב, שרויף א. א. וו. —

(3) דעסני: שראפן (1). —

(4) „ברוי 15" (אין אנטפערענדיקער אויסשפראך). אומבאקאנט (מ'וואגט צו
באדארפן). —

(5) קורצען. (וואס וואס 55 וווקער הוט פאר מ, קען איך פארליפֿי-
גישט וואָען). —

(6) דעם: טאבל". —

(7) דעם: „שראפ". —

(8) 1 — וועלכענדיקענדיק. —

בוך, ייך, שטרונכלינג (1, ברוין 2).
 אישומערער (וולונג, ג, ושנומיר, א.) מונדארט הוט דעם u בלויז
 פאר ch: -- בוך, ייך 3).
 פאר m הובען די אלע ערשט דערמאנטע מ"ט — 40); פאר ווקאל און
 r — "לוי" (5); אין די איבעריקע פאָלען — (60).

(1) נור אין חדר פֿון די כּלמדים געברויכט [מה"ד strûhel'n (דעקל 253)].
 ["ברויכען". (אין אנטשפּרעכע אויסשפּרונך) אומבאקאנט. מיגעברויכט אין קרייז
 וווינר: "באדארפֿן, באַניצן". —
 (2) עפּטער: "בראַנז, בראַנזער" (מיט סונאנטשען r אין אויסלויט). —
 (3) "ברויכען" און אישומער אומבאקאנט (מיזאָנט: דארפֿן). —
 (4) אין וואַסנבאָקע: אויסראַמין (די שטיב), אַנראַמין (אסור);
 קאַם (ארווערב).

אין קרייז וווינר: זאַמין (דער o — דרום־גענויגע ענגן); דאַמין
 (די שטיב) [אויך מיט 0], אַנראַמין (אסור) [o — קורץ, וויל געבענטינקן];
 פּלאַם [o — קורץ, לויט פּאַרשער אנאלוגיע מיט פּלאַם (= "פּלאַם")]; קאַם
 (0), ווען דער אַרווערב הייבטאָנק; קורצער ווקאל, ווען דער אַרווערב און גע-
 בענטיקער שטענדיג.

אין אישומער: איפּראַמין (די שטיב) [o — קורץ, וויל געבענטינקן]. —
 [אין אישומער, אלס אויסנאַם: קאַם (= קיים)]. —

(5) וואַסנבאָקע: באַוויין, גיטראַוויין; מאַוור (א בנין פֿון צוגער),
 זאַוור, גיטראַוורן (אין גיטראַוויין), טראַוורן. — ["פּוור" — אומבאקאנט (מיזאָנט:
 גוי, קריסט). באַדוורן — באקאנט געווען ערשט די לעצטע צייט (פֿון
 דער פרעסע)].

קרייז וווינר: באַוויין (ועלמען געברויכט; מ'באנוצט ויך מער מיט אנט-
 שפּרעכענדיקען רוסישען וורט). גיטראַוויין, מאַוור, זאַוור, גיטראַוורן (עפּטער
 ארוםשער ווערב), באַדאָוורן, טראַוויק (דער o דאָ איבעראַל דרום־גע-
 נטיגען). — ["פּוור" — אומבאקאנט (מיזאָנט: גוי).

אישומער: באַוויין, גיטראַוויין, מאַוור, זאַוור, גיטראַוורן, באַ-
 דאָוורן, טראַוויק ["פּוור" — אומבאקאנט (מיזאָנט: גוי)]. —

(6) וואַסנבאָקע: "מיי, קיי, פּווי, פּווי, פּווי, פּווי". — אויט,
 קרויט; אויז (עפּטער: שטיב (הילצערנער בנין)), טווי, טווי (ועלמען
 געברויכט; גרם: עכבר), טווינט".

אָקעגן ד? הויכטונקע מה"ד (ou 1), ou 1) און (o 2) הויכע וואס 5 ניווקע און קרויוויר — oj; אוי שומע — ej (אויס אלגעמיין) e (פאר ch) און ew- (פאר דער ענדונג -er).

אָנמערקונג. — אלוו, און וואס 5 ניווקע: „בוים, אויב, טויב, רויך, לויפן, קויפן, טויגן: — אויך, נויט, שטרוי, ברויט, קרוין, רויט, טייט, אויך 3), גרויס, סארשויין, שמויטן, שוין, אוי: — אויוון, אויון 4), אויף 5), אויבס, בוין, בידום, קויל, וויל, טויך, פויגל, לויבס, וווינגן, גופלויגן, גווינגן, אויב: — אויס, ארויס. — 6)

און קרויוויר: „בוים 7), רויך 7), אויך 7), אוי: אויוון 8), אויב. — 9)

קרויוויר: „מזיל, קויל (עפטר: „פוייע“), פויל, פוילן; אויט, קרויט, לויטר; אויס, ארויס, מזיל, טויונט „הויו“ (און אנטשפרינגענדיקער אויסשפראך) — אומבאקאנט (מ'זאגט: שטויב); דו מ"צ (אור) וי געברויכט! — אויך „טויו“ באנוצט מ'ן נישט, נור ס'רויסש „טויו“).

אוי שומע: „מזיל, קויל, פויל, פוילן; טויב, שרויף; פויק, פויקן; הויט, קרויט, אויס, ארויס, טויו, טויונט „הויו“ — אומבאקאנט; מ'געברויכט: שטויב]. —

(1) אלס בלע. — (2) און געוויסע גרענעצן. — (3) „הויר“.

(4) „הויון“. — (5) „הויף“.

(6) „שטויב“ (נומען). — און וואס 5 ניווקע נישט געברויכט. מ'באנוצט: פויל (און הארטען): ס'איז דאס קליינרויסשע pyl (ווי פארטונט פויסקויוווס-קליינרויסש ווערטערבוך, קיאו 1882, ו' 185), פארעך [ס'איז דאס קליינרויסשע poroch (און טעטש: „שטויב“) — ווי פויסקויוו 204].

אָנשטאָט „הויר“ (אדיקט, און טעטש: „נאקט, בלוו, לויק אינגו-וויניק“) זאגט מ'ן דורט: פויסטן [קליינרויסש pustyj (פויסקויוו 219)], לעי-דיק.

(7) א. א. וו, וו און וואס 5 ניווקע. —

(8) צום באקען. — צום הויצען: רויבן [פויסקויוו 60: „Hruba-golan-“

— [skaja pjetschj“.

(9) אָנשטאָט „שטויב“ — פארעך.

פארשויין — אוי טעטש: „פאסאשיר“ (דער בעל-עגלה הויט פארשויין-

ב' 1).

אין אַן שומער: "בעים, עיג, מעיב, לעיפֿן, קעיפֿן, מעיגן; שמרעי, ברעיא, קרעין, רעיט, מעיט, גרעיס, פארשעיגן, שמעיטן, אועי; עיוון, העיון, העיף, העיל, עיבס, בעיגן, בעידים, קעיל, וועיל, פעיגל, לעיבס, וועינין, בעיערן, גיפֿעיגן, גיצעיגן, עיב(1); — רעך, העך, עך(2); — עווער, מעווער". — אויך: "שען" (3).

===== דער אַוסטרער (4) - אַן שומער ער (5) ej שפּיגעלט ווך אַפּ און אויבען שוין דערמאנטען "מעשה שאול" (ושומער 1876). — אזוי(6): "קריין (7, 5, 18, 20, 22), גיפֿילט (8, 10, 29, 30, 41 II, 3), פֿיילין (9) (22), פֿייט (10, 12), פֿייטיין (11, 48), נוייל (12, 33), נויילטעקין (13, 35), גיידער (14, 36), הייד (15, 46), צו גייה געקניפט" (20 II, 16). — אין דעם זעלבן ווערקעל: "שען" (14, 23 II), "שען" (51) [אדווערב, = "שוין"]. און "דאס גוטע קינד פון דעם זידינגס הבתקה" (ושומער 1876): "גיליק (17 א. א. וי.), פֿייסי (18, 31, 32), פֿיילען (19) (40). —

- (1) אַנשטאַט "שמיב, נויט" (און אַנטשפּרעכענדוקער אויסשפּראך) — פֿיל, דחקות. —
- (2) = "רויך" (נומען), "הויך" (אדיעקט), "אויך" (קונונקיע). —
- (3) = "שוין" (אדווערב). —
- (4) זעי אויבען ו' 217. —
- (5) וואָס קומט, זעלבסטפֿארשטענדליך, פֿור נישט נור אין דו צוונ מ"ט. —
- (6) אין סדר פֿון דער פּאָנאָציע. —
- (7) נומען. —
- (8) ווערב: "געפועלט". — אַף ו' 6 צו: "גהיילט", גראַם: "גיפֿוי עלט" (אזוי, אויך געלויגענט: "גופעילט"). — אַף ו' 29, 30, 41 גראַם: "גיפֿילט" — אויס דער וויילט". —
- (9) אינפֿוונטיוו. — (10) נומען: טויט. — (11) דאַמוו פֿון אַדיעקט "מאָט". — (12) אַדיעקט. — (13) נומען: פֿלוצאל. — (14) "גויידער". —
- (15) אַדיעקט. — אַף ו' 12 גראַם: "היית" — הויך (אזוי, אויך "הויד"). —
- (16) אויסער דעם, גראַמען: "נויט-אזוי" (9), "הן-שוין" (9), "קייט" — דויט (20). "אָוויט-אזוי" (2 II). —
- (17) יואל'יק. — (18) נומען: "כוכ". —
- (19) ווערב: "פועל'ן". — אַף ו' 45 גראַם: "היילין-פּוילין" (אזוי, אויך אויסגעפּרובען: "פּויל'ן"). —

[צו' 219]. — ווי ה' י. גוט לויב (אויס פינגסק) טיילט מיר מיט, און דער גאון (אקעגען מה"ר ū) אין זיין געבורטסשטאָרט באַקאָנט גור אין קרענו פֿין די סטילגער⁽¹⁾ חסידים. — די אַנגענטליכע פינגסקער מונדארט היט אַקעגען מה"ר ū, אַלס כלל, oj (בלויז פֿאַר m — a).

אויס אַלגעמיין, איז דער -ow — דרומוסלענדישע דערשיינונג. מיר זעיען אויס: און קרעמעניץ⁽²⁾, בערדיטשעוו⁽³⁾, אויסטרע⁽⁴⁾, וואַלבווקע, איזשומער, קרוזוואָר⁽⁴⁾, אויך און לויצק⁽⁵⁾ (וואַלין), טורטשין⁽⁶⁾ (לויצק. א.).

ער וואַרפֿט זיך דורך אויך און דרוקזאַכען. שוין באַ משה מאַרקווע: „ווען מיר זאווייע זאָבן אין מיליך אריין גי-סען" ... (י"א); „וא לאנג דיא שמערצין גידאוורען" ... (ע"ה).

„בחינת עולם" (7); טראָניערינג⁽⁸⁾ (ז' 32), טראָניערינג (ז' 82), טראָניע-רינג (ז' 89), טראָניערינג (ז' 102); טראָניערינג (ז' 57), טראָניערינג (ז' 78); טראָניערינג (ז' 39), טראָניערינג (ז' 78); — מאַהאָנער (ז' 52); טראָניערינג (ז' 25), טראָניערינג (ז' 52); — גיבאָניט (ז' 25, 32), גיבאָניעט (ז' 18; 2 מאַץ אַף ז' 98), אַנמערקונג. — און וואַרשעווער⁽⁹⁾ אויסנאָב פֿין דעם ווערק און, און די אַלע ווערטער, דער גאון פֿאַרביטען אַף זי. —

⁽¹⁾ סטילינג — שטעלע מינסק, ג. פינסק. א. —
⁽²⁾ איבען ז' 216. — ⁽³⁾ איבען ז' 217. — ⁽⁴⁾ איבען ז' 341. —
⁽⁵⁾ „טווער; זווער, טרוועריק; בווינג, גידווערינג, גיטרו-ווינג" ודער וויקאָבעל „פּויער" (און אַנטשפּרעכ' אויסשפּרעך) — אימבאַקאָנט (מ'נע-ברויכט: „גוי"). —
⁽⁶⁾ „מוור; זוור, טרוועריק (אפילו ווייניק געברויכט); בווינג, באַ-דוורנג, גידוורנג, גיטרוווינג, טרווור" (דעם ווערט צו הערען דאָס רוב גור אין מיל פֿין פֿרויען). —
⁽⁷⁾ „... גרפס ביזע פֿאַר ברפוס הרבני הנגיד מוה' דוד סערי' ישעי' וואקס גוי". — אין אַף פּויליש: Bechunas Olem. w Drukarni S, Wax, w Iozefu- wie Ordy. 1845. —
⁽⁸⁾ אַף ז' 12; טראָניק; אַף ז' 90; טרויאָרינג; אַף ז' 59; טראָניערינג (אַלץ אויסנאָמען). —
⁽⁹⁾ „ספר בחינת עולם להרב החכם הכולל המליץ השלם ר' ידעיה הפניני ברדשי ז"ל. עם פירוש יקר מהרב ר' יוסף בהרב מוה"ר שלמה דיין ז"ל

און „ספר צוואת ר' יהודא חסיד“¹: „אמענטש² זאל גיט מאָווערין ויך קיין שטיב גאָר ער זאל קייפֿן אַנגרויטן גאַוונר“ (פסקי י"ז); „אויג אז ער האָט יוא³ גומאַוונרט וועט ער דרינגן⁴ גיט וואוינן קיין (פֿיל) יאָר וואָרנס אידער³ ער אידער³ זענן קינדער וועלן ח"ו שטאַרבן“ [י"ח]; „אמענטש זאל גיט מאָווערין קיין גראָבן אין דער ערד איג דאָרט אָפּ שויטן אזו אַתבואה וואָש ער האָט וואַ אַליין גיוועט“... [ג"ד]; — „אמענטש זאל גיט באָוויין קיין עטיב אויף אזו איין פּלאַץ וואָש דאָרט איז קיין מאָל קיין בנין גיט גיווען“ [י"ט]; אז ער וויל גיט לאָזן ליידיג שטיין דעם פּלאַץ אונג האָט אויש גומאַוויט אַשטיב אויף דעם אורט³ זאל ער אין אור גיט וואוינן איין גאַנץ יאָר“ [כ'], „אמענטש זאל גיט פֿאַר באָוויין אין גאַנצן קיין פֿענסטור אידער³ אין טור⁴ פֿון וועגן די שדיים זאָלן אים גיט

מליסא, ולתועלת רבים אשר לא יספיק להם הפירוש להבין עומק מליצת המחבר ז"ל, נעתק ללשון אשכנז המדובר במדינתנו: מיר האָבן דווען הייליגען ספר מעתיק געוועזן אויף עברי דויטש. דאָמיט עס זאָלן קענן פֿאַר שטיין גרויס אונג קלויין: וואַר שאַ בדפוס של ר' חיים קעלטער, אשר הוקם ע"י ר' יצחק גאלד-מאן. שנת אבוא בחינת עולם“ (1865) 8⁰. — „הקדמת המעתיק“, אָף דער ליינקער ווייט פֿין שערבלאָט, געהתמעט: „הכ"ר המעתיק יום ט"ו שבט תקס"ה לפ"ק: גאום אליעזר פּאוויר ספּראַ דק"ק זאלקוואַ“.

¹ נאָך דעם טישעל לייגען מיר אָפֿן טישעלבלאָט:

„צוואת של אב וראש לכל החסידים השרידים הקדוש האלקי רבינו יהודא החסיד זצ"ל:

„דיא צוואת פֿין הקדוש האלקי רבינו יהודא חסיד זצ"ל באַדאַרף אַיט-ליכער מענטש וויא האַלטן וואָרנס וויא זענן גיוואנט גיוואָרן ברהה הקודש איג דער וואָש איז עזב אויף וויא: איז ח"ו זיין סוף גיט גיט דרום האָבן מיר וויא מעצק גיווען עברי טעטש פּדי אַמליכער זאל וויא ווישן איג וויא מקיים זיין וואָרנס אַספּנה איז האַרבר פֿון איין איסור אזו וויא אין דער גמרא שטייט:

העבריעער טעקסט מיט ייִדישען איבערזעץ אונטער אים. 12⁰. נישט פּאַנגורט. אורט און יאָר פֿון דרוק נישט אָנגעוויזן. גור קענטיק דרומוסלענדזשער אויסגאַב (אין פסקי נ"ח אַז וואָקאַבעל, ווי „פּרופֿטש'ק, פּרופֿטש'ק“).

² דאָס געשטאַלט מיט ט. גורם אין דעם ספּרל. —

³ 1. — 0: [ועי: „זאַמעלביכער“ II, ערשטע העלפֿט, פֿרוורט, ז' XI]. —

⁴ 2. — אַנשטאַט 2. (ועי אויבען ז' 274). —

מוק זיין וועל זייער ררך פלעגט דאך צו זיין אריין צו גיין דורך דער טור אידער פענסטער נאָר אז ער וויל יזא פֿאַר באַוווּן זאָל ער איבער לאַזן אודער אייז בויערן אַקלוינ לעכיל אין דעם גיבטיא "כ"ג].

אין ספר'ל מיט'ן טיטעל: "זה הספר נלקט מן ספר קיצור ילקוט" ¹;
טראַנזלירט (ו' 4; 3 מאָל אָף ז' 9), אַזף גיבאָויט (ו' 15).

י. אַקסענפֿעלד, "שמערענטיכל" 38, 112, 88: פּאָווער (פּויער), פּאָ-
ווערן (פּויערן), פּאָוורמיס (פּויערעם).

אין זיין "קבצן-עושר-שפיל" (אדעס 1870): 3 גימאָווערטע קלוי-
טי"ן (7), "פֿאַר די גימאָווערטע קלויטי"ן" (8).

אין זיין "גענאָרטער וועלט" (אדעס 1870) 45: "פּראָסער פּאָווער".
"מתחזק לשלוש רגלים" II (ושימור תרכ"ו) 50: גיבאָויט.

יזאלבער פֿאַלקוויטש, "ר' היימל דער-קצין" (אדעס 1866): פֿרטראַ-
ווען (38), פֿרטראַווע (38).

"דער אַקציוניק" (ושימור 1868): גינדאָוורט (17, 18, 24), גי-
דאָווערן (35).

י. י. לוצקין, "דער פּרומשעפע" (אדעס 1876): "אויסגעסטרויעט א
מאָווער" (50), "דער קאמפּאט איז זאָווער" (24), "מע באַוועט אויף פּאַפּיער"

(3), "תתונה בילעשין האָט געדאָווערט שרייבען פֿון דער התונה בוי אין ברית
אריין" (26).

אין זיין "וואָרם אין חרין" (אין שלום-עליכם, "יודישער פֿאַלקסבויג-

¹ "זה הספר נלקט מן ספר קיצור ילקוט אשר נלקט כל המעשי'
מספר מדרש רב' ומדרש תנחומא ומילקוט ומשאר ספרי הקדושים למען דעת
כל עמי הארץ את מעשה ה' כי הוא אלהים בשמים ועל הארץ מתחת ולמען
יראו את ה' ולעברו בכל לבבם ולהודיע לבניהם את צדקת ה' ואת המעשה
אשר יעשו".

"דאָש ספר איז אַרױש גינױמן פֿון קיצור ילקוט וואָש אין עם שטייט
ווינדערליכע מעשױם פֿון ספר מדרש רבה אונג פֿון ספר מדרש תנחומא אונג פֿון
ילקוט אונג פֿון אנדערע הייליגע ספרים כדי צו ווישן גאָטש מעשױם דער מענטש
זאָל זיך אַמורס נעמן אונג פֿאַר גאָט מורא האָבן אין אים דינן מיט דעם גאָט-
צױן האַרץ אין לאַזן ווישן דיא קינדער גאָטש גידעכטיקױט אין וואָש מען זאָל
טאָהן אויף דער וועלט" ⁰12; אירט אין יאָר פֿון דרוק גיטש אַנגעװווען: העב-
רעישער טעקסט מיט יודישער איבערזעצונג]. —

ליאָטעהעק, קעזע 1888—1889: „א דאר, שוואַרץ, זאָווער¹ פנים“ (72 I), „דאָס האָט אָפּגעראָווערט עטליכע טעג“ (80 I), „דעם גייר'ס מאָווער“ (104 II).
 און זיין „דאָס הסידישע יונגעל“ (אדעס 1897): מאָווער (38),
 געמאָווערטער (38), זאָווער (7), זאָווערע (228), געדאָווערט (69, 97).
 „א ריזע און עולם התוהו“ (ושיטמיר 1873): גידאָוורט (11).
 „מעשה שאל“ (ושיטמיר 1876): גידאָווערט² (3), באָווען (18),
 גיבאָוועט (33), זאָווער (44).

„דאָס גוטע קינד פֿון דעם זידיגס הבטחה“ (ושיטמיר 1876): גי-
 דאָוורט (3), זאָוור (6).
 „דער צווייטער אפיון באַנד“³ (וואַרשע 1878): „ערשטנס
 דער מאָוור האָט טאָן אָפּנים וויא אוואַנזאל“... (15 — 16); „ער איז זאָ-
 וויר“ (50). —

==== אין סקדל (גרודנ. ג.) — ווי און דער אייגענטליכער פֿינסקער (אין
 ווי און דער הומלער) מינדארט:

(a) אַקעגען מה"ד הייכטונקען ū — (4) oj (אַלס נור ב) נור פֿאַר a — m⁵
 אַקירצער).
 (b) אַקעגען (6) ou, (6) δ, (7) o — (8) ej. —

- (1) דרוקגרייז; דאַרף זיין: „זאָווער“.
- (2) דרוקגרייז; דאַרף זיין: גידאָווערט“.
- (3) פֿון אַדרום-רוסלענד'שען שרייבער.
- (4) איבער דער ס קריץ און געשלוסען, אַזוי אַז עס הערט זיך כמעט אַל-
 בױען, טרױען; — מױער, פױער, זױער, דױערן, טרױערן, באַדױערן; מױל, קױל,
 פֿױל, פֿױלן (ווערב); — טױב (מ"צ: טױבם); שרױף; — פױק, פױקן (ווערב);
 בױך, יױך; — אױט, קרױט; אױס, אַרױס; אױו, מױו, מױו, מױונט“.
- [„ברױבן“ — אימבאַקאַנט].
- (5) „אױפֿראַמען (אין שטוב), קאַס“.
- (6) שמענדיק. — (7) און געוויסע גרענעצען.
- (8) פֿױס, אױג, טױב, רױך, שטױב, לױפֿן, קױפֿן, טױגן; — אױער, גױט,
 שטױט, ברױט, קרױט, רױט, טױט, אױך, גרױס, פֿאַרשױן, שטױסן, שױן, אױז; —
 אױוון, אױז, אױל, אױבס, בױגן, בױדום, קױל, ווױל, טױער, פֿױגל, לױבס,
 זױגען, בױערן, גױפֿלױגן, גױצען, אױב, אױך“.

ענגליש און פאָלשנאָנקע:

(a) „געטרויען“¹; מירער, זייער; מייל²; פויק; בויך³; אויס, אַרײַם⁴, הויז⁵, מויז; — אופראַמען⁶, אונטראַמען⁷, זאַמלן, קאַם⁸. — „געטרויען“
(b) „דער בעים, אַנײַג, רײַך...; עיער, הײַך, שײַך...“
(= „שוין“) ...; ... עידן, טעיער, עיב⁹.
אויך אין מיטלענדיק (לומא, גא, אוסטרויל, א.) און אַס — נאָרם אַקעגען
מה״ד װ; אַזבער פאַר א, ח, ח — װױס¹⁰.

אַװײַ, בויען, אונטערזייען; מױער¹¹, מױערן¹², פױער¹³,
זױער, געדױערן¹⁴, טרײַערן, באַדױערן; — טױפּ¹⁵, ווײַנמױבס,
קלױבס; שױף¹⁶, זױער; — פױק¹⁷; בױך¹⁸, יױך¹⁹; —

- ¹ דער װױס קורץ און עטװאַס געשליסען. — װױס².
³ אין אויסלױט: אַךּ ch (שטאַרק געכױכעלט).
(פרעפּוזיציעזעלעש, פּרױבלעק און אַרױערבױאַלעש).
⁵ דער ווױקאַבעל גילט אין פּוילנאָקע פאַר „דײַטשערױש“. יודיש און:
„שױב“ (און טײַטש; „בנין צום ווױגען“).
⁶ הױכטון אָף פּרױבלע. — עפּטער: „צױקלײבס דױשטױב“. —
⁷ הױכטון אָף פּרױבלע. —
⁸ אַזבער: „פּלױס“ דער װױס קורץ).

און פּוילנאָקע: „געװערן“ און „געדױרן“. — „טױערק“ (אַרײַקט)
ווערט דאָרט באַטראַכט אַלס „דײַטשערױש“ (געברױכט פֿון „דױ אַנגעלעזטע“); יודיש:
„אױמערדױק“.

- ⁹ דער e אױבעראַל דאָ קורץ. —
¹⁰ קורץ, נור ברויטליך (ברױטער פֿון ליטװישען קורצען װױס), אױפֿען, קלאָר. —
¹¹ לשױן-נקבה. — מ״צ: „מױערן“; דעמ׳: „מױערל“ — װױס¹² (װערב). —
¹³ מ״צ: „פױערן“; דעמ׳: „פױערל“; דעמ׳: „פױערטױל“. —
¹⁴ זעלמען (נאָרם: געדױרן). — װױס¹⁵ לשױן-זכר (מ״צ: טױבס). —
¹⁶ לשױן-נקבה. — מ״צ: „שױפֿן“; דעמ׳: „שױפֿל“ — [עפּטער:
„דױ גױטױס“].

- ¹⁷ לשױן-נקבה. — מ״צ: „פױקן“; דעמ׳: „פױקל“. —
¹⁸ לשױן-זכר. — דער ch וועלאַרײַש. —
¹⁹ לשױן-נקבה. — [„בױכן“ — אױמבאַקאַנט (מױאַנט: „דאַרפֿן“);
געשױכעלט ווערן — באַקאַנט פֿון חדר]. —

אויס⁽¹⁾, קרויט⁽²⁾; אויס, אַרױם⁽³⁾, פֿױסט; טױשן, רױשן; אויס⁽⁴⁾, מױס⁽²⁾, מױס⁽⁵⁾, טױזנט⁽⁶⁾;
אין: „מױל⁽²⁾, קול⁽⁷⁾, פּױל; פּױם⁽⁸⁾, שטרום, רומען⁽⁹⁾, קום⁽¹⁰⁾;
ברױן“.

ej אַקעגען מה"ד (ou⁽¹¹⁾, o⁽¹²⁾ אוי בכלל געווען פֿאַר אַלע ליטווישע מ"מ. מיר הובען דאָס שױן געווען פֿאַר פּױנסק⁽¹³⁾, הױמעל, שקלוו, אַמט שױסלעוו, פּױסלאַווױץ⁽¹⁴⁾, קאַידאַן⁽¹⁵⁾, סטאַווױסק⁽¹⁶⁾, פּױלוצק⁽¹⁷⁾, סקױדל⁽¹⁸⁾, פּױלונקע⁽¹⁹⁾. ענליך אין: וויטעבסק⁽²⁰⁾, לוזמשע⁽²¹⁾.

- (1) ל"ג. — מ"צ: „אויטן“; דעמ': „אויטל“.
- (2) ל"ג. — „אויסגעבם, אַרױסגעמען“.
- (4) ל"ג [מ"צ: „אַיזער“; דעמ': „אַיזל“]. —
- (5) ל"ג [מ"צ: מאַױס]. —
- (6) „קלױז“ — אומבאַקאַנט.
- (7) ל"ז [מ"צ: „קולן“; קיין דעמ' נישטאָ]. —
- (8) פֿאַר m כמעט פּױלשע קורץ. [מ"צ: „פּױלומען“]. —
- (9) „אַרױממען אין שטױב“; „אַינגרױמען אַ סוד“.
- (10) אױבער: „זאַמען“ (ווערב!) —
- (11) שטענדיק. — (12) און געוויסע גרענעצען. —
- (13) אױבען ז' 219. — (14) אױבען ז' 220. —
- (15) אױבען ז' 222. — (16) אױבען ז' 237. —
- (17) אױבען ז' 238. — (18) אױבען ז' 347. — (19) אױבען 348. —
- (20) ej (דער e — קורץ, פֿאַררומפּען, אַ מין ö, קען מען זאָגען): „בעים, עיג, ... טעיב, ... עיב, עיך“; אױבער: „עווער“ (נור: „טױער“). — [„שטיב, בעידים, בעיערן“ — אומבאַקאַנט; מ'באַנוצט: „פּױל (מיט האַרטען l) באַרג, עגבערן“. אױך „עױפּס“ נישט געברױכט. „עױון“ — און בעקערע; בױ רױבע, רױבקע“ — אין שטױב]. —
- (21) „בעים, עיג, טעיב, רעיך, שטעיב, ...; עיער, ... פֿאַרטעין, ...; עױון, עױן, ... עיב; — עיך“; אױבער: „בױערן, עגבױער“ (אױס-נאַם!). —

מי שניץ¹, קולנע, וולקווישקו² (סאוואלק, ג.), טשערקווי³ מולונו. ג.) —

ער קימט פֿור אין דרוקזאָלען פֿון לױטווישע מחברים. וואַרפֿט זיך, צ. ב., דורך באַ יעקב דינעזון אין „הנאהבים והנעמים“ (ווילנע 1875); „וואו ווינט“⁴ שמואל דער מילכיקער?⁵ (1). אין „דאָנערשטאָג“ פֿון מרדכי ברחן (ווילנע 1877): „לױפֿט“⁶ (7, 24, 26).

מער בעשפֿילען — אָף אַנאָדער אָרט. —

[צו זײַ 220—221]. — אין וויטעבסק, אָקעגען מה״ד װײַטײַטײַט (פֿאַר ווױקל, צײַטערלױט, דענטאַל), ױײַט (פֿאַר לאַבױאַלע אין פֿאַלאַטאַלע), אַײַט (פֿאַר m). —

1) e j — וואַרשעווער קירץ: „דער בעים, דער עיק, טעם, טעגן; עיער (מ״צ: עיערן; דעמ״: עיערל), עיפֿס, בעיגן, עיפֿ.“ [נושט „שטעיב“, נור: „קירוזש“]. —

2) „בעים, (מ״צ: בעימען), עיג, טעיב, רעיך, שטעיב, לעיפֿן, קעיפֿן, טעיגן; עיער, נעיט, עיך, גרעיט, פֿאַרשעיט, שטעיט, שעיט, אָזעי; עיון, עיון, עיף, עיפֿס, בעיגן, בעידום, קעיל, וועיל, עיב; עיך“ [„הויל“ — אומבאַקאַנט]. —

3) e — קירץ, פֿאַרדומפֿען, אַ מױן װײַטײַטײַט: „בעים (מ״צ: בעימען), עיג, טעיב, רעיך; סטעי, ברעיט, קרעיט, רעיט, טעיט, העיך, גרעיט, פֿאַרשעיט (= אַ מענין), שעיט (= שוין), אָזעי; עיפֿסן, טעיט, פֿעיגל, עיב“. [„פֿיל“ (מיט האַרטען ליקווינד; „שטעיב“); „עווער“ (= „איער“); „סטופֿס“ (= „שטעיט-סען“); „אַנאָוויזן“ (מיט (o j)); „באַרג“ (= „ביידעם). — „שטעיב, נויט, שטעיטען, הויל, ביידעם“ (אין אַנטשפֿרעכ׳ אויסשפֿראַך) — אומבאַקאַנט]. —

4) „ווינט“. — 5) „לױפֿט“.

6) דער u קירץ און אָזעי שטאַרק אָפֿען, אַז עס הערט זיך כמעט o. — „בויען; בויער, פֿויער, זויער, גידויערן (עפֿטער: געווערן); מויל, קויל, פֿויל, פֿוילן (ווערב); הויט, קרויט; אַוויט, אַרוויט; טווי, מווי, טווינגט (מיט מילדען t, גענויער: מיט מילד-פֿאַרשפֿאַרטען d אין אויסלױט)“. — „הויו“ נױט געברױכט]. —

7) קורצער. — טוב; שרופֿ; פֿוק, פֿוקן (ווערב); בוך (דעמ״: פֿאַיכל), יוך (דעמ״: יאַיכל). — [„ברויכן“ — אומבאַקאַנט]. —

8) קורצער. — צוראַמען (די שטוב) [ווערט געברויכט ספעציעלש וועגען

[צו ז'ו 221—222]. — אין וואָלקאָווישקו (סוויאלק. ג.), אַקענען מה"ד ũ, — ou (בוידע גלדער קורץ; איבערגעוויכט אין דיפֿטונג הוט דער o), — אַלו, וווּ אין קאָרדאָן. אזוי: באָנד¹, ..., אָוו¹, ..., אָוט¹, ..., פֿאַולן; אָום, אַראָום².

פֿאַר וווקאַל הערט זיך דער u לגמרי נישט. צווישען o אין דעם ווי-קאַל פֿאַרנעמט דאָס אייער בלויו וווּ אַ מין פֿיווע³: פֿאַדער, זאָער, דאָערן, בעדאָערן⁴, באָען⁵. — אין דער קווינגעציע, פֿאַר קונסונאַנט-שער פֿלעקסיע, דערשינט דער u (למשל: באָויכט, באָוט, גיבאָוט).

פֿאַר m — קורצער a: ראָמען (די שטיב), קאָם. — אויך אין קאַלנע⁶ (למשל: מי אַף פֿילישען געבט) וווּ אין קאָי. דאָן: ou (אַקענען מה"ד ũ), איבער מיט פֿילגענדקע אויסגאַמען: פֿאַר וווקאַל — oj (מיט וועלכען עס קינקורירט דער ou); פֿאַר l אין ח — o (פֿילישע קורץ, — אַלו, אַף ליטווישען מאַסשטאַב, לאַנגער וווקאַל); פֿאַר m — a (קורצער). — הייסט עס:

(a) „פֿאַיק⁷, פֿאַוקן⁸; באָנד⁹, יאָנד¹⁰; מאָופֿ¹¹,

פֿאַרפֿסחדיקען ריין-מאַכען; אין מיטען יאָר זאָט מען געווינליך: „צו-קלאָבם“ [1]; קאָם. [איבער: „אַנרומען אַ סיד“]. —

¹ א. א. וו., וווּ אַף ז' 221. — ² „אָוסגעבם, אַראָוסנעמין“. — ³ אַ שאַרף איבערהאַקען זיך פֿון דער שטימע, אַלס צווישענשווד צווישען

די צוויי וווקאַלען, וואָס בילדען נישט קיין דיפֿטונג. — ⁴ אין דער פֿאַראַדנמע: בעדאָער, בעדאָערסט, בעדאָערט. —

⁵ אַלס אויסנאַם: אָנמראָיען (אויך: „אונגלעיבם“). — [ברויכן] (אין אַנטשפּרעכ' אויסשפּרעך) — אויטבאַקאַנט; מ'באַניצט: „דאַרפֿן“.

⁶ לזמו, ג., אויסטרויל. א. — ⁷ ל"ג. — מ"צ: פֿויקן; דעמ': פֿאַיקעל. — ⁸ ווערב. — ⁹ ל"ז. — ch אין דעם נומען וועלאַר'יש. — מ"צ: „בייכער“

(אויסלייט' אַוויולאַר'יש); אוימיג': „בייכעל'“. — ¹⁰ ל"ג. — מ"צ: „רויכן“. — אין רייכערע הויזער געברויכט מען דעם

וווקאַבעל „זופֿ“. — [ברויכן] — אויטבאַקאַנט; מ'זאָנט: „דאַרפֿן“. אין קולנע וויינט איינער אַ פֿרושניצער, וואָס באַניצט יו דעם ווערב, ריפֿט

אויס דאָס גאַנצע שטעמעל: „דער ברויכער“.

¹¹ אויסלייט: מילדער p. — ל"ג. — מ"צ: „טויבם“; אוימיג': „טאַיבעל'“ (מ"צ: „טאַיבעלאַך“).

קלָאָבם¹; שרָאָה²; — אָוּט³, קרָאָוט⁴; פֿאָוסט⁵, אָוּם, אַראָוּם⁶; מאָאָישן⁷, גערָאָיש, רָאָישן; אָוּם⁸, מאָוּם⁹, מאָוּם¹⁰, מאָוּזנט¹¹;
 (b) „מויער¹² (זעלטען; עפֿטער: מאָוער), מויערן¹³, פויער¹⁴ (עפֿטער: פֿאָוער), וזיער, בוין¹⁵, גידויערן, בעדויערן¹⁶, טרויערדיק¹⁷.”
 c) מאָל¹⁸, קאָל¹⁹, פֿאָל; ברין;

¹ די אייגענטומליכע אויסשפּרעך פון קולנער I וועט דאָ נישט באַרקולט-טאָגט ווערען, וואָרום אַ גענויערער איבערגאַב פֿון דערדווקער אויסשפּראַך ווילט צו פֿיל קומפּליצירט די טראַנסקריבעציע. ווער עס וויל ווײַסן, ווי דער I ווערט אויסגעשפּרעכען און קולנע און דער אודער יענער שטעלונג, זאל נאָכזען און מניע „די אלעקטולוגישע פֿארשינגען“ I 57 פֿאַ.

² ל"ו. — מ"צ: שרואָפֿן; אימני': שראַיפֿעל; (מ"צ: שראַיפֿעל אַ ד.) — פֿעל אַ ד.) —

³ ל"ג. מ"צ: אַוּטן. — ל"ג. — ל"ו. מ"צ: פֿאָוסטן. —

⁶ „אויסגעבם, געבֿאָוּם; אַרױכנעמען, געבֿאָרױם“ —

⁷ ... געלט (אויך: „בײַטן געלט“). —

⁸ מ"צ: אַיזער; אימני': אַיזעל; (מ"צ: אַיזעל אַ ד.) —

⁹ מ"צ: „מאָיז“ (מזט דעטלינגען, בלויז קוים־קוים פֿאַרשפּרעמען, טטומי העפֿטאָקען ספּראַנג און אויסלויט); דעמ': „מאָיז“ —

¹⁰ מ"צ: „מאָיז“ (i); דעמ': „מאָיז“ (מ"צ: „מאָיזעל אַ ד.“); אימני': „מאָיזעל אַ ד.“ (מ"צ: „מאָיזעל אַ ד.“). —

¹¹ [קלויז“ (און אַנטשפּראַך אויסשפּרעך) אימניקאַנט; מ'ווייסט פֿון אַ „שול“, פֿון אַ „בױסמעדרױש“]. —

¹² ל"ז. מ"צ: „מויערן, מויערן“; דעמ': „מויערן“. — (13) ווערב. —

¹⁴ מ"צ: „פּויערן, פּויערן“; פֿעמ': „פּויערן, פּויערן“; פּויערן. —

¹⁵ זעלטען; עפֿטער: „אויפֿשטעלן אַ אויס“. — (16) „הרטה האָבען“. —

¹⁷ „גוך פּוטער אודער מוטער“. — אים אַלגעמיין: פֿאַרטראַכט (ד. ה. ז. אימניק, סמיטנע). —

¹⁸ ל"ג. — מ"צ: „מאָילער“; אימני': „מאָילעל אַ ד.“ (מ"צ: „מאָילעל אַ ד.“). — [און אַ] — פּוילישע קירין; ch איבערזעצט וועלאַרושן. — (19) ל"ג. —

(d) „זאָמין“⁽¹⁾ (זאָד), ראָמין⁽²⁾, קאַם“⁽³⁾. —

[ניד צו ז' 222]. — אָז אַקעגן מה"ד װױען מיר, אַלזױ: און פּױלױש-
יודישע מ"מ⁽⁴⁾, און גאַלצישע⁽⁵⁾, דרום-רוסלענדישע⁽⁶⁾, ליט-
ווישע⁽⁷⁾.

איך און דיאָלקטולוגישען ווערטערבוך פֿון אינג פֿיטעל שטערן⁽⁸⁾
די וואָקאַבלען זענען טראַנסקריבירט לויט די יודישע מ"מ פֿון „פֿראַנקען,
בניערן, שוואַבען, העסען און אַמאָליקען דייטשען רעד“ איז
אָז דער אָנטשפּרעכער פֿון מה"ד װױ. — אַזױ⁽⁹⁾:

(1) פֿאַר לאַבאַלע:

Butt⁽¹⁰⁾ roschi⁽¹¹⁾, Hut, Kappen, Houben⁽¹²⁾ (24);

Kischef, Zouberey, Hexerey (46);

מ"צ: „קולן“. — [עפֿטער: „פּױלױש“]. —
(1) לויט דער פֿאַרױפֿערונג פֿון איינקע קולנער, געברױען דעם ווערב
גור — די פֿרױען! —

(2) „אויסראַמין די שטיב“, „אַינראַמין און איזער אַ סוד“. —

(3) אויבער: „די פֿלאָזום“ (מ"צ: „פּלױזמין“). —

(4) אויבען זױ 215, 331, 332. — (5) אויבען זױ 230, 231. —

(6) אויבען זױ 216, 234, 334, 335. — (7) אויבען זױ 221, 222, 238. —

(8) מױנצען 1-33 (אך ציטיר דעם צווייטען אויסגאַב: לױפּציג און

מױסן 1958). — זעי מינע „יודישע דיאָלקטולוגישע פֿור-
שונגען“, I, ז' 105 (אָנמ' 10 אינטערן מעקסט) און ז' 108. (אָנמ' 9 און
מעקסט). —

(9) דאָס ערשטע וורט (עווענטועל, די ערשטע ווערטער) און יעדער שורה,
שפּאַצירט, — העברעיִש. —

(10) אָף דעמאָיאָגענס זיטעל: Butte („אויבערצויכץ, באַדעקעכץ“), Butt

Iattajim („הענטשקעס“), Butt Raglajim („זוקען“), Butt schkaim („הויזען“);

דער ערשטער וואָקאַבל איז דאָס העברעיִשע („בת“ (פּלאַל פֿון „בית“). —

באָ אַױעל־לעמאַנט IV 341: „בתי ידים, Botte jadajim“, „בתי שוקים, Botte

“schukajim. — (11) „ראשױ“ (מלון“ 1062) — אַדיקט פֿון „ראשױ“ (קופּ). —

(12) לעק' 108: Hûbe (אויך: Hoube) היין (Mütze als Kopfbedeckung für Männer und Weiber, Haube

(ווי).

- Kischefen ¹⁾, Hexen, **Zoubern** (46);
 Balschem ²⁾, Hexemahster ³⁾, Geisterbanner, Kabbelist,
Zoubermahster (18);
 Iezirah ⁴⁾, e **Zouberbuch**, von Afrum verfasst (41);
 Schemhamphorasch ⁵⁾, der erklärte Nume; e **Zouber-**
wort, alle Wunder dermit ze thun ⁶⁾ (73);
 Noke ⁷⁾, **souber**, rein (66);
 Nokias ⁸⁾, **Souberkeit**, Feinlichkeit (66);
 Enef ⁹⁾, die Weihntrouben ¹⁰⁾ (32);
 Minjen ¹¹⁾, **Houfen** ¹²⁾, Ahnzahl, Geld; Versammlung vun
 wienigstens 10 vun unnere Leut (61);
 Charje ¹³⁾, e Hahfen ¹⁴⁾ Drek, e **Kothhoufen**... (25);

לפשוין 81: „הויב“ (tschjepjetz, tschjepetschik), „הויבן-פויצערן“;
 הרותין 41: „הויב“ („צנוף, שבוס“); הארקאוו 125: „הויב“ („cap“);
 דרוזון 805 ועט-אויבער דאָס רוסישע דאָס tschjepjetz מיט: „משעפיק הויב“.
 ווען אָף ו' 61: **Hauben** און דער -au- אודער טעות-הדפוס, אודער גלצט

א פֿאַרזעען .

- (¹) „ב ש ו פֿ ע“ (גומען), „ב ש ו פֿ ען“ (ווערב). — זעי: ספיוואַקיהואש 125. —
 (²) „ב ע ל . ש ם“ (l. c. 38). —
 (³) „-ah- = -â- = -aj-“. — „י צ י ר ה“ (l. c. 111). —
 (⁵) „ש-ם-ה מ פ ו ר ש“ (l. c. 259). —
 (⁶) אָף ו' 42: **Zauberkunst** (דער -au- פֿאַרזעען). —
 (⁷) „ג ק י ו“ (l. c. 189). — „ג ק י ו ת“ („מלון של כים“ 717). —
 (⁹) „ע נ ב“ (l. c. 853). —
 (¹⁰) „Ione, e Tauben“; 41 ו' ; „Iauno, die Taube“; 40 ו' .
 — דורך פֿאַרזעען. —
 (¹¹) „מ נ י ון“ (ספֿייהו' 163). —
 (¹²) מה"ד: hûfe (אין: houf); אה"ד: hûfo (אין: houf); נה"ד: **Haufen** (זעי: קלוגע 194). —
 (¹³) וול דאָס זיין: „ה ר י ה“ („מלון“ 222)? . —
 (¹⁴) אַקעגען מה"ד: houf! (ר. ה. אַקעגען מה"ד ou).

Messummen ¹⁾ is das Beschte ouf ²⁾ der Welt: Geld; baar (60);

Schottenfellen ³⁾ is Stehlen ouf ²⁾ Messen unn Märkt in die Buden (75—76).

(¹) „מוזמן“ (כפ' 140).

(²) אָקענען מהר ūf — פֿרעפּוּנצונעל אָפּלע זעלען, עפּטער:

a f; ב. ב.

Ausek seyhn, sich af Eppes verliegen; fleissig seyhn (17);

Bachebe is e Feigen, aber afs Ohr ouder dien Backen, mer hahsts en Ohrfeig (17);

Ederef: bis afn Obend (31);

Kappore, Opfer, Versöhnung. An Ion Kipper werd e Gockel umgebracht unn alle Sünde af ihn geworfen. Der Gockel is unner Kappore (44);

זע אײך זײ 15, 16, 45, 49, 67 א. א. ו. ו.

זײ 32 און 44: au) auf — דורך פֿאַרזען.

(³) אַווע-לאַלעמאַנט IV 603—604 רעגיסטרום און ווערטערבוך פֿון

דער דײַטשער גנגל-שפּראַך: Schottenfäller, Schautenfäller

Schautenpicker, Schautenfeller („דער גנג, וואָס גנג'עט אַוועק

סױז, צירנג, ווערטאַפֿען אָדער מוזן געלט באַם קײפֿען, דינגען אָדער בײַ-

טען, און אָנווענדעניש פֿון סױז אָדער בײַטער“); לשון-נקבה: Schotten-

Schautenpickerin, fällerin; ווערען: Schottenfällern

Schautenpicken

דאָס ערשטע גילד פֿון קומפּוזיטום אין Schaute, Schote

Schotte (העברעיִש: „שוט ה“), וואָס באַצײכענט אין דער דײַטשער גנגל-

שפּראַך, דעם נאַר, דעם טפּשעוואַטע, דעם פּרוסטאַק, וואָס לוזט זיך אין די

אױגען באַשוונדלען אָדער באַנגבענען, דערהײפּט דעם פֿאַרקױפֿער אָדער געלט-

בײַטער, וואָס לוזט זיך באַנגבענען באַם סױזדײַטש אָדער באַם געלטבײַט-

טײַש.

פֿאַרגלײַך: מונע „ײַדשע דיאַלעקטאָלוגישע פֿורשונגען“ I

101 אָנמ' 2 אינטערן טעקסט. —

Almemor, der Pult inmitten der Synagogen, wurouf ¹⁾ die zeh'n Gebot gelegt worn, wenn derous vorgeliesen word (15);
 Masseltouff ²⁾! Gut Glück! Glückouf! (54);
 Aule ³⁾, ahfsteigen ⁴⁾, wachsen, noufkumme, awangsiren (16);
 Besamlef ⁵⁾, ernstlich, oufrichtig ⁶⁾ (21);
 Chozer ⁷⁾, Hofroum ⁸⁾ (28).

פֿאַר דענטאַלע: (2)

Kalle ⁹⁾, die Brout ¹⁰⁾ (43);
 Chasseremschlupfer ¹¹⁾, Hochzichmacher, Kuppler, Hochzichlader, Broutwerber (25);
 Saflunes ¹²⁾, Gërtel, e Broutgeschenk (72);
 Schuschef ¹³⁾, Broutführer, Bräutigamsführer, Hochzichlader (76);

— „[wo druf (!) steht“ : 43 'ו] „Mer sagt drouf“ : 22 'ז ⁽¹⁾
 — „מזל טוב“ (ספ' 150). ⁽²⁾ „עולה“.
 — „[„Ahfsteiging“ : 35 'ז אויך ז' „ahf-“ — אָקענען מה"ד ouf ⁽⁴⁾
 — „בש"ם לב“ („מלון“ 1127). ⁽⁵⁾
 die ; (30) Oufsehe] גורם — ouf- שטערן אוי באַ שטערן — גורם (30) Oufsehe ;
 ;(57) Ouflauf ;(55) ouferwecken ;(47) oufgelöst ;(79, 46) Oufferstehing
 ,oufreissen ;(60) oufmuntern ;(60, 43) Sunneoufgang ;(60) ouflesen
 ouf- „Händouflegen ;(74) Oufseher ;(73) oufwärten ;(69) oufthun
 .[.און ווי.] (77) hören

— „afmerksam : 52 'ז ; Afmerriksamkeit : 49 'ז
 — „חצר“ (מלון“ 322). ⁽⁷⁾

Daumenfinger : 15 'ז] — „(Raum : גה"ד : rûm אה"ד : מה"ד, אה"ד :
 — „[פארווען]“. — 34 : au Zaun — פארווען]“. — 19 'ז : kahm „קיים“!) ;
 .(בלה“ (ספ' 120). ⁽⁹⁾
 — „(brout, briut : און) brût : 30 : לעק“ ⁽¹⁰⁾

— „(חזירי"ם)“,
 (12) און ע. ל. א. ל. ע. מ. א. ג. 415 — 416 רעניסטרירט אין ווערטערבוך פון
 די העברעיִשע וואקאָבלען, וואָס זענען איינגעפירט אין דער ייִדישער שפראַך ;
 „סבלונוס“, „siwlonos“, וואָס דער חתן שיקט דער כלה גישט לאַנג
 פֿאַר דער חתונה“. — „מלון“ 1168 : „שש"ן“ („אונטערפירער ; פריינט“). —

Esef ¹⁾, Tobak, **Krout** (33);
 Or ²⁾, Fell, **Hout** ³⁾ (76);
 Meaches ⁴⁾, Zoll, **Mout** ⁵⁾, Pflasterzoll (55);
 Meachser, Zollner, **Moutner** (55);
 Chol ⁶⁾, die Stimm, der **Lout** ⁷⁾, der Schall (28);
 Bekuach ⁸⁾, **lout** ⁹⁾, deutlich, verniemlich (20);
 Zore ¹⁰⁾, Kummer, Verdruss, Lahd, Schreck, **Grous** ¹¹⁾ (84);
 Bajes ¹²⁾, e **Houss** ¹³⁾ (17);
 Bal Bajes, **Houssherr**, **Houssvater**, **Houssmah-**
ster ¹⁴⁾ (17);
 Kine ¹⁵⁾, die **Lous** (40);

„עשׁב“ („מלוך“ 896). — „עור“ (819 l. c.). — זײַ (3) זײַ 67,
 Vorhaut (au — פֿאַרזעיען). — „מכס“ (ספ' 157). —
 מױטעריש ווױרט [מהײד: mûte (אַהײד: mûta „צולײ“); גהײד:
 Maut („צולײ“]. — זעײ קלוגע 304. —
 „קולײ“ (ספ' 233). —
 (ײ מהײד: lût (גהײד: Laut) — זעײ קלוגע 277. —
 „בכח“ (ספ' 29). —
 אױך אַף זײ 14. — מהײד, אַהײד: lût (אַרזעקט). — זעײ קלוגע 276. —
 „צרה“ (ספ' 228). —
 (ײ מהײד: grûs (גהײד: Graus) [טױטש: „Grausen, Schrecken“]. —
 זעײ קלוגע 178. —
 „בית“ (ספ' 27). —
 אױך אַף זײַ 21, 49, 50. — אױן קומפּוזיציעס: (16) Bäckenhous;
 Garten-; (75, 21) Hurenhouss; (21) Freudenhouss, Kupelazionshouss;
 Krankehous; (75, 64, 36) Zuchthous; (34) Pfarrhouss; (34) houss;
 : 33] — (64) Arbeitshous; (53) Pfandhouss; (39) Warthshous; (38).
 — au — רױך פֿאַרזעיען). —
 (14) Houshalt, (46) Houswarthschaftsgeräth, (30) Housthür, נױך;
 — [Hausbrod: 49] — (68) Houssbrod, (81, 59).
 — „בגנה“ (ספ' 122). —
 (15)

Achper ¹⁾ is e Mous (13);
 Taneschmes ²⁾, die Fledermous (79);
 Achprosch, eigentlich Achper-Rosch ³⁾, Mouskopf,
 pfliffiger, raffener Mensch, Schlingel, Schellem, Voketives, Dieb,
 Spitzbub, Tuckmäuser (13);
 Hifsek ⁴⁾, Pouse ⁵⁾, Zwischenakt (39);
 Dorfdrukken ⁶⁾, ous ⁷⁾ die Taschen ganfen (30);
 Iezias Mizraim ⁸⁾, der Ouszug ous Aegypten (41);
 Sedre ⁹⁾, e Lekziuhn ous die mosaische Schriften (75);
 Akem ¹⁰⁾, e Fremder, e Ousgschlossener ¹¹⁾, en ousländi-
 scher ¹¹⁾ Mensch, e Goj (15);

¹⁾ „עכבר“ („מלון“ 832). — „תנשמת“ (I. c. 1192). —
²⁾ ד. ה. „עכבר ראש“. אויך אױע-לאַלעמאַנט IV 425 דער-
 קלערט אױז די עטימולאָגיע פֿון דעם װוקאַבעל, הגם אים געפֿעלט אויך טענד-
 לאַגס (91 a. a. O.) השערה, אָן פֿאַר אַזױ און דער „עכברי רשעי“ פֿון
 תלמוד ירושלמי (בבא מציעא 86). — ⁴⁾ „הפסק“ (ספ' 68). —
⁵⁾ מה"ד: pûse (נה"ד: Pause), גענומען פֿון פֿראַנצױזישען pause
 (לאַטײניש, איטאַליעניש: pausa). — זײ: קלאַנג 337. —
⁶⁾ אױע-לאַלעמאַנט IV 616 און װערטערבוך פֿון דער דױטשישער
 גנבים-שפראַך: Torfdrucker (קעשענענגב, „פֿיטעלשנערער, בוטעלצנער“).
 דאָס ערשטע גלויב פֿון דעם קימפּיוניזם: Torf [== „toraph“ (טרף)]
 — אָף דױטשיש גנבים-לשון: „דורך רױב, אָנפֿאַל און איבעראַשונג געהױם און
 געשקט געקרוינעט און אױעקגעטראַגענע זאַכען, דערהױפּט פֿון אַ קעשענענגב“;
 דאָס צװײטע גלויב פֿירט אױע-לאַלעמאַנט אַרױס פֿון גיידערדױטשישען trek-
 ken („ציען“). —
⁷⁾ פֿרעמוניע. — אָף ו' 15: derous (פֿרונימינאַלאַדווערב); אָף ו' 29:
 droussen (אָדווערב). —
⁸⁾ „ציאת מצרים“ (ספ' 111). —
⁹⁾ „סדרה“ (I. c. 192). — ¹⁰⁾ „עבור“ (I. c. 205). —
¹¹⁾ פֿורוולבוק באַ שטערן ous- — גורם: — ous-sprechen (14, 40);
 ous-; (15) verousgotzt, ousgespöztelt; (14) ousborgen, ousleihe; (88
 ,18) Ousleging; (17) Ouskundschaften; (78, 17) Ousrufing; (17, 18) fragen

Schikres ¹⁾, Rousch, Trunkenheit (74);
 Schiker ²⁾, betrunken, berouscht; Rousch, Trunkenheit (73);
 Chilfen ³⁾, wechseln, touschen; beym Geldwechseln lekeachem unn ganfen (27);
 Sersene ⁴⁾, handeln, touschen, trokiren (77).

פאַר גוטראַלע: (3)

Topp ⁵⁾, die Pouke (81);
 Beten ⁶⁾, der Bouch (21);
 Schomnunit ⁷⁾, Schmerbouch ⁸⁾, e fahster ⁹⁾ bouch-eter Mensch (75);
 Menuche ¹⁰⁾, Ruh, Stille; -- Gebrouch, Herkumme (59)
 Schimuesch ¹¹⁾, der Gebrouch (74).

פאַר וווקאַל אָדער צוּטערלויט:

Bittochen ¹²⁾, das Vertraue ¹³⁾, die Versicherung (22);
 Nachle ¹¹⁾, e Gut, e Boueregut ¹⁵⁾ (64);
 Chaume ¹⁶⁾, die Mouer (26);
 Chaumer ¹⁷⁾, der Mourer (26);
 Chamez ¹⁸⁾, souer. Is net süss ¹⁹⁾ (25);

— „שכרות“ (מלון) 1134. — „טכור“ (ספ' 256). —
 „הלויפן“. — אַוועלעמאַנט IV 528, פֿון דער דײַטש־שפּאַנישער
 נגבימשפּראַך: mechallef sein, chilfenen, chillefen, chilfen, chalfenen
 („בייטען, גנבענען באַם בייטען“). —
⁴⁾ ווערב פֿון שורש „סרם“ („מלון“ 792); —
⁵⁾ „תף“ (מלון 1194). — „בטן“ (SI l. c.). —
⁷⁾ „שמנונית“ (I. c. 1147). — „גרויסער בויד“, ⁸⁾ — „פֿעם“, ⁹⁾
 „דיק“. — „מנוחה“ (I. c. 593). — „שמוזש“ (I. c. 1144). —
¹²⁾ „בטחון (ספ' 26). — „ז' 47: au) traue — באַרױען. —
¹⁴⁾ „נחלה“ (I. c. 185). —
¹⁵⁾ „ז' 43: Bauerkerchweih; ז' 47: au) Bauer — פֿאַרױען. —
¹⁶⁾ „חומה“ (מלון 277). — „חומר“, ¹⁷⁾ —
¹⁸⁾ „חמץ“ (I. c. 306). —
¹⁹⁾ „ז' 25: au) Sauerer — פֿאַרױען. —

Majem chamuzem, **Sou**erwasser, **Sou**erbrunn, Mine-
rolwasser (51—52);
Efeles ¹⁾, **Trouer** (31);
Tischebeaf ²⁾, Tempelzerstörung. Is e **Trouerfest** bey
uns Jüden (50);
Efelesen ³⁾, **trouern**, Lahd ⁴⁾ tragen (31);
Metofel ⁵⁾ seyhn, **trouern** (61);
Gria ⁶⁾ is der Riss in die Klahder ⁷⁾, wenn mer **trouert**.
Gria hahst also **Trouerriss**, gewaltiger Schmarz. E Gria ge-
rissen! hahst: Ach unn waih geschriea! (36);
Oufel ⁸⁾, e **Trouernder**, Lahdtragender ⁹⁾ (68);
Azcl ¹⁰⁾, **foul** (17);
Hifelefulem ¹¹⁾, Narretheye, Possen, Schwänk, **foule** Fisch,
Ränk (33);
Azle ¹²⁾, die **Foulheit** (17);
Batlon ¹³⁾, Müssiggänger, **Foulenzer** (19);
Suss ¹⁴⁾, Pfer, **Goul** ¹⁵⁾ (78);
Beh ¹⁶⁾, Mund, **Moul** (20);
Pere ¹⁷⁾, Esel, **Moulesel** (63). —

— „אבלוח“ (ספ' 2). — „תשעה באב“ (277 l. c.).

— „ווערב: „אבלוח'ן“. — „לייד“. —

— „פון „טפּל“ („מלון“ 359)? — „קריעה“ (כפ' 238).

— „קליידער“. — „אַבל“ (2 l. c.).

— „אַף ז' 19: au) frauern — פאַרזען). —

— „נעצל“ („מלון“ 867). — „הבלהבליים“ (כפ' 62).

— „נעצה“ („מלון“ 867). — „בטלן“ (ספ' 26).

— „סוס“ (193 l. c.).

— „מה'ד: gûl „וויילדער חזיר“ און „אַנער פון אַ היה בכלל“; ערשט

שפעט און ועלטען שווימט-אויף די באַטימנג „Gaul“ („פערד“), זע: קלאַנע

— 159.

— „פּה“ („מלון“ 914). — ז' 56: Leckermaul — פאַרזען). —

— „פּראַ פּרה“ („מלון“ 961).

דער ou אקענען מה"ד ũ און נורם אויך אין אנדערע ווערק פֿון דעם זעלביקען מחבר.

ועי, צ. ב.:

„GEDICHTER, PEROBELN unnd SCHNOUKES fer unnere Leut. — Ae Roretät poetische Parleschnur um de Kalle ihren Hals, vun Itzig Feitel Stern. — I Thaal. Zon Vierten Mol outgeligt, vermehrt, unnd mit randglossenhaftige Ahnmerkinge behaft, mit än lexekumistische Ahnhängerlich vun wiegen de lossenkodeschen Wärter versiegen, unnd mit ellef ganz neue englische Kupferstichlich ousgetapezirt, wie mer se nor in Peris haben kann. Eppes en Extre Roretät. — Meissen 1852. Fr. W. Goedsche'sche Buchhandlung. (O. Fr. Goedsche).“¹⁾

אויך:

„נעדיכער, פאראבעלן אונד שנאקעס צווייטער טייל

„Gedichter, Perobeln und Schnoukes fer unnere Leute, Z wey unnere Leut de קנאבלוך בליהעך ter Thahl, ouden Knoblichblütte Sterne unnd de Schließ dermit ze kränzen. Gizougen unnd wachsen gelosst vun Itzig Feitel Stern. Mit ganz rone Kupferstichlicher unnd e Mosik ousgetapezirt aach mit en Ahnhenkerlich versiegen. Meissen, bei F. W. Goedsche.“²⁾

די שמוצקע אנטווערפער שפראך וועטן פֿאַרפֿאַסט אין מינדערסט לייען יודיש (געדרוקט מיט דעם שער שריפט) אין וועטן כולל אַ מענטש מאַטעריאַל פֿאַר דער יודישער דאָלקמולוגיע. —

==== אין דרייצעטן יאָרהונדערט און דער מה"ד ũ אין די באַיאַ- ערױשע מ"מ געהערען צו אױבערדעם שױש אױבערגענאַנגען און (ou³⁾. פֿון דעם ou און שפּעטער געווען au. — דערױקער פֿרױעם (ũ) — au) וואָס זײַך אױבערגעווערען אָף די שװעדישע מױה פֿרענקױשע

¹⁾ 107 זײַך קלענער .8⁰ —

²⁾ 143 זײַך קלענער .8⁰ —

³⁾ ועי: Prof. Dr. Hans Reis: „Die deutschen Mundarten“. (Sammlung Göschen № 605). Berlin und Leipzig 1912. — s. 80.

מ"מ וועגן אַ אונטערזוכען און דער אויבערפֿרענקישער גרופע פֿון אויבערזעטש, און פֿון דענען האט ער נאָך פֿאַרשפּרעט זיך דעם גרעסטען מויל פֿון מוטעל-דעטששען; דו דעטששע שרופֿט שפּראַך האט דעם au אַקצענטירט⁽¹⁾. — אויך דאָס זיבענברגישע (מוזעלפֿרענקיש שפּראַכאָנוועל און מורחאָנאָרן) האט⁽¹⁾ au.

דאָס מערבֿפֿרענקישע⁽²⁾ (אודער מוזעלפֿרענקישע, געהערט צו דער מערבֿמוטעלדעטשער גרופע פֿון מוטעלדעטשען) און אָבער, געבליבען שטויבן באַ ou; אויך דאָס עווענשישע⁽³⁾ (געהערט צו דער אַלעמאַנזשער גרופע פֿון אויבערדעטשען). מ'זאָגט דאָרט: ous, Mous, Hous.

אוינוקע מוטעלדעטשע מ"מ האָבען נאָך דעם מה"ד ט; אָבער אויך זיי דרופֿטאָנגירען אים וואָרט-אין פֿאַר וואַקאַל און וואָרט-אויס⁽⁴⁾; צ. ב.: boue (בויען).

אַנמערקונג I. — דער איבערזאָג און מופֿעלזויט האט און היינטישען נישט געקענט פֿורקומען, ווען דער ט און שוין פֿרו פֿאַרקירצט געווערן, געפֿונענדיק נאָך און אַ וואָרט, וואָס פֿלעגט זייער אומט געברויכט ווערען און אומבאַשטענדיק שטעלונג⁽⁵⁾. צווי לויט נאָך דערקלערען דער דע-טששער ליטעראַטורער⁽⁶⁾ du אַנשאַט דעם לייטגעזעליכען dau, וואָס קומט טאַק פֿור און אוינאָקע מ"מ; אויך דער⁽⁷⁾ uff, וואָס און ווער פֿאַרשפּרעט און מערבֿמוטעלדעטשען⁽⁸⁾. —

⁽¹⁾ רעז 80. וועי אויך אויבען ז' 223. —
⁽²⁾ רפד"ו 80, 119. — אויך דאָס פֿרענקישע ייִדוּש! (אויבען 353 פֿפ.). —
⁽³⁾ רפד"ו 80. — אויך דאָס שוועבֿישע ייִדוּש! (אויבען 353 פֿפ.). —
⁽⁴⁾ רפד"ו 118. — ⁽⁵⁾ רפד"ו 80. —
⁽⁶⁾ מה"ד: d; איבער אויך duo און du. — אַקצען אים דעם לעצטען טען du (מיט קורצען וואַקאַל) האָבען די ליטווישע ייִדוּשע מ"מ: דו; אַלע איבערקע: דף. —
⁽⁷⁾ auf = ⁽⁸⁾ זע אויך אויבען ז' 239. — אַנפֿאַנגע צו דעם uff, און דאָס לויטווישע אָף (אויבען ז' 223, 239). אַקצען וועלכען די פֿוילישע און דרוםרוס לענדלשע מ"מ האָבען לייטגעזעליך אָף (אויבען ז' 225, 226); דרוםאָפֿיאַל: אָף (פֿרויל-ביק און אַדעקמוויש — אַלוי הייכטונק).

אָנמערקונג 2. — ווי פּרוּפּ. רײז ווייזט אָן, הױט דער דיפּ
 טונג ⁽¹⁾ au אין די הױפּט־שױשֶׁ מ״מ אָנגעהױבען אַ ווייטערדיקע
 אַנטוויקלונג — דורך דעם, וואָס דער ערשטער טױל פֿין טופּעללױט איז פֿאַר-
 לענגערט געווערען, אין טױלען פֿון פֿעלצױשען ⁽²⁾ און העסױשען ⁽³⁾ הערט
 מען: Maaul, aaus, Haaus. צוליב פֿאַרלענגערונג פֿון a הױט דאָס צווייטע גליד
 פֿון דיפּטונג געמוזט אָפּגעשוואַכט ווערען; אין אייניקע ערטער איז דו אָפּ-
 שוואַכונג דערגאַנגען ביז פֿולשטענדיקען פֿאַרלוסט פֿון דעם u, דערהױפּט דורט,
 ווי דער דיפּטונג איז בכלל פֿאַרקיצט געווערען דורך אַנאַלוגיע אידער איבער
 שוואַכערע באַטונג. באַיִערױש הױט: ⁽⁴⁾ (auf) af, ⁽⁵⁾ (kaum) kam;
 לױזױצױש ⁽⁶⁾: (fauler) fala; אױבערהעסױש: ⁽⁷⁾ (Schaum).

אויך אייניקע פּלאַטריס־שױשע (גינדרעדיטשױשע) מ״מ, אין וועלכע
 דער וועסטערמאַנישער ù (— אַה״ר, מה״ר ù) איז געבליבען אָהן ענדערונג (זע:
 פּרוּפּ. ד״ר הױבערט גרױמע, „פּלאַטריס־שױשע מינדאַרטען“, לױפּציק 1910; ז'
 36), הױבען די פּרעפּוזיציע up (מיט קירצען וואַקאַל — אָפּגעשוואַכט צוליב
 פּרוקלױטשער שטעלונג); אַזױ דו מ״מ פֿון מזרח־עווערן (דורך און גע-
 מינדע, 3/2 טעה וועגס פֿון מינסטער און וועסטפּאַליען) און שטאַ-
 ווענהאַגען (שטעמעל אין מעקלענבורג-שווערן, האַרט באַ דער גרעניץ פֿין
 פּומערן). —

(אָנטפּרעכער פֿון מה״ר ù. —

⁽²⁾ פּעלצױש אידער רױגפּרענקױש איז אַ אינטערגרופּע אין מערב-
 מיטעל־דיטשױשען. —

⁽³⁾ אויך העסױש איז אַ אינטערגרופּע אין מערב־מיטעל־דיטשױשען. —
⁽⁴⁾ מיט קירצען וואַקאַל; פֿאַרגלײך מיט'ן ייִדישען אָף (אויבען 226,
 231, 232, 233, 235 פֿ., 238), וואָס שטייט שטענדיק פּרעפּוזיצױנע-
 לױש און דערױבער פּרוקלױטש (מיט קירצען וואַקאַל). —

⁽⁵⁾ מיט קירצען a; פֿאַרגלײך מיט'ן ייִדישען קאַם (אויבען 228, 239,
 347, 348, 351, 353), וואָס שטייט דאָס רוב אין שוואַך-באַטונטער שטעלונג,
 מיט קירצען וואַקאַל. —

⁽⁶⁾ לױזױצױש-שלעזױש איז אַ אינטערגרופּע אין מזרח־מיטעל-
 דיטשױשען. —

⁽⁷⁾ מיט קירצען a; פֿאַרגלײך מיט'ן לױטווישען קירצען a (אָקעגען מה״ר
 ù) פֿאַר m (אויבען 228, 238, 239, 317, 348, 349, 350, 351, 353). —

==== דער פּויליש-ייִדישער oo אָקענען מה"ד ū⁽¹⁾ האָט אַ אַנאַלאָ-
גיע אין נידערש לעזשען (אינטערגרופע אין לויזש-שלעזשען), וווּ מ'-
זאָגט: Floom („פֿלויס"), Zoon („צוים"), Kroot („קרויט"), Hoos
(„הויז")⁽²⁾.

ריו⁽³⁾ מינט, אָ דער נידערש לעזשער oo הוט זיך אַנטוויקעלט
פֿון au. דהיינו: a- איז געוורען אויסגעצויגען, אויבער נישט אין aa, נור אין
oo — אינטער דער ווירקונג פֿון u-, וואָס הוט אַסמילירט דעם a-, דערנע-
טערט אַים צו זיך, פֿאַרמאָנקעלט אין o, און דערגאָך אַליין אָפּגעשוואַכט און
פֿאַרשוונדען געוורען. —

פּרופּ. ריו⁽³⁾ האָלט דעם נידערש לעזשען oo פֿאַר די פֿאַרזאָג, אין
זאָגט, אָ ווען אַזעלכע מין אַנטוויקלינגען⁽⁴⁾ זאָלען זיך וועטער ציען, ווילט אײך
דערדזויקער „ניער" טופּעללייט, אייגענטליך, געקענט איבערלעבען דיאייגענע מע-
טאָמורפּוזען, וווּ די אַלטע⁽⁵⁾; דיך האָלט דערפֿין אָפּ דער און דער לעצטער
צײַט באַזונדערס שטאַרקער איינפֿלוס פֿון דער שרופּטשפּראַך.

און פּוילישען ייִדיש האָבען מור יאָ וויטערדזיקע אַנטוויקלונג
פֿון דעם oo; דהיינו: דעם דיפֿטאָנג יאָע- (oe)⁽⁶⁾. —

[צו ז' 223]. — אָקענען מה"ד קירצען o הובען די ייִדישע מ"מ:

⁽¹⁾ זעי אייבען פֿפֿ, 213 פֿפֿ, 223 פֿפֿ, 311, 326 פֿפֿ. —

⁽²⁾ אינטערעסאַנט: אינדוגערמאַנישער ū בלייבט ū (הויכטאָניק, נאַטורליך) אין
אַלמאַינדישען (סאַנסקריט), לאַטײַנישען, אַלטאַיסלענדישען, אַנגעלזעקסישען, אַה"ד,
מה"ד [ד"ר ריכאַרד לעווע: „געראַמאַנישע שפּראַכװיסענשאַפֿט" (לייפּציק 1905)
36]; אין גוטשישען, דאַגענען, אײזון אַנטשפּרעכער — לאַנגער אױפֿענער o
(אין די גוטשישע קוועלען, אייגענטליך, טראַנסקריבירט מיט au): frôan (אַה"ד
frûên (גה"ד frauen), bôan (אַה"ד búan, גה"ד bauen) [ד"ר הערמאַן
יאַנצען: „גוטשישע שפּראַכדענקמעלער" (לייפּציק 1905) 16]. —

⁽³⁾ דפֿ"וו 82. —

⁽⁴⁾ ווי (û) — ou — au — (aau) — oo. —

⁽⁵⁾ ד. ה. ווי דער ou אין au. — ⁽⁶⁾ אייבען 215, 333. —

⁽⁷⁾ אַנטערקונג XII אין טעקסט. —

(1 קירצען o¹);

(2 o² אידער e³).

די גרענעץ צווישן דעם קירצען o אין דעם oj (אידער ej) אויבן די יידישע מ"מ אים אלגעמיין דאזיגענע, ווי צווישן קירצען e אין ej¹ (ביידע לויטן גענעטיש פֿאַרוואַנדט) און דער קרעמעניצער מ', אידער צווישן אוי-גייערטאליטי-יידישען קירצען a⁵ און (מיט אים גענעטיש פֿאַרוואַנדטען) u⁹ (קירצען, לאַנגען, אויבערלאַנגען) און די דרומרום לענדלישע⁷ און פֿוי-לישע⁸ מ"מ, און דער ווישקעווער⁹, און און די גאַלצישע¹⁰, ביימישע¹⁰, סלזאָאָקישע¹⁰.)
גענויער — אָף אַנאַנדער אורט.¹¹

¹ פֿאַלע אָהן אונטערשיד. ס'איז, אַלזו, אונטערסאַלזישע דערשייננג און אונטער לשון. —

² די פֿוילזישע (ועי אויבען ז"ו 214, 215), אייניקע דרומרום-לענדישע (ועי אויבען ז"ו 216, 217, 233, 312), די גאַלצישע און בוקו-ווינער (אויבען ז"ו 230, 231), די ביימישע, מוירישע, אונגאַ-רוישע און סלזאָאָקישע (אויבען ז"ו 232, 233) מ"מ. —

³ די ליטווישע (ועי אויבען ז"ו 219 — 222, 237, 347) און אייניקע דרומרום לענדישע (אויבען ז"ו 217, 342) מ"מ. —

⁴ און די פֿוילזישע-יידישע מ"מ אַנאַשפּרעכען דעם לויט: aj, ej (ועי אויבען ז"ו 245—255); און אַנדערע דרומרום לענדישע: i (אידער j), ej (ועי אויבען ז"ו 258 — 265). —

⁵ עווענטועל אויך o (ועי אויבען ז"ו 293, 295 — 299). —

⁶ און די ליטווישע און מוירישע מ"מ: o (ועי אויבען ז"ו 278—

284). — ⁷ אויבען ז"ו 284 — 286, 293, 299. — ⁸ אויבען ז"ו 288—

292. — ⁹ אויבען ז"ו 292 — 293. — ¹⁰ אויבען ז"ו 286 — 288. —

¹¹ דער העברעישער און סלאַווישער o (פּונקט ווי דער העברע-

ישער e — ועי אויבען ז"ו 266 — 267) גויען און דער יידישער שפּראַך און

אַלעם נאָך דעם גורל פֿון מה"ר קירצען o. וואָס שייך דעם o, זענען די העב-

רעישע און סלאַווישע עלעמענטען (די העברעישע אויך וואָס אָנבעלאַנגט דעם e)

און אונטער לשון, אַלזו, פֿולשטענדיק פֿאַריינדישט (מער, היסטעס, ווי

בנוגע צום a — ועי אויבען, ז' 282, אָנמערקונגען VII און VIII און טעקסט). —

אַנטערקוינג. — דאָזיגע גרענעץ וועלען מיר זעיען¹ אין די יידישע מ"מ צווישען קירען i אין דעם מיט אים גענעטש פאַרוואַנדטען i. דרוזיקע גרענעץ (ווי אין באַראַקטער: וורט אַזיבען אָף ו' 277) און אַלזו, אַזינגס פֿון די גרונגעוועזען אין דער אַנטוויקלונגסגעשיכטע פֿון דער יידישער שפּראַך. —

[צו ו' 232—234]. — a אַקענען מה"ד ou און אַנאַלטע דערשיינונג אין דער לעבעדיקער יידישער שפּראַך.

ווי. י. ברוואַנדער און זיין „יידיש-טויטשער גראַמאַטיק“ (לויפ-ציק און וולפּענבוסעל 1750), נישט וויסענדיק, ווי צו דערקלערען די אַנ-גענטימליכקייטען פֿון דער יידישער פֿאָנעטיק, באַטראַכט ווי אַלס פּורע „פֿאַרדריינג פֿון די ווערטער“. ער מאַכט די יודען די פֿאָלגענדיקע פֿאַרווורפֿען, וועלכע ער רופֿט אָן „פֿאַרצוינג אין דער אויסשפּראַך“² : „Sie verkehren :

„a in o, z. E.: da hast du es, do³) host's; habe, hob; Wahrheit, Wohrheit³); lassen, lossen; blasen, blosen³) Israel, Isroel³); Acher, Ocher; Berachah, segen, Brogah³); Mescharet, Diener, Meschoret³).

„a in e, z. E.: fragen, frägen; bekannt, bekent; überantworten, überantworten; darbey, derbey; man, me'n; waschen, weschen; wahrhaftig, wohrheftik; Antwort, Entfort; olam o ulem.

„a in ei, יעקב, Iakob, Ieikef⁴).

¹ אין אַ באַזונדער עטייד, וואָס וועט געדרוקט ווערען אָף אַנאַנדער

אָרט.

² ציטירט נאָך אַזעלעמאַנט III 309 — 310.

³ ועי אַזיבען ו' 278 אין 283 (דערשיינונג B).

⁴ אַלזו, חטף-פתח אויסגעשפּראַכען: אַי. — אין דער היינטיקער ברוסקער מונדאָרט: טאַינעט, געטאַינעט, מאַיסע וכו' („מענ'עט, גע'מענ'עט, מעשה“); סיקוליווע (שעדל. ג.), לוישין (שעדל. ג.), קיסניט. א.), ווישיניץ (כעלמ. ג.), וולדאווי. א.): טאַינען, געטאַיניט; מורד (שעדל. ג. אין א.): טאַיני, מאַיסן; מווישניטש (שעד. ג.), ראָדו. א.): טאַינען; קולובע (לומו. ג.), אַסטרוזל. א.): דאַיני, מאַיסעלי; לויבאוויטש (מול. ג.), אַרש. א.): מאַיבֿל, מאַיסן. —

„au in aa, glaub, glaab mir.

„ä in i, Mainz, Mihnz; Mehl, Mihil¹⁾.

„e in ei, גײַר, Gever, Geiver²⁾, Mitgesell; מעיאט, meiat טרין, schirez, eher, eier; geschehen, gescheihen²⁾; legen, leigen²⁾; lernen, leinen; sehen, seien²⁾; steht, steiht²⁾.

„el in a³⁾, eins, ahns; einer, ahner; ich hob ahne, ich habe eine; seines, sahnes; du Fleischkopf, Flaaschkopf; Schweif, Schwaaf; weistu, waastu; Weizen, Waazen.

„el in ä, kein, kähn.

„eu in a, verleugnen, verlâgnen³⁾.

„i in e, bringen, brengen.

„l in ei, ליחק, Isaak, Eissik.

„o in e, sollen, sellen; wollen, wellen; solches, selches.

„o in u, bekommen, bekummen; wo, wu.

„ö in ei, nötig, neitik²⁾; bös, beis²⁾.

„ü in e⁴⁾, stürmen, stermen; würdig, werdig; fürchten, ferchten.

„ü in ei, Lüge, Leige“.

טור זעיען דין גלויב, דעם א אויך [glaab] (מה"ד הוט דער

ווערב: ou⁵⁾; בה"ד: au]. —

==== ער קומט פאר⁴⁾ אין די מענטשן⁷⁾ בון גלויקעל האמעל⁸⁾.

¹⁾ ועי אויבען ז' 5258. II דרומזבל. גרויסע). —

²⁾ ועי אויבען דעם „צווייטען גוטן זין“. —

³⁾ ענליך אין דער עלטערער בענד ד' ער (פעטרוק. ג.) מונדערט: אאנס, צווייט, באאן, פלאצט, שטאן א. צו. ו. (= „אונס, צוויי בון, פלויש, שטיין“). —

⁴⁾ ועי מענע „יודישע דיאלעקטאלוגיש פורשונגן“ (נוירשע 1917) § I 14.

פ. 3. —

⁵⁾ לעק' 66: glouben, gelouben (ווערב). —

⁶⁾ הגם עס קונקרירען מיט אים וי אין ז. —

⁷⁾ געמען-ארום די צייט פון ת"ז (1647) בון תע"ט (1719). —

⁸⁾ געבוירען אין האמבורג 1645; 1700 צום צווייטן טייל התנוה

אָף די ערשטע 136 זײַ פֿון דעם ווערק ¹ באַגעגענען מיר:
אנ ²; — באַם ³; — בֵּרֶא ⁴; — צו לאַף ⁵; — לאַפֿין ⁶; —

געזאָט קיין מעץ און אַרבערנעצאָרען אַהן. — אירע מעמאָרען היט אַרויסגע-
געבען פֿרום. ד״ר דוד קויפּמאַן לייט אַ קופּיע, וועלכע איז אָפּגעשריבן גע-
ווערען פֿון דער מחברונג זון ר' משה האַמל, רב און „פּייארשדורף“
(באַיערשדורף און באַיערן). —

¹ וואָס הוט 333 זײַ. —

² פֿילראַל: אַנן — אָף זײַ 14, 40, 47, 95, 97.

סינגלאַך — אָף זײַ 304 (4 מאָל), מיט אַ פּתח; 205 (13 מאָל) א. א. וו.].

אָף זײַ 102: „אַנן בליק“ („אויגעבליק“).

אָף זײַ 54 (2 מ׳), 55 (4 מ׳), 119: „אויבן“.

³ זײַ 52 — אָף דעמאָניגעם זײַ: „בוים“ (2 מ׳). —

⁴ זײַ 29, 30, 31, 40 (2 מ׳), 41, 49 (2 מ׳), 50 (2 מ׳), 63, 66, 75,

89, 92, 109, 125, א. א. וו., א. א. וו. (אויך 236, 240, 246, 259, 273, 300
א. א. וו.).

זײַ 41 (3 מ׳), 51, 54 (3 מ׳), 55 (3 מ׳): „פֿרויאַ“; זײַ 50: „פֿין

דער פֿרויאַן“ (דאַטיו סינג); זײַ 51: „פֿאַן דער פֿרויאַן“ (דאַט. סינג);

זײַ 55: „יונגפֿרויאַן“ (פל.). —

⁵ 46: „אַלוי דאַו איך איין צו לאַף נעם“ ... —

⁶ = „לויפֿען“ (אַנפֿ). — „פּאַנגט ער און צו לאַפֿין איך דאַו ים

צו“ (46). איך אָף זײַ 53, 71, 91, 104.

פּרעזײַ: „איך ... לאַף ביו אין דאַו ים צו“ (46); „דיא בויכט דאַו קינד

אונ' לאַפֿיט פֿון דען קינד הין וועק אונ' לאַפֿיט ווידר הנויף צו דיא ווייבר“...

(87); „מיון קינד לאַפֿיט“ (87); „מאַן ויכט וויא עש אַפּלאַפּט“ (88); „אונ'

לאַפֿין מיט טרייא ווערטיר“ (35).

פּרעטעריטײַ: „אַליש דיא חיות רעות דיא ועלבי זאַכין לישין אים שטין

אונ' לאַפֿיטין דיא בהמות נאך“ (43).

פּערפֿעקטײַ: „איך ... בין אראפּיר אין דער שטויב גילאַפֿין“ (72);

„ער מיט זיך גיהאנדילט אונ' הרומיר גילאַפֿין מבית לבית“ (69); „אַיזט

אַליש אויו דער שויל גילאַפֿין אונ' בעוה“ אין דיא בעשטי תפילות אַרוין גי-

לאַפֿין“ (87); „אַיזט גילאַפֿין“ (135); „דאַו אלוו דויער רונג אין אייטיל

גילעכטיר אונ' פּריינשאפּט אַפּ גילאַפֿין אונ' החתנה תוך שטון ושמהו איוט

זאפין¹; — קאף²; — קאפין³; — זאנ אמ⁴; — ביראכורין⁵; —
גלאבין⁶; — פאר לאקנין⁷; — אך⁸.

גנמור גיווארין" (60); „אלו מין ליבה קינדר איזט דיוו צו שיקונג ת"ל
גליקליך אפגילאפין" (92); „דער רוצח איזט הין וועק גילאפין" (78);
„ושגין מיר... אין מקום גילאפין" (26).

ז' 87: „לויפין" (אינפ'); ז' 50: „דער קנעכט לויפט"; ז' 47: „זיא
לופט"; ז' 131: „זיא לויפין", „ער ליף אין דאו בית המדרש"; ז' 43:
„ער אנטליף"; ז' 44: „זיא לופטין אלי אויף אים" א. א. וו. —
(¹ אקענען מה"ד soufen (לעק' 238).

ז' 4: „ווער פאר זאפין"; ז' 105: „פאר זאפין זיין".
ז"ו 101, 102: „זויפין" (אינפ'); ז' 4: „פאר זויפין" (אינפ'),
„מיר ארזויפין" (פרעז); ז' 101 (2 מ'): „זויף ברודיר" (סונג); ז' 104:
„זויף ברירר" (פל). —

(² 75. נומען, „קויף" — ז' 54: „קאף מאן" (ז"ו 54, 55:
„קויף מאן"). —

(³ ז"ו 37, 43, 44, 75 (3 מ'), 76 (4 מ'), 100, 112 א. א. וו.
ז"ו 19, 75, 79, 82, 99, 100, 111 (3 מ'), 112, 114, 124: „פאר
קאפין" (אינפ'); ז' 121: „אויז קאפין" (אינפ'); — ז' 111: „מאן איין
קאפט" (פרעז); — ז"ו 75, 80, 112, 124, 134: „גיקאפט" (פארט' פרעט);
ז"ו 69, 111, 114: „פאר קאפט" (פארט' פרעט); ז' 69: „אויף גיקאפט"
(פארט' פרעט).

ז' 112: „פאר קויפין" (אינפ'); ז' 49: „ער קופט אים אפ". —

(⁴ „זויגאם" [אַה"ד sougen (מה"ד söugen) — זעי קלוגע 380]. —

(⁵ ז' 98: „האט מאן איהם ב' ג' פעמ' ביראכורין מוויין"...

לעק' 17: berouchen (נה"ד: beräuchern).

לעק' 202 פאראלעלישע פֿורם: rouchen. —

ז' 72 (אינפ'). —

(⁷ ז' 97 (אינפ'). — ז' 136: „לייקנין" (אינפ'), „האבין גילייק-

גיט" (פערפ').

מה"ד (קליגע 284): loughen, loughenen, אַה"ד: loughen, loughenen

(= „לייקענען"). —

(ז"ו 2, 4, 8, 11, 14, 15, 16, 17, 19, 24, 25, 28, 34, 36, 37, 38, 39

==== אין דער ציטאטע, וואָס מ. גרונואַלד ברענגט ¹ אויס דעם „ספר
החיים“ ² (אַמסטערדאַם 1695); „פֿראַ“ („פֿרוי“). —

==== אין „מנורת המאור“ ³ (אַמסטערדאַם תפ״ב — 1722): „קאמן תבואה
צו קאַפֿין“, „קאמן אין טאר קאַפֿין...“ ⁴ [מ׳]; „ווער איין אוקס גנבת אונ'
פֿר קאַפֿט זיא... אונ' ווער איין שאף גנבת אונ' פֿר קאַפֿט זיא...“ [ט׳ז];
„שמואל האט גיקאַפֿט פֿון איין גוי איין גאלדן בעקן... (רב פהנא) האט גי-
קאַפֿט הונדרט אונ' צוונציג פֿעסר וויין“ [י׳ז]; „דיא דא פירות אויף קאַפֿין...
אום אן לייט טיידר צו פֿר קאַפֿין“ ⁵ [י׳ז b]; „זאל נישט גלישטן אים צו גנארן
אין ויין קאַפֿין אודר פֿר קאַפֿין“, „גאך גלייך וואול האט דיא תורה גבאטן דז
ער נישט יוקרר אודר וועלפֿר זאל קאַפֿן אונ' פֿר קאַפֿן אלש עש ווערט איו“
[י״ח b], א. א. וו. ⁶.

„אוועק צו לאפֿן פֿון זאכן וואש נאר איין ווינג גלייך איו צו שוחד“
[י״ח b]; „זוא איו ער אוועק גלאפֿן אין איין אנדרי מדינה“ [ל״ה b].
„אך“ (== „אויך“) איו אין דעם ספר נורם, קומט-פֿור אָהן אַ שיעור מאָל,
צו אַ סך מאָל אָף אַ זיטעל.

43, 44, 46, 47 א. א. וו. א. א. וו. (כמעט אָף איטליען זיטעל; אָף אַ טייל
צו עטליכע מאָל). — אָף ז׳ 55: „טרוים“ (4 מ׳). —

¹ „מיט“ 1900, I ז׳ 48. —

² וועגען וואָסער „ספר החיים“ דאָ איו דז רויך, קען איך לעת-עתה ניד
נישט זאָגען. —

³ איבערזעצט פֿון ר' משה פֿראַנקפורט דייך אין אַמסטערדאַם
(געבוירען 1672, געשטורבען 1762).

געזעצט און אָפּגעצויגען דורך: „יעקב בר אברהם המפורסם עלי״ט,
זעציר מק״ק אמשטרדם“, „יעקב בן חיים דרוקר שליט א״ם, זעציר
ופרעסין ציהר מק״ק אמשטרדם הכירה במדינת האלאנדיא“ און „הבהור
זלמן בן כמהורר משה גר״ז זעציר זגם דרוקר מק״ק אמשטרדם“. —

⁴ אָף דעראַייגענער זיט אױך: „איין גאנץ מאס פֿיין מעל ווערט מן
קױפֿן“. —

⁵ דער לעצער אינפֿיניטיוו אָף דעראַייגענער זיט ניד 2 מאָל. —

⁶ אָף ז׳ י״ט: „קאפֿן“ (2 מאָל), „ער קאפֿט“ (2 מ׳), „פֿר קאפֿן“
(2 מ׳), „איך פֿר קאפֿט זיא נישט“, „ער פֿר קאַפֿט“ (4 מ׳), „כלים וואש פֿר
קאפֿט ווערט“, — אין קיין איין פֿורם מיט ייִ. —

אָף ז׳ ל״ג, ווידער, 5 מאָל „קױפֿן“. —

אַנמערקונג. — און פֿירטער אויסגאַב (תקכ"ז—1767) און אין
דיהרנפורטער⁽¹⁾ (תקנח—1798) קומט דער ווערב „קויפֿען“ און די
אַלע ציטורטע שטעלען מיט ייִ. ; די צוויי פֿורמען פֿון „אַוועקלויפֿען“
דאַגענען, מיט ייִ. —
==== אין אַמסטערדאַמער „המגיד“⁽²⁾ (1738), נביאים ראשונים⁽³⁾,
און דער הקדמה פֿון די אַרזיסגעבער⁽⁴⁾: „גבן לויף זאל לויין פֿרייז גטטעלט
דאָט מיטליכֿר ליינר זאל קענין ליינט קאָפֿין“.
און טעקסט ווערט אין דעם באַנד „אשה“ אַלס נזרם אובערזעצט⁽⁵⁾:

⁽¹⁾ געזעצט און געצינגען דורך: „הועצער שמואל בן כהר״ נפתלי הירץ
זצ״ל מק״ק יעסניץ סמוך לק״ק דעסויא“, הדרוקר יעקב בן כהר״ יוסף ז״ל
מגושן טאג ולע״ע בק״ק דיהרנפורט“, הדרוקר דוד בן כ״ה שמעון ז״ל מק״ק
ברלין הבריה“ און „הועצער הירש בן כ״ה שמשון כ״ץ יצ״ו מק״ק די תרני-
פורט“.

⁽²⁾ ס׳איז דאָס ווערק פֿון ר׳ יעקב בן יצחק אשכנזי (געבוירען אין
מיטען 16. יאָרהונדערט אין יאַזווי, געשטארבען 1628 אין פראַג); מיט דרוש
איבערפֿילטע איבערזעצונג פֿון נביאים וכתובים (אויסער דברי הימים), צום
ערשטען מאל געדרוקט אין פראַג 1576. —

⁽³⁾ מער ווי דעם באַנד הוב אין נישט. ל״ווייס אויך נישט, צו זענען
בכלל אַרזיס וועטערדיקע בענדער. באַ בן יעקב (ו' 290 נ' 389) איז דערדזוי-
קער אויסגאַב⁽⁴⁾ נישט רעניסטרירט. —

⁽⁴⁾ אַרזיסגעבער איז, אייגענטליך, דער מזכר-ספרים אליעזר זוסמן („בן
כמר יצחק רודלסום ז״ל“), אַזבער די הקדמה איז אינטערגעשריבען פֿון וואַלף
בן יודא און מנחם-מנדלי בן וואַלף שוואַב (אַ טאַטע מיט אַ זון), וועלכע
זענען אים געווען דערבײַ ביהולפֿיק (אַלס שותפים?), צוגיפֿנעמענדיק אַבונגענטען
פֿאַר דעם נייעם אויסגאַב.

געאַרבעט באַ דעם בוך הובען זעצער יעקב בר משה הלוי (פֿון האַמ-
בורג); זעצער מאַהריס בר יעקב הלוי (זון פֿון ערשטען); דרוקער חיים בר
מנחם מן דאַנציגער. —

⁽⁵⁾ אויסער עטליכע געצויילטע פֿאַלען, ווען אַלס איבערזעצונג קומט: „ווי ב״ב“ —
„פֿרויא“ וואַרפט זיך דורך נישט מער ווי 3 מאל (יהושע ו' כ״א און כ״ב).
„א״ה אלמנה“ און „אלמנה“ ווערען איבערזעצט: ווידֿפֿרויא (שמואל
ב' י״ד ה', מלכים א' י״א כ״ו), ווידֿפֿרויא (מלכים א' ז' י״ד), ווידֿפֿרויא (מלכים

פֿרֿוּחַ¹.

שׁוּפֿטֿים יִיא כ׳, מלכים ב. י״ז י״ד: גלאבן (אונפֿ); מלכים א. י״ז: גיגלאבֿים (פֿאַרט, פֿרעט); שמואל א. כ״ז י״ב: גלאבֿים (פֿרעט, דרוטע פֿ. סונג); שמואל א. כ״ב י״ד: בגלאבֿט (אדיעקט).
לעבען אױנפֿױנטױוּ לֵאפֿױן² — אױך לױפֿױן³, נאָך לױפֿױן⁴, לױפֿױן⁵, אנטלױפֿױן⁶; לעבען פֿרעטערױטיג לֵאפֿױט⁷ (דרוטע פֿ. סונג), לֵאפֿױט⁸.

א' י״ז ט׳, וויטפֿרוּחִי (מלכים א. י״ז י' אין ב').
„הבתולות“ (שמואל ב' יג י״ה): „דין יונג פֿרוּחִין“; „בתולתה“ (מלכים א' א' ב'): יונגפֿר.

„נערה“: „יונג פֿרוּחִי“ (מלכים א. א' ב'), „יונג פֿרוּחִי“ (מלכים ב. ה' ב' אין ד'), „יונג פֿרוּחִי“ (שופטים י״ט ג'—ו', ח', ט'), יונגפֿר (מלכים א. א' ג' און ד'); פֿל: „יונג פֿרוּחִין“ (שמואל א. ט' יא, כ״ה מ״ב), „יונג פֿרוּחִין“ (שמואל א. כ״א י״ב). —

¹ יהושע [ב' (א', ד'); ט״ו (ט״ו, י״ז)]; שופטים [א' (י״ב, י״ג); ד' (ד', ט', י״ה, כ״א); ה' (כ״ד); ט' (מ״ט, ג׳, ג׳ד); י״א (ב', י״ג, ב'), ג' (ו'—י, י״א, י״ג, י״ט—כ״ד); י״ד (א'—ג', ז', י', ט״ו, ט״ז, כ'); ט״ו (א', ו'); ט״ו (א', ד', כ״ז); י״ט (כ״ה, כ״ז); כ' (ד'); כ״א (א', י״ח, כ״א, כ״ב)]; שמואל א' [א' (ד', ט', י״ח, י״ט, כ״ה, כ״ז); ב' (כ'); ד' (י״ט); ט״ו (ג'); י״ח (י״ז); כ״א (ה'); כ״ב (י״ט); כ״ה (ג', י״ד, ל״ה, ל״ט, מ'); כ״ז (א'); כ״ז (ג', ט', י״א); כ״ח (ז'—ט', י״א—י״ג, כ״א, כ״ד); ל' (ה', כ״ב)]; שמואל ב' [ב' (ב'); ג' (ג', ה', ח'); ו' (י״ט); י״א (ב', ג', ה', י״א, כ״א, כ״ז, כ״ז); י״ב (ט', י', ט״ו, כ״ד); י״ד (ב', ד', ח', ט', י״ח, י״ט, כ״ז); י״ז (י״ט, כ'); כ' (ט״ו, י״ז, כ״א, כ״ב)]; מלכים א' [ב' (י״ז, כ״א); ג' (י״ז, י״ח, כ״ב, כ״ז); ד' (י״א, ט״ו); ט' (ט״ו); י״א (י״ט); י״ד (ב', ד', ה', ו', י״ז); ט״ו (ל״א); י״ז (י״ז, כ״ד); כ״א (ה', ז', כ״ה)]; מלכים ב' [ד' (א', ח', י״ז); ה' (ב'); ו' (כ״ה, כ״ה, ל'); ח' (א'—ג', ה', ו', י״ח); י״ד (ט'); כ״ד (י״ד)]. —

אין אייגיקע פֿסוקים צו עטליכע מאָל. —
² שמואל א. ח' י״א; שמואל ב. י״ח, י״ט און כ״ב; מלכים א. א' ה'; מלכים ב. ד' כ״ב. —

³ שמואל ב. י״ח כ״ב, כ״ג כ״ו. — ⁴ מלכים ב. ה' כ'. — ⁵ שמואל א. כ' ו'. — ⁶ שמואל ב. ט״ו י״ד. — ⁷ שמואל א. י״ז מ״ח; שמואל ב. י״ח כ״ג און כ״ז; מלכים א. י״ח, מ״ו, י״ט כ'. — ⁸ שופטים ט' כ״א; שמואל א. ד' י״ב. —

(דרױטע פ. סינג), לאַפֿטן⁽¹⁾ (דרױטע פ. פּלור), אנטלאַפֿיט⁽²⁾ (דרױטע פ. סינג), אנטלאַפֿט⁽³⁾ (דרױטע פ. סינג), — אויך לױפֿיט⁽⁴⁾ (דרױטע פ. סינג), לױפֿט⁽⁵⁾ (דרױטע פ. סינג), אנטלױפֿיט⁽⁶⁾ (דרױטע פ. סינג), לױפֿטן⁽⁷⁾ (דרױטע פ. פּל.), אנטלױפֿטן⁽⁸⁾ (דרױטע פ. פּל.), אנטלױפֿטן⁽⁹⁾ (דרױטע פ. פּל.); אימפּעראַטיוו (צווױטע פ. סינג.): לאַף⁽¹⁰⁾ אין לױף⁽¹¹⁾, לױף⁽¹²⁾; פּרעזענט: „לױף אײך“⁽¹³⁾, „נאך לױפֿיט“⁽¹⁴⁾ (דרױטע פ. סינג.); ווערבאַלער סיבסטאַנטיוו (פּלוראַל): לאַפֿירש⁽¹⁵⁾, לאַפֿירם⁽¹⁶⁾, לאַפֿיר⁽¹⁷⁾, לאַפֿר⁽¹⁸⁾. — פּאַרט. פּרעט.: גילאַפֿן⁽¹⁹⁾, גילאַפֿין⁽²⁰⁾, גילאַפֿן⁽²¹⁾, שטענדיק מיט „א“⁽²²⁾.
אינגאַנצטױוו: קאַפֿין⁽²³⁾, פּאַרקאַפֿן⁽²⁴⁾ אין קופֿין⁽²⁵⁾, פֿאַר קופֿין⁽²⁶⁾; פּאַרטױפּ פּרעט.: גיקאַפֿט⁽²⁷⁾, זַר קאַפֿיט⁽²⁸⁾, אין פֿאַר קופֿיט⁽²⁹⁾, פֿר קופֿיט⁽³⁰⁾;

(שמואל א. י' כ"ג. —

⁽²⁾ שמואל א. י"ט י"ב; שמואל ב' י"ג ל"ד; מלכים א. י"א י"ו. —

⁽³⁾ שופטים י"א ג'; שמואל א. כ' א'. —

⁽⁴⁾ שופטים י"ג י'; שמואל א. ג' ה', י"ו ג"א, כ"ב כ'; שמואל ב. י"ח כ"א. —

⁽⁵⁾ שמואל א. י"ז כ"ב. — ⁽⁶⁾ שמואל א. כ"א י'; מלכים א. י"א מ'. —

⁽⁷⁾ יהושע ז' כ"ב, ח' י"ט; שופטים ז' כ"א. —

⁽⁸⁾ שמואל ב. ד' ג'. — ⁽⁹⁾ מלכים א. ב' ל"ט. — ⁽¹⁰⁾ שמואל א.

י"ז י"ז. — ⁽¹¹⁾ שמואל א. כ' ל"ו; מלכים ב. ד' כ"ו. —

⁽¹²⁾ שמואל ב. י"ח כ"ג. — ⁽¹³⁾ שמואל ב. כ"ב ל'. — ⁽¹⁴⁾ מלכים

ב. ה' כ"א. —

⁽¹⁵⁾ מלכים א. י"ד כ"ח; מלכים ב. י' כ"ה, י"א ו' (2 מנל) אין י"א אין

י"ט (2 מ'). — ⁽¹⁶⁾ מלכים א. י"ד כ"ו. —

⁽¹⁷⁾ שמואל א. כ"ב י"ז; מלכים א. י"ד כ"ח. —

⁽¹⁸⁾ מלכים ב. י' כ"ה, י"א ד'. — ⁽¹⁹⁾ שמואל א. כ' ל"ו. —

⁽²⁰⁾ שמואל ב. י"ח כ"ד; מלכים א. א' ה'. — ⁽²¹⁾ שמואל ב. ט"ו א'. —

⁽²²⁾ וואָס קען אַזוי גוט זײַן ס, וווּ א, אױ, אױבער, רעכען אײך, א. —

⁽²³⁾ שמואל ב. כ"ד כ"א און כ"ד. — ⁽²⁴⁾ מלכים ב. ד' ז'. —

⁽²⁵⁾ מלכים ב. י"ב י"ג. — ⁽²⁶⁾ יהושע ב' א'. —

⁽²⁷⁾ יהושע כ"ד ל"ב; שמואל ב. י"ב ג'. — ⁽²⁸⁾ מלכים א. ב"א כ'. —

⁽²⁹⁾ מלכים ב. י"ז י"ז. — ⁽³⁰⁾ מלכים א. כ"א כ"ה. —

פרעטערוטום (3. פ. סגננ): קאַפֿט¹; אימפעראַטיוו (2. פ. סגננ): פֿר קאַף²
 און פֿר קויף²; ה"וו (פל): קויף לייט³.
 אָנמערקונג. — אובער: ברויבן⁴, גרובט⁵, בירובטין⁶,
 רויב⁷, רויבונג⁸; טרוים⁹, טרום¹⁰, טרוינין¹¹, גיטרוימט¹²;
 אוינג¹³, אוינין¹³, — אָהן פֿאַרזעלפֿורמען מיט „א“. —
 אַנאַלוגיש און די ערשטע 4 בענדער¹⁴ פֿון די אַמסטערדאַמער
 „מגידים“¹⁵ (1777 — 1778).

- (1) שמואל ב. כ"ד כ"ד; מלכום א. ט"ז כ"ד. —
- (2) מלכום ב. ד' ז'. —
- (3) מלכום א. י' כ"ה. —
- (4) אינפֿ: שמואל ב. כ"ב מ"ט. — (5) פֿאַרט. פרעט: שופֿטים כ"א כ"ג. —
- (6) דריטע פ. פל. פרעטערוטיו: שופֿטים ט' כ"ה. —
- (7) ה"ו: שופֿטים ט' כ"ד. — (8) ה"וו: שמואל ב. כ"ב ג'. —
- (9) ה"וו: שופֿטים ז' י"ג, מלכום א. ג' ט"ז. — (10) ה"וו: שופֿטים ז' ט"ז. —
- (11) ה"וו (פל): שמואל א. כ"ח ו' אין ט"ז. —
- (12) פֿאַרט. פרעט: שופֿטים ז' י"ג. —
- (13) ה"וו (פל): יהושע ג' ז', ד' י"ד, כ"ב ל"ג; שופֿטים ב' י"א, ג'
 ז' און י"ב, ד' א', ו' א', י' ו', י"ג א' א. א. א. וו; שמואל א. ח' ו', י"א
 ב', י"ב י"ז, ט"ז י"ט, ט"ז י"ב, י"ח ח' און כ"ו א. א. וו; שמואל ב. ג'
 י"ט, י"א כ"ז, ט"ז י"ב, י"ז ד', כ' ו'; מלכום א. א' כ', ג' י', י"א ו'
 און י"ט, י"ד כ"ב א. א. וו; מלכום ב. ג' ב' און י"א און י"ח, ז' ו' און
 כ', ח' י"ח און כ"ו א. א. וו. —
- (14) „גביאים ראשונים“. —

(15) דער נאָמען שטייט אַפֿ'ן ריקען פֿון בונד; אַפֿ'ן שער-בלאַט און ער
 נישטאָ. — איך הוב אַלע 14 בענדער. ס'איז דער העברעישער אורזינגאַל פֿון
 נבֿ:אים וכתובים מיט אַעקלעקטישען פירוש „אילה שלוחה“ (פֿון נפתלי
 הירש אַלשטולער); אינטערן טעקסט גייט אַ ייִדישע איבערזעצונג (גור דברי-
 הימים און נישט איבערזעצט) אינטערן נאָמען „מגיש מנחה“; אינטער
 דערדוויקער איבערזעצונג קומט נוד אַ העברעישער פירוש „מחנה אשר“ פֿון
 אשר-אשיל בן יוזפא דאנציגר, וואָס איז אויך דער צוגיפֿשטלער פֿון דעם
 נאָנצען אויסגאַב. — זע אויך טינע, דיאַלעקטאָלוגישע פֿורשונגען“ I 202 (אָנט.
 אינטערן טעקסט).

אויך אין אַמסטערדאַמער „מגישי מנחה“ (1768—1770), „נבואים ראשונים“⁽¹⁾. — אַנאַלוגיש אין אַמסטערדאַמער „מגישי מנחה“ 1792 — 1794, „נבואים ראשונים“⁽²⁾. —

און די איבערוסקע בענדער פֿון די „מגידים“ (אַמסט. 1777 — 1778) וואַרפֿט זיך דורך פֿראה אַלס אויסנאַם⁽³⁾; גורם איו פֿרויא⁽⁴⁾. לעבען אינפֿ. גלאבין⁽⁵⁾, גלאבן⁽⁶⁾, — גלויבן⁽⁷⁾ (עפֿטער); ה״וו: גלאבן⁽⁸⁾; פֿאַרש. פֿרעט: גינלאבט⁽⁹⁾, גנלאבט⁽¹⁰⁾, און גינלויבט⁽¹¹⁾, גנלויבט⁽¹²⁾, גי-גלובט⁽¹³⁾, גינלויבט⁽¹⁴⁾; פֿרעזענס: „איך גלויב“⁽¹⁵⁾, „גל״בשׂו“⁽¹⁶⁾, „ער

(1) איך הוב נזך פֿון דעמאָניגענע אױטנאָב: נבואים אחרונים (אױ-סער „תריעשר“) און כתובים (אױסער „תהלים“, „משלי“, „איוב“). — העב-רעישער מעקט מיט רש״י און די ייִדישע איבערזעצונג „מגישי מנחה“. — (2) פֿון דעם אױסנאָב הוב איך אויך נבואים אחרונים און כתובים. —

(3) ישעיהו ה' ג/ מ״ט ט״ו, נ״ד ו'; איוב כ״ה ד'. —

(4) ישעיהו מ״ה י'; ירמיהו ט' י״ט, י״ג כ״א, מ״ד ז', מ״ח מ״א, מ״ט כ״ב, ג' כ', ג״א כ״ב; יחזקאל ט״ז ל״ב; הושע א' ב', ג' א', י״ב י״ב; עמוס ד' ג'; זכריה ה' ז', י״א ט'; תהלים ג״ח ט'; משלי ב' ט״ו, ז' ל״ב, ז' י', ט' י״ג, י״א ט״ז און כ״ב, י״ב ד', י״ט י״ג און י״ד, כ״א ט' און י״ט, כ״ה כ״ד, כ״ז ט״ו, ל״א י'; איוב י״ד א', ט״ו י״ד. —

(5) ישעיהו ל״ג ו'. —

(6) ישעיהו ז' ט' און י״ג. —

(7) ישעיהו מ״ג י'; ירמיהו י״ב ו'; מיכה ז' ה'; חבקוק א' ה' (2 מ'); משלי י״ד ט״ו. —

(8) ישעיהו ז' ט'. —

(9) ישעיהו ל״ג ו'; ירמיהו מ' י״ד; תהלים ל״ז ג'. —

(10) ישעיהו ז' י״א; תהלים כ״ו י״ג. —

(11) תהלים קי״ו י'; איוב כ״ד כ״ב. —

(12) הושע ב' י״ב; תהלים ע״ח כ״ב, קי״ו י״ב און כ״ד, קי״ט ט״ו. —

(13) ישעיהו ג״ג א'. — (14) איוב כ״ד. —

(15) תהלים מ' י״א; איוב ט' ט״ו. —

(16) איוב ל״ט י״ב. —

גלויבט" (1) און „ער גלאבט" (2), „גלויבין" (3) און „גלאבן" (4); פרעט. (3).
 פ. פל.: „גלאבטן" (5); אימפעראט. (2. פ. סינג.); „גלויב" (6).
 אינפ.: לאפין (7), לאפן (8), און לויפן (9), לויפן (10) (גורם); אנטלאפן (11)
 און אנטלויפן (12), אנטלופן (13); — לויפט (14), אנטלויפט (15) (פרעז., דרוטע
 פ. סינג.); לאפן (16), לויפן (17), אנטלויפן (18) (פרעז., דרוטע פ. פלור.); —
 פרעט.: אנטליף (19), אנטלויפט (20) (דרוטע פ. סינג.); — אימפעראט.: לוף (2)
 (צווייטע פ. סינג.), אנטלויפט (22) (צווייטע פ. פל.); — פארט. פרעט.:
 גילאפין (23), גילאפן (24), אנטלאפין (25), אנטלאפן (26), אוועק גילאפין (25).

- (1) איוב ד' י"ח, ט"ו ט"ו און כ"ב און ל"א, ל"ט כ"ד. —
 (2) ישעיהו ז' י"א; כ"ח ט"ז; משלי י"ד ט"ו (3 מ'). —
 (3) פ. פלור.: תהלים ל"א כ"ד. —
 (4) פ. פל.: ישעיהו ז' ט'; איוב י"ב כ'. —
 (5) יונה ג' ה'. — (6) משלי כ"ו כ"ד. — (7) תהלים י"ח ל'. —
 (8) ירמיהו ג' מ"ד. — (9) תהלים ג"ט ז'. —
 (10) ישעיהו מ' ל"א, ג"ה ה'; ירמיהו ח' ו', ג"א ל"א (2 מ');
 עמוס ו' י"ב (2 מ'); יואל ב' ד' און ז' און ט'; יונה א' ג';
 תהלים ג"ט ה', ס"ח ל"ב, קי"ט ל"ב; משלי ד' י"ב, ו' י"ה. —
 (11) תהלים קל"ט ז'. —
 (12) יונה א' ג' (2 מ') און י'; תהלים ג' א' (2 מ'), ג' א' א'.
 קל"ט ז'; משלי י"ט כ"ו; איוב כ' כ"ד; נחמיה ו' י"א. —
 (13) יונה ד' ב'; תהלים קל"ט ז'. —
 (14) חגי א' ט'; משלי י"ח י'; איוב ט' כ"ה, ט"ו י"ד. —
 (15) איוב כ"ו כ"ב (2 מ'). — (16) משלי א' ט"ז. —
 (17) ישעיהו ג"ט ז'; יחזקאל א' י"ד; יואל ב' ד'; תהלים קמ"ז
 ט"ז. —
 (18) יחזקאל י"ז כ"א. —
 (19) ירמיהו כ"ו כ"א. —
 (20) הושע י"ב י"ג. — (21) זכריה ב' ח'. —
 (22) ישעיהו מ"ח כ'. — (23) ירמיהו ל"ט ד'. —
 (24) ירמיהו י"ב ה', כ"ג כ"א, ל"ט ד'. —
 (25) ישעיהו כ"ב ג'. —
 (26) ירמיהו ד' כ"ט, ל"ט ד'; יונה א' ג' און י'; דניאל י' ז';
 נחמיה י"ג י'.

אוועק גילאפן¹, נאך גילאפן²; הי"ו: לויפר³.
 אינגל: קאפן⁴, פֿר קאפֿין⁵, קויפֿן⁶, פֿר קויפֿן⁷; — פארט.
 פרעט: פֿר קאפֿט⁸, פֿר קויפֿט⁹, גיקויפֿט¹⁰, גקויפֿט¹¹; — פרעו:
 קויפֿשט¹², פֿר קויפֿשט¹³ (2. פ. סינג.); קאפֿט¹⁴, פֿאר קאפֿט¹⁴,
 קויפֿט¹⁵, פֿר קויפֿט¹⁶ (3. פ. סינג.); קויפֿן¹⁷, פֿר קויפֿן¹⁸ (3. פ.
 פל.); — אימפעראט: קויף¹⁹, פֿר קויף²⁰ (2. פ. סינג.); — הי"ו: קאפֿר¹⁴,
 פֿר קאפֿיר²¹, פֿר קאפֿר¹⁴; קאפֿ מאן¹⁴, אין קויף²², קויף לייט²³.

- (1) איוב ט' כ"ה; דניאל ח' ז'. — (2) ירמיהו ל"ט ד'.
- (3) ירמיהו נ"א ל"א (2 מ'); איוב ט" כ"ה.
- (4) ירמיהו ל"ב ח'. — (5) יחזקאל מ"ח י"ד.
- (6) ישעיהו י"א נ"א, מ"ג, כ"ד; ירמיהו י"ט א', ל"ב ז' און ט"ו
 אין י"ז אין כ"ה; עמוס ח' ו'; זכריה י"א ה'; משלי ד' ז' (2 מ'), י"ז
 ט"ו, כ"ג כ"ג; נחמיה י' ל"ב.
- (7) ירמיהו ל"ב ז'; יואל ד' ח'; עמוס ב' ו', ח' ו'; זכריה י"א
 ה' (2 מ'); משלי א' ה'; נחמיה ה' ט"ו, י' ל"ב. — (8) ישעיהו ג' א'.
- (9) ישעיהו ג"ב ג'; ירמיהו ל"ד י"ד; יואל ד' ו' און ז'; עמוס
 ב' ו'; זכריה י"א ה' (2 מ'); תהלים ק"ה י"ז; נחמיה ה' ח' (2 מ'),
 י"ג ט"ו און ט"ז.
- (10) ירמיהו י"ג ב' און ד', ל"ב ט' און מ"ג; תהלים ע"ד
 ב', ע"ח נ"ד; נחמיה ה' ט' און ט"ז.
- (11) ירמיהו ל"ב מ"ד; משלי ח' כ"ב. — (12) משלי ד' ז'.
- (13) תהלים מ"ד י"ג. — (14) ישעיהו כ"ד ב'.
- (15) יחזקאל ז' י"ב; משלי ט"ו ל"ב, י"ח י"ד, י"ט ח', כ"י י"ד;
 איוב ל"ז ל"ג.
- (16) יחזקאל ז' י"ב; משלי ל"א כ"ד; נחמיה ה' ח'.
- (17) יחזקאל ל"ח י"ב. — (18) נחמיה י"ג כ'.
- (19) ירמיהו ל"ב ז' און ח' (2 מ') און כ"ה; משלי ד' ה' (2 מ')
 און ו', ט"ו ט"ו (2 מ'), כ"ג כ"ג.
- (20) משלי כ"ג כ"ג.
- (21) יחזקאל ז' י"ג.
- (22) תהלים ק"ד כ"ד.
- (23) ישעיהו מ"ז י"ז, תהלים ק"ה כ"א.

קויף שאף⁽¹⁾; קאפונג⁽²⁾ אין פֿר קויפונג⁽³⁾.
 אַנאַלוגיש אין „מגשי מנחה“ 1768—1770⁽⁴⁾; אין „מגשי מנחה“ 1792—1794⁽⁵⁾.
 אַפֿין שער-בלאט פֿון פֿורטער „יוסיפֿין“⁽⁶⁾ (תק״ז—1757) לונגען מור; דאָרום טוט גישווינד לאפֿין. אונ' טוט איך דש מעכטיג (ספֿר) קאפֿין.
 באַם אויבערפֿלעכלוכען דורכבלעטערן דעם דיקען באַנד⁽⁷⁾, הוב איך נדך באַמערקט:
 (a) „דד באַך לאַפֿט“⁽⁸⁾ אום דר אינזל״ [כ״ח]; „אונ' די איבריגי הערן דט ער נטאַכט אנטלאפֿין“⁽⁹⁾ [ל״ז]; „דא אנטלאפֿט“⁽¹⁰⁾ ער אויז זין הויז.

(1) יחזקאל ל"ח י"ג. — (2) משלי ל"א י'.

(3) יחזקאל ז' י"ג.

(4) גאַטירליך, הוב איך געקענט גאַנצדין גור און דו בענדער, וועלכע כ'הוב אין מיין בובלוטשעק. — קלונע נישט וועזענטליכע אָפּוועינגען: ישעיהו ל"ג ו'; גלאבן (אָהו דעם י. פֿאַר'ן סונאַנטשען אויסלויטגאַזאַל); ישעיהו ל"ג ו', ירמיהו מ' י"ד; גלאבט (אָהו = צווישען דו צוויי g); ישעיהו ז' י"ג: „איר נישט גלאבט“ (אַנטאַט); איר נישט טוט גלאבן; ישעיהו ז' א': גלויבט; ישעיהו נישט ז': לופֿן; ישעיהו כ"ב ג': אנטלאפֿן; ישעיהו כ"ב ג': אוועק גלאפֿן; ישעיהו מ"ז י"ז: קאף לייט⁽¹⁾; ירמיהו כ"ו כ"א: אנטלופֿן; ירמיהו י"ב ה', ל"ג כ"א, ל"ט ד': גלאפֿן; ירמיהו ל"א ד': נאך גלאפֿן; ירמיהו: בקיפֿט.

(5) מיט דווייגענע קלונע גיואַנסען אין דער אויסלויטגנג, ווי אין דער פֿרעזיקער אָנמערקונג גוטערט, און נדך מיט אוניקע, וויכטיק און צו פֿאַרצוועגען: משלי י"ד ט"ו: גלויבט (3 מ'); איוב ט"ו ל"א: גלאבט⁽¹⁾; מיכָה ז' ה': גלאבן (אינפֿ); יונה ג' ה': גלויבט; תהלים קל"ט ז': אנטלופֿן, א. א. ו. —

(6) גיאָרבעט באַ דעם בוך הויבן; הועציר יעקב בר נפתלי ז"ל, הנקרא בפֿי כָל אדם יאקב בוך בינדר מק"ק ווילמרשדארף ועוסק לע"ע בק"ק פֿיורדא; „הועציר והדרוקר משה פאלק בן כהר"ר עמחה ז"ל ממדינת פולין קצו מק"ק שירלוב בגליל פינשוב ולע"ע בק"ק פֿיורדא; „הדרוקר יהודה ליב בן כהר"ר הענוך זצ"ל מוויון טויא ולעת עתה עוסק בק"ק פֿיורדא“ און „הועציר יואל בן לא"א כהרר דוד שלענקר זצ"ל מפֿיורדא. —

(7) 163 בלעטער אין 4⁰ 326 צווישפּאַלטיקע ז"ל.

(8) „לויפֿט“. — (9) „אַנטלויפֿען“ (אינפֿ). — (10) „אַנטלויפֿט“.

„אונ' ער אנטלאפט אונ' נינג נאך שומרון" ומ"הו; „דא אנטלאפט ער פֿר אים" ומ"זו; „איך וויל אנטלאפֿן אונ' אנטרינג פֿון דין צארן" וע"טו; „ער זאל ניט אנטלאפֿן" וצ"א; „וואו זאל איך אהין גין אודר אנטלאפֿן" וצ"ב; „אונ' זי מאכטן אנטלאפֿן די שאר פֿון דיא רומיים" וקב"ח; „דא לאפט ער מיט זיין גאנצי שאר", „אונ' זי הפן דיא רומיים מאכֿן אנטלאפֿן", „אונ' דען אנטלאפט איר אין די שטאט. גלייך דר וואלף אנטלאפט אין דען וואלד", „אונ' די איבריגע מאכטן זי אנטלאפֿן", „אונ' די איבריגי הפן זיא גמאכט אנטלאפֿן", „איר לאפט אוועק פֿר אונש אדש די קנעכטן די דא אנטלאפֿן פֿר איר הערן" וקל"ז; „אונ' זי מאכֿן זי אנטלאפֿן" וקמ"ו; „דא לאפט גולינגס קינג די שטארק פֿון די יהודים... אונ' ער לאפֿט קינג זי ביו אן די עק פֿון אנטיכא... אום די רומיים וויטר נאך צו לאפֿן" וקמ"ח; „הט אויש די בראנד גוועלט אנטלאפֿן" וקנ"ב; „דא אנטלאפט ער אויו זיין הויז", „אונ' ער אנטלאפט אונ' נינג נאך שומרון" ומ"ה; „דא אנטלאפט ער פֿר אים" ומ"ז; „איך וויל אנטלאפֿן אונ' אנטרינג פֿון דין צארן" וע"ט; „ער זאל ניט אנטלאפֿן" וצ"א; „וואו זאל איך אהין גין אודר אנטלאפֿן" וצ"ב; „אונ' זי מאכטן אנטלאפֿן די שאר פֿון דיא רומיים" וקב"ח; „דא לאפט ער מיט זיין גאנצי שאר", „אונ' זי הפן דיא רומיים מאכֿן אנטלאפֿן", „אונ' דען אנטלאפט איר אין די שטאט. גלייך דר וואלף אנטלאפט אין דען וואלד", „אונ' די איבריגע מאכטן זי אנטלאפֿן", „אונ' די איבריגי הפן זיא גמאכט אנטלאפֿן", „איר לאפט אוועק פֿר אונש אלש די קנעכטן די דא אנטלאפֿן פֿר איר הערן" וקל"ז; „אונ' זי מאכֿן זי אנטלאפֿן" וקמ"ו; „דא לאפט גולינגס קינג די שטארק פֿון די יהודים... אונ' ער לאפֿט קינג זי ביו אן די עק פֿון אנטיכא... אום די רומיים וויטר נאך צו לאפֿן" וקמ"ח; „הט אויש די בראנד גוועלט אנטלאפֿן" וקנ"ב].

- (b) „אך האט ער פֿרייא גקאפט" ⁽¹⁾ דיא יהודים די פֿר קנעכטן פֿר קאפט ⁽²⁾ ווארן (ל"ב); „ביו דש פֿר קאפט זיינג גיארן דרייסיג מאס זעמיל מעל פֿר איין זילבערין פֿעניג" וקל"ד.
- (c) „אונ' ווער זאל די זאך ניט גלאפֿן" ⁽³⁾ „יא"; „אונ' ווער זעלט דש מיר קעגן גלאבן" ⁽⁴⁾ „צ"ב".
- (d) „פֿראה" ⁽⁴⁾: י'ב, (2 מאָל), י'א, כ"ז (3 מ), ט"ו, ע"ס (2 מ),

(1) „געקויפט" — (2) „פֿארקויפט" — (3) „גלייבען" (אינגס) — (4) „פֿרויא" — [י'ב א. א. וו: „פֿרויא"; י'א, מ"ז וכו': „פֿרויא"; כ"ח, כ"ח, ל"א, וכו': „יונג פֿרויאן"; צ"ו: „יונגפֿרויאן"] —

ע"ט b (4 מ'), פ' (8 מ'), צ' b (2 מ'), צ"א, צ"ו (5 מ'), צ"ו b (13 מ'),
צ"ו (5 מ'), ק', קמ"ה, קנ"ב.

(e אָד 1) [גורם אין דעם ווערק].—

ענליך אין פֿירטער „שארית ישראל“ (תק"ז—1757):

(a „אונג ער קאם צו לאפֿן“²) [ו' b], „אונג' יועלכר יהודי דער אים
זעהט דער לאפֿט³ צו אים“ [י"ב], „אונג' דען לאפֿן“⁴ פֿר אים אלי די
קבעט פֿון דען קינג“ [י"ב], „אום אלי די שטעט אונג' דערפֿר פֿון רש
אילנד דורך צו לאפֿן“⁵) [ט"ו], „פֿיל פֿון דיא שעלמן די אנטלאפֿן“⁶:
זיין“ [י"ו], „דר קיסר אונג' זיין זון זיינן אנטלאפֿן“⁶) [י"ו], א. א. וו.
א. א. וו.

(b „אונג' האט זיא פֿר שלאבין פֿר קאפֿט“⁷) [ד']; — „ער האט
בזאלט אויש זייני (אוצרות) דו קאפֿ געלט“⁸ וואש איר הערין האבן פֿר
זיא גנעבן“ [ד']; „די הבן אים פֿר קאפֿט“⁷ אן איין זער רייכר קאפֿ
מן“⁹) [ט"ו]; א א. וו.

(c „אלי די זאכן האבן איך שווערליך קענן גלאבין“¹⁰), „ווער זעלט
קענן גלאבן“¹⁰) [ב']; — „רש גמיון פֿאלק פֿון צפֿת האבן אן זי גנלאבט“¹¹)
[ב' b]; — „דו מאכט דו דיא מענשן גיט מער גלאב“¹² האבן גנעבן אן איר
ריד“ [ב' b]; — „דו בישט גנאנגן אין זיא איין גלאבן“¹³) פֿון איין פֿאלק.

¹ = „אויך“.

² אינגפֿינטיוו. — אויך: ט"ו, א. וו. — ד'ב: „לופֿן“.

³ פרעזענס: 3-טע פֿערו' סינג'.

⁴ פֿרעו: 3-טע פ' פֿל. — ⁵ אינז. — ⁶ פֿאַרט פֿרעט.

⁷ אויך ט"ו א. א. וו. — י"א: „גקופֿט“.

⁸ ה"ו: „קויפֿנעלם“.

⁹ „קויפֿמאן“ — ט"ו: „פֿרקויפֿן“.

¹⁰ אינגפֿינטיוו. — אויך: ג', זב (2 מ'), י"א, ט"ו, ט"ו b (3), י"ו, א.

א. וו. — ג'ב: „גלובן“.

¹¹ פֿאַרמ' פֿרעט'. — אויך: י"ד, ט"ו (4 מ'), י"ו א. א. וו.

¹² ה"ו („אמנה“); ד'ב: „רש גלאב“ (= „אמנה, דת, רעליגיע“).

גלויבען“). — אויך י"ד (2 מ'), י"ד, ט"ו, ט"ו א. א. וו.

¹³ ה"ו, געוועזן „אמנה, דת, רעליגיע“. — אויך י"ג (2 מ'), י"ד

(4 מ'), י"ד, י"ו (2 מ'), א. א. וו. — ג', ג'ב: „גלובן“; י"א, י"ד, ט"ו:

„גלובן“.

דש דו גיט קאנשט" [ז'], „פיל פֿון די (הכמי הנוצרים) דיא גלאבין¹ עש גיט" [י'ד], „דערי גלייכי פיל זאכין די זיא פֿר צילן פֿון דיא צייטן, דיא אום גלאב באר² זיין" [י'ד]; „איר לייכט גלאבן³ איר לעבן העט באלד גקאשט" [ט'ו]; „אום דיא לייכט גלאביגי⁴ צו בשריגן" [ט'ו], א. א. וו. (d פֿראה⁵; e) אַך⁶.

אַנמערקונג. — אָף איין זייט מ'אָב: פֿר קאַפֿט, גלאַבן (ה'וו), פֿראה (2 מ'); אָף מ'ב: פֿראה (6 מ'), — און קיין איין קונקורענציום⁷. — (8) דו פֿורמען מיט אַ קימען אין בנידע צוטומע פֿירטער אויסגאַבען (גיכפֿון" אין „שארית ישראל") זייער אויפֿט פֿיר.

פֿון ר' שמעון פֿראַנקפֿורטער¹⁰ (פֿורט 1707) טרעפען מיר¹¹: זאם¹², לאַפֿין¹³, קאַפֿין¹⁴, אַך¹⁵.

¹ פרעווענס (דריטע פֿערוון פֿלוראַליס). — ג'ב: „מיר גלובן עש גיט"; י'ד b, כ'ז b; „(זייא) גלובין". — ² אַדיעקט, אַדווערב. — ט'ו: „אום גלובליך". — ³ ה'וו: „לעכט גלובען". — ⁴ אַדיעקט. — ⁵ ב'ב, ו' (4 מ'), ז', י' b (3 מ'), י'ד b, ט'ז b, ט'ז b (2 מ') א. א. וו.; ד'ב, ו' א. א. וו.; „פֿרויא". — ⁶ גורם און דעם ספֿר. — ⁷ ד. ה. מיט י' אדער י' = י. — ⁸ מ'ב: „אויג"; ב'ב, ד'ב, ט'ב: „אויגין"; י'ב: „אויגין"; ט' (3 מ'), ט'ב: „טעגן בוים"; י'ב: „הובט מן"; י'ב: „רוברש"; א. א. וו. ⁹ אין צייגען — יודישען — טייל (בלעטער פֿו — ק"ח). — ¹⁰ געבוירען אין שווערן, געטורבען 1712 און אַמסטערדאַם. ¹¹ אים אַלגעמיין און דער יודישער טייל געועצט מיט דער אַלטער ליטעראַרי. ¹² זער אויסלונגונג, נור ס'רעסען נאָך און אים דורך מינדארטליכע דערשטענונגען. ¹³ „שנייש איין ווייניג אים קלייד דעם זאם דארך" [צ"ט b]; זע אויך ק"ח b. לעק' 239: soum [„זויס, גענויטער ראַנד באַ אַ קליידונגסשטיק"].

ק' קכ"א b: „זויס". — ¹⁴ „אנטלאפֿין", אינפֿ. [צ"א]; „צו רוק לאַפֿין" [ק"א b]; „לאַפֿט עש גיט" [צ"ג b]; „דאש וואַשר אפֿ לאַפֿט" [צ"ה b]; „ער... לאַפֿט" [קכ"ו b]; „זיין... גילאַפֿין" [ק"ה].

ק"ה: „אוי... קומן צולויפֿן"; קכ"ו: „דער פֿאָקס לופֿט". — ¹⁴ פֿ"ז b, קי"ה, קט"ו (אינפֿיניטיוו). — „אב קאַפֿין" [צ"א]; „פֿר קאַפֿין" [ק']; „פֿאַר קאַפֿט" [ק']; „ער... קאַפֿט" [קכ"ו b]. אויך: „קויפֿן" [ק"ט, קט"ו], „קויפֿט" [ק"ט], „פֿר קויפֿן" [ק"ח b, ק"ט, קי"ו], „פֿר קויפֿט" [ק"ט]. —

¹⁵ פֿ"ו, פֿ"ו, פֿ"ו, פֿ"ח b, פֿ"ט, א. א. וו. (גורם אין דעם ספֿר). —

אָנמערקונג. — אין דעם ספר קימט זייער אַסך מאָל פֿור דער וואָקאַבעל „פֿרויאַ“ (צ. ב. ק״ב, ק״א, ק״ג, ק״ד, ק״ה, ק״ט א. א. וו.), אויסשליסליך אין דער ליטעראַרישער אויסלייגונג.

אין „יוצרות“ (פֿירט 1767) וואָרמט זיך דורך: דער לאַבן ⁽¹⁾ (II ז״ר), מאַביר ⁽²⁾ (II ל״ב), לאַפֿט (II ג״ג), גלאַבן (II מ״ב) זכ׳.

אַפֿן שער-בלאַט פֿון „שבט מוסר“ (דױהרנפֿירט תקס״ד — 1804): „איר מעגט מיר וואָל זונדר שווערן גלאַבן. דש דער (עולם עד הגה) וואָ איין שין (ספר מוסר) גיט האַט טון האַ בײַן“.

אין שטערנס העברעיִש-ייִדיש ווערטערבוכעל ⁽³⁾: (das Aag ⁴ bahmwolles ⁵), e Wittfrah ⁶), Raach ⁷), lahft ⁸), schah ⁹), erlabt ¹⁰), überhaupts ¹¹), benah ¹²). —

Aach („אײך“) אין גורם אין דעם ביכעל ⁽¹³⁾.

אָנמערקונג. — אין דעם ווערקעל קומט, אויבער, פֿור אויך ⁽¹⁴⁾ ou, אַלס אָנטשפּרעכער פֿון מה״ד ou — צ. ב.: Houpt-⁽¹⁵⁾ Kouf, Houpt-⁽¹⁶⁾ mann, Houptsach, Houptstadt ⁽¹⁷⁾, Oberhoupt ⁽¹⁸⁾, Behoup-

⁽¹⁾ „דער לוי בען“ — ⁽²⁾ „טויבער“.

⁽³⁾ זעי אויבען ז' 353 — ⁽⁴⁾ זײַ 15, 31, 32, 56.

⁽⁵⁾ ז' 22: Biged zemmergefen — e bahmwolles.

—Tuch“

⁽⁶⁾ 15, 26, 41 („אלמנה“). — ⁽⁷⁾ 43, 67: „רויך“.

⁽⁸⁾ 30 („לויפֿט“).

⁽⁹⁾ אימפּעראַטיוו: „זעי, קויק“ — אַף זײַ 26, 28, 30, 34 א. א. וו.

ז' 15: ahnschoue (2 טאַל). — לעק' 218: schouwen (ווערב). — ⁽¹⁰⁾ ז' 16.

⁽¹¹⁾ זײַ 22, 37. אַרווערב. איבערזעצונג פֿון bichlal („בכלל“). גה״ד:

—überhaupt

⁽¹²⁾ 25. אַרווערב. איבערזעצונג פֿון chamet („כמעט“).

⁽¹³⁾ זײַ 13, 15, 16, 18 — 22, 24, 25, 27, 31, 45, 47 — 50, 54, 59.

— 60, 68, 70 — 74, 78, 79, 82 — בלויז אַף ז' 42: auch.

⁽¹⁴⁾ גלייך, ווי אַקגען מה״ד װ זעי אויבען ז' 353 פֿאַ.

⁽¹⁵⁾ 58: הײַו. איבערזעצונג פֿון mekach.

⁽¹⁶⁾ 71 („קויפֿ“). לעק' 106: houpt, houbt, houbet, „קויפֿ“ א. א. וו.).

⁽¹⁷⁾ 41, 78, 58 — ⁽¹⁸⁾ 17, 71.

tang¹), Loub²), Louberhüttes³), Louberhütt(fest⁴), Louberhütt⁵), — derloubt⁶), erloubt⁷), Erloubniss⁸), — Glouben⁹), Gloubenslehrer¹⁰), Gloubenssach¹¹), — rouben, berouben¹²), Goume¹³), — Stoub¹⁴), — Troum¹⁵), — toufen¹⁶), — Zoum¹⁷).

אינטערעסאנט: אין קרעמעניץ, וואָס הוט אַקענען מה"ד ou—oj, הערען מיר: פֿראַג, דאָלאַיבם, מאַיפֿן, ראָובם, גונאַן¹⁸, (גליד, ווי די ווקאַבלען ווילטען אין מה"ד געהאַט ù); — אין וואַרשע (און אין אַײַניקע אַנדערע פֿיליש'דישע מ"מ, וואָס הובען אַקענען מה"ד ou—oj):

- ==, behaupten (גה"ד behoubeten :14 לעק' 36 (גורה"). — פֿאַרויזכערן, מיט זיכערקייט עפעס זאָגען". —
 אָף ז' 75 זעט שטערן איבער דאָס העברעיִשע „שחור“) (a „שוואַרץ“; b „das Loub ouden Grüne in der Karte“
 אָף ז' 83 זעט ער Zerfes ratt („צרפת ר"ט“) איבער מיט „e Loub-
 thaler“
 לעק' 150: loubē („סוכה, געדעקטע האַלע, פֿוראַלע; ... גאַלערייִ“). —
 24. פֿאַרזאַל („סוכות"). —
 39, 43 (דער יום טוב סוכות). — 77. סויג' („סוכה"). —
 20. אַרעקסיווערער און אַדווערבווערער פֿאַרט. פֿרעט. נאָלס איבערזעצונג פֿון bekaschres „בכשרות". — לעק' 52: erlouben („דערלויבען, רשות געבען"). —
 64, 54. — 22 (3 מ'). — 27, 32, 52, 57, 81. —
 32. — 42. —
 19. לעק' 202: rouben („רויבען, באַ"). —
 26. איבערזעצונג פֿון chek „חך“, „גימען". — לעק' 83: goume
 —. (gucme, gome ==)
 67. לעק' 250: stoub, stoup. —
 28. לעק' 273: troum „חלום". —
 74. לעק' 269: föufen, toufen („אינטערזאָקען שמד'ן"). —
 71 („רסון"). לעק' 407: zâm, zôm, zoum „זים"). —
 180, 69. לעק' 180: nou, genou („אײַך nâwe, nouwe, nâ, genâ). —
 אַרדיעקט: „ענג, גענוי, זוריק“, קנאַפּ, קיים". —

פֿראַכט, דאַלפֿעכעם, ראָפֿעכעם⁽¹⁾, ראָפֿעכע, גינאַפֿע⁽²⁾, בענאַפֿע⁽³⁾, אויך גלעד, ווי אַקענען מה"ד אָ; אין יוגליאָפּול⁽⁴⁾ (וואַרש, ג., סאָפּאַש. ק.): בענאַפֿע אין שפּאַם⁽⁴⁾ (פּלוצק. ג.); בענאַפֿע— אין אוסטרוו⁽⁵⁾ (לומ, ג.); פֿראַכט— אין קאָפּעו, אין בוקי (קאָפּעו, ג., אויפֿאַג. ק.), אין פּיאַטקי (בערדווש. ק.), אין טשערקווי (מיליוו. ג.): פֿראַכט⁽⁶⁾.

אָנאַלוגע אין די אַנדערע צוויי אויבערערמאַנטע בילדער שטערנס. צ. ב., אָף די ערשטע עטליכע וועלכע זענען פֿון ערשטען; Frah (5, 6, 8); aach; (2) lahen; (6) kahft; (8) verkahfen (2, VII) kahfen (IX—VII—2, 5, 8), א, אָ, ו, און: (2,1) geroubt; (2,1) gloubt, (2,1) des Gloubens; א. אָ, ו, ו.⁽⁷⁾

באָ אַבראַם טענדל אָ: l. c. Age⁽¹⁰⁾, Aage⁽⁹⁾, Aag⁽⁸⁾; Fraa⁽¹²⁾; Birebaum⁽¹¹⁾; blick— aach⁽²¹⁾; laaft⁽²⁰⁾, mitlaafe⁽¹⁹⁾, laafe⁽¹⁸⁾; verkaaft⁽¹⁷⁾, kaaf⁽¹⁶⁾.

(1) „טראַפֿאַנעטער מלמד“ (וואַרשע) 41; „וויאָ ראַבען“—
 (2) אָנאַלוגע אין פּויליש.
 (3) אַרווערב (= „כמעט“). — נה"ד (טראַנדער 177): beinah („כמעט, שוין“);
 מה"ד נישט פֿאַראַן— די ייִדישע פֿאַרם און, קענטליק, אָנאַלוגע: פּוילישע נאַכץ מוסטער פֿון „כמעט“—
 (4) דרוקע פּויליש-ייִדישע מ' הוּם, און אַ גרעסערען אידער קלענערען קרייז אַקענען מה"ד אָ.—
 (5) „דרומרוסלענדישע“ מ' און לומער ג.— הוּם אַקענען מה"ד אָ — אָפֿ
 אין אַ גרעסערען אידער קלענערען קרייז, ווי אַ גענאָיערע אויספֿורשונג וועט ווייזען).—
 (6) די מ' פֿון די 4 לעצטע שטערנס הובען אַקענען מה"ד אָ — קורצען אָ
 (און אַ גרעסערען אידער קלענערען קרייז, ווי עס וועט אָנגעוויזען ווערען אָף אַנ'אָג-
 דער אורט).—

(7) ס'וואַרפֿט זיך אין די בילדער דורך אויך דאָס נה"ד au אַקענען מה"ד ou.— (8) 112, 326 (געוועזענע), — (9) 158, 216, 257, 364: פּויליש-אַל, (10) 245, 325, 85, 345, 11 (12) 233, 234, 358, 382, 311 (13) אינפֿאַג.— (14) 38, 35 (15) 177, 376 (17) 331, 375 (19) — (20) 208, 205, 157, 155, 108, 98, 59
 (21) 127, 118, 102, 97, 87, 84, 82, 80, 78, 76, 46, 35, 27
 266, 259, 249, 235, 202, 199, 196, 180, 179, 175, 162, 158, 143

אין „גוט שבת“⁽¹⁾ און א גרויסער טייל פֿון דין טיפיש גארנישע
 בלזמרשט „יודישע“ אַנעקדוטען און גליטכווערטלעך געדרוקט אין מינדארטלי-
 כער טראַנסקריפציע. וואָסערע מ״מ דער מחבר האט דאָ בדעה געהאַט
 געטרע איבערצוגעבען, וועט ער נישט אָן. ס׳איז, אויבער ליכט צו דערקענען
 אָן דעם אינהאַלט פֿין דעם „וויציקען“ מאַטעריאַל און אָן די שפּראַכליכע אַי-
 גענטמליכקייטען, אַז עס זענען די מ״מ פֿון ביימער, מיירען, אויבער-
 אונגאַרן, באַיערן, טיילווייז אויך גאַלוציע, א. א. וו.— פֿאַר דעם יודיש-
 שען דיאַלעקטולוג האט דאָס ביכעל, וווּ אויך דאָס אַנדערע פֿון דעמאָי-
 גענעט מחבר, אָף אַזויפיל אַ גאַנץ אָנגעוועינענע ווערט, אָף וויפיל עס עפענט אים
 אַ פענסטערל און די לעבעדיקע אויסשפּראַך פֿון מערבֿיידענאָם, וואָס רעדט
 נאָך יודיש.

מיר באַגעגענען אין דעם ביכעל: „אַבער אויף אַ אַג בין יאָך דיך
 בליגד“ (91), „מיט אַטגענע אַנען“ (31). — „גלאַבט“ (31), „גלאַב מיאַר“
 (41), „גענלאַבט“ (56), „דער רעבבע... גלאַבט“ (61), „יאָך גלאַב“
 (89). — „גי, לאַבט ניקס“ (60). — „קאַפּען“ (40), „קאַבט מער׳ס און
 פֿערקאַבטס וויעדער“ (53), „געקאַבט“ (54), „קאַפּען זע מער און געדי-
 גער הערלעכען דע הייז“ (75). — „אַך“ (34, 35, 38 א. א. וו.), אַאַך
 (92) וכו׳.

אין „רויח“⁽²⁾ וואַרפֿען זיך דורך: „מאַך אַנען אײַף“ (18). — „גלאַבען“
 (39), „גלאַב אויך“ (41), „דוס גלאַב יאָך ניקס“ (84). — „גאַבלאַבט“
 (40). — „פֿערקאַפּען“ (85), „קאַבסט די...?“ „געקאַבט“ (95), „קאַפּען“
 (106). — „אַך“ (3, 11, 13, 15, 17, 21, 46, 52, 54, 77, 78,
 — 103, 105, 79).

1) מה״ד דיפּטאָנג ou אַנטשפּרעכט דעם אַה״ד דיפּטאָנג ou, וועל-
 כער האט זיך צום געטשען יאַרהונדערט אַנטוויקעלט פֿון גערמאַנישען au.³

283, 286, 287; 294, 295, 296, 297, 301, 303, 307, 311, 315, 354,
 375, 377, 378, 379, 386.

(1) זעי מיין „צום יודישען וואַקאַליזם“ I אָנמ. 213 אָף ו׳ 113.—
 (2) זעי מיין „צום יודישען וואַקאַליזם“ I אָנמ. 212 אָף ו׳ 113.—
 (3) גערמאַנישער au, ווידער (וועלכען מיר זעיען נאָך אין גוימאָשען
 און אַלס אַימלענדישען), אַנטשפּרעכט דעם אינדוגערמאַנישען ou [לעווע
 38]. אַלזו, און דער אַה״ד ou, אייגענטליך, צוריקאַזיפּלעבונג פֿון אינדוגערמאַ-
 גישען דיפּטאָנג.— זעי אויך: ווילמאַנס I 241; בעהאַנהעל 120.—

(2) אין די הענטליכע דעטש'ישע מ"מ און דער ou טיילווייז געבליבען אומפאָרענדעט. — מיר זעען אים אין דרוםאין פֿון גידערלענד'ישען⁽¹⁾: אין צפֿונרופֿארןשען⁽²⁾ אין און פֿרענקלשעקס'ישען⁽³⁾: צ. ב.: ouk („א׳ד׳“, Rouk „רויך“).⁽⁴⁾ אויך אין צפֿונאין פֿון הויכדעטש'ישען; און דרוםרופֿארןשען⁽⁵⁾. — פֿאָרגלעך דעם ייִדישען ou באַ שמערן⁽⁶⁾ אין און קרעמעניץ.⁽⁷⁾

(3) פֿאַרשפּרעטער איז â — אין הויכדעטש'ישען; אין מערבאין פֿון מורח פֿרענקלשען⁽⁸⁾; און טיילען פֿון מערבפֿרענקלשען⁽⁹⁾ און פעלצישען⁽¹⁰⁾; אין העסישען⁽¹¹⁾; אין דרוםזידעטשען⁽¹²⁾ און צפֿונבוימישען⁽¹³⁾; אין ערצגעבורגשען⁽¹⁴⁾;

(1) ד. ה. פֿון גידערפֿרענקלשען (הויפטאונטערפֿאַמילינג פֿון גידער-דעטש'ישען).

(2) אונטערנרופֿע און ריין-פֿרענקלשען (וואָס איז אַ אונטערפֿאַמילינג און גידערפֿרענקלשען).

(3) אונטערפֿאַמילינג און גידערפֿרענקלשען.

(4) ריז 77. — אין הירע (קליין שטעטל אין מערב-הולשטיין): boum grou („גרויס“, loupm („לויפֿען“), ouch [גרוימע 37].

(5) אונטערפֿאַמילינג און מערבמיטעלדעטש'ישען. — צ. ב.: Boum [ריז 119]. — (6) איבען ו' 383 פֿאַ. — (7) איבען ו' 384.

(8) אונטערנרופֿע און דער אויבערפֿרענקלשער גרופֿע פֿון אויבער-דעטש'ישען. — צ. ב. daab („טויב“), laaf („לויף“), Baam [ריז 78]. — (9) „מוזעלפֿרענקלש“ (אונטערפֿאַמילינג און מערבמיטעלדעטש'ישען). — ריז 78, 119.

(10) אונטערפֿאַמילינג און מערבמיטעלדעטש'ישען. — ריז 78, 121.

(11) אונטערפֿאַמילינג און מערבמיטעלדעטש'ישען. — צ. ב.: Schdaab („שטויב“), haache („האַקען“), daafe („טויפען“), Fraa [ריז 78]. — [121].

(12) גייט אַרײַן און קרייז פֿון אויבערשלעז'ישען, וואָס געהערט צו דער לויזנצ'יש-שלעז'ישער גרופֿע און מורחמיטעלדעטש'ישען. — צ. ב.: glawa („גלויבען“), Laab („טויכה“), Taafe („טויף“). [ריז 78, 126]. — (13) ריז 126.

(14) גייט אַרײַן און דאָס אויבערזעקס'ישע, וואָס איז אַ אונטערנרופֿע און מורחמיטעלדעטש'ישען. — ריז 124.

אין באיערושען; נאנץ פאראונצעלט אין די אלעסאנישע מ"מ).
פארנליך דעם מערבאוירושעאוישידישען (a³).

אָנמערקונג — איבערגאנג פֿון גערמאנישען au אין a אוי אנט-
שטאנען אין באיערושען דורך דעם, וואָס דער ערשטער פֿאַשטאַנדטויל
(a) פֿון דינטונג אוי אַלין מער אין מער פֿאַרלענגערט געווען, אזוי ווי
פֿאַר ארויסרעדען דעם צווייטען טויל אוי תּחלת געבלובען זייער ווייניק,
אין דערנאָך נאָר קאָן צעט נושט, פֿון דעם באיערושען אוי דער a אוי-
בערגעגאנגען אין דאָס ערצגעבורנישע אין אין טוילען פֿון מזרח־פֿרענ-
קישען, פֿעלצושען, אויבערהעסושען אין מערב־פֿרענקישען, האָט
דורוואַקע מ"מ-גרופּעס הובען פֿריער טוילווני געהאַט פֿאַרוואַנדעלט דעם au
אין ou (ווי די מ"ד שרופּטשפראַך), ריזן 179) —

(4) זייער פֿאַרשפּרונג אויך a, דערהויפּט נידערדייטשיש; אין
נידערזעקסושען (אויסער דעם וועסט־עלישען, וואָס האָט au); אין
מזרח־נידערדייטשישען (6); אין נידער־ענד־ישען (נידער־פֿרענ-
קיש). פֿון די הויכדייטשישע מ"מ בלויז אין מיטלדייטשישען (8).

1) rafm (לעק' 202: roufen, שלעפּען, ציען, ריפּען, אויסרייסען).
glaabm („גלויבן"), Baam, aach, laaf, verkaafen (ריזן 78) —.

2) ריזן 79 — (8) אויבען זיז 367—386.
4) נון אַרטזעקסוש האָט געהאַט דעם a (אַקענען גערמאנישען au)
פֿעווע 138 —

5) אונטער־אַפּטאָניגן ריזן 75, 113 פֿון — צ. ב. אויסט־עלויש: Boom,
Droom („גרויס"), loopm („לויפֿען") Loof („סיפּה"), Koo („קויף"),
Ooe („אויך"), Rook („רויך"), ריזן 76, 115) —

6) בראַנדענבורניש, מזרח־פֿרענסיש: Boom; מעקלענבורניש:
lopen, Boom („לויפֿען") ריזן 77, 116 פֿון — שטאַוענהאַנען (שטעטעל
אין מעקלענבורג־שטערן, האָרט באַ דער גרעניץ פֿון פּוּמערן): Grôt, Bôm
(„גרויס"), lôpm („לויפֿען"), ôch (דער לעצטער וואַקאַבע, אונטערטלור, פּוט;
צורקוט־לעקטורע־נדונגער באַטאָנינג) גרויסע 137 —

7) אונטער־אַפּטאָניגן, — צ. ב. eikenloof („Eichenlaub"),
Koopman („קויפּמאַן"), Verloof („אירויב"), Roofvogel („רויבפֿויגל"),
Hoofd („הויפּט"), loopen („לויפֿען") ריזן 77) —

8) אין מזרח. אין מערב־טיל. — אויבערזאַקסיש: nnamfook („קויפֿ-
פֿעווע 138 —

אָנטערקונג — au — אין דער דײַטשישער שרופֿטשפראַך; אין וועספֿעלושען 1, אין הונטערפֿוטערשען 2; אין נידערהעסשען און מערבֿטורונגשען 3, אין נידערשלעזשען און צפֿונז-דעטשען 4; און מערבֿטאל פֿון די אלעמאַנשע מ״מ 5, אויך און שוועבשען 5.

5) אַלז, אין דײַטשקע דײַטשע מ״מ: ou — ווינק (מער אין דרומ-דערדײַטשען, וווּ אין מיטעלדײַטשען; אין אויבערדײַטשען לנמרי נישט); a — מער (אין מיטעלדײַטשען ווינקער וווּ אין אויבערדײַטשען; אין נידערהעסשען נאָר נישט); o — אויך אַסך (דערהויפֿט אין נידערהעסשען; קימט-פֿור אין מיטעלדײַטשען; אין אויבערדײַטשען נישט); au — אויך אַסך (ווינק אין נידערהעסשען, מער אין מיטעלדײַטשען, נאָך מער אין אויבערדײַטשען).

1) a, אָקענען אה״ד-מה״ד ou, און אַלז, באַראַקטעריסטיש אין ערשטער ליניע פֿאַר דו באַיערושע מ״מ, וואָס זענען דאָס געבוירענארט פֿון דעם לויט; דערנאָך פֿאַר אַטאל מיטעלדײַטשע, וואָס הובען אים איבערגענומען פֿון באַיערושען.

2) דו ייִדישע מ״מ אין בויםען, וואָס הובען אויך דעם a 6, זענען שוין 7 פֿון דרומזידעטשען, צפֿונבײַטשען, ערצגעבורנע שען און באַיערושען, וואָס הובען דעם a 8.
3) דו מיטשיידישע מ״מ [מיט דעם a 6] רורען זיך אָן מיטן

מאָן), Oochen, och, Boom, loofen, glooben, („אויגען“). — מזרחטורונג-ניש: Boom (מערבֿטורונגש: au). — זיבענפֿירגיש: Room („רום“), Hoof („הויפֿען“). — אויך אין שלעזשען האט דאָס אויבערנעוואַכט o אַטאל פֿון נידערשלעזשען האט jau אויך צפֿונדעטש), צ. ב. אין מיטעלשלעזשען. — נידערלייזשיש האט o (רייז 78, 122, 5, 125 ב.).

1) רייז 76, 114.

2) אונטערנרופֿע אין מזרחנידערדײַטשען (רייז 77, 117).

3) רייז 120, 77, 122 — 4) רייז 78 — 5) רייז 79.

6) אויבען ד' 232.

7) אַרימגענוגעלט פֿון דו וויטעראויסנערעכענטע דײַטשע מ״מ אין טאלויז אײַגענשאַפֿענקעלט אין זייערע געבוטען. — 8) אויבען ד' 387 ב.

- דרומזידעטושען, אין באיערושען 1).
- 4) דו סליוואקיש-יודישע מ"מ (מיט דעם a 2) באררען זיך מיט די סורושי-יודישע.
- 5) דער a באשטערן 3) קען געהעיען צו די יודישע מ"מ פון באיערן, סורח-פראנקען, טיילוועז סערב-פראנקען, העסען 4).
- 6) טענדלאום a 5) געהערט צו דער יודישער מ' אין פראנק-פארטא-פ'א-ט'ין 6), אין וועלכער אויך די דייטשישע הזט דעם a.
- 7) דער a אין „נוטשבת" אין „ריוח" 7) ווייט-אין אף בייטושי, סורוש, סליוואקיש, ווינער יודיש.
- 8) a אין די פארטער דרוקאצען 8) און פארשטענדלוק, מהמת פארט לונט אין באיערן 9). —

[צו ז' 234] — בנוגע צו די דערשיינינגען פון ערשטען גוטן שטייט די ווענגער-ווער א-מגנדארט אים אלגעמיין מיט דער דורטיקער ע-מיגנדארט, מיט די פילגענדקע חילוקים:

דער א- אין א- קירין (און גטיה צו a).

באָך, אויך (ד שטארק געזוכטעלט); — פּאָך, פּאָך.

[צו ז' 241 — 276]. — מער מעסוריש ווילט געווען צו באטראכטען די יודישע אנטשפרעכערס פון איטליכען מה"ד e לויט באזונדער, אלו באזונדער די אנטשפרעכערס פון e, באזונדער פון e און o; אויך באזונדער פון e, פון ae (אומלויט פון לאנגען a) אין פון oe (אומלויט פון לאנגען o). אף אג' אנדער אורט וועל אויך דורכפירען דעם נייטיקען קורעקטיוו.

אפ'ן בורען פון דער טעמע פון צווייטען גוטן, לוען זיך די יודישע מ"מ אינטאלען אין 4 גרויסע גרופעס:

- 1) וואָס נעמט-ארום אויך עסטרייך. —
- 2) אויבען ז' 233. —
- 3) אויבען ז' 383. — 4) פארנלעך אויבען ז' 537. — 5) אויבען ז' 385.
- 6) לונט אין העסען, — 7) אויבען ז' 386. — 8) אויבען ז' 379 — 383.
- 9) דערובער הזב אויך דעם טונדענטן ספ'ק נישט, אז דער „א" אין יוסיפון, „טארות ישראל" אין „ספר החינוך" גיט-אבער דעם לויט a. —

(1) ע. מונדארטען (ד. ה. די מ"מ, וואָס הובען און אַלטאָפּענער זולב הויפּטזעכליך קירצען e; דאָס זענען די לויטווי: שייַדישע מ"מ: זע ז"ו 241—244).

(2) ע. מונדארטען (ד. ה. די מ"מ, וואָס הובען און אַלטאָפּענער זולב אויסשלוסליך אודער הויפּטזעכליך e; דאָס זענען אַטוּל פֿון די מערבֿדרוּמיִ רוסלענדיש־ייִדיש מ"מ, וווּ אויך אַלע מיטעלייִדישע; זע ז"ו 253—255, 259—269, 271—245).

(3) ע. מונדארטען (הובען און אַלטאָפּענער זולב הויפּטזעכליך i; דאָס און אַטוּל פֿון מערבֿדרומרוסלענדיש־ייִדישען שפּראַכגעבנט: זע ז"ו 258—262, 271).

(4) ע. מונדארטען (הובען און אַלטאָפּענער זולב הויפּטזעכליך קירצען i; אויך אַטוּל פֿון מערבֿדרומרוסלענדיש־ייִדישען שפּראַכגעבנט: זע ז"ו 262—271).

אָפּגאנגער אורט פֿאַרנעמט די ווישקעווער מ' מיט äj (ז"ו 271—273).

===== אינטערעסאַנט, אַז דער e; וואַרפֿט זיך דורך, און דאָס נישט זעלבֿ מען, נאָ בלויז צען; צ. ב.: „איך פֿלעג צו גיין אונטער פֿיל“ (תהלים מ"ב ה'); „אל טעיט¹ איך וואַכין“ (תהלים קל"ט י"ח); „איביר דיא שטעיט פֿין יתודה“ (זכריה א' י"ב), „מיין שטעיט זיא ווערדן נאך אויש גשפּרויט“ (זכריה א' י"ז); „דיא שטעיט דאש הייליגטימט און אין אירי הערצער“ (תהלים פֿ"ד ו'); „זיבין טעיג“ (איוב ב' י"ג); „אונג ער טעיט גבעיט“ (דברי הימים ב' ל"ג י"ג); „זעמל מעיל“ (יהויקאל ט"ו י"ג).

זוגער פֿאַר ז: „איך וועיר² וואולט דאש איך ווישיט“ (איוב כ"ג ג'); „אונג איך וועיר³ נוך בייא דיר“ (תהלים קל"ט י"ח); „דאש דיש גיזען דער בויו וויכטיג און פֿון קארין אהעיר גוועשיט און“ (איוב כ' ה'); „זיא זייגי פֿאַר אים ניקש מעיר גאכט אליש שטאב⁴ דער וואג שאל“ (ישעיהו מ"א; דף ק"ה⁵); „איל בעיר בוים בערג“, „איל בעיר בערג“ (זכריה י"ד ד').

(1) פּרעטערוטיס אינדוקאַטיוו פֿון „טון“.
 (2) איבערזעצונג פֿון העברעישען „מי“ — „איך און ישעיהו אָף דף קל"ח.
 (3) „ich wäre“.
 (4) „שטויב“ (אלו a אַקענען מה"ד ou); פֿאַרנליך אויבען 367 פֿ. פֿ.
 (5) „מעיר“ קומט פֿור אויך אָף דף קכ"ב b.

די עי-מאנדארטען בילדען איין ריזיק געבט. די ע-מאנדארטען ווען אויך א' אָפגעשלאסען געבט. די גרענעצען צווישען זיי און גישט שוואַ פּעסטישעלען. — מער מי וועט פֿודערן די פּעסטישעלינג פֿון די גרענעצען צווישען די עי-מאנדארטען, און י-מאנדארטען אפֿ'ן מערבדורמוז לענדשטרושען געבט. —

[צו ז' 241—244, 268]. — אין סאַוויסק (זע ז' 244) דער e אופען⁽¹⁾. — דורט: „עיבם, עיוון“ (די מאנדאט ה'ז דעס h גישט), „אזיסלעיון“. אין פֿונסק (l. c.): „צעיענער“ (פל), „צעיענדעלע“ (דעמיג). „צען“ (צאלוורט). אין סקידעל (l. c.): „צען“ (צאלוורט); „רעידן“ (אויגפֿונג). „אך רעיד, די רעטסט, ער רעט“. אין וויטעבסק (l. c.): „צעהענטער“ (מיט דטליכען h), און קורמ: „פֿלעדערוויש; צעהען“ (h שוואַך). אין קראַסנפֿוליע (מוליוו. ג.): צעהען (-הע שוואַך). —

די ע-מאנדארטען געהערען אויך שטויטשין (לומוש. ג.), מיט שניץ (לומוש. ג.); לאַפֿ⁽²⁾; וויסוקומאַווועצק⁽³⁾ (לומוש. ג.), קול'נע⁽⁴⁾ (לומוש. ג.), ציעבאַווויץ⁽⁵⁾ (גרוזנ. ג. בעלסק. ק.); סוויסי-לומש⁽⁶⁾ (גרוזנ. ג.), פֿולזנקע⁽⁷⁾ (מינסק. ג. בווואַרדק. ק.); סילאַ-

(1) אין סאַוויסק: „פלענער (פל. צו „פלאַן“), שפּענער (פל. צו „שפּון“), שפּענדל, פּענדל“ (דעם צו „פּאַן“). —

(2) די לעצטע סטאַניע און די גרענעצען פֿון לומושער גיב. אָך דער אַטענבאַנגליגע וואַרשע-ביאַליסטוק. דורט: „לעבם, צען (10), מעל“ א. א. וו. —

(3) „לעבם, מעל, געווערן (= געדויערן“), „ערשט“ (= „אויצט“) וכ'. — דער e פֿוילישע קירין. —

(4) „פֿרעגן, גוועזן, פֿלעדערוש, שטערן, אויסקערן (די שטוב), געל, ערפֿן“ (= „הערען“); „עידער“. —

(5) „צען“ (10). —
(6) „געפֿרעקט, אויסגעפֿרעקט, אופגעמען“. — (7) „הענדל

זױטש¹ (מוליוו, ג.); קוונע פריליקי² (פולטאוו, ג.), א. א. וו.—
 דו ליטווישירישע פורם; „העיבם“³ (אינפ.), מיט = עי = שטאט דעם
 קורצען e, וועלכען מ'וולט געקענט אין דעם ווקאבעל דערווארסען לויטן פלל,
 וואס אף ו' 244 פארמילירט, לוזט זיך אפשר דערקלערען אלס אנאלוגיעבילדונג
 נאָיִן פארט. פרעט. „געהעיבם“⁴—.

אינטערעסאנט זענען די פארהעלטענישען אין די איבערגאנגס-
 מונדארטען אין לומזשער אין שערלעצער קאנט.
 דיריווקע מ"מ באלאנגען צום מורחידישען שפראכגעבוט; לויטן
 ווקאלאזש — צו דער מערבדרומריסלענדישירישער צווייט, הנם
 שוין אין ווקאלאזש גערירט מיט ליטווישע אינפלוסען (באזונדערס שטארק
 אין דער ליטווישער עלעמענט אין דער גראמאטיק און אין ווערטער-
 בוך).

אין ברוק⁵ הוב איך געהערט: „גוגעיבם, גוועיזן, וועיג,
 אעיג; „גופרעיקט“ אין „פרעגן“; „לעבם“ (ווערב), „אוף דעם“; — „ער,
 נוער, שער“⁶; — „רעדן“.
 אין אוסטרווע⁷ (לומזש, ג.): „גוגעיבם, אוועיגעיבם, גוגעיטן,

דעמ. צו „הון“, שפענדל (דעמ. צו „שפון“); „גענטר“ (קאמ
 צו „גונט“); „בער, ערלאך“; „צען (10), געסט“ א. א. וו.; „לוי
 דויק, עיזל צעיבער (פל. צו „צון“), צעינדעלע“ א. א. וו.; „אין
 דיפאזיט פילישע קורין“; — „רעידן“ (אינפ.), „רעיד“ (ה"וו), „אין רעיד,
 די רעסט, ער רעט“; — „ראם“—.

¹ e אופען. — ² „לעבם, בעזים“ וכ'—.

³ זעי 242, 244—.

⁴ אויבען אף ו' 336 היבען מיר, פארקערט, געוען, ווו דער פארשיידענע
 פרעטערטן באקומט (אין קרעמעניץ) = עי = שטאט דעם לויטגעוועלכען = זי =
 לויט אנאלוגיע מיטן אינפליטיוו („עיבם“).

לוי דא קורענרט ווערען; דער פארט. פרעט. מיט = עי = אין די ליט-
 ווישירישע דרוקאבען (ו' 337) און לויטגעוועלכע דערשיינג נישט
 אנאלוגיעבילדונג) —.

⁵ דער oj (זע ו' 216) היט אין ברוק א ליכטע נטיה צו öj—.

⁶ דער e פאר r דערמאנט אן ליטווישען פלל (זע אויווען 244) —.

⁷ אקענען מה"ר ou אין ס, ווו איך אקענען מה"ד, העברעישישען אין

לעיבם (פרעפּוויציע), וועיגעלע¹, וועיגענער (פל. פֿון „וואָנן“), שפּעיט, שפּעיטער, מעיל, קורגמעיל²; און „פֿרענג, גוועזן“; — „ערד, פֿערד, ערשט“; — „צען, רעדן“.

צו די איבערגאנגסמינדארטען אין לומשער קאנט געהערען אויך טשוֹ-זשעו², קזמארווע³ (אזסרוו. ק.), זעמברוו⁴, איסטרזלענקע⁵, גוורזווע⁶; נור די מ"מ פֿון דירזיקע שטעדט און שטעטלעך דארפֿען ערשט גענויער געפֿורשט ווערען. —

צו די איבערגאנגסמינדארטען אין שעדלעצער קאנט געהערען: טיילווען שעדלעץ אַליין, מורד⁷ (שעדל. ק.), גרויסביאלע⁸, סעמיאָמיטש און רושזש (ביאַל. ק.), לזשיץ (קאָסנימ. ק.), מיזשירושט⁸ (דברזני. ק.), ווישניץ⁸ (וולדראו. ק.), סאָרווקע (סקולוו. ק.).

סלאַווישען o (אין געוויסען קרייז), הוט אזסרוווע: jֶ מײַט דער גטיה צו ej (און אַזעלכע ווערשער; ווו „קזיפֿן, לויפֿן, כה“ וכו'). די אזסרוווער יֶ-לייטען זענען (קוואַליטאָטיוו) ליטוויש (אויספֿיר-ליכער וועגען דעם אין צווייטען באַנד פֿון מיין „צום ייִדישען וואָקאַל-ליזם“).

און אזסרוווע: „די מעיל“, „די געלט“, „די קופֿ“, „די הייז“ (אויך: „דאָס הייז“, געברייכט פֿון איינאגירעמעלביקען מענטש זגאַר אין איינאגיר-דעמועלביקען זאַץ); — „גיבראכט דער (אַקיוואַטיוו) גיין“.

¹ e אין די לעצטע צוויי זילבען געשלוסען (במעט i).
² „פֿעלט, דעם, ווער, ער, קעריאָן“; — „צען“ (10) א, אַ, וו. אין „קזיפֿן, פֿאַרלויפֿיק, אַזוי“ — oj (וואָס ליגט צווישען oj און jֶ, דורך נידֿ גישט jֶ, מער oj).

די יֶ-לייטען — ליטוויש.
און טשוֹזשעוו: „יע“; — „דער קוויטעל“.
³ „לעיבם, וועיגעלי“ — ⁴ „געבם, פֿערד“ — ⁵ „לעיבם, ער“ —
⁶ און „געבוירן, פֿאַרקויפֿט, וווינען“ — jֶ און דער שטאַמובל.
די יֶ-לייטען — ליטוויש.
„די מעידל“.

⁷ פֿאַר r — קירצער e („פֿערד, אומ ערשט, ערשטן“ וכו'). —
⁸ זע מיין „צום ייִדישען וואָקאַליזם“ I 29 § (29).

צו די איבערגאנגס-מ"מ געהערט אויך ברויסק⁽¹⁾—

[צו ז'ו 255 — 257]. — צו די עי-מינדארטען אין אייגענטליכען מערבדרום
רוסלאַנד געהערען: לוזק⁽²⁾ (וולין), טורטשין⁽²⁾ (לוזק, ק. א. א. וו.)—

[צו ז'ו 245 — 255]. — די כללים פֿון דעם עטיוד זענען חל אָף די מ"מ פֿון
די פּוילישע שטערט, וואָס זענען רעגיסטרירט אָף די ז'ו 308 פֿ. 324 פֿ.⁽³⁾
אין וויערושוו e אין „געלט, פֿעלד“⁽⁴⁾ א. א. וו. פּוילישע
קירץ (זע איבען ז' 290), נור קוים-קוים שאַרפֿער וווּ אין וואַרשע⁽⁵⁾.

אין וויערושווער עי אזו דער e מעסוקלאַנג (ברייטער וווּ אין
געלט): שטעירן, פֿלעידרוויש, לעיבם, יעידר, יעטוועידר, א. א. וו.⁽⁶⁾;
בעיער, קלאַיערבט, קלאַיערט, געירטל, עירלעך⁽⁷⁾, העיערשט; עינגן
פֿאַן — פֿעינדל — פֿעינר, האָן — העינדל — העינר, שפּאַן — שפּעינדל,
צאַן — צעיון — צעינדל, נאַנט — געינטער; מ' מעיג, געיל⁽⁸⁾; זאַלצ-
מעיסל.

אין וויערושווער אַי אזו דער a לאַנג, מער וווּ מעסיק; טף, געשלאַ

(1) אין ברויסק; „יע“.

(2) זע „צום יידישען וואַקאַליום“ I 29 § (29).

(3) ד. ה. אין די שטערט, וואָס האָבען aa אַקענען מה"ד ה, iu, ie —

(4) אויסלויט d פֿאַרשאַרפֿט, כמעט t.

(5) „שנעל“ ווערט אין וויערושוו געהאלטען פֿאַר דעמטשיש; יידיש
אזו: „פֿלוינק“ (מיט קורצען וואַקאַל), „גישווינס“, „געיעך“ — אין וויערו-
שווער „קעלבל“ אזו דער I אין אויסלויט פֿון דער ערשטער ווילב קוים-קוים
פֿאַלאַטאַלעוורט. „שין — שענר, קלעין — קלענר, רעדן — רינד“.

(6) גישט „שעיפֿאַלי“, נור „שעפּסאַלי“.

(7) e פֿון ענדוילב וויער געשלוסען.

(8) אובער: „געסט“, (מיט קורצען וואַקאַל). אין יוזעפֿוו (לובל) ג-

פּוילוו. ק: „גיאוד“.

סען, אף אויפיל, אף וויפיל א א-לויט קען בכלל זיין געשלאסען; טינקעל:
ל'ירדק, לאיב וכו'.

====
איספעסערונג: „צעיענע“ (איווען ז' 245) איז אין ווארשע צעמבאצניכ.
ניגנאוורט¹. — קארדינאל'ש צאלוורט איז: „צעין“². — אין מאקאו, טציעין³. —

[צי ז' 278—282]. — און פולונקע: „נאכט, נאר, האלד³; זיגן, טיגן;
באלבוס; אין „בורוויס“ — דער ס קירין.

אן קול⁴ גע „נזמען, זיגן, קורט⁴, וויס, דוס“ א. א. וו., — מיט קירצען ס.
אן וויסוקמאזוועצק איז דער ס געשלאסען, במשט u.
אנאלוגיש אין לאפן.

אן מושניץ איז דער א⁵ פילישע קירין⁶; דער ס — לאנג⁷.
צי די ליטוויש-ידישע ט"מ געהערען: זעמברוו⁸ (לומוש. ק.), סו-
קול⁹ (לומוש. ג. מאווה. ק.), סטאוויסק, אורלע (נרדנ. ג. בעלסק. ק.),
וויסקוליסווסק¹⁰, סלוגים, קוברין, קראסניפולע (מיליוו. ג.),
קורמ (מיליוו. ג.) גלדוו¹¹ (טשערניג. ג.), פריליזיק¹² (פולש. ג.) א.
א. וו. א. א. וו. —

[צי ז' 282—283]. — בא די קראטושע און סלאווישע יידען („אם
אור-קוועלל“ VI 33 ב):

- (1) זע טייג, יוד. דיאלעקט. פֿירש. I 128. —
- (2) אייך און אוסמזלין, ליבלין, באטזווו (בעדרוע-קווינעלוו, גמ. פיעושאווו, ק' מאקאו), א. א. וו. —
- (3) אלס וועלוורט געברויכט: „הירלין“ — ⁴ דקמנו: „קערטעלין“.
- (5) און „נאכט, נאר, וואסער“ וכו'.
- (6) אלז, לויט די ליטווישע פארהעלאענישען: לאנג.
- (7) אין „נזמען, שודן (ה''), אוונט, דערמאנען, שטוט
(ה''), טיק, גרוז, גוז, בירוועס“ וכו'.
- (8) „אבער (האבער“), זיגן, וויס, און „שפוטלי“ (אקעגן מהר א).
- (9) „קרום“ וכו' — ¹⁰ פֿורן, שטיט, וויס, גוזקט“ וכו'.
- (11) „געפֿורן, וויס, מזג; יור“ — ¹² יזגן, זיגן, נזמען“ וכו'.

פֿאַר ייִדישען פֿולקלור, פֿילולוגיע און קולטורגעשיכטע.

- 1) „סאַסם, אונעדאַררטער, פֿאַבן, אַללע, באַרבענטנען, „ä sach“ („אַסך“), „ben kach“ („בין כַּך“), „גאַנוועט, גאַנען, ווענען“, „Galach“ („גלח“), „Dalles“ („דלות“), „Chaserfüssl“ („חזירפֿוסעל“), „Melamed“ („מלמד“), „Chassene“ („חסינה“); „sudac“, („ריכטער, שופֿט“), „nemasch“, („הוסט נישט“), „vu rukach“ („אַין די הענט“), „kotschijasches“ („בעלי-ענלות“); „prijatelj“ („פֿרײַנט“), „schijak“ („קולנערטרענער“) — 1) sögt, trögt, schlögt, schlögen, föhrt, föhren 2) —. (2) ögedarfter

[צו זײַ 284, 293 פֿאָ. — און טורטשין (לויצק ק.) זענען די פֿאַרהעלטעניס-שען: קוואַליטאַטיוו — וווּ אין רוישאַן, קוואַנטאַטיוו (אום זלגעטיוו) — וווּ אין קרעטעניץ. — אַלזו: קירצער ⁽³⁾ „אַ“, לאַנגער ⁽⁴⁾ „אַ“; מעסוק-לאַנגער ⁽⁵⁾ „אַ“: אין לויצק (ווילן) און דער אַ כמעט פֿילישע קירין⁽⁶⁾ (ברויטער פֿון

- 1) אַלץ קראַטישע ווערטער. —
 2) „פֿורען, פֿורסט, שלונען, שלונט, טרונ, זונט, אונעדאַרטער“ — מיט פֿאַנגען פֿ. —
 3) אין דעמאָנישע קירין, וווּ אין די פֿוטווישיודישע מײַס אַדאַנק, נעדאַנק, לאַנג, נעגאַנגען, דאַרף, בידאַרף וכו׳. —
 4) פֿאַר r (און אַפֿענער זולב אודער אין ענדולב) אַקעגען סײַד r. —
 5) אונענטליך און אום כמעט נישט צו אינטערשודען פֿון קירין. —
 „זאַגן, זאַגן g קוים-קוים פֿאַרשאַפֿט, זאַקסט, זאַקסט, נאַוונט (בײַ) באַרד, צאַן; אַנטוין (מיט ז), אַפֿטוין (מיט ז), אַנוב“ (מיט הויפטטון אַף ערשטער זולב); „אַנהוב“. —
 און טורטשין: „שאַדן“ (הײַ), „שאַטן“ (צײַ) און אויך „סײַשאַטן“ — „דאַפֿאַניץ“; „באַרויס“. —
 און רוישאַן: „דערמאַניץ“ (ווערב). —
 6) „נאַכט, אַכט, גאַסט, אַלטן, אַנט, וואַנט, קאַלט, נאַל, שטאַרק, גאַסט, גאַסט, גלזאַט, לאַבן, פֿאַסטסן, קראַסטסן, פֿאַרן, וואַסטער, באַרויס, אַררן, שאַררן, דאַררער, דאַררן, וואַרויס, ליאַרויס“ א. א. וווּ. — מיט אַ.

קרעמענצער; דער u — ווי אין קרעמעניץ (1).
אוסטרע (וולון) געהערט אויך צו דו a-מינדארטען. — אבער:
„אוויד“.

זרנוסטאפול אין דער u לאנג,
ן דו „מערברומסלענדושע“ איבערנאנסמינדארטען;
שניזשעוו או דער a (קוים-קוים אופענער, ווי אגן פויליש-
יודישען אודער ווי אין קרעמעניץ).

אין גוורוורווע אין דער a (זויער אפען צווישען o אין u, נאָג-
טער צו u), אָוו איבערנאנסלויט פֿון מערבדרומסלענדושען צום לוטווישען,
אין אוסטרוווע (לומש, ג): „פֿאַרן, צאַלן, גומאַלן, זאַגן,
זאַקט, קלאַנט, טאַרן, טאַטאַ, שטאַט 4), טאַג, וואַם, אַרימאַן, דער-
גאַבדים, אַפּאַפּלעפֿן“.

אין ברוק: „שלאַגן, פֿאַרן, אַפּגעייבם“ (5).
אין קומטרוווע (אוסטרוו, ק, לומש, ג): „צאַלן“,
דורף קאַצקווו (לומש, ג, אוסטרוו, ק, ג, אורלע): „גומפֿאַרן,
אַפּגונטען“.

אין אוסטרווענקע: „זאַגן, מאַל, אַנגעייבם“ וכ’.
אין מווישרוטש: „אַנצוטאַן“ וכ’.
אין רושש (שעדל, ג, ביאל, ק): „פאַטער“ וכ’.
אין ברוסקי: „פֿאַרן, זאַגן, אַפּל קונן, אַגושרובם“.

צו זי 295—299. — צו דו מערבדרומסלענדושע o-מ״מ געהערען נוך

- אין „קאָם“ (ה״וו) פּטעט aa.—
- 1) „נאָמין, אַבער, פֿאַדום, סאַטן (שאַטען)“, שאַדן (ה״וו), שאַטן (צ״ח); אויך „שאַטן“, שאַלאַכין, מ׳ טאַג (אויך „מיטעג“), טאַג, צאַל, מ׳ טאַר נושט, גלאַן, נאָג, באַרווים“ וכ’ — מיט u.—
 - 2) „מאַנון, פֿאַרן, באַצאַלן, אַנגושרובם, קער-אַן, זאַגן גוזאַקט“.
 - 3) „זאַגן, קלאַגן, טראַגן, אַרום, גאַרנשט“ וכ’.
 - 4) ה״וו (urbs); פּרעפּוזיציע („אַנישטאַט“). —
 - 5) אויך אין פֿאַר = u („פֿאַרלעגן, פֿאַרקומען, פֿאַר-
לויפֿן“).

פֿיאַטקע (1) (זשיטימ, א.א.) בוקו (2) (קיעוו, ג. אימאנ, א.), בענדער (3) (בעסא ראפּע), נווּוּסע לױצעך (4) (בעסאראפּע, כּוּטנ, א.א.) —

צױזױ 301—303. — זעט ברוּוּ (לומיש, ג. און א.א.) ווּוּסוקמאַווּצעך, ל צפּוט, קול נע, בערעזונע (מונק, ג.), דווּנסק, נווּוּרודסיע יוערסק (שערינג, ג.) א.א.וו. געהערען צום געבונט, סון העלפּען סױז דו רוד אָף דו דערמאַנטע זיטלעך. —

[צױזױ 303—305, 324]. — צו דו טערברוּמרוסלענדושיודישע מיט וואָס הובען אַי און אַרע שטעלונגען, געהערען אױך: אומטרווע (5) (לומיש, ג.), דורף קאַצקווו (גמ, אורלע אומטר, א.), טשוּשעוו (6), קאָוווע (לומיש, ג.), נווּוּרודע (7), סומוווע (לומיש, ג.), אומטרו = פּענקע; — יאַנעוווע (8) (שעדל, ג. און א.א.), סורדי, קומאַרווקע (שעדל, ג.), סאַדוווקע (סוקול, א.), שעדל, ג.), ברוּסק, ווּוּסוקול; — אַווּסק, דומאַטשעוו; — רוּוּנע, אַנוּפּול (ווּלן, אומטר, א.א.) —

צױזױ 306 פֿ. — און פֿיאַטקע (10) (זשוטמ, א.א.) סלאוווטע, סמולע (קיעוו, ג.) בוקו (11), אַדעם, בענדער, קישענעוו, נווּוּסיעלוצע (12) —

- (1) „טוט, מוט; פּוסקינן, גופּוסקיט“ א. א. וו.
- (2) „טוט, מוט, גומנוט“ („גענאַרט“) א. א. וו.
- (3) o אױך פֿאַר ינק, ינג („בונד, דונק, קונק, לונג“ וכו’).
- (4) o אױך פֿאַר ינק, ינג („בונק, אַדונק, געדונק, לונג, גע-
:ונגען“).
- (5) „שראַיבער, וואַיטער, נאַי, צאַיט, אַינט, טאַיער“.
- (6) „וואַיך, דאַיך, אַראַיך, דאַיטשן, באַי, באַדאַבאַי“.
- (7) „באַיך, דאַיך, זאַיך, גראַיליך, דראַיך“ (aj טוט נטיה צו aj).
- (8) „וואַיטער, אַינט“ („האַינט“), — (9) „פּאַדאַבאַי“.
- (10) „דראַסוק, זאַנער“ (a לאַנג), „דראַי, טראַיער“.
- (11) „וואַזן, באַווּזן, צאַט“ (מיט a).
- (12) „אַך (אױך)“, „אַנט“ („האַינט“), „דראַי, באַדערבאַי“.

זו אין קרעמעניץ.

וצו ז"ו 308—313, 5324. — צום צעטל פֿין דו פּוילישוֹדישע שטעדט (אָף ז"ו 308 פֿ, 324 פֿ), וואָס זײַערע ט"מ הובען aa:
 וואַרש, גו, נמ, בלזנו, נמ, ניע פּורענט (וואַרש, א), נוווי-
 רוור, וואַווער, פּאַלעניצע; מאַרקום (באַראַדומון), פּוּסשעלניק
 (אויך); פּלינסק; דורף דערוואַלעוו (נרוצ, א); קאַלושין (קל-מנסק,
 א), אוטוואַק, קאַרטשעוו; סאַניק (נאָסטני, א); קראָשניעוויץ,
 פּניעווי (קישני, א); ווילצלאַוועק, בודעטש, ברוסק-קוואַוסקו,
 ציעכוצונעק, לובּוּן (וולוצל, א); יניעשאַווע, סלזשעוו (ניעש,
 א); סובוטין (ליוויטש, א);
 פּלוצק, גו, פּורזשעל (פּראָשני, א), לופּנע, דובּזשין-וועסעל
 (לופּנ, א); דובּזשין-דרעוועניץ (רופּני, א); שעפּס; סלאַווע—
 ראָדעט, גו, זשאַרנוו, פּשוֹסלעו (אפּוּטשני, א); וויעזשבינק,
 סקאַרושוסקע (דוּלשט, א); קלומטווי (צוויט, א);—
 קעלצ, גו, ווידוסלאַווי (יענדזש, א); כּענטשין (קעלצ, א);—
 פעטרוק, גו, טשענסטוילוו; נוויראַדוסק; לאַסק,
 ליוטוטערסק (לאַסק, א); זנערזש (לודזש, א);—
 קאַלוש, גו, סטאַווישין (קאַל, א); ווילויץ, זאַלושין (וילוי-
 א), קונוץ, וולאַדוסלאַווי (קונו, א); שעראַדז, זדניבּקו-
 וויליע, שאַדעק (שער, א); פּוּנטשין, פּוּנטעק (לענטש, א); אַי-
 לובּלונ, גו, לעווערטוו, טשומערניק (לעווערט, א);
 שעדלעצ, גו, סובּוּן, דורף בוּטקוּס (באַנאַרווילין), מאַטשע-
 וויץ (באַרווילונ, א); ווהין (ראַדוּני, א).—
 דו אַלע שטעדיג געהערען אויך צום עי-געבומס).
 =====
 אין קאַלויז, דראַא, פּראַא, נאַא; שראַיוו, שראַא,
 שראַאס, שראַאט.—
 =====
 אין וואַרשע, „אַאס“ („אַיערס“); אין סאַנעליצע, קוזשעניץ, דובּ-
 זשין-דרעוועניץ; „אַאַר“ („אַיער“); אין סטאַשעוו, „ס“ אַאַרנע“ („דאַס אַיערקע“);—
 אין דובּזשין-דרעוועניץ, „פּאַאַר“ („פּאַיער“);— אין קיטנע; „טאַאַר“ („טאַיער“);
 =====
 אין קרעמעניץ, „טאַ טאַ אַאַר אַאַ“; אין שעדלעץ, „טאַ טאַ אַאַר אַאַ“—
 1) „זאַאַט“ (2. פּ. פּל. אַאַפּעראַט). — 2) Wodzisław.
 (?) זי איבען 395.—

אין לודזש: „טאָרע“ (1); אין נאָרדווער, גרודניסק, ראָצניטש, שעפּס:
„טאָרע“ (2); אין לודזש, דובזשין-ווייסעל: „טאָרע“ (2); אין וואַרשע: „טאָרע
זאַבן“ — אין סקערניעוויץ (3), גרודניסק (3), לודזש, זערוזש, וואָדניסלאָוואָוו: „האַרע“
(„האַרע“); קאָטנע: „האַרע“ (4) זימער; וואָדניסלאָוואָוו: „האַרע“ יאַר;
נאָמבן, פּשוטק: „האַרע“ יאַר; פּלונסק: „האַרע“ וואָנער.
אין יעזירנע: „האַרע“ (5). —

אויך אַפֿן געבט פֿון די פּויליש-ייִדישע מ״מ קומט-פֿאַר aj אַלס
אַנטשפּרעכער פֿון מה״ד הּ, iu, e אין אַלע שטעלונגען. דעם דיפּטונג הובען
די מ״מ פֿון דעם מערב-ייִדישען אינעל, פֿון וועלכען אַך רעד און טיין
„צום ייִדישען וואָקאַלן“ (I § 96).

די עלטערע (אדער, רובֿטקער זיך אױסדערקט, די אױגענטלױכע)
בענדונער מ׳ האָט: „וואַיפּ, וואַיפּ, מאַי, דאַי“ וכ׳; אויך אין דער
אױגענטלױכער סױס-נווױצער מ׳ אױפֿט. אין מודזשעוו: „שראַיב׳
א. א. וו. —

צו ו״ז 315 פֿאָ. — לױט ווױלער 406 §, הובען די גאַלוציש-ייִדישע
מ״מ, אַקאָנגען מה״ד י אין iu — ä.

לױט מױנע פּערזענלעכע באַבאַכטונגען, אױ דערדווקער a אױבער-
לענג, — כּל הפּחות אַף דעם גרעסטען טױל פֿון גאַלוציש-ייִדישען שפּראַך-
געבט (8). אױואַרום באַשטעטונט זיך דאָס, וואָס כ׳זאָג און דער לעצטער שױה
פֿון דער אָנמ. XVII (ו״ז 315 §), און מ׳קען אױפּשטעלען דעם כּלל, אַז aa
און נאָרם פֿאַר דאָס גאַנצע מױטעלױדישע (9).

(1) פּלעקטורטע פֿאָרם מאַסק. — (2) קומפּאַראַטיוו: „טאַיערע“.

(3) אין די שטעדט מיט שטאַרק אָפּגעשוואַכטען אױסלױט-ר.

(4) „האַיערוקען“ — (5) זעױ ו״ז 310, 325.

(6) זי אויך אױבען 368.

(7) בענדונ אין סױס-נווױץ זענען, אױבער, שױן פֿאַרנומען מיט דעם
מױטעל-ייִדישען (הובען, אַרז, פּאַראַלעל: „מאַאָ, דאַאָ“ וכ׳).

(8) אין רופּטשױץ: „אױניג ברעאַבמאַ, דראַאָ; אין רוודזש:
האַאַנט, דאַוואַאַל; טורקע (אַױ Stryj): „דאַאָ, האַאַנטוקע,
וואַאַל, דראַאַ“.

(9) וועגען דער טערמינאָלוגיע זע: „צום ייִדישען וואָקאַלן“ |

ישאפ (מיט a) נור אין טאָרנע; אין אנדערע שטעט: שוּפּ (י
 „שוּיב“). —

וצו ז'ו 301—325, 399—401. א פאָר באַמערקונגען וועגען ייִדישער אויס-
 שפּראַך פֿון העברעיִשע וואָקאַלען. — אין פֿאַרבינדונג מיט דער טעמע פֿון
 דעם פֿערדען נאָטיץ. עס לויזט זיך דאָ פֿעסטשטעלען אַ אינטערעסאַנטער
 פֿאַראַלעליזם.

===== דער חטף-פתח נאָך הויפטטאָניקען פתח הוט אין די ייִדישע
 מ"מ אַזא נאָר:

- 1) ער ווערט אָפּגעשוואַכט ביוּן אַין בולדט מיט'ן פתח דופּטונג אַיִן
 און די מ"מ, וואָס הובען אַיִן אָקויגען מה"ד i, iu, ie אין אלע שטעלונגען (2);
- 2) ער ווערט פֿאַרשלינגען פֿון פתח, וואָס פֿאַר אים; דער פתח ווערט
 אויסגעשפּרעכען לאַנג; און די מ"מ, פֿון וועלכע ס'איז די רינד אָף די ז'ו 306 פֿ. 3);
- 3) ער בולדט מיט'ן פתח אַיִן אובערלאַנגען a; און די מיטעלייִדישע
 מ"מ (1). —

1) וועגען דער לעצטער פֿאָרם זאָגט ווילער 406, אַז זי שטאַמט נישט
 דירעקט פֿון מה"ד schibe, נור פֿון דער פּוילישער פֿאָרם szyba (גענומען פֿון
 מה"ד מיט פֿאַרקורצטען שטאַמוואָקאַל): דער פּוילישער y זיז האָבען אין ייִדישען
 אובערגעאָנגען אין ה' (?), וועלכער הוט דערנאָך מוטנעמאַכט דעם אַנטוואָק-
 לונגסוועג פֿון מה"ד ה' (איז געוואָרען; שוּפּ, שוּיב). — ווילער שטיצט
 זיך דערביי דערזיף, וואָס די פּוילישע יידען זאָגען: וואָיען (=פּוילישען wyja)
 די לוטווישע און רוסישע יידען: וואָיען. ווילער ווויסט נישט, אַז די לעצטע
 פֿאָרם שטאַמט פֿון רוסישען wojut, woj. —

2) דירזזיקע אויסשפּראַך און אַלט. זעי אויבען ז' 367.
 דורט (אַנמ, 4) איז נישט ריכטיק געזאָגט: „חטף-פתח אַויסגעשפּרעכען
 אַיִן; עס דאַרף זיין: „חטף-פתח מיט'ן פתח פֿאַר אים אַויסגעשפּרעכען אַיִן.“
 אין ברוק: „שאַינען“ וכ' אין גרויספּיאַלע: „שאַילן“ וכ' —
 3) אין קרעמעניץ, צ. ב.: „מאַנני, שאַלני, מאַכלני“ וכ' (מענה,
 שאַלה, מאַכלני) מיט a. —

4) און וואַרשע: מאַאַני (ה'ו), מאַאַנע (צ'ו), גימאַאַנימו; שאַאַלני,
 מאַאַלני א. א. וו. — וואָרקע: מאַאַנו (אינפּל.) — מאַלויץ: גימאַאַנימו; —
 קאַרוזשיסקע: מאַאַנין. —

===== העברעאישער דיפֿטונג =ציי (אויב מ' מען עם און דעם פֿאל אַזוי באַצײכענען):

(1) בלעבט ציי און אלע שטעלונגען; אין דו מ"מ, וואָס הובען אין אלע שטעלונגען ציי אָקונגען מה"ד ה, iu, fe (1);

(2) בלעבט ציי ווּרט-אין פֿאַר וואָקאַל אין ווּרט-אויס; אין דו מ"מ, פֿון וועלכע מ'איז דו רינד אָף דו ז"ו 306 פ. 2);

(3) ווערט אויבגעשפּרעכען אלס אובע לאַנגער a; אין דו מוטעל-ייִדישע מ"מ (3). —

===== אין מוזשין: מאַצ (דער חורש מאַצ) —

(1) צ. ב. און פֿונעם דיִהאַיני, כאַיִם, כאַיִ-וואָקאַזום, מאַאי אַליוואַי, ו' — (ד) הינג, היים, היִקוב, תּנאי, הוואַי. —

(2) און קרעמענין: כאַיִם, כאַיִ-וואָקאַזום, מאַאי אַליוואַי, קודצ ו' — (== „בדאי“). —

(3) און וואַרשע: ד'האַאני, כאַאַם, כאַאַם-דוד, כאַמעינוך (היים העניך), „יִראַע כאַאַ-וואָקאַיעם“, מאַאַ, אַליוואַ, גרדאַע „בדאי“ „...כיִאַאַש גוועין“ („מיאַש“...) ו'. — אין מוקטוון: ביִמאַאַ „(בתנאי)“. — קוטנע, סטאַווישין: מאַאַ. — דובּושין-דרעווענין: כאַאַם.

און וואַרשע: אַוויראַאַ, אַוויראַאַ; דורף דערוואַלעוו (גריצער א.): אַוויראַאַ; לענטשין וויראַאַ (זע אויבען ז' 313). — שעפּ: אַוויראַאַ (1). — אַקרעמענין, בערעזווו: אַוויראַאַ מיט לאַנגען ה.

און וואַרשע זוגאַ: סִינאַאַ „(סיני)“, הגם און נאָכדיִפֿטוֹניקער זלפּן. — (4) לאַטעניש: Majus; דײַטש, רוסיש, פּויליש: Maj. —

מיסצעלען.

אויך (אין במפורמען): זע אוימען 214 — 221, 224, 230 — 236, 238, 239, 343, 347, 349, 370, 381, 385.

(1) „אויך“ — אויך אין אוטרוולענקע, גרויסביאלע, מורד², לושין, וואכנאווקע, לויצק, טורששין, בענדן (יינגער דור; ליטער. אינפליס); קאידאן, א. א. ה.

(2) „אויך“ — אין גרוכוח³, קאמפניוס, גמ. ניעפארענט, קולבעל, ד. הונצענ-טוח⁴, הארקע⁵, מאקעווע⁶, פליה, לענטשנע, שעפס, כרושעל, זשוכלין, סובין, אוטרוו (שעדל. ג. א. א. ה.) — „אויך“ — אין מוגעל'ניצע א. א. ה. — „ס' מעשה זדקה“ (ה. 1843) א' ב: א ו ר; „חרם דרבנו גרשון“ 9: „מענט א ו ר מ'ניצען“...

(3) „אויך“ — אין אילעהע, קערנאזיע, סובוט, שעפס, קאליש⁷, ווערושוו וכו' — „אויך“ — אין גומבין, וועגערוז, דוברומיל (בא פרעמוסעל א. א. ה.)

(4) „אויך“ — אין פולזווה: קל-מזנסק, קעלז וכו', מאקמאן 11; „אויכעט“ — אין רושאן, וויסקעווע, שעדלעץ.

(5) „עיק“ — אין קול'ניע⁸, פולונקע, טשערניקוו, קורמז וכו'.

(6) „עך“ — אין ברוסק⁹, וויסקול'טווסק¹⁰, סלאווטע¹¹, פיאטקע¹², איזמער, רוזנע¹³, פרילקין, קריוווער, אדעס, זאפעמב-קוסציעלנע (אוסטרוו. א. לומ. ג.), טשוזשעה, טלוצק¹⁴ רב.

(7) „אויך“ — אין קאמענעץ-פודול'סק.

א נ מ ע ר ק ו ג. — די השערה אף ז' 225 (דריטע התחלה: פון די ווערטער „נישט ווילענדיק“... ביו... פארלאנגט ווערקליר“) א ג ו ל ר ז איך —

אויך (אין במפורמען) — אוימען 214—217, 219, 221—224, 230, 233, 234, 238, 239, 331, 332, 334, 342, 347, 352, 358.

(¹) פארעלעסורב: „אויכעט“ — (²) אויך: „אויכעט“ — (³) אויך: „אויכעט“ — (⁴) דערצו: „אויכעט“ — (⁵) אויך: „אויכעט“ — (⁶) אויך: „אויכעט“ — (⁷) דערצו: „אויכעט“ —

- (1) „אויס“, אַרױס¹ — אויך און בעלזערקע, פיאטקע, לויצק, טורטשין, אוסטרע, הורנוסטאפול, נוחוסעליצע, לויטין, ריושאן, אוסטרוֹלענעק, ברוק, חוסיסק-ליטווסק, לומזע, קאידאן וכו'.
- (2) „אויס, אַרױס“ — און וו? ש ק ע ו ו ע (o לאנג, צווישען קרעמעניצער, לענג און הארשעווער אבערלענג; ריכטיק אויסגעדרוקט: ון מיט טענדענץ צו אַרױס-טופלונג), ש ע ד ל ע ך².
- (3) „אויס, אַרױס“ — בעלענדוו, מוגעלניצע, סווייע-ווליע (גמ. קאלענין, סו-באטשא, נישטאָט (ראח.ק), ריקי³, ראָדעם, פיליוו, סומפולניע, מאקעווע וכו'—אדווערביא-ליש (אין עמפאטשען רעדען): „א ו ע ס, א ר ו ע ס“ (צ. ב. אין סומפולניע).
- (4) „אויס, אַרױס“ — אין קישענעו, ריושאן, פלוצק, בודאָנאוו, זשורומין, שעפס, אילעווע⁴, דורף בושעוואו (גמ. אילעווע), זשובלין, זאלושין, נישטאָט (פּינטש. א.), בשיטק—א ו ו ס, א ר ו ו ס — באַקומען און עמפאטשען רעדען סוציאָלע האַקטיוואַקאַל (i, e נאָכ'ן דיִטאָנג (אדווערביאליש; פּאָרוואַלדיק גאַר זעלטען).
- (5) „אויס, אַרױס“ — אין טשעריקוו, קומרי (מוליוו. ג., ראַטשווער א.), פּאָליקא, זולטונושע.

אַײַר (אין בייִערמען)—אויבען 221, 225, 230—233, 235, 238, 329, 332, 341, 355, 363.

- (1) „אַײַר“⁵ (פרעפּאָזיציע)—אויך און מאַקעווע; בריסק, בעלזערקע, אישומער, בערעזינע, האַכנאוועק, לויצק, קריחווער, הורנוסטאפול; זולטונושע, היטעבסק, פּאָלנאָקע, טקידעל, חולקווישקע, לומזע, מישינין, קולנע, פינסק, טשעריקוו, קומרי—אויפֿט באַ י. אַ ק ס ע נ פֿ ע ל ד אין „ערשט יוד. רעקרוט“ (1): „אַײַר דער גאַס“; 2: „אַ ף אַ קלמניס חלק“; אויך ווִי 5, 9—15 א. א. וו., כמעט אַײַ אַטלעכען זיטעל); אין „ש ט ע ר ע ג-ט ז י כ ע ל“ (2, 3, 5, 7, 55 א. א. וו. גורם אין דעם ביכעל); „ק ב צ ן ע ו ש ר ש פֿ י לִי“ (7—12 א. א. וו. גורם).—אויך אין י. ד י נ ע ז ו נ ס „הנאהבים והנעימים“ (3): „אַ 5 ע ן גאַס“... „אַ 5 ע ן גאַנאָק“...; 4: „אַ 5 ע ן פּלוצע“...; 5: „אַ ף זינאָ“... א, א. א. ה. 6).—אין ב ר ע צ ו ה אַ (סלוואַקאָי): af, af („מיט“ 1906; 61).

(„אויס“, אַרױס; „אויס“, אַרױס. —
 1) עמפּאָטשען (אדווערביאליש): „אַ ו ע ס, א ר ו ע ס“.—
 2) אויך „אַ נ ד ר ו ו ס ן“.—(4) „ד ר ו ו ס ן“.—צ. ב.: „אַ 5 ף ן טיש“.—
 3) אויך: „אַ ו י ף בעטגעוואַנט“ (3); „אַ ו י ף דער העלט“, „אַ ו י 5 ע ן באַיע“ (5), וכו'.

„דער זונערשטיק“ 7: „שטייט א וף גיטוונד“.

(9) „אין“ (פזרו. אין אדוה.), קומט געוויינטליך, דאס רוב פאר אלס פאראלעל-פורם צו „א וף“; אויך אין אוסטרודע (לומ. ג.), הורנוסטאפול, קריזוונר, הוליסקוו, זוויל, סלאווע, בעלזערקע, סוקעלווע, הילדאדאע, אוסטרוד (שעדל. ג.), ריטשיוול, ליבלין², מוזשין, מאטשעוויץ³. סובו. גער. ראדווינא, גרוזדזסק, פעל'צווניגע⁴, ווארשע⁵ טרעמבוזל'ע א. א. ה.

(10) „אוןף“ (פזרו. און אדוה.) — אויך אין ווינגערודע⁶, קעלי, נישטאט (פ.נטש. ק.).

(11) פזרוזלביק אין אדווערבאליש: „אוןף“ (ווארשע, כורזשעל, קרעמעניץ, קאמע-נעץ-פודולסק וכו'). — „אוןף“ (קול'גע, פונסק, זילנע וכו'); „הנאהבים והנעמיים“: „א ר ו ף צו ליגען“ (13). — „אוןף“ (קרעמעניץ, קאמענעץ-פודולסק, לובלין, קראסנאבורד); „ערשט. ייד. רעקל“: „שרייבט א ר ף אין אראפ“, „ריסט זעך א ר ף צום טיש“ (6); אויך ז"ו 4, 510 א. א. ה. „שטערענט'כעל“: „ער וועט א ר ף האפן דעם טליח אפן קאפ“ (9). — „אוןף“ (זאלזשין).

(12) פזרוזלביק אין אדווערבאליש: „דארוןף“ (קרעמעניץ, ווארשע א. א. ה.); „דארוןף“ (זילנע, גרוזדע, פונסק וכו'); „דארוןף“ (קרעמעניץ, גרוזטאפאלע, זשעלעכוו וכו'). —

פֿײַר, נֿײַר, אײַר; אויזען 229, 5, 236, 238.

(1) „באָ, באָ, גראָ“ (מיט ü) אין שיעדלעך, גרויסביאלע (פולעק-טרט: „בלאָא, בלאָע, גראָא, גראָע“), ווי שקווע (וואקאל מעסיק-לאנג), ריזשאן. — „דער ערש. ייד. רעקל“: „בלאָהער קייט“ (3), „א קליין גראָה בערדילע“ (4), „אויגן גראָהע“ (3, 5), „מיט א גרינו גראָהער באָרד“ (4) „קבצן-עושר-שפיל“: „ראמחיל וויסע מיט בלאָהער גומישט“ (11), „א היטעלע ארייט מיט א גראָע שמעטלע באַרעמט“ (67), „א בערדיל א גרינו גראָס“ (8), „גראָע פיאזח“ (22); „שטערענט'כל“: „בלאָה“ (7). — „א לטא ו ג ב א“ 18: „גראָע אוי: גען“. — „רהלע דיא זינגערין“ (זש. 1868): „בלאָהע אויגען“ (13), „מיט בלאָהע סאמעט“ (28), „דיא בלאָהע דראַפערע“ (32). — „דער אַקציוניק“ 4: „בלאָהע סינג-קיס“. — ש. ז. פ. ד. ע. ר., „שירה חדשה“ (לעמב. 1891): „פון בלאָהע תכלת“

(1) „אָהן א ז פ ע ר“ — (2) „זעצט'צעך א ו ף“, „א ? פגזכאפט“.

(3) אויך: „פון אויוון א ? ף“.

(4) אויך: „א סויכע פון קינדוואַס א ? ף“; „א ? פנעמע, מ'עסט-א ? ף“.

(5) ווארשע: „אני־אני־פון א גווי“ (און קרעמעניץ: „אופטני־אין, איני־פני“).

(6) אויך: „עיא איו א ו ף“ (ד. ה. ו. א. ן.).

(1 26), „דיא גראַע בערד“ (1' 2).

(2) „בלאַץ, גראַץ“: קאָליש, היערשווה, היזשעגרוז, מאַקעווע, מוזשין, סומ-
פולנע. — מאַקמאָן: „מיט פּוירעאָנגן געהל, וויס, בלאַה“ (52), „אין אַ בלאַך
זינדענע היל... מיט גרינו גראַע האַער“ (103). — ש. ע. ז. נ. ג. ע. ר. „משלים“
(פּעט. 1889): „אַלט אונ גרינו גראַע ה“ (170), „מיט גראַע בערט“ (180). — ז.
ס. ו. ב. ע. ל.: „אַ שטעלע אַ גראַע ה ע“ (41), „אַ גראַע גראַע ה ע פלאַכטע“ (76),
„הואַ טונא וויס דוא גראַע ה ע באַרט“ (73). — „ט. ז. מ. ל. מ. ד.“: „גרינ רויט אונ
ב. ל. א. ה“ (45), „עפעס ב. ל. א. ע. ח“ (73), „ב. ל. א. ע. ח. קאַלער“ (74), „אין
גראַע עס בערדיל“ (51), „אַפּיסעל גראַע ל. ז. ח“ (4). — „פ. ר. נ. ס. ה. מ. ת. ג. א. ה.“:
„אַלט אונ גראַע“ (44), „גראַע אינ אַלט“ (45). — „דער פּאַלשער אליהו הנביא“
(ה. תרס"ג) 5: „גראַע באַרט“. — „פּאַלטשע שוועכטער“ (נרעכב. רג) 9: „אין אַל-
טור מן מיט אַ גראַע באַרט“.

(3) „בלאַוו, גראַוו“ (מיט ו): לויצק, טורטשין, אַנפּול, וואַכנאווקע, איזומער,
קרויווור, הורנוסטאַפּול. — „דעס סודישע יונגעל“ (וילנע 1897): „גראַע ווע האַר“
(23), „דער הורם אין כריין“ 79: „גראַע אויגען“; „דער פּריטשעפע“, „דיא הנמל זענין
לויט-ב. ל. א. ה“ (32), „דעס קאַהרען ב. ל. ו. י. ע. ח הנמל“ (38), „אַ גראַע ו. י. א. יודעל...
אַ פּאַר בריללען פּוין ב. ל. א. ח. ע. ח. גלעז“ (44). — „י. דרוזין, „לחיים“: „רויט אין
ב. ל. א. ח“ (54), „אַ גראַע ה. ב. ע. ו. ד. ל.“ (3). — „אַ ריזע אין עולם התורה“ 34:
„מיט זיין גראַע ח. ר. באַרט“ — „רחלע דוא זונג“: „בזו אינ גראַע ח. ז. ע. ח. צאַפּ
אַרנין“ (33), „אַ מויד בזו אין גראַע ח. ז. ע. ח. צאַפּ אַרנין“ (5 80). — „ד. ז. א. ה. ז. ק.“ „דיא
ראַע ציזשען דערנער“ (פּעט. 1884) 47: „אַ מויד בזו אין גראַע ח. ז. ע. ח. צאַפּ אַרנין“.
(4) „בלוי, גרוי“ (פּלעקטירט: „ב. ל. ו. ע. ר, גראַע ר“): ווילקווישק. — אין
חזעבסק בלוי, „ב. ל. ו.“: אין סקוועל: „ב. ל. ו.“ אונ גראַע ר. — „דער דונערשטיק“
(וילנע 1877) 9: „אין בין גראַע און אַלט“

(5) „בלוי, גרוי“: אין לומע, מישיניץ, קילנע, פּולנעק (דאָס אונ דיסטאָנ
קריץ און געשלוסען), פּינסק.

(6) „בלוי, גרוי“: שטערן (״הערטערפּוין״) 83. —

געברענמ (פּאַרט. פּרעט): אויזען 339 B.

(1) אויך אין נוח דוהר; גראַע ז. ס. ק, דורף פּילזשקו
(ג. בלויזע), „ב. ל. ע. דוהר אַ מש. ב. ו. ח, מו. ג. ע. ל. נ. צ. ע, גע. ר. ס. ק. ע. ר.
ני. ע. ח. ז. ע. ח. קו. ט. נ. ע, גראַע ב. ו. ח. קל. - מ. ז. ב. ס. ק; פּראַשקע (קאָליש. ג.)

(*) „גראַע ר“ אימפּאַרייט: מ'זאָגט: שְׁנֵי (פּוילישען siwy).

קיוזשעניץ, סטאשעוו; קעלן, זאלושין; פליצק, ציעכא-
בוה, גליבוהין; ראווע (פעטרק. ג.); פילזו, קומארווה (בא
זאמזשטש); ריק; אוסטרו לענקע; שעדלען, מעזריטש
(שעדל. ג.), מורד; ריש? (גאליצנע).

(2 „בן המלך והנזיר“ ל"ג, ל"ח, ס"ו. — „הגדה פון יעקינא“ (לעמ. 4: הארשע
4, 6). — ק. סובעל 64. — רובינזון (ח. 1881) 6. — מאיר הירש,
„דיא גושמיסניע יוניצע“ (לעמב. 1879) 7, 13, 15. — „ר' שמחה פלאכטע“ (ח. 1881)
9, 11, 5, 16, 28. — „דער תלמוד פון אליהו הנביא“ (ח. 1883), טעטעלפאט, 26, 29,
33. — „טוראנ. מלמד“ (ח. 1885) 5. — „דער פאלשער אליהו הנביא“ (ח. תרס"ג)
55, 10. — „מגילה ישראל...“ (קר. 1884) 4, 6, 14, 30, 45, 48. — מ. של י"ג-5
ש"ס ז'ן, „דיא נייע זאבאוועס“... 5, 10; זיין „חומבערישער יום-כפור“ (ח. תרנ"ט)
16. — „ס' טעמי המנהגים“ (לעמב. 1900) II ז', נ"ב. —

מזיד (און בעלומען): אויווען 229, 236, 238 פ. 319, 321 פ.

(1 „מזיד“ — אויך און וויטעבסק¹, פינסק, פולונקע, סקידעל, לומזע, קול'נע,²
מזשניץ, שעדלען³, גרויס-ביאלע⁴, לויצק⁵, טורטשין⁶, האכנאווקע⁷, איזשענער, קרזנווער,
הורנוסטאפול⁸. — דעמ:נטונו: „מעיד ל“ (גרויס-ביאלע, קרעמעניץ, הורנוסטאפול
א. א. ח.). — „רחלע דזא זינג“: „העט דא מזיד מוזען וועלן“ (31);
„סאדען מע איז גאנץ ארום אינא מזיד פון 40 יאָהר“ (33); „בני אונו יודען איז
נאָך קיין אלטע מזיד ננט געשטאַרבען“ (44); „עס מוז שאן זיין א דערוואַקסעני
מזיד ננט א מידעלע“ (57); „א דיענסט מזיד איז מאכט זיך מעניע
גרויס“ (35). — „דער דעקטויך“ (ח. 1876): „איז יאָסעלע חא. חא. חא. אויג
יאָסעלע נעמט דער מימעס בלינדע מזיד“ (6). — ד. זאָה? ק: „געזעהן וויא א
מזיד זאָגט קדיש“ (15); „איך בין שוין א דערוואַקסענע מזיד אויג בין נאָך
קיין פלה ניט“ (45). — „סערקעלע“ 4: „וואָס די מזיעד מינגט מיט זעך“...
(2 „מזיד“ — אויך און ווישעגרוז¹, וויערושעח², פיליוו³. — „סערקעלע“:
„די מאָהד“ (6, 8 וכו'). — „דער חרם דרבנו גרשון“: „איך ווייס אז דאָ וועסט דיר

⁽¹⁾ אלס באַלזונג.

⁽²⁾ מיט מילדען שטאַמלונקען עקספּלוזיווויט.—די טיטש: „דינסט, דינסט“

מזיד“.

⁽³⁾ מיט t אין אויסלויט. — ⁽⁴⁾ אלס גרעבליכער אויסדרוק.

⁽⁵⁾ אלס אומהעפליכע פּאָרם. — ⁽⁶⁾ זינדעלזורט.

⁽⁷⁾ דעמ: „מאידל“ — ⁽⁸⁾ פּל: „מאידל“ — ⁽⁹⁾ „מאידל“.

א מ ו ט נעמען" 161); „עצם אפריץ א אסיפה א חרם א מ ו ט" (27).

(3) „מזיך" — אין טשעריקווא.

(4) „מאך" — אין וו ז ט ע ב ס ק (פאלהרוגנג), וו ו ל ק ו ו ז ש ק ? (וו-דעלחורט); אין מירען, בריען, אינגארן (דער אירקוועלל" 119 I. 185). — א. מ. דיק „די אלטע ליבע רוסטעט נישט" 171; „אמגע פערדרונגען" 40 (19: „מ ו י ד"). — א. י. ס א 5 ? ר אויס מונסק, „חטאת הקהל" (ווילנע 1881) 47; „פערפליכטע מ א ד ו!" (צו א דניסטמאיר), „די צווייטע מ א ד ?" (פין דניסטמאירלעך). — טענדלא 308: „מ א א ד"; (5) בא גלוקעל ה א מ ע ל: „דיא מ י ט" (71, 73, 85, פ, 89, 91, 101, 106 א. א. וו.), „דיא מ ו י ט" (86 וכו'), „דיא מ א ט" (72, 88, 98 עטצ.). אלע 3 פורמען אין טשעט „ד נ י ס ט". — פלוראל: „מ י ד י ון" (34); טשעט: „דינע סטען"; דעמ: „דאו קליני מ י ד י ל" (86); „קנד פון פרויענגעשלעכט"; אימנ: „דאו מ י ד ל" (87); „קנד פון פרויענגעשלעכט". — ס פ ר ה ח י י מ (פירט 1767) „מ י ד" (צ"א, צ"ד, קכ"א: אין טשעט „דינסט"; קיט: אין טשעט „מזדעל"); „מ י ד" (צ"א: אין טשעט „דינסט"). —

סווארעארהאטוויזאך

אנטוויקעלט זיך: צווישען דניסטונג = א י א און אויסלוט = ב (215, 217, 342), אויסלוט = ג (219); — צווישען דניסטונג = א י א און אויסלוט = ב, אויסלוט = ט, אויסלוט = ס, אויס = לויט = עש, אויסלוט = ז (215, 223, 234, פ, 311, 533, 405), אויסלוט = ט (3.1 55), 331 5); — צווישען = ר און = זש (235), = ר און = ק (291), = ט און אויסלוט = ט (279, 288, 290, 293, 295). —

פרוראל, דעמינוטיוו, אימנוטיוו

א ה ז א ו ל ו י ט, צו: אויג 231, 321, 369; גרויפ 326; הויט 349, 352 וואינטרויב 326, 332, 348, 354; זויפער 332; טויב 237, 302, 304, 307, 311 55, 325, 334, 347, פ, 351; טרויב 331, 340; יויך 313, 351; מזיל 330; מויער 304, 307, 311, 313, 348, 352; פויער 307, 311, 55, 334, 346, 352; פויק 304, 307, 311, 55, 321, 334, 348, 351; פויסט 311, פ, 352; פלויס 307, 311 55, 321, 328, 330, 334, פ, 349, 353; קאם 279, 284, 288, 293; קארט 289, 291; קויל 304, 307, 311, 55, 330, 349, 353; קלויז 304, 307; שרויף 304, 307, 311, 55, 334, 348, 352.

פ ל ו ר א ל עטער און אויסלוט זי דע מ י נ ו י ט ז ה. דערביי כאראקטעריסטיש: און אויסלוט און דער פלוראל פון וואקאבלען, ו א ס ו ו ז ז ק ג ע.

(1) „אנטפאנג די נשמה פון דיין קראנקי מאד מיט עתריץ". —

(1) פל: „ק א מ ע ון". — 290 5: „ק ע ט". —

ב ר ו י כ ט פֿון פֿולק, אדער האָס קומען זעלטען פֿור אין מערצאָל.
 „בויך, הויז, טויז, מױז“ הובען אין אלע פֿין מיר אויסגעפֿורשטע
 יידישע מ״מ פֿלוראל מ״ט אומלויט. — פֿליראל פֿין „מױל“ אָהן אומלויט הוב
 איך באַגעגענט נור אין אַ בוכעל (נייטיק געווען צום גראַם!) [אוינווען 1330].
 „הױט, יױך“ ווערען זעלטען געברויכט אין מערצאָל, קומט פֿור פֿלוראל
 אָהן אומלויט. —

אין דיבזשין-דרעוועני:

- (1) „זיך פֿערוואַרן“ = „זיך באַהאַלטען“. — לעק. 337: verwarn „הױטען, אָפּ; באַשױמען“; טיאַנדער 1376: verwarren („אָמױטען עפעס, פֿאַרשליסען, פֿאַר-
 באַהאַלטען“; מיט sich: „אַפֿהױטען זיך פֿאַר עפעס“).
- (2) „שאַווער“ = „שמױז“; „פֿע-שאַווערן“ = „פֿאַרשמױרען, באַשמױצען“. —
 [דער שורש?]. — אין טאַרנע: „אַפֿאַרשױוערטידל“ (= „שמױזיק“).
- (3) „קראַאַן“ = „צאַפען“. — מה״ד (מיטעל-דױטשיש): skran; נה״ד: Kran
 (לעק. 132; טיאַנדער 757); רוסיש-פּויליש: kran.
- (4) „פֿאַפֿאַטן“ = „לופֿעטע“. — נה״ד: Spaten („לופֿעטע“); מה״ד נור
 דע-דעמױ. spatel („קליינע לופֿעטע“). זע קלוגע 426. —
 קווענקלען (ווערב): אוינען 248, 268.

„קווענקלען“ (קרעמעניץ), „קוועניקלע זיך“ (וואַרשע)
 הייסט: „זיין נישט אַנטשלוסען; ציטרעטען צו עפעס מיט וואַקלעניש, אָהן חשק; זיך אַליין
 צווינגען; וואַקלען זיך, שלאַגען זיך מיט דער דעה; — מאַכען העוויז, מינעס; מאַכען
 דעם אָנשטעל, וזי מױל קלוימערשט נישט; מאַכען הנדלעך.“
 זע ליפֿשיץ 186, הירויץ 85. — דרייזין 230: „קוועניקלען זיך“. — באַ
 האַרקאַוין נישט געבויכט.

נה״ד (טיאַנדער 991): quengeln, אינטראַנזיטיוו, „וורטשען, ברומען, טשע-
 פען זיך צו קלוימערשטען; קלאַגען זיך, זיין אין אַ שלעכטער לויין אין דאַס אויסדריקען
 אין רה״ד“ וכ׳
 לויט בעהאָהעל 220, 226, זענען quängeln און zwingen קרוביט;
 אַלטער- th-פֿאַר w און מה״ד געוורען t- (zwingen), „צווינגען“; נה״ד און פֿון tw-
 אַנטשטאַנען zw- (zwingen); אָף נידערדייטשישען און מיטעלדייטשישען געבויכט, אַבער,
 איך kw- (quängeln).

quängeln, אַלזו, = zwingen מיט טיפֿיקס I.
 און יידישען און דער g- פֿאַרשאַפֿט געוורען אין -ק, אַפֿשר דורך אַפֿ-
 טאַלע ציע (אַינפֿלוס פֿון אַנלויט-ק). —

ערציי (סופיקס).

(1) אין קו'ל'נע: „שוסטערציי, שנאידערציי“ מיט הויפטטון אף ענדוילב (צעמינגא: באצונגען באשעפטן גרונג: „שוסטערשע, שניידערשע באשעפטן“ גונג: דאס טון שוסטערשע, שניידערשע ארבעט).

(2) אויער: „בעקערן“ (הויפטטון אף ענדוילב מיט קורצען חוקאל), אין ספע-ציעלשער טיטש: „די בעקערין“, אין העלכער מ'באקט קהלשע מצות פאר ארעמעלמט¹.

עוויב (מיט בייפורמען: אויך פל, דעמ, אומנ): אייווען 228, 5, 236, 239, 303, 305, 307, 311, 322, 325, 402.

(1) אין ראדוין: „שוויב — שוויבס — שאעבעלע“ — אין כענטשין (קעלצ. ג.), אין זשערעק (בענדינ. ק): „שוויבס“ (פל). — פולטוסק: „שוויבס — שאעבוי“ — זלמן סויבעל: „דיאשאהב“ (63, 5), „דאס שאהבאל? פון לאמ-טער“ (65). — אין פרושקו: „שוויב — שאעבס“; אין פיליו: „שוויב — שאעבס — שאעבאל“.

(2) סוכאטשעו, דריילש: „שאעב“ („שאעבס“) — „שאעבס“: טארטשין, זאלושין, מיעכוו (קעלצ. ג.): „שאעבס“ (פל). — מאקמאן 58, 83, 134: „שאעב“.

(3) שעדלעין: „שוויבס — שוויבס — שאעבעלע“ — „דער ערשט. יוד. רע-קרוט“ 24: „שאעבליך“.

(4) מישנין: „שוויב (ליב) — שויבס — שאיבלי“ (ל"ג).

(5) רוזשאן: „שוילפ“.

עוין („שוין“) — 214, 216, 219, 231, 235, 237, 342, 347, 350: „שויען“ — 219: „שען“ — 218, 218, 343: „שעימ“ — 221, 350).

(1) „שען“ אויך אין רוזנע, אנופול' (אוסטרערא), הורנו-סטאפול', פרילוק? (פולטאו. ג.). — לזש? 217: „רחלעדזא? נגערין“ 90.

י. דרזדן, „לחיים“ 5, 8, 22, 27, 30, 32, 35 (2 מ'), 38, 41 (2 מ'), 42 (2 מ'), 43, 50, 54, 55 (2 מ'), 56, 59 (2 מ'): „שען“; — 61 (2 מ'): „שוין“ — 8, 11, 43, 49, 56, 65: „שוין“; — 16: „שין“.

ש. בודזעהן, „מעשה פון ארב מיט א רביצין“ (ווילנ. 1895) 4: „שאן“ אין „שאן“.

(2) „שעם“ אויך אין בורויסק.

(1) אנדערע בעקערשען היסען דורט: „פיעקארניעס“.

די לעצטע קורעקטור:

- ז' 213. — אין שורה 2 פון אונטען דארף זיין: „ג ע ו ר ע ן“.
- ז' 214. — אין הארשע: „ר ו י ן , ה ו י ן ך“ (אין סוכאטשעו און אנדערע פוילישדישע שטעט: „ר ו י ן , ה ו י ן ך“); „א ו י ן , ס ו י ן“.
- ז' 215. — אין שורה 5, שטאָט „זייער לאנגען“, דארף זיין: „א ? ב ע ר ל א ב- נ ע ן“. — דאָס, וואָס איך זאָג אין דער צווייטער התחלה, דארף נישט פארשטאנען ווערען אין דעם זין, אזווישן זיך אנטוויקעלט פון 50.
- ז' 217 (שורה 3 אין 5). — דארף זיין: „א ו י א , ... ס ו י א“. —
- ז' 222. — אין קאָדאָנער e הוט דער e — e-פארבונג.
- ז' 245. — (ש. 6) e אין געשלוסענער זילב; גענויער העט זיין: „א... אין א ל ט ג ע ש ל ו ס ע נ ע ר זילב“. — (ש. 13) „א... אין אומענער זילב“; גענויער העט זיין: „א... אין א ל ט א ו פ ע נ ע ר“.
- ז' 246. — אין הארשע: „מ ע י ו“ (קומפ. צו „פיל“); „מ א י ו“ (ה"ח: „Daucus carota“).
- ז' 248. — אין אָנמ. 5 דארף זיין: „ע י ב ג ל א נ ד“. — אין שורה 4 פון אונטען דארף זיין: „ש ו ר ה“ (נישט „שורה“).
- ז' 249. — אין אַלע ווערטער, אין העלכע עס שטימט אָפּ דעם זמטעל = ךּ נאָך ט-, ד-, דארף, אַנגענטליך, אַיבער דעם ו זמנ א פּעטט-1 (זע זמנ „קונסט“, I § 4 פ. 6).
- ז' 250. — דער פּונקט 4 איז אַנגענטליך נישט קיין אויסנעם (ס'איז א ל ט- א ו ס ע נ ע זילב).
- ז' 251. — צום פּונקט 5 פּאַרגלעך זמנ צי"ח (עטיוד III). — ווען יידישער = פּ שטימט אַקויגען מה"ד pf-, איז עס א ל ט ג ע ש ל ו ס ע נ ע זילב.
- ז' 253. — אין פּונקט 2 הוּבען זמנ א ל ט ג ע ש ל ו ס ע נ ע זילב.
- ז' 254. — אין פּונקט 4 (שורה 3) דארף זיין: „ק ל' ע נו , ק ל' א י ן; אין אָנמ. 3: „ק ל' א י ב“.
- ז' 255. — דאָרף זיין: (אין eilif. — די אָנמ. X אין טעקסט דארף מען אינ- באַזען א ו י ס מ ע ק ע ן (איך אַנוליר זי).

(1) וואָס איז נוצליך אין א בוך, וועלכעס הוט זיך געוועזן אזוי לענג. —

- ז' 256. — אין שורה 7 אויסמעקען די הערטער: „ה? דער ריזנטער ר-לויט (דער אזויגערויפֿענער „צונג-ר“)“; אַרומשריבען אָפּ זומער אורט: „ה? דער ר ל כ-ט ע ר פּ א ל א ט א ל ע ר (ר ז כ ט ? ק ע ר: א ו ו ו ל א ר ע ר) ז א פּ ד ע ר ש ו ע ל פּ ו י ן ו ו ק א ל ? ז ? ר ו ב ג“.
- ז' 257. — אין שורה 7 פּוין אונטען דאַרף זײַן נישט „הֲלֵיךְ“, נור „אַיִן“.
- ז' 261. — צו דער אָנמ. 1 אינטערן טעקסט: נישט אַיִן אַל ע פּויליש-ייִדישע מ"מ קומט פּאַר ח-נאַזאַלע: ej (פּאַרגלײַך מיין צי"ח § 34)
- ז' 265. — על-פי-טעות שטייט דאָ אײַן מאַל „סטעפּאַניך“ שטאַט „סטעפּאַני-צ'“.
- ז' 268. — אין שורה 2 פּוין אונטען שטייט על-פי-טעות „שמחת-תורה“ שטאַט „שמחת-ורה“.
- ז' 274. — דאַרף זײַן: „ג? פּר? ג? ע? ל? ט?“.
- ז' 279. — אין דער אָנמ. 15 אויסמעקען די הערטער: „מחמת די ייִדישע שפּראַך ווײַסט נישט פּוין קײַן זילבענבילדענדיקען מ“ — (פּאַרגל. מיין „קונסט“ I § 64).
- ז' 280. — פּינקט a און אויך אַ נאָלוג? ע, וז פּונקט d (פּאַרגלײַך צי"ח §§ 62, 65).
- ז' 287. — אָנמ. אין טעקסט (שורה 1): שטייט „בלח“ שטאַט „כּל ה“.
- ז' 289. — אין „נאָ אַ מ ע“ אַפ'ן ערשטען פּאַר אויסמעקען דאָס דעכעל. — פּאַר פּ און דער ו קוירן אין, דאַכט זיך, איינשפּיזיק: דאַרף זײַן: „ט אַ ג, י אַ ג ו, ח אַ ג ו“ א. א. ו.
- ז' 290. — אין שורה 5 שטייט: „(אויסער מ, ש, צ)“; דאַרף זײַן: (אויסער ש, צ).
- ז' 292. — אין די סלאַזישע נעמען פּוין שטעט גייט a איבער אין u אפּילו אין געשלוסענער זילב.
- ז' 293. — צו דער לעצטער שורה אין טקסט צושריבען: „ב? נ? ד? ו? נ? ט? ב? נ? ו? נ? ז? ט, ש ו ו ב? נ, פּ א ש ט ו ב? נ, צ? נ? ו? נ? ט? נ? ע? מ? נ?“.
- ז' 295. — פּונקט 3 (שורה 1) דאַרף „ה א ב ט“ קומען אין צו ו? קלאַמערן
- ז' 304. — אין אָנמ. V (ש. 1) שטייט „אין אין“ שטאַט „און און“.
- ז' 306. — אין די אָנמ. (ש. 2) דאַרף זײַן: „סטויל־אַרצײ“.
- ז' 309. — די מראַגע, וואָס פּוין וואָס הוט זיך אַנטוויקעלט (j אָ פּוין a, אויפֿער פּאַיקערט), דאַרף מען, איינגעטליך, נוך לוזען אַזען. — אין שורה 3 פּוין אינטען אין טעקסט אויסמעקען דאָס הורט „צ א ו א י ע ר“.
- ז' 311. — די האַרשעווער „ט אַ אַ ז ו, ה אַ אַ ז ו, מ אַ אַ ז ו, ה אַ אַ ט ו“ דאַרף מען אויסלאַגען אזוי, וז אין „קונסט“ I § 42 פּ. 6. — און האַרשען: „פּ אַ אַ-“

א ז ז (— אויב) 217-220, 233, 237, 336.
 א ז ז ב ע ר (—) 219.
 א ז ז ע ר 217, 219, 336
 — (אין קארטען) 217, 235, 336
 א ז ז ע ר ז 217, 235, 336
 א ז ז ע ל ע (אין שפראך) 237.

ב.

ב (איינפלוס אף חוקאל) 290, 340, 350.
 בא, בא, באים, באין 305, 311, 315.
 באפע, באפע באפע 5293, 320, 324.
 באדארפען 334, 5340.
 באטינג 281, 294.
 באל אס, באלאפאסטע 282, 285, 287, 292, 525.
 בא א ל ק ען (— טיפּט) 238.
 בא א ר ג (— בוידעם) 238, 5349.
 בארוועט (בארוועט) 91; ברוועט (באר-
 חוט) 281, 284, 291, 396; באר-
 חוט (בארוועט) 284, 286, 5293.

296, 5397; בארמיס 291; פאר-
 פיסטג 287
 בווערין 275
 בוי דו זון ש, 412
 „בחינת עולם“ 344
 ביי לין ס, 226
 בליץ י, 391
 „בן המלך והנזיר“ 339, 409
 בעימען (= ביימער) 350
 בעל-מניה (אין אויסלודונג) 338
 בענו 232
 בערענשט זון ש, 333
 בראי 305
 בראיע 315
 ברומשווי 322; ברונזער 331; ברונז
 34; ברונזוויר 332, ברונזענער 341
 ברונץ 331
 ברונזער 326
 ברונסען (מיט די בעלזומען) 281
 284, 287, 291, 5293, 296.
 ברף 332
 ברזק (= פולדוועג) 239.
 ברשנין ר, 221.

ג.

ג (איינפלוס אף חוקאל) 263, 290, 5295.
 גוי 217, 313, 341, 344; (עמ.)
 313 — ס'גאיעס 313 — דור 5-
 גוי 220; שטאט גוי 220.
 גווינמ, גווינמ (311, 313, 348)
 גליבן 312
 גניאדע 261, 269, 273, 395
 געבילדעטע (אין שפראך) 317, 348.
 גערירען 215, 235, 237, 5332.

(אופן) אין „א 5 ין“ — אבעראל מיט
 קרצען ו —
 (1) אויך אין מוזשין, סוקע =
 לוחע, פיאטקע. —
 (2) אויך אין סוקע לוחע, אין
 לוחע, אין פינסק. —
 (3) אויך אין קוטנע, לידוש,
 טענסט וכו', בענדן, סוס-
 בוחן; זאלושין, סוס-
 נין (מיט א). — אין אויבער-אינגא-
 (דער אורקעלל 49): באר-
 טיעס: ג. — גריממע 148: barwes
 (אין אטינגווייזען), balwes (מורחבע-
 הערין).
 (4) אויך אין מאקע חע קו ל-
 נע; מיטשין (מיט ס אלס ווארש.
 קרין, און שטארק געשלוסען); חזש-
 קעהע (מיט קירבען ס) — פארנס
 המתגאה 16: „באר חעס“ (אלס
 גראם צו „טארבעט“, ד.ה. „טירבעט“). —
 (5) אויך אין שעדלעך. —
 (6) אויך אין פליז (מיט א,
 נישט פארטעלען); חזג גר-
 חע. —

(1) אויך אין היערושו „ב"י ערין“
 (מיט פוינע צווישען דעפאטג און ע; ממין
 אינפארמאטור הט זיך אויסגערניקט; א
 די קימט דא). —
 (2) ליפשיץ 67: „גה דנט גה גה ג-
 טוה נין ק; גה דנטו חקע“ —
 (3) אויך אין קרעמעניץ. —
 קרעמויער: „גווינמ“ (שריפעל). —
 (4) אויך אין שעדלעך (נישט
 „נעסט“). — גלייז: „גוי לוד“ —
 (5) אויך אין בלווע (ווארש. ג.)

גרעט' (בין) 321. — (וועט) 271.
 גרענעץ (פון דעם מיט-כע) 316.
 צווישן הוקאל פון געשל. און אוי.
 (ז. 277, 366.E.—(צווישן דימניטיוו
 און אימניטיוו) 322.—(צווישן מיגד-
 ארטען) 392.
 גרעטער 241, 264.

ד.

ד (אשטליס אף הוקאל) 280, 286,
 294, 290.
 דאזיגען 267.
 דאישערשע ווערטער 348.
 דאזיקע 286.
 דארפן 341, 348, 351.
 „דאס גיטע קינד פון דעם זיידענס הבטחה“
 337, 339, 343, 347.
 „דאס ליד פון ראפאעק“ 299, 311.
 „דונערשטיק“ 350, 407.
 דו 363.
 דזאפנער 329, 338, 409.
 „דיא הברה קרושה סעודה“ 329.
 דיטשע 318, 321.
 דינעוון 350, 415.
 דינענדיגע 44, 286.
 דיקאם 337, 410.
 דלוגאטש 274.
 זעמניטיוו-און זעמניטיוו-
 טזסוויקסען: = אַבֿל,
 = אַבֿן 323; אַלֿי, = אַלֿעך 31;
 = מיט, = מיין 319, 323; יע 319-
 322; בייע 318, 321; כע (מיט)
 רינגעס הוקאל און מיט נאזאלירטען)
 312, 316 — 322; כעלֿי 323;
 = לֿ 311, 322; = לֿך 312.
 = עבל, = עבן, = עבלעך 323;
 = עלֿו 322; = עלֿמיט 319;
 = עלֿבע 317, 323.
 דעמניטיוו-און (אין אימניטיוו)
 (צו גארטען) 241, 244, 246.

(1) „חרם דריינו גרשון“ (ת. 1882)
 34; „בניער שאניער גרעטן פון
 פיש“.—גומבין: גרעטן.—

341, 348; געדערען 235.
 געהיבען, געהיבן 217, 221, 536.
 געווערען 238, 348, 359, 392.
 געזאגען 288.
 געליגען 338.
 געבארען 289.
 גענעמען 337.
 געקליבען 338.
 געשלעכט פון הייז 302, 306, 312, 394.
 גרינזאלד מ. 371.
 גרעבער 254, 259.

מאטשעוויץ, מוזשק, סטרומוניק, סטרי-
 קוה, סומפולבע, מעוריש, הילדאווע;
 ריזשאן, אוסטרווע (לומו. ג.), ד. ס'ציל-
 נקע (גמ. ברוששטיק, אוסטרוו. א.), ס-
 מווע (לומו. ג.); פורווע (גרוב. ג.),
 פונסק.—מוקובודי (שערל. ג. אין א.):
 „גידרין“ (אייס צו ברייך).
 זע צי"ו I §§ 155—158.
 (1) אויך אין קאלושין, און
 דורך פוסטווע (גמ. רענטשא-
 יעה, ווארש א.).
 (2) עולם אין עולם התורה: 17;
 „גידרין“ — אין הילדאווע „גידר-
 ווערין“ — אין לענטשנע: „גידרין“.
 (3) אויך אין כענסטין.—דער
 ערשטער יידישער רעקרט“ (לחפזיק 1862)
 42; „גידרין“; „אלט אין נש“ (אדרעס
 1867) 1, „האדעל“ (קישוועו 1888)
 30; „געלדען“.
 (4) „סערקעלע“ 16; „גידרין“.
 (5) אויך אין יעזירע (ווארש.
 ג. אין א.), גער, קאלושין;
 זשעלעכין, סוויבין (גאררוזלינג.
 א.); ריזשין, טישין, טישעוין;
 יאנעווע (שערלעצ. ק.); קולונוע
 אבראמוו (מטרוויצער גמ.
 ברוסקער ק.); סלאוויצער זעה-
 נגידורדקע; נאומעליצע; אדעס;
 טרעמבולע (גאלציעו); בוקאו-
 בע (דער ארקיעלל" 513).
 (6) דיבנע „גידרין“; „גידרין“;
 זשאנע. צווישן גידרין און חלא-
 דיסלאווח (קאנוב. א.); „גידרין“;
 לינעצקס; חסינש ינגעל" 172; „ארג-
 טער געקליבען“; „ווארש אין כריין“ 168;
 „געקליבען נחת“.

העשען 252, 257.

ו, ו

ו (גראַפֿיש: צײַכען פֿאַר חוק. ס) 345.
 ו (גראַפֿיש: צײַכען פֿאַר חוק. i) 5274,
 345 — (אָק. מה״ד ou) 385 — (אָק.
 מה״ד u) 218, 220, 238, 5340,
 350.
 ו (אָק. מה״ד u) 220, 350.

וו

וואַסערשטרומ 333.
 ווידאַק מ. 231.
 וווקאַל פֿון נישטוויפּטוֹנוֹקער זילב
 225 — 228, 326, 334.
 ווידער לעז 226.
 ווירקונג (פֿון מ״מ אָפּאַנדער)
 234, 5263.
 ווינטרויפֿש 330, 408.
 וויסער ג מ. 231.
 וויסער בערג ש. ד״ר 218.

ו

ו (איינפלוס אָפּ חוקאַל) 238, 234,
 280, 286, 290, 294, 350.
 זאַהניק דוד 408 פ.
 זאַלמעכטלי 251, 268, 270, 272, 395,
 זעיצער־על 271.
 זאָדוואַסער 321.
 זעה הספֿר גלקט מן ספֿר קיצור ילקוט־
 346.
 זילבענבילדערניקע קונסונ. 243, 247,
 256, 279, 284, 295, 310,
 320, 322, 5340.
 זעצער (אין אויסלייג.) 333.

וו

וו (איינפלוס אָפּ חוקאַל) 296

(¹) אין בעלזויצערקע: וולצ -
 מעיסטל.

273, 260, 263, 55, 68, 275,
 395 — (צו האָן) 277, 260,
 264, 271, 278, 5318,
 392, 5321, 5375.
 דעקלונג (פֿון באַשט. אַר-
 טיק פֿעמ.) 330.
 דער אַקצוֹניק 346, 407.
 דער דעקטן 409.
 דער חרם דרבינו גרשון... 409, 5328.
 דער ישובֿניק 337.
 דערלאָבען 288.
 דערמאָנען ² דערמאָנען, דערמאָנען ³ 278,
 285, 287, 55292, 296, 5396.
 דער פּאַלשער אליהו הנביא 6408.
 דערפֿאַט 286.
 דער צווייטער אַיזון באַנד 347.
 דער תלמוד פֿון אליהו הנביא 409.
 דרייזן י. (לחיים) 408, 412.

ד

דײַ (h) 244, 268, 270, 392.
 האַליאַק, ליאַק 239.
 האַמל (גליקל) 368, 410 — (משה)
 369.
 האַגדה פֿון יעקוֹב 409.
 האַיכטון 225 — 228.
 (ה)זען 273.
 האַרלי 396.
 האַרש מאַיר 409.
 האַיבען 242, 244, 393, 336, 272.
 האַוואַ 313.
 האַמניד 372.
 האַמון (אין שפּראַך) 237.
 האַכער 241, 252.
 (ה)ערבען 270, 392.

(¹) בעלזויצערקע (קרעמענ. א.):
 אַנדל.
 (²) פּיליח: דערמאָנען זען.
 (³) אויך סלאַווֿישע, יעל -
 סאַוועסגראַד; מאַקעווע -
 סוקעלווע (שעול. ג.): גאַ-
 מאַנט.
 (⁴) אין בורזויסק: צעהען (10),
 געזעהען (אזער: שטעין,
 געין, נעיען, דרעיען, זעיען -
 יען).

בזו 264, 5391. — (אק. סגול) 267.
 י"ל = י"ע = (אק. מה"ד e לויטען) 265,
 265.
 י"ם (פלוראלטופיקס בא יוד. ה"ח) 286,
 289, 352.
 י (סוף=חורט) 306.
 יאָריק 269; יאָרעדיק 244, 263; יע-
 ריק 241, 244, 260, 268, 273;
 ייריק 263.
 יזי 233. — יע 5394.
 יויסיפון 379, 390.
 יוצרות 383.
 יונגער דור (אין שפראך) 263, 310.
 יעזיער 321.
 יענער 254.

ב.

ב (איינפלוס אף חוקאל) 296.
 כדאי 313.

ב.

ב (איינפלוס אף חוקאל) 234, 5251.
 — 257, 278, 295, 340, 350.
 (אילטראפאלאטאלער אין זינע אויס-
 שפראכען) 317, 5317. — (הארטער)
 218. — (וועלארישער) 312, 325,
 348, 5351.
 כר? זאנדער ו. י. 367.

ל.

ל (אפשואכונג, ארויספאל, חוקאלניזירונג)
 245, 292, 311. — (איינפלוס אף
 חוקאל) 234, 236, 230, 289, 5317,
 313, 334, 347, 350. — (פאלא-
 טאלניזירטער) 313, 320, 395.
 לאכעלע 287.
 לאכען (5ין אויסשפראך) 237.
 לאמטער, לאמטערן 321, 325.
 לאנגע קונטונאנטען 280, 285, 293.

ח ד ר (אין שפראך) 265, 270, 341,
 348.
 חזקמאכען (5ין אויסשפראך) 307.
 חזן 270.
 חיה-שרה 313.

מ.

מ (איינפלוס אף חוקאל) 274, 238,
 280, 286, 5290, 294, 313,
 350. — (אויששטעלונג צו:שען נ=)
 אין (=) 318.
 טאגלעט 320.
 טאגלזיכט י. ד"ר 233.
 טאט (= טאטע) 287.
 טאפליע 305, 307.
 טאץ 252, 295, 320, 322.
 טאש 253, 319, 321.
 טופעלמונדארטן:ט 236, 258.
 טאטשקע 292.
 טה= 310, 325, 402.
 טינטער, טינטשאט 32.
 טיפטון 225, 228, 295, 309, 326.
 טעהערז 218, 220, 343.
 טענדל לאו א. 316, 5385, 406,
 400.
 טראנקען, גע- 282.
 טרויעריק, טרויעריק טרויעריק 217,
 219, 238, 331, 341, 344,
 346, 348, 352.
 טרענדעל 321.
 טרערען (טינגולאר!) 270.

י.

(i, j)

י 262, 367. — (אק מה"ד e לויטען) 5263,
 5391. — (אק מה"ד e לויטען, אין
 דריקזאכען) 274. — (אק. סגול) 267.
 י 367. — (אק. מה"ד e לויטען) 258

(¹) קולנע: דער זיידן קעה
 אלנגו. —

(¹) אויך אין אנשומער, הור-
 נוססאסיל (שויב" דורט אומבא-
 קאנט). — קריזוזיר: „טילילי". —
 (²) אויך אין הורנוסטאסיל
 (לעבען „טויער"). —

„מעשהבן” 316.
 „מעשה שאול” 338, 343, 347.

נ.

נ (אָפּטאַל נאָך ו) 5289. — (אינפֿלוס אָף וואָקאַל) 280, 283, 5289, 5295, 296, 334, 340, 348, 351. — נאַזאַלע (אינפֿלוס אָף וואָקאַל), 5247, 256, 261, 264, 268, 271, 273, 282, 284, 295, 399.
 נאַררען 283; נאַררען 286, 289.
 נאַנט² 249, 256, 260, 264, 268 — 272, 272, 393, 395, 397.
 נויס צוים א. 330, 5408.

נעמען 241, 254, 268, 337.

שעלען: „מעין א” (= „מין” = „מער”).

העגען דער אַפּערהערונג פון דער קומפּאַראַטיווענדינג זע: הערמאַן פּאַויל 163.

¹ זע אויך צייח I §§ 30—37, 79—82.

ej (אק. מה”ד קירצע e-לויטען) פֿאַר-תּוואַפֿלע זעען מיר אלס נורם אויך אין: „חיבות הלבבות” (1858), „ס” אורח היים” (1871), „דיא צוואה” (1873), „קול זמרה” אין „קול שמחה” (1873), „שירי חווה” (1874), „המנגן” (1875), „דער דאָנערשטאָג” (1877), „דאָס קליינע מענטשעלע” (1879), „פּראָקטשע הויז הירטשאַפּט” (1879), „דער גליק” (1893), „דיא שרעקליכע נאַכט” (1900) [אַלץ וו: גער דרוקען]; — אין ש. בערנ-שטינס „יאָהצע דל גאה” (קעשענוו 1884) אין „מאַנאַזן פֿון ייִדישע לידער” (ו. 1880); אין „צווייטען אייניג באַנד” (ו. 1878) אין „ברוך שפּטרינג” (ו. 1880); אין „דאָס זמדענע קינד גינט שאַרען געילד אין אָדעס מיט דער לאַפּעטע” (בערלינגער); אין „מעשה צדקה” (קימש-פּור אויך e), „עמינדב” (ו. 1855). — ² „גונוט” אויך אין אוסטריע, רוחני. — „גונוט גענוט ער: אויך אין קולגע.

318

לאַנדוי א. דיר 316, 323.
 לושוק, לושוקעל 203, 271.
 ליטעראַטור 237.
 ליטעראַר. אויטלוגונג 213.
 לינעצקן י. י. 5346, 5366, 406, 408.
 ל: פּש: ק, 255, 335.
 לענגס 247; לענגסט 273.

מ.

מ (אינפֿלוס אָף וואָקאַל) 227, 236, 5238, 283, 290, 312, 55334, 341, 344, 5347, 5350, 364.

מאי 403.
 מאס (= מאמע) 288.
 מאקמאן ג. 328, 333, 339, 408, 412.

מאַרקווע משה 344.
 מאַרקט 287.
 מאַגען (צו) 398.
 „מגידיים” 5375.

„מגיש מנחה” 375—379.
 „מחזור לשלוש רגלים” 346.
 מינאַציג, מינאַציג (= עצה) 287.
 „מנורת המאור” 371.

מעגעלע 262.
 מעטער (= לערער) 260.
 מעסטעל 251, 256, 261, 264, 271.
 — (אַהן =ט) 264.
 מערער² 270, 273.

¹ אין מאַקעווע: „מעיסל” (א) מאס). — „נוצרות” ב’: „מעסיל” — וואַרשע: „מעסט” מו מעסן/ס”ל” (= „מעסטען”). — אוסקאַר וו: מ: 139: Mestle. —

² סקעלווע, יענדושעיעו (לומו ג. אוסט. א.), אַמדר, הילגע: „מערער”; וואַרשע: „מעריר”. — „דער ייד פֿאַר פּסח” 54, 107: „מעהרער”; אויך באַ ש. בודוואַק, „דיא שרעקליכע נאַכט” (היל. 1900) 3 — „קול זמרה” (היל. 1873) 18, „קול שמחה” (היל. 1873) 37, „המנגן” (היל. 1875) 7, „די בע-קליינג” 3: „מערער”.

אין ווירטע אויך: „מאין וו: אין

— 343. (אק. סגול און צירח) 266. —
 (אָפּפּאַל פֿון שלום, אָדער סניקופּורט)
 250. — (צווישן e אין i) 257, 262,
 286. — (רעדוצירט) 251, 291.
 ע ב (= אויב) 233.
 עברי 5266.
 עגבויער 349.
 עגבערען 349.
 ע ה ע ר (= אויער) 218, 220.
 343, 349.
 עזוי 232.
 ע ט (צוויקס) 215, 218, 220, 226.
 231, 25, 2, 404.
 ע ט י ב ע ר שלמה 408.
 עטעמען 241, 259.
 ע"י (אק. מה"ד פֿ-לייטען) 245, 255,
 258, 260, 263, 5269, 271.
 273, 368, 5391, 395, 400. —
 (... אין ליטו. מ"מ) 242, 244,
 258, 5268. — (... אין געשל. ז.)
 246 ביז 251, 5255, 258, 5260,
 264, 270, 273. — (... פֿאַר = גט,
 גוד) 248, 256, 260, 264. —
 (... פֿאַר ת-נאָזלע) 248, 256,
 264, 271, 273. — (... פֿאַר ז.)
 5246, 5255, 260. — (אק. אומ-
 לויט פֿון מה"ד א) 249, 256, 260,
 264. — (אק. מה"ד e) 251, 256. —
 (אק. מה"ד ou, o, e) 217 ביז 222,
 224, 237, 343, 5237, 350
 5365. — (אק. סגול און צירח) 266,
 368.
 עים 339.
 עכבר 296, 341.
 ע ל ט ע ר ע (און שפראך) 237.
 עלף, עלעף 255, 257.
 עמפֿאַטישע אויסשפראך 294, 310, 405.
 ענאָיס 232. — ענאָין 305.
 ע נ ד ז ל ב (און דיפֿטונג) 333.
 עראַיס 232.
 ע ר ל ז יך יעקב 232.

פ.

פ (אמפֿלוס אָף חוקאַל) 251, 257.

(¹) אויך און פינקק, הורנוסטאפּיל. —

געמען פֿין שטעט 292, 299.
 געסט 268, 393, 395; געיסט¹ 251,
 256; גיסט 257, 264; עסט 268.

ד.

ד (אָפּפּאַל) 289, 284. — (אמפֿלוס אָף
 חוקאַל) 234, 238, 280, 286,
 290, 294, 313, 350.
 ד (= באַ צווייט. פֿערו. אמפֿעראַט.) 231,
 287.
 דאַפֿציק 268.
 ס א פֿ י א י 410.
 סאָד 263, 270, 282, 292, 5295.
 ס א ט ע ז (= שאַטען) 291, 293, 398.
 סבלונות 356.
 ס ו ב ע ל זמן 408, 412.
 ס ו ב ע ל קלמן 409.
 סוואַראַטאַקטיוואַל 255, 279, 288,
 410.
 סטוליוער חסידים 344.
 „סופֿירים מרבנו נסים“ 339.
 „סופֿיר מעשיות פֿון רבנו נסים ב"ר
 יעקב“ 339.
 „ספר החיים“ 371, 382, 390, 410.
 „ספר טעמי המנהגים“ 409.
 „ספר צוואת ר' יהודא חסיד“ 345.
 „ספר קהל חסידים“ 275.
 סקירע 291.

ע.

ע (אין ייד. ליט. אויסלינג) 241. —
 (אק. מה"ד פֿ-לייטען) 241, 244,
 268, 5391; ² 245, 255, 265,
 269, 272; ³ 249, 256, 260;
⁴ 261, 244, 257, 264, 271.
 — (פֿאַר געוויקע קונס.) 251 ביז 254,
 257. — (אָהן דערקלערונג) 257,
 265. — (אק. מה"ד ou, o, e)

(¹) אויך אין פֿעלזוי ערקע.
 (²) קרצער און אַז. אָן געשל.
 זיילב. — (³) אין געמלוס זיילב. —
 (⁴) פֿאַר = [מ], = ד. —
 (⁵) פֿאַר ת-נאָזלע. — (⁶) פֿאַר ז.

פויס (= פויסט) 313.
 פולקסשפראך 238.
 פורזילב (געשריבען באזונדער) 226 — (צווייפגעשמוצען מיט נומערן אודער ווער) 288.
 פורפוסטען (פון מערבדורמוסל, מי"מ) 216, 234, 258.
 פונדאנען, פונדאנען, 288, 293.
 „פין שטערען אודער קומעט“ 328.
 פלאג 268.
 פלעדערש (= פלעדערשיש) 244.
 פלעקטע 232.
 פלעדערש. ז. 407.
 פלעצען 252.
פערפארליכטכע 321.
 פערפלעכע 321.
 פערציק (אין קארטענשפיל) 235.
 פראנקפורט משה 371.
 פראנקפורטער שמען 382.
 פרוי (אין שפראך) 353.
 פרייכע 321, 325.

צ.

צא (איינפלוס אף הוקאל). 251, 257, 5278.
 צוקלאיבען 239, 348, 351.
 צוואנציק (אין קארטענשפיל) 235.
 צווישענעשטאלט 311.
 צווישענלויטען 262, 297, 318.
 צוועלף, צוועלפע² (צוועלף³) 241, 244, 255, 257.
 צאייטונגען 238.

רעכע, שוויג א ביסל...
 (1) אויך אין טשעריקוו, ח'טעבסק, סקידעל, —
 (2) ח'טקעווע, הענגעווע. —
 (3) סקידעל, לומע, טמאז'סק; שעד-לעך, לויצק, אוסטערע, קרוזוויז, ווינגע-רווע; לובלין, פולין, טארקע (גאליציע). —
 „קיצור ילקוט“ 58; „שבחי בעש"ט; „שטערניכיל“ 36; „דער צווייטער איג-זין באגנר“ 24; „סיפ מרבנו נסים“ 17, 27, 31, 33 — אין ח'טשעריקוו; „טצה ע-לויף“.

5278
 פארעליזן 267.
 פארעלישע פארמען 224, 250, 263.
 פוייערע (אין בייפארמען) 5311, 334, 348, 352.
 פורטאוקע 320.
 פויזע 351.
 פוישען 359.
 פוילקי (= פויק) 234, 311.
 פוסט (.. פערעל) 266.
 פוקרשעק 320.
 פורעך 342.
 פירם-מאכלים 321.
 פיל² 5342, 5349.
 פלידערן³, פלידערוואסער, פלידערוואק 327, 330, 335.
 פלוישען, פלוישער, פלוישערין 327.
 פרוסטערע (אין שפראך) 237.
 פרייטשעק 345.
 פרעסע (אין שפראך) 341.
 פריץ י. ל. 340.

פ.

פא (איינפלוס אף הוקאל). 340, 350, פאך 252.
 „פאלטשע שוועסטער“ 408.
 פאלקווויטש י. ג. 5407, 412.
 פאריידישונג (פון העבר. אין סלאו. הוק) 366.
 פארשארפויג הורט-אויס (פ, ג, ג, ד, ז) 244, 235, 249, 255, 265, 270, 272, 285, 291, 293, 296, 304, 308, 311, 318, 321, 325, 332 — 341, 344, 348-352, 395, 397.

(1) אויך אין טשעריקוו. —
 (2) „דער יידישער פאר-פסח“ (האר-שע 1881) 116; „פאילע דיא עפענטליכע לעהרער וואס זענען אין דיא יידישע שולען, וואס האלטן זיך אויף דער רעכע-נונג פון דער טאקסע, למשל אדעסער תלמוד תורה, לאזן אויך א פול גיט פאלן אויף דער טאקסע“ —
 (3) „דיא גענארטע וועלט“ (אדעס 1870) 24; „מזינגע פלויידע“

5238, 29, 531, 334, 336, 341, 353, 364, קי י פ מ א ד פרום. 369. קירעלען: 268; קארעלען: 265, 268, 271; קירעלען: 245, 255, 265. קושקאל: 246. קארען: 336. קובלי: 271. קוגעלי: 322, 214.

צאנדעל און צעידעל 248. צינ, צינער¹ (פל. צי. צען) 392, 5268. צען² (און אויספארמען) 241, 5255, 260, 265, 268, 5392; צעין³, צעיוע 245, 249, 396; צע-הען 244, 268, 392, 395.

ק

ק (אויפליס אף ווקאל). 234, 5251, 257, 5278, 291, 293, 5295, 340, 350. קאלמוס אילריך 39. קאם⁴ (בא א האן) 284, 295. קאמעניצע 334. קאמף (צוזשען מ"מ) 5258. קארניס⁵ 322. קוימ⁶ (און בייפארמען) 228, 236.

קאם¹. קאם² — אין רישא; דלגו-סידרו, לומזע; רחלע דיא זינגערן 97; „דער דא: ערשטג“ 9, 13, 23; „קול זמרה“ 5; „קול שמחה“ 8, 21, 40, 59, 561; „שירי תורה“ 29 — (1). סטעמפעניו (ייד). פולקסזיבל: 631; „א בעלנטע.. אויף א בישט קארעלען“; „די בעלוי-נונג“ 10; „קארעלען“; אויך „מאגאון פון ייד. יידע“ 66. קולוניע אבראמוווי: „קארעלעס“ (הויפטטון אף מיטעלזילב). (2) אויך: און מאקעווע. — אין קולניע: „קען“³. אין הארשע: „א באשט קרעל“ — אין קלמן-מוסקו: „קרעלי“ (אליס סניו. אין פ.י). אין סומפולניע: „קרעל“ (אליס נומען קולקטיוו: „זי גישט אגגוטין קרעל“). — „ר. שמכה פלצטע“ (הארשע 1881) 4: „צוויי שנירלער קרעל“ — (3) קארל. I. 47: „זייניק-געברויכט ליכער ווקאבעל פון דער קינדערשפראך: k o s (קלמן פערדעל, מוציק“), פון k o n. — (4) א קראניש: k u b l o (פויסקו-נוו 118), „נעסט“ אויך פויליש, מינדארטליך: k u b l o (קארל II 616), „דעס ליטערארישען k u b e l (עמערי... ארט, ווי ס'רוט א פא הינדעטע חיה), אין האט אויך די טישט: „אויסגעוויילטע פלי מיט א העני-טעל אף אצישישעפון האסער; א מין קאז-טען; טאגבאזינג פון א האז“. — פון דע שישען Kubel (שעפ, שאף, עמער). אין הארשע: „קזב? ל“ („זמער“) — (5) אין סומפולניע אימבא-קאני; דרום היט דאס שבתגערניכט: קילילי —

(1) אויך א. מ. די ק, „ר. טריטעל“ 11, „די אורחים אין דורצעטק“ 16, 520; „קול שמחה“ (וויל 1873) 21; „שירי חדרה“ (וויל 1874) 9; „פראקטישע וויז הורשעפט“ (וויל 1879) 554; „דער גליק“ (וויל 1893) 19, 21; „גבי ר“, „די בעליונג“ 10 (פעריל צינער); ש. בודזין, „דיא שרעקליכע נאכט“ (וויל 1900) 21. — (2) אויך אין שעדיען, קוקעלווע, פריסק, אוסטערע, האכנווקע, בעלזערקע, קריזוויר, לומזע, סטאזיסק, סקידעל. — אין הישקעווע: „צהען“ — (3) אויך אין ליבלין, פיליה, אוס-טרוו (שעדל. ג) — אין הענערווע: „ציינען“; אין הישקעווער. ט. צעיינען פארשוינט דער אויסלויטנאזל, נאז-לירעוויק דעס סחא-אבאקטיוווקאל. — (4) אין כוסלעוויק. — צום קע-מען זין: „קעמל“ — (5) „קוימ“ — בא גליקל האמעל 98; „דער ערסטער נאפאר“ 23, 28; „אורחים אין דורצעטק“ 6. ויש עווע: „קוימ“; מורח-אליציע (דער אוי-ווייל“ 346); „קוימ“ (מיט 0); „שע קעליע“ 20, י. דרימן, „דינצאר ר. פייזשעס“ (ת. 1884) 24;

246, 5255, 260, 5262, 269
 55, 273, 280, 289, 296
 310, 325, 334, 350, 391, 5393
 397. — (אָפּוואַכונג, אָפּפאַל, חו-
 קאַליווינג) 214, 5245, 5255, 289
 289, 293, 298, 312, 401. — (חזק-
 ליכער) 284. — (לאַנגער) 296.
 (ריינער) 256.
פּרד, פּר, פּר = מ, = רש"מ (אינפליס אָפּ
 וואָל). 5248, 5255, 260, 263
 273, 271, 294, 5289.
 ראשחודשערעטעכעל 321.
 ראש 312.
 ראש' 244, 268, 271, 323; רעס 241,
 250, 256, 264, 272.
 „רבינו גרשון“ 5338.
 „רובינון“ 409.
 רובע 342, 349; רובקע 349.
 רייד' 264, 261, 265, 268 — 271,
 395, 393
 ריידען' 243, 265, 268, 271, 5392.

(¹) אין קולנע: „ראם“, m (= „פענצעררעם“). —
 (²) אויך אין הורודען, קול-
 נע. — „שבחי בעש"ט“; „חמדת הימים“
 31; „קול שמחה“ 13; „רבינו גרשון“ 14. —
 (³) נוארוזיק: „רעידן — ג“
 רעט“ — „שמחת הנפש“ (וו. 1865)
 „כ"אט; דאָנערשטיק“ (וויל. 1877) 6; „מאָ-
 גאָזן פֿין ייד. לידער“ 6; „דער גליק“
 (וויל. 1893) 21 (ז' 18); „ער רעט“;
 „סדר אחינו סעודתא“ (תקע"ח); א. מ.
 דיקס „אורחים אין דוראצעסאָק“ 24,
 „איגע פֿערדריינעס“ 14; „חמדת הימים“
 (וויל. 873) 13, 28, 31 (ז' 31); „דוא
 רעסט“); „קול שמח“ (וויל. 1873)
 21, 51; „קול זמרה“ (וויל. 1873) 18
 (ז' 6); „רעט מען“, ריידען זמרה“; „דער
 דאָנערשטיק“ (וויל. 1877) 6; „מאָנאָזן
 פֿין ייד. לידער“ 6; „דער גליק“ (ווילנע
 1893) 21 (ז' 18); „ער רעט“); „רפ
 זע אין עולם דמוהר“ 14, 17, 52, 57;
 „ריידען“ — „שבחי בעש"ט“ (אזבער); „ג-
 רעט“); „איגע פֿערדריינעס“ 19, 33;
 „מאָטקע און הערשקע“ 43; „דער פֿלך“.
 6; „מעשה שא"ל“ 3; „רודען“.
 „מאָטקע און הערשקע“ 51; „בערען-
 דען“; ליפשיץ 56; „פֿאַרעידן“.

קולקע ע. 232, 283.
 קרוש 337, 350; קרוש 235.
 קוואַל טאַט זיך פֿאַר העל-
 טענישען (פֿון i) 394.
 קוואַט טאַט זיך פֿאַר העל-
 טענישען (אין ייד. וואָל).
 באַם קראַנץ און לאַנגען אין u
 285, 5289, 294, 5396.
 באַ אי 303, 309, 395, 399;
 באַס 282, 334, 351; באַס 531,
 321, 351; ווישקע. וואָל. 273;
 מישינע. 304, 348, 356; 273 e;
 290, 392, 395; פֿיל שיד. 289;
 קולנער 5351; שטאמוואָל פֿון
 איינ- וויי און דרייגליקע וויי-
 טער 304; שטעלע. וואָל. 307.
 — (אין ייד. קולנעס). — זע
 „לאַנגע קולנעס“.
 קווערטעל (דעמ. צו „קאַרט“)
 257, 270.
 קינדערשפּאַך 317, 320.
 קלאַפּיקציע (פֿון די ייד. מ"מ) 218,
 340, 401.
 קלויסקי 320
 קלייט 265, 5275
 קלענער 254, 395.
 קלערען קלערער 270.
 קנאַפּען 315.
 קנעלען 253.
 קעל 250, 260, 264, 271; קעיל; 255,
 273, 270.
 קעשענע 321.
 קראַנץ 295.
 קראַפּ 244, 268, 270, 396.
 קריינדעל 249, 265, 268, 272.
 קרעטשמע 271.

ר.

ר (אויסלאַרשער) 257, 270, 312,
 351. — (אינפליס אָפּ וואָל) 244.

(¹) אין מישינען אין „בעיגן“
 (סויג), „בעיגן כ" (פֿל), „דער דיפּטונג-
 לאַגן אין „בעיגעלע“, „בעיגאָ-
 ל. אָך“ — קריי. — פֿאַרגליכן צו I 40.
 (²) אין סומאָלנע: „קראַפּ אָם“
 (ג. ע. וועל ב" אַ מאַקאַט), —

שטעכערטעל (איבער מ"מ) 236, 5258.
 שטערן א. א. 353—362, 55383.
 שטרום 334, 349; שטרום 322; שטרום¹
 333, 331.
 שטרומען 334; שטרומעדיק 333.
 שולקעריכע 321.
 שילד 260 |
 שילום-עליכם 261.
 שילינג 269; שילינג 271.
 שילום-שטון מ. 407.
 שערמען 245; שערמען² 265 |
 שענער 254, 395.
 שעפס 244, 260, 273.
 שפאן (= שפיין) 271.
 שפראכאינוועל 238, 401.
 שראפן (i) 340.

ש.

שמחת הנפש 316.
 שמחת-הורה-ענדלעך 268.
 ת.
 תענות 5295.

שט (א) .. "דיא גענארטע העלט" 9:
 "אין דער מיטען געסיל נאָהנט פּינים
 בית מדרש און אַ גרויסע נצע שט"ב.
 און שפּצצנדיק הייסט אַ
 הויז אַ שט"ב".

אין היינטיקן הילדאָנע און אַנג-
 שטאַפּים אָדערעם (= "אַנדערהיים");
 צ. ב. אין הילדאָנע: "ו" און גוועיין
 באַ מילא און שט"ב" (= "בא מיר און שטיק באַ מיר און
 דירה, באַ מיר אַנדערהיים"), קרימל
 עיא אַרדיין צום רעיענט און
 שט"ב" (= "און רעיענט שטיק,
 און רעיענט ווינג"); "אונק וויי-
 מאַ און עינגי שט"ב" (= "אין אַ אַנגען היי") —

אין און פּיליז, הווענגע-
 רודע, מעזר דיטש (u קורק) —
 פּל. (אין ווישעגרוי); "שטרומער";
 דעמני. (דורטען); "שטרומכייע" —
 (2) אין סאָפּולנע: "שילטן" (מיט
 קירצען i); "זילען" אומבאַ-
 קאנט — ג. ה. לענער, דיא
 בעטלער מידל" (וויל. 1897) 11:
 "שילט מיט קללות" —

רעדען 244, 254, 261, 265,
 5269, 5393.
 רעדן: רונג (פון חוק. אין
 נישטאויפטונק ז.) 311, 315, 326.
 רעדער² (= "רעדער", מענטש, וואָס
 האט רעדערקראַפט, רעדערטאלענט)
 24.
 רעיהר (= עגנער) 270.
 ר' שמחה פּלאַכטע" 339, 409.

ש.

שאַ (אַינפּלוס אָף חוקאָל). 251, 257,
 278, 295.
 שאַטען³ 291, 293, 397; שאַדען
 299; שאַדענען 289; שאַטען⁴ 278,
 289, 299, 397.
 שאַט (סוף) 295.
 שאַפע 248.
 שאַל 289, 293, 320; שאַלען 290.
 שאַלעכץ 278, 293, 398.
 "שארית ישראל" 381, 390.
 שבועות-מאכלים 320.
 שוטע: שאַלען 355.
 שטאָץ 320.
 שטאַרץ 322.
 שטוב⁶ (אין טעטש "הויז") 5237,
 334, 5341, 348.

(1) און אין האַרשע, מאַקוו, היערשווה,
 זשורזין; קולנע: מעזר-ש. — שטערן,
 ווערטערבוך: "רעדען" (75), "ב"י-
 (56, 75), "צ"ר" (75), "אזבער-
 (56), "צירעדער" (75). —
 (2) און אין נישברודנע (בא
 האַרשע), מאַקעווע, שעדלעך,
 שטובשין — האַרקע: "רעידענס"
 (פל.); מעזר-ש: "רעידענער"
 ("רעדער"). —
 (3) "טערקעלע" 24; זבא"מ, דיא
 צוואה" (וויל. 1873) 19; דער צוואַסער
 אַזון באַנד" (וו. 1878) 57; "פּראַקטי-
 שע הויז הירטשאַפּט" (וויל. 1879) 39;
 ש. בערענסטין, "מאַנאָן... 60; "ר'
 שמחה פּלאַכטע" 40. —
 (4) און אין ריזשאַן. —
 (5) און אין שעדלעך; "מאַגאַ-
 וין פּאָן יוד. לזער" 29. —
 (6) "שטערנינגבל" 3; אַשטאַט הייסט,
 זייטן דאָס דאָר הונדערט גבויעטע
 שטיבן (א הייז הייסט א-)

די מונדארטען

האָס הערען, אין דער אידער יענער מאָס, באַהאַנדעלט אודער בלויז באַרירט
אין דעם בוך.

מזרח־דישע.

(1) ליטווישע.

- ג ר ו ד נ ע ר גוּב: ***אַבראַמזווז 418, 424. — *אַמרוז 421. — אורלע 396. —
 גרודנע 407. — **סוקולקע 406. — סויסלושט 392. — סלונים 396, 406. — **סעמיאַטיש
 394. — סקידעל 228, 244, 281, 303, 325, 347, 349, 392, 5405, 5423. —
 פורזווע 418. — ציעכאַנוויץ 392, 415. — קוברין 396.
 ח ז ט ע ב ס ק ע ר ג: דווינסק 5238. — וויטעבסק 244, 282, 303, 5349,
 392, 5405, 55408, 423. — פולוצק 238, 244, 282, 5302, 349.
 ח ז ל נ ע ר ג: חילנע 407, 421.
 ט ש ע ר נ ז ג ח ע ר ג: גלובווי 396. — נוחזגראד-סעווערסק 399.
 ל ו ז מ ז ע ר ג: **דילוגוסילדלו 424. — *חויסקיזמאזוועצק 392, 396, 399. —
 עמברווז 394, 396, 399. — יענדושעיעוו 421. — לאַזיס (לאַז) 392, 396, 399. —
 זמז 266, 268, 5281, 303, 349, 5405, 5408, 417, 5423. — מיזשניץ 304.
 316, 333, 350, 392, 396, 5405, 408, 412. — *סוקולז 396, 417, 425. —
 סטאַחויסק 226, 55234, 240, 244, 302, 349, 392, 396, 5423. — קילנע 5322,
 5350, 367, 392, 392, 396, 399, 404, 409, 412, 417, 420, 5424. —
 שטוטשין 392, 426.
 מ ל ז ח ע ר ג: אַמטשילעז 220, 228, 303, 349. — הוּלזי 219, 224, 226,
 5223, 5240, 5302, 349. — *הורודעץ 425. — ט: טעוין 226. — טשעריקוו 268, 5281, 303,

(1) די שטעטנעמען אין ייִדישען טראַגעדיען דעם הייַפּטטון (דעם טרוֹפּ, דעם קוועטש)
 אָף דער ערשטער זילב. אַלע נעמען, וואָס גייען אויס אָף ייִ, זענען באַטונט אָף דערדוּזיקער ענדזילב
 (וואָס הוט לאַניעו וי).
 א ייִן שטערענדעל באַם ערשטען אות פֿון אנדערע שטעטנעמען וויז, אָו
 באַטונט איז די ענדזילב: צו ח ז שטערענדלעך, אָו די פֿירלעצטע
 זילב: דר ייִ — אָו די צווייטע זילב פֿון אָנהייב. —

350, 385, 5404, 4, 0, 415, 423. — **ניסלאַחין 5220, 226, 5228, 279, 5281, 349, 392, 424. — ליאדן 221, 226, 282. — **לינאָוואָזש 367. — קורמז 392, 396, 55404. — **קראַסנאָפּוּליע 392, 396. — *ראַטשויז (רוהאַטשוו) 226, 282. — שקלוח 220, 224, 240, 303, 349. —
 מונסקערג: *בּוּבּרוּיסק 412, 419. — בערעזינע 399. — ***נוואָרודוק 425. —
 טולין 344. — סלוצק 5226, 404. — **פּוּלוּנקע 5281, 303, 5348, 392, 396, 55404, 5408. — פּינסק 219, 224, 229, 240, 244, 268, 5302, 344, 349, 392, 55405, 407, 5117, 422. — ראַקוּו 282. —
 סוואַלעקערג: **וּוּלְקוּוּשְׁק 266, 268, 281, 303, 5350, 5405, 410, 408. — יאַגניטוו 333. —
 פּוּלְטאַווערג: **פּרילוק 393, 396, 5404, 412. —
 קוואַנערג: **סלובורקע 226. — *פּלנגיאַן 226. — *קאַיאַדאַן 221, 224, 226, 228, 240, 302, 349, 351, 5404, 413. — קוואַנע 226, 393. —
 קורלאַנד: 282. —

2) מערבֿדרומרוסלענדישע.

בעסאַראַביע: *בענדער 399. — נוואַסניצע? 399, 405, 418. —
 **סורוק? 297. — **אַלעשט 298. — קעשעניז 298, 399, 405. —
 גרודנערג: בריסק 267, 395, 5398, 5104, 424. — ***דומאַטשעויע? 399. — *ווינסקאָוויטשק? 96, 399, 5405. —
 ווילנ: אַנאָבאָל 399, 408, 412. — *אַוּלְאַנסק 261. — אַסטע 5217, 5224, 229, 240, 5253, 303, 5343, 398, 405, 421, 5423. — אישומער 267, 271, 284, 294, 303, 305, 311, 314, 5404, 5408, 420. — **בעלזערקע 55405, 416, 419, 422, 424. — *בערעזינע 303, 403, 405. — דינגע 418. — זחיל 407. —
 טורטשין 303, 305, 344, 395, 397, 5404, 5408. — טשודניז 297. —
 נשערניכוז 218, 251. — לויצק 5303, 344, 395, 397, 55404, 5408, 423. —
 לינבאַר 231. — סוויטוך 707. — **סילאַחין 399, 404, 407, 5413. — פּיאַטקע 385, 399, 5474, 417. — קורעץ 265. — **ראַסניסיל? 297. — קרעמעניץ 55216, 5405, 407, 5117, 422. —

(1) הערען באַמר באַצייכענט אויך אַלס דרוםרוסלענדישע. —
 (2) הויפטטון אָף דריטער זילב. —
 (3) דן אָנגעהערקייט פֿין דערדוויקער שטאַט צום מערבֿדרומרוסלענדישן שטעטל שפּראַנגעגוט דאַרף נאָכגעכאָשט הערען. —

- 224, 226 ביהו 229, 233, 240, 255ב, 261, 264, 270ב, 285, 289,
 293 ביהו 296, 304, 306א, 320א, 325, 329, 335 ביהו 339, 344, 366, 384,
 417, 411, 409, 407, 5402ב, 400, 539א
 רחוב 261, 399, 404, 412, 421.
- כ ע ר ס ו נ ע ר ג:** *אדעס 418, 404, 399—**יעלסאזעטגראד 419, 298, 218
ל ו מ ז ע ר ג: אוטרובע 385, 393, 5398, 407, 415
 418 — ** אוטרובע 394, 5398, 5404, 409 — ברוק 216, 224, 229
 235, 240, 303, 334, 393, 398, 402, 405 — גוורובע 394, 5398 —
 טשוועה 394, 5398, 404 — סימווע 399, 418 — ס'ציונקע 418 —
 קאקוז 5398 — קומובע 324, 394, 398 — קוסובע 399 — *ריושאן 5269,
 284, 294, 299, 5303א, 397, 5404, 407, 412, 415, 418, 424
פ ו ד ו ל ע ר ג: אולאנו 298 — באלטע 293 — הולסקור 5218,
 298, 407 — **הולקוזינצו (לעטניטש. א.) 416 — פרוסקורו 416 — קאמעניץ
 407, 404 — **קרויזווי 5269, 5295, 307, 5340ב, 344, 5404, 55407,
 417, 420, 5423.
- פ ו ל ט א ז ע ר ג:** *פערעיאסלאז 261
ק י ז ע ר ג: בוטליו 265, 298, 307, 404 — בוקי 385, 399 —
 **בערדיטשע 216א, 224, 226 ביהו 229, 233, 240, 257, 262, 297, 307, 333,
 344 — **הורנוטטיאפול 398, 405, 5407א, 412, 415, 420, 422 — האכנוקע
 257, 297, 307, 5340א, 344, 5408א, 424 — **וועניגורודקע 299,
 418 — כאבוע 261 — **ליסאנקע 307 — סמילע 399 — **טעפאנצו 263,
 265, 303 — קאמענקו 299, 307 — **קרוטטישע 299, 307 — קיעה 385 —
 **ראכמ:סטרווקע 299, 307 — שולע 218, 265, 297.
- ש ע ד ל ע ז ע ר ג:** ביאלע (גרויסביאלע) 216, 5324, 334, 394, 402,
 404, 407 — חושניץ 367, 394, 415 — חלודובע 299, 407, 415, 418 —
 חענערובע (יינגערובע) 5234א, 240, 257 ביהו 261, 267, 271, 284א, 314,
 390, 5406, 5416, 5423 — יאנעווע 399, 418 — *לומא 216, 224 — לויין
 324, 367, 394, 5404 — לינו 5258א — מונקבוט (מוקובור) 418 — מורד 367,
 394, 399, 404, 409 — *מערויטש 367, 394, 398, 409, 415, 418 —
 **טאדווקע 394, 399 — סקעלווע 216, 223, 226, 229, 235א, 240, 303, 367,
 417, 419, 421, 424 — קומארווקע 399 — *רושוש 394, 398, 415 — שעלעק
 307, 338, 394, 400, 404 ביהו 407, 409, 412, 417, 421, 5423.
מ ו ר ח נ א ל י צ י ש ע: 315, 424
ב ו ק י ז ע ר ג: 230א, 240, 300, 314, 366, 418 —

איבערזאגטמאנדארט.

וויסקענע 271פ, 292פ, 307פ, 366, 391, 404 בוי 407, 417, 6423 —

מימעלידישע.

ג א ל י צ י ש ע : 228, 230, 240, 286, 301, 315, 353, 366, 368, 401
דארומיל 404. — טארגע 402, 411. — טאָרקע 401, 423. — טרעמזחליע
5406, 418. — טאָניסלוי 231, 315. — רודול 401. — רופטיגן 401.
ו א ר ש ע ו י ר ג : אַטשנזו 408. — *אטרוצק 400. — אסטמולן 291,
303, 396. — אילעויע 249, 291, 308, 5404פ. — בולנזו 324. — ד. בושע זוי
405. — בלויע 308, 329. — בלונו 400, 417. — בלענדזו 308, 405, 408. —
ברזסק (קייאָווער) 400, 406. — גומבן 215, 292, 308, 333, 401, 404, 418. —
גוסטינגן 308. — גער 214, 308, 310, 5406פ. — גרודזיסק 214, 308, 401,
5406פ, 416. — גרוכזו 404. — גריצע 308, 30, 329. — **דערזאָליעו 400,
403. — האַרשע 213פ, 5235, 5234, 5245, 248, 255, 267, 288 בוי 292,
308 בוי 311, 313, 326, 339, 384, 396, 400 בוי 403, 407, 411, 5413, 416,
421, 424. — האַווער 400. — האַרקע 308, 402, 404. — הולומן 406.
ד. **הוינצענטו 404. — הויסקיט 308. — **הילוצלאָוועק 400. — זאָקרויטשן 308,
310. — זשניכלן 308, 333, 5404. — זשערזרוז 308. — טאָרטשן 412. —
טשיטטע, טשערזינסק, טשערסק, יאָלונע, יאָרעווע 308. — **יילזיפול 339, 385. —
**ייעוויזנע 5214, 308, 401, 408. — כורעטש 400. — לאָכוזש 308. — לויזש
5245, 308. — ליזן, מאַרקיס 400. — מוגעליניצע 214, 308, 400, 5404, 408. —
מוקוטו 403. — נאָדאָושין 324, 406. — *נאָשעליסק 324. — נוזינדור 5298,
5400, 408. — **נייעפארענט 400, 404. — **נייעשאָווע, סאָנגן, **סאָבוטע 400. —
סוויאָ-הוליא 308, 405. — סוכאַטשע 215, 308, 310, 339, 5412. — סטאַר-זשעס'
337. — סלזשע 400. — סקערייעוין 214, 308, 401, 408. — סרוצק 308. —
**סוזחעווע 418. — *פּילטוסק 292, 308, 412, 416. — **פּוסטעליניק 400. —
פּילזשקו 408. — **פּאָטעטשע 5214, 308, 416. — פּלינסק 5400. — פּויעווי 400. —
**פּעלזחוינע 407. — פּרישקו 214, 253, 308, 412. — פּאָלעניק, **ציעכוינעק
400. — קאָלישן 267, 400, 418. — קאָמעניטשן 308. — קאָנינס 404. —
קאַרטשעו, קאָלעץ 404. — קיטנע 5400, 403, 408, 417. — קליין-מינסק 303,
404, 408, 424. — קערנזויע 215, 308, 325, 404. קאַשויעוין 400.

רערוימן 308, 407 — שעניצע 291, 308.
 ל ו מ ז ע ר ג : **באטוואו 396 — מאקעווע 292, 299, 532, 325, 333, 396, 5404, 408, 417, 419, 421, 424, 426.
 ל ו ב ל ז נ ע ר ג : אופאלע 5309, 339 — אינהאגורוד (זע: מוזשיץ).
 בעלושיץ, גראבוזיץ, זאמושטש 309 — טישעוויץ 309, 418 — טישעריניץ: 400.
 יאניו 325 — ייועפא 214, 325, 395 — לובלין 214, 225, 5245, 250, 255, 55290, 5309, 396, 5406, 5423 — לעווערטוו 400 — לענטשע 314, 404, 5407, 418 — מוזשיץ (אינהאגורוד, דעמבלין) 5214, 226, 333, 5417 — פליטה 325, 333, 404, 5408, 417, 419, 5423, 426 — קימארוו 309, 409 — קראסנבורד 5406 — קראסנוסטא 5313 — קראשניק 325 — *ריבזשויח 418.
 פ ל ו ז ק ע ר ג : בודאנאו 324, 405 — גלינאוויץ 308, 409 — דובושיץ-וויטעל 5400 — דובושיץ-דרעוועניץ 400, 403, 411 — ווישעגרוד 5291, 308, 5310, 5316, 5321, 55331, 339, 404, 406, 5408, 426, 424, 425, 405 — זשורומין 324, 405, 425, 290, 308, 405, 409 — ליפוע, מלארע] (**מלארזי) 400 — פלוצק 215, 290, 308, 409 — פראשניק 308 — ציעכאנאו 292, 409 — *ראציוניש 324, 401 — ריפין 308 — שעפס 385, 5400, 5403.
 פ ע ט ר ? ק ו ח ע ר ג : בושעווינצ 324 — ביאלע' (קליין-ביאלע) 303 — בערויץ 308, 368, 401, 417 — בערוזשין 214, 308, 311 — גלוווע 308 — זגערש 400 — ושערעק 412 — טומאשוו 214, 308 — טשענסטוכוו 400, 417, 423 — לאסק 400 — לודוש 308, 401, 417 — ליוטומערסק, מודושעה 400 — ניי-שטעטל 308, 325, 405 — סטנוויץ 401, 417 — סטריקוו 308, 310, 418 — פעטריקוו 225, 290, 308 — *ראדומסק 400 — ראדע 308, 409.
 ק פ ל ז ש ע ר ג : אוזירקוו 324 — גראבוו 408 — ויערושוו 5290, 308, 311, 316, 331, 333, 395, 404, 406, 408, 417, 426 — וולאדיסלאווה 400, 5400, 418 — וולין, זאלושיץ, ודינסק-ווליע, לינטשיץ 400 — **סומפול'נע 5320, 324, 405, 408, 416, 418, 55424 — טאוווישיץ 400, 403 — פודעמביץ 324 — פראשקע 408 — פיונטעק 400 — קאליש 290, 292, 308, 55310, 316, 319, 323, 5331, 400, 404, 408 — קוזמינעק 215 — קוינן, שאדעק, שעראוו 400.
 ק ע ל ז ע ר ג : באיטשין, דאל'עשיץ 308 — ווירזיסלאוו 400 — וויטסליץ 324 — וולושטשעווע 308 — זאלושיץ 324, 405, 407, 412, 417 — טרושיץ 215 — יערוושעה 308, 310 — כמעל'נ'אק 308 — כענטשין 400, 403, 412, 418 — מאכיק (מיעכוו) 308, 412 — נישטאט (סטופ. ק.), נישטאט (פיונט. ק.) 308, 55405 — סטופניץ 308, 417 — טענדושישעה 308 — קעליץ 290, 308, 404, 407, 409 — שטיקטשין 308.

רָאָדַע מַעַר ג. אַפֿט, אױסטרױז, **אױפֿטשנע, **אױחאָנסק, בױגלבוטעג, בױזשױז, 308. — דרױלטש 324, 339, 412. — הױזשמעױנין 324. — הױערזשױבֿניק 400. — זאָרױכױט 308. — זעױלין (זעױלין) 215, 308. — זשאָרױז 400. — טאַרלע, **עגלױנסק (יעדלױנסק) 324. — מאַגניטע 214, 308. — מאַלין 308, 402. — מולױען 324. — טאַשע 308, 400, 409. — טרױמנין 324, 418. — **סקאַרזשױסקע 400, 402. — סקאַרזשע 324. — פֿשױטק 308, 401, 405. — פֿשױטקע 400. — פֿשע־בױזש 308, 316. — פֿױזמער 308. — קאַזאַנױ 324. — קאַזשענין 308, 400, 409. — קױפֿשעױניצע 214, 308. — קױז 324. — קױנ'צק 308. — קלױמטױז 400. — ראָדזשױן 324. — ראָדעס 225, 290, 292, 308, 405. — רױטשױז 308, 506. — שױלדױן 308.

שׁע־לע־צער ג. אױטרױז 404, 407, 424. — בױטקױס 400. — **בױגאַר-הױלין 5214, 325. — הױזן 400. — זשעלעכױז 407, 418. — טראַגױז 325. — לאַס-קאַרע 309. — לױקעױע 325. — מאַטשעױנין 400, 407, 418. — טױבן 400, 404, 407, 418. — טױצק 309. — פאַרצעױע (ױלדאַױ. ק.) 309. — פאַרױטױז 5309. — ראָדױן 214, 309, 412. — רױק? 5214, 309, 405, 409.

מַעַר בױזשױז

אױנגאַרזשע 229, 5232, 240, 305, 366, 40. — אױבעראױנגאַרן 305, 386, 417. — פֿרעס ורגער קױמטאַט 233, 305. — ברעצױז 233. — בױזשע 229, 237, 240, 287, 300, 305, 366, 386, 390. — דױטשע־לע־נדישע (אַפֿליק דױטשזש רױך, באַיערן, העסען, פֿראַנקען, שױפֿען, ױזן פֿערט, פֿראַנקפֿירט=אַ'ן מױן) 316, 353, 386, 390, 406. — מױזשע 229, 5232, 240, 5282, 300, 305, 366, 386, 5389. — דרום-מױרען 230. — סלאַױנישע און קראַטזשע 396. — סלאַױקזשע 5232, 240, 5287, 300, 306, 366, 390. — ברעצױז 233.

אָף ד' 394 (שורה 5 פֿון אױרען) אױסמעקען: זע מברוח"י.

(1) אָף ד' 426 נױך: האַרשע, האַרקע, ױזשנין, ױלדאַדע, מערזש, נױברױזע, רױשאַן, שׁע־לע־ן.

נאכזורט

... שוין דער טיטעל „דראַסעקטולאָגישע פאַרעלעצען און באַמערקונגען מיט און ס׳האָט געזעצט זײַן און אַפּמאָלונג צווישן די איבערוקע און צווישן באַנד „זאַמעלבוכער פֿאַר יודישען פּולקלור, פּילאָגוע און קילטורגאַשיכטע“. און פֿורזורט צו דער ערשטער העלפט און אָננעווונען די סבּה, וואָס האָט גורם געווען, דער שפּראַכבוֹסענשאַפּטלעכער טייל זאל זיך צוהאַקען... נאַטורליך, דאָס בוך, וואָס איז אַרויסגעקומען און גייט יעצט אַרויס פֿון דרוק, קען נישט צופֿירדענשמעלען די אַרביטעקטולאָגישע פֿודערונגען, וואָס מיִשמעלעט צו אַפּגעשלוסען היכענשאַפּטליך דערק.

... אַפּריל 1915 זענען פֿאַרטק געווען די זײַ 213—325. דעמאָלט בין איך אַזאַ בערגעגאַנגען צו דער אַרבעט אַבער מיין דערק וועגען יודישען קאָנסולאָגישע זאַכען. ווען כ׳האָב זוריק אָנגעהויבען טראַכטען וועגען דרוקען די צווייטע העלפט „זאַמ. II, אַלט זעלבסטשטענדיק בוך, האָט זיך אַרויסגעוועזן די גייטווענדזקייט צוצוועצען נאָך עטליכע בויגען. מאַי 1916 האָט אַנאָדער דרוקערײַ מיר געליווערט די זײַ 326—343. די וואַלקאַמפּאַניע צום וואַרשעווער שטאַטראַט האָט מיך הוידער אָפּגעריסען פֿון דעם דערק. יאַנואַר 1917 האָב איך מיך אימגעקערט צו אים, און אין פֿורזורט צו מיין „יודישען קונ-סונאַנטום“ האָב איך אָנגעקונדקט, אַז די צווייטע העלפט פֿון צווייטען באַנד „זאַמעל-בוכער“ דאַרף אינגיכען אַרויס פֿון דרוק“. אַבער ערשט און פֿונק-פּערטעל יאָר אַרום, זומער 1918, האָב איך געפֿונען אַ דרוקערײַ, וואָס האָט צוגעזאָגט און אַ חודש-צוויי צו מאַכען די לעצטע דריי-פֿערט בויגען. ס׳האָט געדייערט אַביסעל לענגער: די זײַ 344—403 זענען געזעצט געווען קנאַפּע 2 יאָר. די „מאָצעלען“, די רעגיסטערס, דאָס אַנהאַלטע צעטעל און דאָס גאַנצורט האָב איך געמוזט אַבערגעבען און אַ פֿערדע דרוקערײַ,

(1) קען פֿירן דער טיטעל מיט און טעכניש: אַבער דער פֿאַגין אַזע. דער לעזער, וואָס האָט שוין די ערשטע העלפט פֿון צווייטען באַנד „זאַמעל-בוכער פֿאַר יודישען פּולקלור, פּילאָגוע און קילטורגאַשיכטע“, קען אָבען דעם פֿיל-שטענדיק באַרעכטיקטען פֿאַרלאַנג אַינצוביינדען ביידע טיילען אַנאַינעם, אַזוי אַז זײַ 213 זאל זיך טרעפֿען מיט זײַ 212, אָהן גרעסערע צווישענשיידען.

אויב כ'הוב אבערהויפט געוולט זען דאָס בוך געדוקט פֿריער ווי אין א יאָר, צוויי
 אָרונס... פֿון אזא גלות מוז לידען די אַויסערליכע זיט פֿון א הערק; אויך ד
 אַזערליכע קען נישט אַרױסגאָן אָהן א פֿגם...

...אויך באַשעפֿטיק מיך אין דעם בוך דערעיקרשט מיטן ירושען
 הוּקאַלױזם. אובער ס'איז נישט קיין סיסטעמאַטישער קורס. ס'איז אַ
 זאַמלונג פֿון מאַטעריאַל מיט די נױמענדוקע מױלחױזע פֿאַר-
 אַלגעמױנערונגען. אַ פֿוראַרבעט, און, אַלס אַזעלכע, פֿרױ און
 דער פֿורם און ריך אין פרטים. כ'הוב אויסגעקלויבען דאָס באַקעמע סיס-
 מעס פֿון אַינגעלעכע נומערען, האָס זענען געבונדען אין גרעסערע גרופֿעס.
 כ'הוב דערביי געהאַט און אויך אַ פֿעדאָנוגושען צוועק: בױסלעכעזי
 אַרױפֿדרען דעם נישטצוגענומען לעזער און די נייע העלפֿט פֿון דער ירוש-
 שער שפראַכפֿורשונג

אין ערשטען פֿון די 4 נומערען, האָס פֿילען אויס דאָס בוך, פֿיר
 איך צו דעם לעזער צו דער פֿראַגע הענגען דער באַצױנג צווישן אַר-
 טוגראַפֿיע און לעבעדיקער אױסשפראַך, צווישן שרױפֿט-
 שפראַך און מונדארט. — די ליטעראַרישע שפראַך, דאַרף מען ווױסען,
 עקוויסױט אױגענמאָך נישט אַף דער העלפֿט, זױ אױס אַנאַבסטראַקציע.
 נור אַ טױל שרױפֿטשמעלער אין פֿולױטקער אודער אויסלענרער רעדען אױס-
 חוץ מ'שרעבט ביכער. אױטלעכער יחיד רעט געהױנטלעך די מונדארט פֿון
 זײַן געבוירענשאַפֿט. אירע קלאַנגען זענען מער אודער ווױניקער אנדערע,
 חוץ די, העלכע די גראַפֿישע צױכענס פֿון דער שרױפֿטשפראַך געבען אױ-
 בער. — כּרױ צו אױסטרױען דעם פֿאַקט געם איך דעם טופֿעלמען זעלבסט-
 הױלכער ייִ פֿון דער ירושער ליטעראַרישער אויסלעגונג אין באַחױט, און
 דאָס אױס מער נישט חוץ אַנאַלגעמױנער סױמבול, האָס דעקט מיט זיך די
 פֿאַרשידענסמע קלאַנגען פֿון די לעבעדיקע ירושע מונדארטען—די אלע
 קלאַנגען, האָס זענען מױלחױזי קלאַספֿיצירט אין די מאַבעלעס I און II
 (זײַן 240.5). די קלאַנגען זענען פֿאַרשידען לױט די מונדארטען נאָך
 (מאַבעלע I); זױ זענען אויך פֿאַרשידען אין די גרענעצען פֿון אױטלעכער
 מונדארט לױטן גענומען, ד. ה. לױט דער אָפּשאַטמונג (בױדע מאַבעלעס).
 אין צווישן נומערען אױסטרױען איך דעמױעלדיקען געדאַנק מיט
 דעם ליטעראַרישען ע (האָס הערט אױפֿט געשרױבען מיט אַ סױל, העלכער
 אױס לגמרי אובערק; מיט אַ הַ נאָך אױס, אַף צו באַצױכענען די לענג,
 אודער גלאַט אױס, פֿאַרקוקט זיך אַף די דיטשישע אורטוגראַפֿיע; אודער

מומא ציריה, איבעציגעבען דעם לאנגען C, האָס הערט אַרויסנערעט (c). דער דריטער נומער טראָגט שוין אַ ריזן גענעטושען באַראַקטער, קלאַרטאָבענדיק דו פאַרשרינענע אַנטשפרעכערס, האָס דער מהר קורצער אַ פון הויפטטונקער זולב היט אין דו יודישע מ"מ.

אויך דער פערדער נומער טראָגט אַזא גענעטושען באַראַקטער.

הען דו 4 נומערען זענען שוין געהען לאַנג אָפגעזעצט, אין ס'איז באַ מור געבליבען דעם טייל צו דרוקען אלס באַזונדער בוך, הוב איד, פון פילקאמס הונגען, צוגעגעבען דו „קלוגע הוספות און אויסבעסע-רונגען“ (ז"ו 326—403), האָס הובען זיך באַ מור אָנגעזאמעלט אין משך פון דו עטליכע יאָר, האָס דאָס הערק הוט אָפגעריכט גלות אין דו האַרשעהער יודישע דרוקערען, — דאָס גרעסטע אורט פאַרנעמען דו מילואים צום ערשטען נומער (ז"ו 326—390) ס'איז מור שווער געהיין אָפגעהאלטען זיך פון געבען דו אָפגאנדלונגען, האָס פאַרנעמען ז"ו 353—362, 367—390, און עזענען אַניאויסבליק אין דו הוסטורישע פערספעקטיוו בנוגע צו דו יודישע אַנטשפרעכערס פון מהר ר' און O. — נישט העלענע-רוק אובער, אַז דאָס בוך זול זיך צו פיל צוהאַקטען, בין איך זומער 1918 געקומען צום באַשליס, דעם צוגאַבמאַטעריאַל, האָס הוט זיך באַ מור אַ געקליבען צו דו איבעריקע 8 נומערען, אויסטאלען אין אַ באַזונדער בוך, אין הורקליך, הוב איך אין משך פון יאָר 1919 געלויבט אָפגעבען דעם ערשטען באַנד „צום יודישען הוקאליום“, און העלבען דו ערשטע 6 עטיודען הובען אַנענג שיכות צום צווייטען נומער אויס דו „דואלעק-טולוגישע פאַראלעלען און באַמערקונגען“; דו עטיודען X—VII, הודער, צום דריטען, — הו איך העיאָן אין פּורחורט פון „צום יודישען הוקאליום“, זענען דו צוהן הערק זיך קאָנגענומען ממלא און דארפן געלחטעט הערען צוזאמען, — דאָ, אין דעם בוך, צו העלבען עס געהערען דו יעצטיקע שורות, הוב איך אַף דו ז"ו 390—403 געגעבען נור דו באַר נויטהענדיקסטע הוספות צו דו לעצטע 3 נומערען.

איטליכער נומער צופאַלט זיך אַף באַזונדערע קאָפיאלען. איטליכע קאָפיאלען איז אָפגעגעבען דער באַשרייבונג פון באַזונדערע מינדאַרטענגרופעס. אַס"ף גרינד פון דו אויס-פירליכע באַשרייבונגען איז שוין גישט שווער צוגויפציזשטעלען אַ סינטעטיש בילד.

איך הוב זיך נישט באַגניגט מיט'ן בלויווען זאַמלען מאַטעריאַל און אים באַשרייבען. איך הוב מיך באַמיט, הו היט מעגליך, פּעסמאָזשמעלען דו געזעצען פון דער לויטאַנמחיקלונג אין דער יודישער שפראַך, דאָס

אין דער גרויסהיליק צווישן מן ארבעט און גער צונס¹. איך היינט נישט
 אָן, וו ער, אז דער און דער מהרש"ש חוקא'ל הוה און דער און דער
 יודישער מינדארט אין אמ"ל הערער אזא אנטשפּרעכער, און אין אנדערע —
 א'אנדערען. איך פורמוליר א בל"ש. און נעמען אועלכעס געפונט זיך בא
 מור אף ז' 270 און און אובערנעחורט אויך אף אנדערע שטעלען. אין
 קורצען לויט עס זיך אזוי רעדאגורען: אקטיוון מז"ר הויפטניקען קורצען
 e, o, h (און ö), i (און ü) הויבן די יודישע מימ: אין אלטאופענער — א'א
 און חוקא'ל (דערבי א קורצען); און אלטאופענער — א'א
 דערען (קראימאטיה, קראל טאטיה און קראנטומאטיה א. ד. ג.). — א'א
 דערע בל"ם זענען בא מור אויפגעשטעלט פאר די יודישע צייטגעווענע
 אנטשפּרעכערס פון מהר"ו, iu, ic. — אויך די "עקסטרענדוקע אויס-
 נאמען זענען איינגערעמט אין אויסדרוקליכע בל"ם.

אגב קומט מור, נאמורליך, אויס צו באזירען פארטערען אנדערע
 דערשטינגען פון דער יודישער גראמאטיק. ווי זענען אלע פארצייכענט אין
 רעגיסטער. אמאויספירליכסטען הוב איך מיך אָפגעשטעלט אפ'ן יודישען
 דעמאָנסטראַטאָן (171—316).

איטלעכע דערשטינגען אפ'ן באהאנדעלטען געביט פון יודישען חוקאליים אילום
 סריר איך מיט א בונטעל ביישפּילען², העלכע איך חור-אבער באזונדער פאר יעדער
 מינדארט אדער מינדארטענגרופע און דער אנטשפּרעכענדוקער טראנסקריפציע. דרך-אגב
 שטייען מיר זיך אן אף אינטערעסאנטע פאקטען. פאראן חוקאליען, וואָס זענען באקאנט
 אפ'ן גאנצען יודישען שפראכגעביט אין הויבן איבעראל דאזיגענע טיטש (למשל,
 „בוירך“, „טויב“, „וועלט“, „נעמען“ וכו'). אנדערע, אקטיוון-זשע, זענען אין הערטערבוך
 פון געוועזע מ"מ נישט בנמצא (צ. ב. „בוידעם“, „געטש“, „גיד“, „שנעל“, „געזיערן“,
 „וואכען“ וכו'). אדער הויבן דורט א'אנדערע טיטש („הויז“ אין טיטש „פורהויז“,
 „שאב" אין טיטש „הויז“ וכו'). אומגעמינט הוט זיך אין דעם ביך אָנגעוואמלט א הוי-
 פען שטוף פאר דער יודישער ל ע ק ס י ק י ג ר א פ י ע.

...אזוי ווי דאָס הערק, טאקע אלס פּורארבעט. העט פאר אנדערע
 מיזען דינען אלס מאטעריאל ענקווערע, העלט איך פאר נוצליך א'א

(1) פארגלייך מיין ייד. קונטראַנטום" I, ז' XVIII. —
 (2) ציט ביישפּיל, די יודישע אנטשפּרעכערס פון מהר"ו היינט איך אין: „בוירך“.
 זיך, ברויכען, טויב, קלויבען, מויל, קויל, פויל, מויל, טויל, הויז" וכו'.

צוהינען, אז שמוך בנוגע צו די ירושע מי"מ הי"ב א"ך געשעצט בא לע-
 בערדיקע מענטשען. איך הוב מיך באמיט אומלעכע מינדארט צו פור-
 שען אויסן מויל פון פערזונען, העלבע זענען אין איר געבוירען געווערען
 און באהערשען זי אפגעשטען און אמריכטיקסטען אלזו, קודם כל אין יענע
 שמעט און שמעטלעך, אין העלבע מיר און אויסגעקומען אלעין צו זיין,
 רערבט פון דורטגעבוירטקע, דערעיקרשט אומלעכע, האָס געהערען צו דער
 זולקסטמע און קענען לגמרי נישט אורער בלויז אפ'ן שפויג-מעסער
 פרעמער לשונות. אמליבסטען זענען מיר צו דעם צוהק געווען אויבעקען,
 האָס להנען אפילו קיין ציהינגען נישט, זענען, הייסט עס, נישט באאיינפליסט
 פון דעם ליטעראטורישען ירוש. הען כ'הוב אין דערשע געפומפט שמוך
 פון פרוה: נצער יודען און יודענעס, און אין 99 פרוצענט פאלען פון
 אומלעכע, האָס זענען ערשט נור האָס געקומען אין די רעזידענצשאַט אָף
 א קורצע צייט, אמאל נור אָף אַ מאָג, צוויי. כ'הוב מיך פֿייער פעסט פֿאר-
 זוכערט, ווי זי זענען געבוירען געווערען, נישט געשעמט זיך, אין צוהקעל-
 האַפטיקע פאלען, זיך הייסען הייזען דעם פאָס, און אויך קלאָגעמאכט, צו
 און מיין מוטשפרעכער טאָקע דערצוויגען געווערען אין אויסגעוואקסען אין
 זיין געבוירענארט. איך הוב מיך געוואונדערט נישט באגניגענט מיט און פֿער-
 זיין פון א געוויסען ברוך. כ'פֿלעג אָהן אויפֿהער קונטרולירען מינע באאופאכט-
 מינגען אָף א גרעסערער צאָל פֿערזונען פון און אורט, זורגענדיק אויך, עס
 זולען זיין מענטשען פון פֿארשידענע קלאַסען, פון פֿארשידענעם געשעכט
 און פון פֿארשידענעם אַלמער. בנוגע צום גרעסטען מיל פּוילישירישע
 שמעט, שמעטלעך און דערפֿער, האָס הערען דערמאָט אין מינע פּויליש-
 שע ארבעטען, און דאָס מיר גרינג אָנגעקומען, מהמת דורך מין ארבעט-
 צומער גווען דורך שלעכט בארעכענט, נישט היינזיקער ווי צען-טויזענט מענ-
 מיטען א יאָר, פון זי לכל הפחות צוויי-דריטעל פרוהונגער. די פּוילישיריש-
 שע מיט קלינגען טאָגענליך אין לעבעדיקע שמועסען און די ד' אמות פון
 מין אהגענער רירה, און זי זענען שוין געווערען פֿאר מיר עפעס מער ווי
 א בלויזער אויבעקא פון פֿורשונג. מיך העט א פּוילישער יוד און דער
 הינוכט שוין נישט אָפּגארען. איך הייל לויט פֿארשידענע ניואנסען פון זיין
 אויסשפראך דערקענען אָף זוכער, אויב נישט די שטאַט, און היינזיקענס
 די גענער, פון העלבער ער שטאַמט¹.

1) „גאנצען יענט איר א געבוירטקערק“ — אָף דעם פֿרעג הער איך אמאל א

... איך הוב איך צוגעצויגען מאטעריאל פון ביכער. אלזו צום-
אלעמערשמען פון פולקלוריסטישע פובליקאציעס, האָס זענען פֿאַרעפֿענטליכט
געוורען אין דער מונדארטליכער טראַנסקריפציע. אזויארום הוב איך
צרינגעבראכט אין קריז פֿון דער ייִדישער דיאלעקטולוגיע איך די מ"מ
פֿון גאָלדציע, בוקוהינע, חו איך דאָס מערביידישע (מאָרען,
בוזמען, סלוחאקאי, אונגארן א. א. ה.). צו צויענדוק אוציק פֿעמעל שמערענס-
ווערק, עפען איך אַ בלוק אין די פֿונעטוק פֿון די דעמסלענדישע
ייִדישע מיט מיט 100 יאָר צוריק. די ציטאטען פֿון ברוואַנדער, גלוי-
קעל האַמעל אין אַלטע ספרים צוהענען אָן אינע פֿון די הויכקוממע
אין שווערסע אױפֿגאָבען אין דער ייִדישער שפראַכפֿורשינג: אַרױכֿנ-
ענדיק פֿון דער לעבעדיקער ייִדישער שפראַך אין אַרע-
פֿאַרשירענססע מ"מ פֿורשען די אַלמע ייִדישע שרױפֿטשפראַך
אױסגעצױגען אין דעם געלערענטען, טראַדיצ. סטיל, אין דער קונסטליכער פֿאַ-
כערשפראַך, וועלכע קױנער הוט נישט גערעט, דאָס מונדארטליכע,
האָס הוט זיך אַרױפֿגעגאָנען, דאָס רוב אומפֿאַהוואַנדיק, אַראַנק דעם
פֿאַרזעען פֿון מחבר, זעצער אורער בעל-מגיה, אין אַפֿין יסוד פֿון אַזעלכע
פֿערעלעך קלאַרמאַכען דעם אַנטהױקלױנגסגאַנג פֿון דער לע-
בעדיקער ייִדישער שפראַך אין אַרע מ"מ, אין אַזױערנאָך קומען צו דער
הױסטורישער גראַמאַטיק פֿון מאַמעלשױן.

אין צווייטען נומער אין די הספֿות ברענג איך ביישפּילען, וויאָזוי פֿאַרשױ-
דענע מונדארטלעכע פֿונעטישע אָנגענומענע שפּילגען זיך אָפֿ אין דער אורט-
פֿאַרשױן.

קאָטעגורישען ענטפֿער: „5 ון...“—מױן אױער זאָגט מיר, אױבער, עפעס אַנדערש. אין אַ
וויילע אַרום חור איך אַזענע מױן שאלה. דער מיטשמױעסער דערשפּירט, אַז מיר גױסט
אין גענויערע אַנפֿארמאַציעס, זאָגט ער, דורך נאָך אױסמױדעוודיק: „א זך הױזן שױן
אַזױס זיל און אַזױס זיל יאַרען א זן...“—אזענע געבוירען זענט איר
אחדאי אן...? — „יױ! — אַך הױס דוך, אַז דאָס אױז נאָך נישט די לעצטע תשובה.
“אין דער שטאַט גפֿאַ?“ פֿרעג איך. — „גױן, נױזר נישט הױט פֿאַר
א זר...“—הױ? הױסט דאָס דורף?“—אזעלכע דיאַלוגען קומט מיר אױס צו פֿרען
מיט מיגע פֿרווױנצער באַזוכער, האָס שמויען זיך נישט אָן, וועגען וואָס מיר גױסט,
אין מױדען דערצױבער אױס, אָהן אַ בױזער פֿוהג, אַ גלױכען ענטפֿער, נישט אױנגאַל-
שטױגענדק, פֿױנוועסטערגען שטעל איך מיך אַזױ אױנגעקשנט אָפֿ אַ פֿרט, וואָס הוט...
הױ זע פֿילען, דעם מױנדסטען אָנהאַנג נישט מױט'ן אױנגאַלט פֿון געשפּרעך...—

גראַפֿיע פֿון פֿולקספּוֹליכער, וואָס זענען געדרוקט געוואָרען אין 19-טען יאָרהונדערט.
 ... באַם באַטראַכטמען דעם גענעזיס פֿון די ייִדישע וואָקאַלען פֿון
 אײַך אַרױסגעגאַנגען, ווי גערצױן, פֿון מה״ר. באַ דער פֿורשונג פֿון ייִדיש אױ
 עס דאָס רױכטקױטע סױסטעם. דאָס שלױסט, נאַטורלײַך, נישט אױס, אז באַ
 געוויסע פֿראַגען קען אױספֿאַלען צױצױגען אױך דאָס אה״ר, ווי אױך העל נױך
 די געלעגעהױט האָבען צו דערקלערען אַף אַנאַנדער אורט.

מה״ר הױט געהאַט די פֿולגענדוקע וואָקאַלען: קורצע: a, ĕ, e, i, o, ō, u, ü; לאַנגע: â, æ (אומלױט פֿון לאַנגען a), ê, ĩ, î, ô, oe (אױט-
 לױט פֿון לאַנגען o), ï, ÿ; דיפֿאָנגען: ai, au, ei, oi, ōu, ōa, ie, ðe, ao —
 (1) דער גורל פֿון מה״ר קורצען a אין ייִדישען אױט טעמע פֿון דרויסען
 נױטץ (אײַך קער-אױס צו דעם וואָקאַל אין „צום ייִדישען וואָקאַלױזם“ I זױ 50—
 58); (2) מה״ר ĕ, e, ê, ô, æ, ac, oe הערען באַהאַנדעלט אין צװײטען
 נױטץ (אױך אין „צום ייִדישען וואָקאַלױזם“ I זױ 1—40); (3) די ייִדישע
 אַנטשפּרעכערס פֿון מה״ר o, ō, oa, ð פֿילען אױס דעם ערשטען
 נױטץ (4) פֿון i, ĩ, iu (און ie) דעם פֿערדען. — העגען מה״ר â אין
 i קומען קורצע באַטערקונגען פֿאַרבױנענדיק. — אױספֿורלױכער גיב אױך
 מײַך אַפֿ מײַן מה״ר â אין „צום ייִדישען וואָקאַלױזם“ I זױ 41—49. דורט
 הערען אױך כאַראַקטערױזרט די ייִדישע אַנטשפּרעכערס פֿון מה״ר ei (זױ
 70—126) און ō (זױ 127—132). — מה״ר i, u, ü, ie, ao, ie
 און זײַערע ייִדישע אַנטשפּרעכערס העלען פֿאַרנעמען דעם צװײטען באַנד
 „צום ייִדישען וואָקאַלױזם“ (הערט צױגענרױט צום דרוקען). בלערצױ נױטקע
 הױספֿות און אױספֿורלױכערס העגען מה״ר o, oe, ac, זולען געניעכען הע-
 רען אין דעם פֿרויעקטורטען דרויסען באַנד. — די דריי בענדער „צום ייִ-
 דישען וואָקאַלױזם“ מיט דעם יעצטקען בוך דאַרפֿען געבען דעם פֿונראַמענט
 פֿאַר אַ סױמעטישער סכעמע פֿון אונדזערע זעלבסטאַהלױכערס.

דאָס בילד פֿון דעם ייִדישען וואָקאַלױזם וואָלט געהען נישט פֿאַרענ-
 דיקט, ווען אין די פֿורשינגען זול נישט אַרױסגעצױגען הערען דער העב-
 רעישער אין סלאַווישער עלעמענט פֿון דער ייִדישער שפּראַך. דאָס
 העברעישע און סלאַווישע און ייִדישען אױט און פֿונעמישען זױן, טאַלחױ
 פֿולשטענדיק, טאַלחױ בלױז אין געוויסע גרענעצען, טאַלחױ וואָרער נור
 ספּוראַדיש אַכטױרט געוואָרען. דאָס מוז באַלױכמען הערען. — די העב-
 רעישע סלאַווישע און ייִדישען, דער העברעישער פּתח, חטף-פּתח נאָכפֿן פּתח,
 ווי אױך דער דיפֿאָנג j הערען אין דעם בוך געהעריק באַהאַנדעלט; אױך
 דער סלאַווישער a אין ייִדישען. דעם העברעישען און סלאַווישען a אין

יִירוּשָׁען און אויסער דעם אָפּגעגעבען א עטייר אין ערשטען באַנד „צוים יִירוּשָׁען חוקאָלִיִּים“ — וועגען העברעישען אין סלאַוִישֶען O און יִירוּשָׁען קומט אַ קורצע באַמערקונג (גענויער — אין דריטען באַנד „צוים יִירוּשָׁען חוקאָלִיִּים“). — מיט די העברעישע און סלאַוִישֶע יִ און וִ-לייטען און יִ-

דוּשען פֿאַרנעם און מִך און צווישען באַנד „צוים יִירוּשָׁען חוקאָלִיִּים“ פֿאַרשודענע דערשיינונגען פֿון יִירוּשָׁען חוקאָלִיִּים הוֹבען אַנאַלוגען און די דייַטשישע מ״מ. דאָס איז גענוג מלִיך-יִירוּשָׁע און אַנטוואַקלונגס-פּרופּעס, און סיסטעם און אין כאַראַקטער פֿון יִירוּשָׁען חוקאָלִיִּים לוזט זיך בכלל נישט אויסגעפֿינען אָהן וועגנענדיקע פֿאַרגלייכענישען מיטן דייַטשיש-שען. אָף די זײַ 218—325 פֿון דעם בוך ברענג און אַפֿילו פֿאַרשעלען אויס די דייַטשישע מ״מ, אַבער זייער קאַפּ, אַבער דוואַנגענע סבות, וועלכע און דיז הויב שוין דערמאָנט אין דער הקדמה צו מיין „יִירוּשָׁען קונס-נאַנטום“ I, ערשטע העלפּט (יאָרשע 1917). — אין די הויספֿילת הויב און שוין געהאָט די מעגליכקייט דירכצופֿירען ברייַטערע פֿאַרגלייכעניגען. — אין ערשטען באַנד „צוים יִירוּשָׁען חוקאָלִיִּים“ בין און אין דער הויבזכּט און נאָך מער גונסטיקע פֿאַרהעללטענישען, אַראַנק דעם פֿאַרגרעסערען זיך פֿון מיין שפּאַכטוויסענשאַפֿטליכער ביבליאָטעק.

... אין דער פֿונעטשער ט ע ר מ י ב ל י ג ז ע ב ין און נאָכגעגאַנגען דער אַלגעמיינער שפּראַכווויסענשאַפֿט. ווי אָפּגעלעבט עס איז נישט די אַמטלינג פֿון די שפּראַכלייטען (שפּראַכקלאַנגען) אָף „חוקאַלען“ אין „קונסוואַטען“, זי ווערט דורך נישט פֿאַרוורפֿען, דערעיקרשט פֿון פּאַקוועלעכקייטס וועגען, ווי אויך פֿון וועגען עטימאָלוגישע מוטווען. — הויב דאָס בוך איז אָפּגעגעבען דעם יִירוּשָׁען חוקאָלִיִּים, און איז דערצו באַשטימט פֿאַר ברייַטערע לעזערקרייַזען, וועט אפשר נישט אַבריק זיין צו ברענ-גען אָף דעם אַרט קורצע דערקלערונגען פֿון יענע באַגריפֿען אין טערמינען, וואָס זענען פֿאַרבונדען מיט דער דערמאָנטער טעמע.

ווען די לינג הויט אַרבינגעאָטעמט ליפֿט, איז מען אימסטאַנד צו רעדען, דאָס רעדען, אָדער די אויסערליכע שפּראַך, איז נישט מער, ווי פֿאַרבעטונג פֿון דער אויס-די לינגען אַרײַנסשטייטענער ליפֿט דורך די שפּראַכווערקצייַג. צו דערדוויקער באַאַר-בעטונג איז פֿעק אַ גאַנצע רײַע אַורגאַנען, צומאַלעמערשטען דער „קוֹל פֿוֹ“, דורך וועלכען עס גייט דורך די ליפֿט, ווען זי שטרומט פֿון דער לינג. דער קוֹל קען דורך אַ סיסטעם מוסקילען אַנגאַנצען אָדער טיילווייַז פֿאַרשפּאַרט ווערען. באַ געהויליכע

(¹) אָף דייַטשיש: Kehlkopf.

אָטעמען גיט דער לופטשטרום דורך אַהן מניעות; באַם אַרױכרעדען געװיסע לױטען (קלאַנגען), אַקױגען, דערנענטערן זיך צוױל עלאַסטישע בענדער, װאָס זענען אַנגעצױגען אין קנױפּ פּױן פֿרענט אַהינטען די ש ט ? מ ב ע נ ד ע ר, און דער לופטשטרום, אַנשלאַ-געבדיק זיך אָן זױ, מאַכט זױ רעגעלמעסיק װױברױען (צױטערן, צאַפּלען, פּלאַטערן); דאָס װױברױען װערט אױבערגעגעבען די אַנדערע לופטשטוכטען און װערט פֿון דעם הערער אױפּגעװמען אַלס טױן. דערדױקער טױן װערט גערופֿען „ש ט ? מ ט ױ ױ“, אױדער, קױרן, די ש ט ? מ. — װען דער לופט-שטרום װױט פֿאַרלױען דעם קנױפּ און דאָדורך דעם אַװערשטען טױל פֿון דער לופטער, קומט ער אַרױן אין ק ע ל ר ױ מ, און די ק ע ל. דאָ קען ער זיך שפּאַלטען און אױסקלױבען אַ טופּעלען װעג. באַ רױקען אָטעמען מיט פּאַראַמאָטען מױל, גיט די לופט אַרױס דורך די נאָז; דאָס אױז מעגליך דערפֿאַר, װאָס דער װױכער גױמ ען (דאָס אַזױגערופּענע „גױמענפֿורהאַנגעל“) מיטן צױג ג ע ל (אָף לאַטייניש: uvula) הענגען שלאַבריק אַראָפּ. װען אױבער דאָס גױמענפֿורהאַנגעל װערט צױגעפּרעסט צו דער הױנטערשטער װאַנט פֿון דער קעל און פֿאַרשטעלט דעם אַרױס-גאַנג און די נאָז אַרױן, קען דער לופטשטרום געצװונגען זױן, אַרױסצװױנגן נור דורכ'ן מױל.

ו ו ק א ל ע ן (אױגענטליך, „מױלדױקאַלען“, מױנדדױקאַלען) זענען אַװעלכע לױטען (קלאַנגען), װאָס װערען אַרױסגעגעבען באַ א f i e נ ע מ ױ י ל (און אָפּע-שלוסענעם װעג פֿון דער קעל און די נאָז אַרױן), דורך דעם לופטשטרום, װאָס קומט פֿון די לונגען, באַגעגענט די זיך דערנענטערטע שטױבענדער און ברענגט זױ און װױב-רױנג װאָקאַלען זענען אַלױז ש ט ? מ ע ן (צו װעלכע עס מױשט זיך נישט צו דער מױנדסטער געױש).—װאָקאַלען אונטערשױדען זיך דורך דער ט f i e נ אַ ר ב (קלאַנגפֿאַרם); די טױפֿפֿאַרם פֿון אַ װאָקאַל אױז זױן קױ א ל י ט ע ט (אױכות). די פֿאַרשױדענע ק ל א ג ג ױ ר קױ ג פֿון די װאָקאַלען (זױער קלאַנגפֿאַרם) הענגט דערעיקרשט אָפּ פֿון דער פֿאַרשױדענער שטעלונג, װאָס די צונג און די ליפּע נעמען אָן; די ליפּען װערען מער אױדער װױנקער ברייט געעפֿענט; דער רױקען פֿון דער צױנג, װױדער, אַרױפֿגעשטופּט מער פּונפֿורענט צו אױדער מער אַהינטען און דערביי מער אױדער װױנקער דערנענטערט צױב גיטען. — ? (i) און ע (c) װערען געבילדעט פֿונפֿורענט אין מױל; אָ, ױ (a) אין ױ (o) הױנטען אין מױל; די ערשטע דורך פֿורױערטסבאַהענגונג, די לעצטע דורך הױנטערװױלעכצבאַהענגונג פֿון דעם צױנגרױקען. די ערשטע װערען גערופֿען: פ א ל א ט א ל ע ן װאָקאַלען (ד. ה. האַרטגומענדיקע) אױדער פּאַלאַטװעלאַרע; די צװױטע: װע ל א ר ג (ד. ה. װױנגומענדיקע, גױמענפֿורהאַנגעלדיקע). אַ (a) אױז און דער הױנטעט נױטראַ-דער) צױנגרױקען געפֿינט זיך אין דער פּױזיציע, װעלכע ער װױט געװױנטליך, װען די צױנג (רוט).—און i און e װערען די מױלדױקאַלען פּױנגערעגעצױגען (בא i מער װױ בא e) בא o און u װערען די ליפּען פֿאַרקױלעכדיקס (בא o װױנקער װױ בא u).—װאָקאַלען

און זענען אנטשטאנען אדאנק דעם, האָס אין דער צווייטער זילב און געשטאנען *i*, צו העלכען די וואקאלען *a*, *o*, *u* אין דער דיפֿטאָנג *au* הובען זיך דערנענטערט (*ü, ö, ä*) ליגען אין דער אויטשפראך אומגעפער אינדערמיט צווישען *a* אין *i*, *o* אין *i*, *u* אין *i*). זילב' איז גרופע לויטען (קלאַנגען), האָס הערען אַרױסגעערט מיט א זיבאָנ-דעמזעלע ב:קען אױסאַטעמען גױסלױסעטשױס (עקספּיראַציע-שוויס). צ. ב., „אַראַיִן“ איז צווייזילבן, מחמת נאָך דעם ערשטען *a* (-א) ווערט דער אויכאַטעמױנגסדרױק (עקספּיראַציעדרױק) פאַרקלענערט האָרען דער אױפֿן, ווי עס ווערט פּרױצירט דער ז (-ר) האַלט-אַפּ דעם לופטשטרום, אַזױ אַז ערשט באַם צווייטען *a* (-א) ווערט דער דרוק הױדער שטאַרקער, און דאָדורך צופאַלט זיך דאָס הױרט און צוויי דױט-ליך אָפּגעשױטע טױלען. — אַ זילב איז אױסאַטעמען זי געט-אויס אַף אַ וואַקאַל: געשליסען ווען אַ קונטאָנט. אין „אַראַיִן“ איז די ערשטע זילב (-אַ) אױפֿען די צווייטע (ר־אַיִן) געשלוסען. — זילבען פאַראַהױקען זיך אין ווערטער. אַטלױכע זילב הױט אַנפֿאַקענט, דעם זילבענע אַקצענט, דער קלאַנג, האָס ווערט אין דער זילב אַמסטאַרקסטען אַרױסגעערט, הױסט דער זילב: זילב: זילב: די אַבערריקע—די גוט: זילב: זילב: דעם שטאַרקסטען לױט (אדער די שטאַרקסטע לױטען) אין דער זילב רופֿט מען אױך: „זילבענע שפּאַץ“. אַמסטאַרקסטען ווערט אין דער זילב אַרױסגעערט געוויינטליך אַ הױקאַל (אדער אױך: ה, l און m אַלע ייִדישע מױט: r און א טױל).—אין דיפֿטאָנגען איז זילבױש דאָס רוב דאָס ערשטע גליד, דאָס צווייטע ווערט ניטוילבױש. — „אַזשױסען“ אדער „גשױסען“ זענען אַזעלכע זילב-בען, און וועלכע עס געפינט זיך נור אױן לױט (אדער טױל פֿין אַ לױט), צו העלכען צו די שטאַרקסט פֿין אַטמען שטיגט, אדער פֿין העלכען אָן זי פֿאַלט, אדער באַ העל-כען עס געשען בױדע זאַכען. „צווייטע שפּאַץ“ (אדער „געשליסען“) איז די באַ-טאָנג פֿון אַזעלכע זילבען, האָס הובען צוויי אַזעלכע לױטען (אדער טױלען פֿין לױטען). צווייטע שפּאַצע זילבען זענען שטענדיק ל אַב, מױטענס אַזילב לענגער ווי לאַנגע אַנג-שפּאַצע (פאַרגלייך דאָס פּױלישױדישע *oo* אין „בױך“ אין *aa* אין „האַפּ“).

אין ווייט בליבען גישט אַלע זילבען באַ אַנן אַקצענט (באַטאָנג): געוויינטליך

¹ דיטשױש *Silbe* = מה"ד *silbe*, עלטער-מה"ד *sillabe*, אה"ד *sillaba*, קאַטיניש-גרױכיש. *syllaba*, פּױליש. ייִדיש. „טראַף“.

¹ אַזעלכע דיפֿטאָנגען הױסען: „פֿאַלענדע קע“ — דיפֿטאָנגען, און העלכע דאָס ערשטע גליד איז ניטוילבױש, און דאָס צווייטע זילבױש, הױסען: „שטענענע-דקע“ (קומען-פֿור נור מױנדאַרטליך).— דיפֿטאָנגען, און העלכע בױדע גלידער הערען גלייך באַטאָנט, הױסען: „שױענענדע קע“.

אנדערע מיטלען; אך באצייכען נאזאלירונג פון הוקאל מיט א ו, צדעקע-
 לייגט הוריוונטאליש (צענג-אויס) איבערין הוקאל (צ.ב. ו' 248, ערשטע
 ציוו שורות פון אינמען אין מעקסט; ו' 281, אָנמ. II אין מעקסט; ו'
 291, אָנמ. XXVII אין מעקסט און אָנמ. 8 אינטערין מעקסט), אודער מיט
 א ז ר ק א איבערין הוקאל (ו' 809, שורה 59; 311, שורה 5; 318; 317,
 שורה 3 פון אינמען אין מעקסט; 5318; 332). נאזאלען רעזונאנס נאך א
 קונסונאנט באצייכען איך מיט א ו צענג-אויס (ו' 5331). נאָכ'ן קונסונאנט
 (מיט אודער אָהן א געדאנקענשטרעכעל אינטערין הוריוונטאליש אויסגע-
 צויגענעם ו').

ח-נאזאלע און בא מיר אינגאנצען נישט באצייכענעט: די שמעלינג
 פאר נומענקספלוזיווהלייט כאראקטעריזירט אים.

האָס שייך דער אלגעמיינער אויבלייגונג אין דעם בוך (ראָס מונד-
 אַרמליכע אויסגענומען), גילט פאר איר דאָס, האָס איך זאָג אין פּורחורט
 צו דער ערשטער העלפט, זאמ" II (ו"ו IX—XII). ו' אלס גראַפישער
 צייכען פארין הוקאל O הערט אָנגעהענט און אַלע שמעלען, האָס זענען גע-
 זעצט מיט פעט'ט (אלוז, אין די אָנטערקוינגען אינטערין מעקסט און אין
 מעקסט אין און די, קליינע הויסות און אָנטערקוינגען). אין די, מ'ס צע-
 לען, אין די רעגיסטערס און אין נאָכדורט גילט ו' אלס דער
 איינציקער סימבול פאר O.

פון די הוקאבלען זענען אין רעגיסטער אַרטיגענומען געחורען
 נור יענע, האָס שמעלען פּור אַנ'אויסנאָס אין דער אודער יענער הויכט,
 די הוקאבלען, האָס זענען געבראכט אלס אילוסטראציע פון לויטגעזעצלו-
 כע דערשיינונגען און איינצעלנע בלייב'ען, פון חטען עקזונטיע אין
 פּלאץ, אויסגעמיטען געחורען אין רעגיסטער.

ברי צו העלפען דעם לעזער זיך צו אָרענטירען אין דער גרויסער
 צאָל מ"מ, האָס הערען באהאנדעלט אין דעם בוך, זענען זיי גרויסירט אין
 א באַזונדער אינרעקס (נאָכ'ן אלגעמיינעם רעגיסטער), איינגעטיילט און דריי
 הויפטצחייגען (לויט דער קלאַסיפּיקאציע, העלכע איך הוב אָנגענומען אין
 מיין צי"ח I § 108): מ'זר חי'דישע, מ'מ עלי'דישע און מערב-
 י'דישע. — די נעמען פון די שמעמ, שמעמלעך און דערפער זענען
 דורט פראַנטקרייזירט אין דער אורטיקער יידישער אויסשפראך.
 צאָס שרייבען דאָס בוך זענען באַנוצט געחורען: אָס אור-קו לעל-

אין „דער אורקוועל ל"י, בעהאגהע ל"י, גולטער (זע אויזען' 250),
 גערצונ' (219), גרזמע (364), דרזונ'ן, הארקאח'י, הירח'ן
 ,אויזען (216), חזלמאגנס (272, 301), טזאנדער (223), יאנצען (365),
 לינש'ן (216), לעווע (365), לעקסער (222), ספזואק-יהואש
 (282), פזסקונזו (342), קלוגע (326), רזז (362)

די אבעריקע זיכער — אין רעגיסטער.

ד ז ראשית יבות: אה"ד = אלטהויכדיטש; ב"ח = בנחורט (אד-
 יעקט); ה"ח = הויפטוורט (סובסטאנטיו); ל"ז = לשון-זכר (מאסקילינגס); ל"ב = לשון-
 נקבה (פעמינינגס); מ' = מינדארט; מ"מ = מונדארטען; מה"ד = מנטעלהויכדיטש;
 מ"צ = מערצאל (פלוראל); צ"ח = ציטוורט (ווערב); צי"ח = מיין, צום ינדזשען
 זוקאלום.

די לעזער ווערען געבעטען, פאר'ן לינגען צו מאכען אין בוך אלע אויסבעטערונג-
 גען, וואס זענען אנגעוויזען אף די ז"ז 275, 325 אין EE4:3 —

נה פרילינגן.

זארשע, מערץ 1920.

(¹) זע „קונס" I ז' XX. — (²) דורטען XIX.

(³) נישט גערזיג, ווי דער נאמען ווערט אין דעם בוך ציטירט פון זענען

א פארדריסק פארזעען. —

(⁴) „קונס" I ז' XIV. —

אונקאלטאטען.

— דער (הויפטטונקער) דיפֿטונג ײַ אין דער ייִדישער ליטעראַרישער אויסלייגונג און זײַנע אַנטשפּרעכערס אין דער פֿונעטיק פֿון די לעבעדיקע ייִדישע מונדארטען . . . 213—241, 326—390, 404—410.

די פֿוילן שײַנע מ״מ 213 55, 326—334 — די (מערב) — דרוםרוסלענד שײַד. מ״ס 216—219, 234 55, 334—347 — די ליטוֹן שײַד. מ״מ 219—222, 236—239, 344, 347—353 — אויס די גאַלצישע אין בוקווינער ייִד. מ״מ 230 פ. — די ייִד. מ״מ אין בײַזען, מײַרען, אונגאַרן, סלאַוואַקאָי 232 5—5 — מה״ד םױ םױ םױ און אַלטאַדענער זילבֿֿױ (וכ׳) 222 פ. — ייִדישער םױ אַלט אַנטשפּרעכער פֿון מה״ד ױ 353—362, 390 — צו דער געשניטע פֿון די ייִדישע אַנטשפּרעכערס פֿון מה״ד ױ (די פּאַרהעלטענישען און דימטשען) 362—365 — ייִדישער aa (אויך ou, oo וכ׳), אַלט אַנטשפּרעכער פֿון מה״ד ou 365—390 — מה״ד הױפּטטונקער קירצער םױ און די ייִדישע מ״מ 365 5 — מה״ד הױפּטטונקער קירצער i און די ייִדישע מ״מ 367 — מ״מ אױג צעלנע וואַפּלען 223—230, 239, 404—410 — טאַבעלעס (I און II) 5240.

II. — דער װ אין דער ייִדישער שרײַטשפּראַך, אין הױפּטטונקער זילבֿֿ, און זײַנע אַנטשפּרעכערס אין די לעבעדיקע ייִדישע מ״מ 241—276, 390—396.

די ליטוֹן שײַד. מ״מ 241—244, 268 55, 392 53 — די פֿוילן שײַד. מ״מ 245—255, 395 53 — די (מערב) דרוםרוסלענד שײַד. מ״מ 255—258, 268 55, 393 55 — די (מערב) דרוםרוסלענד שײַד. מ״מ 258—262, 271 — די (מערב) דרוםרוסלענד שײַד. ייִד. i-m 262—265 — דער i אין רויקזאָכען 247 פ. — די װױ שײַד. קעווער מ' 271 55 — דער העברעיִשער e 266 55 — טאַבעלעס (III און IV) 276.

III. — מה״ד הױפּטטונקער קירצער םױ אין די ייִדישע מ״מ 277—301, 399—399, 277 — די ליטוֹן שײַד. מ״מ 278—282.

396. — די מ ״ ר ? ש ינר. מ״מ 282 פפ. — די קרואט? ש-סלאוו?
 נ-ש-ינר. מ״מ 5396. — די (מערב) דרומרוסלענד? שינר. a-מ״מ
 5284, 5397. — די גאל? צלשע, ב״מ? שע, סלוחאק? שע
 ינר. מ״מ 55286. — די פויל? שינר. מ״מ 288—292. — די
 וזשקעווער מ. 5292. — די (מערב) דרומרוסלענד? ש-
 ינר. a-מ״מ מיט צומישונג פון o 55293. — די (מערב) דרומרוס-
 לענד? שינר. o-מ״מ 295—299, 5398. — טאבעלע 300 V.
IV. — מה״ד הויפטטונקע ׳ı, ׳ı אוז ׳ı אין די יידישע מ״מ: 301 —
 325, 399 — 403

פֿורבאָמערקונג 301. — די לזטו? שינר. מ״מ 55301, 399. —
 די? (מערב) דרומרוסלענד? שינר. אָר. מ״מ 55303, 324, 399. —
 די ב״מ? שע, מ״ר? שע, סלוחאק? שע און אונגאר? ש
 שע ינר. מ״מ 5305. — די (מערב) דרומרוסלענד? שינר. אָ-אָי-
 מ״מ 5306, 314, 5399. — די וזשקעווער מ. 5307. — די
 פויל? שינר. מ״מ 308—314, 5324, 5400. — די בוקוה? נער
 ינר. מ״מ 314. — די גאל? צלשע, שינר. מ״מ 5315, 401. — דער
 ח ט ה- פ ת ח נאָך פתח, דער העברעיִשער אָי 313, 5402. — צולאָג (דער
 יידישער דעמינוטיוו און אומינוטיוו) 316—325.

V. — מיטצעלען 401—412

„אויך“ (104); „אויס, ארויס“ (5404); „אויף, ארויף, דארויף“
 (5405); „בלוי, גרוי“ (5407); „געברענגט“ (5408); „מויד“ (5409); „סחא-
 ראבאהאקטיווקאל (410); פלוראל, דעמינוטיוו, אימינוטיוו אָהן אומלויט (5410);
 „פֿערוואָרען, טאָוער, קראַן, שפּאַטען“ (411); „קווענקלען“ (411); סויקס-פֿראַנץ
 (412); „שויב“ (412); „שוין“ (412).

די לעצטע קורעקטור 413—415
 רעגיסטער 415—426
 די מונדארטען, וואָס ווערען אין דער אָדער יענער מאָס בא-
 האַנדעלט אָדער פֿלזין באַקירט אין דעם בוך 42—432
 נאָכוורט XIV—I